

**PANOPTİKON'DAN BİG BROTHER TOPLUMUNA GEÇİŞTE İKTİDARIN
İŞLEYİŞİNİN KESİNTİYE UĞRATILMASI BAĞLAMINDA 17 ARALIK
SÜRECİ**

Elif TANER

Yüksek Lisans Tezi

Gazetecilik Anabilim Dalı

Doç. Dr. Hakan TEMİZTÜRK

2015

Her Hakkı Saklıdır

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
GAZETECİLİK ANABİLİM DALI

PANOPTİKON'DAN BİG BROTHER TOPLUMUNA GEÇİŞTE İKTİDARIN
İŞLEYİŞİNİN KESİNTİYE UĞRATILMASI BAĞLAMINDA 17 ARALIK
SÜRECİ

Elif TANER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
DOÇ. DR. HAKAN TEMİZTÜRK

ERZURUM-2015

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TEZ BEYAN FORMU

24.03.2015

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum "PANOPTİKON'DAN BİG BROTHER TOPLUMUNA GEÇİŞTE İKTİDARIN İŞLEYİŞİNİN KESİNTİYE UĞRATILMASI BAĞLAMINDA 17 ARALIK SÜRECİ" adlı tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

- ☒ Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- ☐ Tezim/Raporum sadece Atatürk Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- ☐ Tezimin/Raporumun yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum.

Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin / raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

24.03.2015

Elif TANER

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Dr. Dr. Hakan Temizkaya danışmanlığında, ..Elif Toner... tarafından hazırlanan bu çalışma 24 / 03 / 2015. tarihinde aşağıdaki jüri tarafından.Gazeteciler... Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan Prof. Dr. Arslan Can İmza:

Jüri Üyesi Dr. Dr. Hakan Temizkaya İmza:

Jüri Üyesi Y. Dr. Dr. Salih Seyhan İmza:

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir. 24 / 03 / 2015

Prof. Dr. Mustafa YILDIRIM

Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	I
ÖZET.....	II
ABSTRACT	IV
KISALTMALAR DİZİNİ	V
ŞEKİLLER DİZİNİ	V
TABLolar DİZİNİ	VII
ÖNSÖZ.....	VIII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM GÖZETİM TOPLUMU

1.1 GÖZETİM KAVRAMI	3
1.2 GÖZETİM TOPLUMUNUN YÜKSELİŞİ	8
1.3 POST ENDÜSTRİYEL / ENFORMASYON TOPLUM İLE KAMU YÖNETİMİ DÖNÜŞÜM POLİTİKALARI.....	8
1.4 BİLGİ KAVRAMI VE BİLGİ TOPLUMU	13
1.4.1 Bilgi Toplumu, Toplumsal Dönüşüm Pratikleri	15
1.5 PANOPTİKON	18
1.5.1 Samuel ve Jeremy Bentham'ın Panoptikon'u.....	18
1.5.2 Foucault ve Panoptikon.....	21
1.5.3 Panoptikondan Enformasyon Topluma Yükseliş.....	23
1.6 İKTİDARIN GÖZÜ	26
1.6.1 İktidarın Gözlem Mekanizmaları:	28
1.6.2 Gözetleyen İktidar	30
1.6.3 Gözetlenen İktidar	35

İKİNCİ BÖLÜM

'17 ARALIK'A GİDEN YOL

2.1 MAHREMİYET KAVRAMI.....	42
-----------------------------	----

2.1.1	Ahlak.....	44
2.1.2	Siyasal Ahlak.....	45
2.1.3	Razı Birey	46
2.1.4	Cemaat Kavramı.....	48
2.1.5	Sanal Cemaatler	51
2.1.6	Enformasyon Teknolojileri Ve Özel Hayatın Gizliliği	53
2.1.7	Toplum Mühendisliği	54
2.2	DEVLET SIRRI	55
2.2.1	Dershaneler	57
2.2.2	Gezi Parkı Olayları.....	58
2.2.3	17 Aralık Süreci Dinleme Ve Gözetleme	60
2.2.4	Big Brother	66

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

17 ARALIK OPERASYONLARININ MEDYA METİNLERİNDE TEMSİLİ

3.1	DİL, İDEOLOJİ VE SÖYLEM	70
3.1.1	Yöntem.....	73
3.2	18 ARALIK 2013 TARİHLİ HABER METİNLERİNİN ANALİZİ	76
3.2.1	17 Aralık Operasyonlarının 18 Aralık 2013 Tarihli Gazetelerde Temsili.....	76
3.2.2	18 Aralık 2013 Tarihli Gazetelerin 17 Aralık Operasyonlarını Sunumlarına Dair Bir İnceleme	85
3.3	20 VE 26 ARALIK 2013 TARİHLİ HABER METİNLERİNİN ANALİZİ	92
3.3.1	17 Aralık Operasyonlarının 20 Ve 26 Aralık 2013 Tarihli Gazetelerde Temsili.....	92
3.4	01.01.2014 VE 01.06.2014 TARİHLİ GAZETELERİN VE YAZARLARIN 17 ARALIK OPERASYONLARINI SUNUMUNA DAİR BİR İNCELEME	112
	SONUÇ.....	134
	KAYNAKÇA	139

ÖZET**YÜKSEK LİSANS TEZİ****PANOPTİKON'DAN BİG BROTHER TOPLUMUNA GEÇİŞTE İKTİDARIN
İŞLEYİŞİNİN KESİNTİYE UĞRATILMASI BAĞLAMINDA 17 ARALIK
SÜRECİ****Elif TANER****Tez Danışmanı: Doç. Dr. Hakan TEMİZTÜRK****2015, 176 sayfa****Jüri: Prof. Dr. Aytekin CAN****Doç. Dr. Hakan TEMİZTÜRK****Yrd. Doç. Dr. Salih SEYHAN**

Gözetim kavramının tarihi insanlık tarihi kadar eskidir. İlk çağlardan itibaren iktidar güçleri mevcut otoritelerini korumak için çeşitli denetim yolları geliştirmiş, günümüzde gözetim toplumu olarak ifade edilen yeni düzene gelene kadar, gözetim olgusu bir disiplin olarak varlığını korumuştur. İktidarlar bireyleri kategorize ederek, kimliğine bağımlı hale getirmektedir. Bütünü gözetlemek anlamına gelen panoptikon, günümüzde bütün kurumlara uygulanabilirliğini ortaya koymuştur. Görünmeden gözetleme, kişiye izlendiği hissini vermeden uygulanmaktadır. Yeni iletişim teknolojilerinin ortaya çıkışıyla birlikte, gözetleyen iktidar aynı zamanda gözetlenmeye başlamıştır. Bu bağlamda gözetim kavramının tüm detaylarıyla incelendiği bu çalışmada, ülkemizde iktidar mekanizmalarının nasıl gözetlendiği, 17 Aralık sürecinde ortaya çıkan yasa dışı dinlemeler bağlamında incelenecektir. Örnek olayın, yazılı basında çıkan haber metinlerinde nasıl temsil edildiği, eleştirel söylem çözümlemesi metoduyla incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Gözetim, Panoptikon, 17 Aralık, Teknoloji, Eleştirel Söylem

ABSTRACT
MASTER THESIS

**THE PERIOD OF DECEMBER 17 IN THE CONTEXT OF THE
INTERRUPTION OF OPERATION OF THE GOVERNMENT IN THE
TRANSITION FROM PANAPCIÓN TO BIG BROTHER SOCIETY**

Elif TANER

Advisor: Doç. Dr. Hakan TEMİZTÜRK

2015, 176 page

Jury: Prof. Dr. Aytakin CAN
Assist. Prof. Dr. Hakan TEMİZTÜRK
Assist. Prof. Dr. Salih SEYHAN

The history of the concept of surveillance is as old as the history of humanity. In order to protect their authorities, governments have been developed various management ways since ancient times, the concept of surveillance has been kept its presence as being a discipline until coming today to new system called surveillance society. Individuals are been addicted to their identities by the governments via categorizing them. Panopticon, meaning to watch the complete, puts forward the feasibility to all phenomenon. Surveillance while invisible is carried on without giving emotion that she/he is been watched. Prying government has been watched with the existence of new communication Technologies. In this respect, all the details of the concept of surveillance will be researched and investigated by focusing on how the government is pried in our country in the context of illegal bugging that arose at the period of December 17. How the example fact is represented in the news texts on the printed media will be investigated via critical statement solution method.

Key words: Surveillance, Panopticon, December 17, Technology, Critical Statement

KISALTMALAR DİZİNİ

AB	Avrupa Birliği
AKP	Adalet ve Kalkınma Partisi
AR-GE	Araştırma-Geliştirme
BBC	British Broadcasting Corporation
BDP	Barış ve Demokrasi Partisi
BİB	Kamuda Bilişim
DNA	Deoksiribo N�kleik Asit
HSYK	H�kimler Ve Savcılar Yüksek Kurulu
KPSS	Kamu Personeli Se�me Sınavı
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
MGK	Milli Güvenlik Kurulu
MİT	Milli İstihbarat Teşkilatı
TBD	Türkiye Bilişim Derneği
TİB	Telekominikasyon İletişim Başkanlığı
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
MHP	Milliyetçi Hareket Partisi

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1.1. Jeremy Bentham Panopticon'un Planı	18
Şekil 1.2. 1977' De Rennes Merkez Hapishanesi	21
Şekil 3.1. 20 Aralık'ta Yayınlanan Bazı Gazeteler Yaşanılan Süreci Mizahlaştırma Amaçlı Karikatürler	90
Şekil 3.2. Zaman Gazetesi Kullandığı Fotoğraflardan Biri.....	91
Şekil 3.3: Başbakan Erdoğan'ın Olayların Sorumlusu Olarak Gördüğü Gülen Cemaati İçin Kullandığı İfadelerden Bazıları	120

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1.1. Post Endüstriyel Toplumunun Yapısı Ve Problemleri	10
Tablo 3.1. 18 Aralık Ve 20 Aralık Tarihli İncelenen Gazetelerin Kullandıkları Fotoğraf Bilgileri.....	89

ÖNSÖZ

Günümüzde enformasyon teknolojilerinin yükselişine paralel olarak geline nokta, gözetim kavramının ifade ettiğı anlamlarda değışiklik göstermektedir. Gözetleyen iktidarlar, biricik bilgi kaynağı olarak gördükleri iletişim teknolojilerine karşı savunmasız yakalanmakta, görmeden gözetle kavramları ter yüz olmaktadır. İktidar güçleri kendi kullandıkları teknolojiye kayıtsız kalmakta, aynı teknolojiler üzerinden yeni savunma alanları oluşturmaya çalışmaktadır. Özellikle sosyal medyanın gücü bu bağlamda ön plana çıkmakta, bilinmeyen düşmanlara karşı cephe alınmaktadır. Dolayısıyla 17 Aralık operasyonların ele alınması bu özellikler açısından önem arz etmektedir. Özellikle operasyonlardan sonra ortaya çıkan tapeler ve bu tapelerin sosyal medya ile dağıtılmış olması 17 Aralık sürecinin daha geniş alanlara yayılmasına neden olmuş, iktidar kanadı da bu açıdan zor durumda bırakılmıştır. Olayın gelecek tarih içinde önemini koruyacak olması ve toplumu da ciddi oranda etkilemiş olmasından dolayı inceleme gereksinimi duyulmuştur. Hassas bir konu olması, adli sürecin devam ediyor olması ve olayların akademik bağlamda kaynak sıkıntısına rağmen yüksek lisans düzeyinde bir tezde tamamen bilimsel bir dil ve bakış açısı ile tamamlanmış olması tezin hazırlık aşamasındaki zorluğunu ortaya koyduğu gibi, değerini de yükseltmiştir.

Lisansta gazetecilik eğitimi almış biri olarak, Atatürk Üniversitesi İletişim Fakültesi Yüksek Lisans eğitiminin sonuna gelmiş bulunmaktayım. Aldığım eğitim sonrasında bana verilecek olan ‘uzman’ sıfatının önemine vakıf olup, bundan sonraki eğitim ve iş hayatımda bu disiplinin ahlakına uygun olarak hareket etmem gerektiğinin bilincinde olarak;

Akademik ahlak anlayışını bir yaşam biçimi haline getirip, bu mesleğin içini en zarif şekilde dolduran, tez çalışmam boyunca beni en iyi şekilde yönlendiren, gereksiz ayrıntılarla değil, sonuç odaklı bilgi anlayışıyla bana destek olan, küçük dipnotlarla bana engin bir bakış açısı kazandıran, saygın duruşu ile örnek aldığım elimden tutup bana bu tezi bitirebilme gücünü veren, çok kıymetli danışmanım Doç. Dr. Hakan Temiztürk’e en içten duygularıyla teşekkür etmeyi borç bilirim.

‘Bilgi Toplumu’ dersini alarak, bu tezi yazmamda esin kaynağım olan, çalışmanın başlangıcından sonuna kadar, genel kavramlar üzerinde yorulmadan çalışmamı sağlayacak bilgi birikimine sahip olmamı sağlayan, duruşuyla her zaman

örnek, Atatürk Üniversitesi İletişim Fakültesi dendiğinde, aklıma gelecek ilk isimlerden biri olan, kıymetli hocam Doç. Dr. Yusuf Yurdigül'e sonsuz teşekkür ederim.

Teşekkür etmeden geçemeyeceğim bir hocam da Sayın Yrd. Doç. Dr. Salih Seyhan'dır. Okulda ilk tanıdığım ve kendisiyle çalışmaktan her zaman gurur duyduğum, bundan sonraki çalışmalarım da kendisiyle çalışmaktan vazgeçmek istemeyeceğim nadide hocam. Bana olan güveninizle her daim onurlandım, gurur duydum. Kendimi sürekli yenileyip geliştireceğime söz vererek, sonsuz teşekkür ediyorum. Ayrıca çalışmalarım süresince beni destekleyen, güzel sohbetleriyle ve nazik tutumlarıyla bana destek olan verdikleri fikirlerle çalışmalarımı kolaylaştıran saygıdeğer hocalarım, Yrd. Doç. Dr. Veysel Nargül ve Öğr. Gör. Şenkaya Ören'e en içten duygularıyla teşekkür ederim. Öğrendiğim akademik kaynakları kullanma becerisi kazanmamı sağlayan sayın Yrd. Doç. Dr. Besim Yıldırım hocama da sonsuz teşekkür ediyorum.

Bahsetmeden geçemeyeceğim sevgili dostlarım özellikle en zor dönemlerimde yanımda olan, karakteristik özellikleriyle varlıklarından huzur duyduğum, sevgili Filiz Ataş, Mevlüde Batur, Hatice Uzunçelebi, Gülay Yıldız, Filiz Aydın, Fatma Yağızoğlu, Gülfidan Şen ve ismini sayamadığım arkadaşlarım, hepinize sonsuz minnettarım.

Beni bu zamana kadar getiren varlık sebebim aileme, en içten duygularıyla teşekkür ediyorum.

Erzurum-2015

Elif TANER

GİRİŞ

Gözetim olgusu, insanlık tarihi kadar eskidir. İktidar güçleri ilk çağlardan itibaren bu olguyu denetim amaçlı olarak kullanmış ve bu şekilde iktidarlarını güçlendirmiştir. Kavram farklı dönemlerde meydana gelen gelişmelere paralel olarak günümüze kadar gelmiştir. İsmi bazen panoptikon ile anılmış, bazen Big Brother olarak karşımıza çıkmıştır. Kavramlar değişse de içerikte, amaçta bir değişiklik söz konusu olmamıştır. Enformasyon çağında dijital panoptikonlar gözetim alanlarının ortaya çıktığı alanlar olmuş, gözetim sadece bireyler üzerinden değil araçlar üzerinden de yapılmaya başlamıştır. İktidar güçleri gözetim kavramını üstünlük derecesi bağlamında görmüş ve bu üstünlüğü çeşitli aygıtlar yolu ile uygulamıştır.

Bu bağlamda gözetim kavramının oluşumu, yükselişi ve günümüzde algılanış biçimi ve enformasyon teknolojilerinde meydana gelen gelişmelere paralel olarak 17 Aralık sürecinin meydana gelmesi ve iktidarın işleyişinin kesintiye uğratılması tezin ana konusu olmuştur. Tezin birinci bölümünde gözetim kavramı tüm detayları ile ele alınmış, panoptikon kavramına yüklenen anlamların çerçevesi çizilmiştir. Özellikle gözetleyen ve gözetlenen iktidar kavramları karşılıklı incelenmiş, günümüz de gözetleyen iktidarın gözetlenen iktidara nasıl dönüştüğü 17 Aralık operasyonları bağlamında ele alınmıştır. Tezin 17 Aralık sürecini, gözetlenen iktidar bağlamında incelemiş olması yapılan ilk çalışma olması bağlamında önemlidir.

Tezin ikinci bölümünde 17 Aralık operasyonlarıyla ortaya çıkan tapelerin yarattığı etkiden dolayı, mahremiyet ve devlet sırrı kavramlarının sürekli olarak konuşulmasından dolayı bu kavramların ifade ettiği alanların altı çizilmiş, operasyonlar bağlamında kavramların önemi ortaya konmuştur. Bazı çevreler tarafından toplum mühendisliği olarak görülen 17 Aralık operasyonlarının işaret edildiği alanların analizi yapılmıştır. Bu bağlamda bazı yazarlar operasyonları Gezi parkı olaylarının devamı olarak görmüş, bazı kesimler ise dershanelerin kapatılması isteğinin süreci tetiklediği yönünde fikir beyan etmiştir. Dolayısıyla 17 Aralık süreci iktidar ile Gülen Cemaati arasında yaşanan gelişmelere paralel olarak ele alınmış, tezin konusu olarak verilen Big Brother kavramının kapsadığı anlam Gülen Cemaati bağlamında irdelenmiştir. Operasyonlardan sonra iktidarın olayların sorumlusu olarak gördüğü Gülen Cemaatinin iddia edildiği gibi Big Brother olarak temsil

edilmesi, farklı yazarların görüşleri bağlamında incelenmiştir. Bu görüşler ve göstergeler gazete ve yazarlardan alınan örneklerle teze kaynak oluşturmuştur. Tez bu açıdan da ilk olma özelliği taşımıştır. Tez 17 Aralık operasyonlarını ele alış biçimi açısından da önem arz etmektedir. Olayların analizi ulusal basından seçilen gazetelerin eleştirel söylem çözümlemesi yöntemiyle analiz edilmiştir. Öncelikle ulusal basından seçilen 15 gazetenin 18 Aralık tarihli ilk sayfa haberleri eleştirel söylem çözümlemesinin makro analiz kısmıyla incelenmiş, gazetelerin 17 Aralık operasyonlarının sunuş biçimlerinin detaylı analizi yapılmıştır. Bu analizden sonra iktidara muhalif ve iktidar yanlısı olarak görülen dört gazetenin 18 Aralık, 20 Aralık ve 26 Aralık tarihli ilk sayfa haberlerinin öne çıkan metinleri yine eleştirel söylem çözümlemesi metoduyla detaylı olarak analize tabi tutulmuştur. Nihai aşama ise Hürriyet, Zaman, Sözcü, Star, Yeni Şafak, Cumhuriyet, Akşam, Sabah ve Türkiye gazetelerinin 01.01.2014 tarihi ile 01.06.2014 tarihleri arasında yapılan haberlerinden seçilen metinler, gazete yazarlarının yazılarından alınan örneklerle deşifre edilmiş, teze kaynak oluşturulmuştur. 17 Aralık operasyonlarının etkisinin hala devam edildiği düşünüldüğünde yapılan çalışma olaylara bilimsel anlamda yaklaşılması ve ideolojik formasyonların açığa çıkarılması açısından fark yaratmaktadır. Ayrıca çalışılan konunun yeni bir olay üzerine yapılmış olması, akademik anlamda el atılmayan bir alan olmasından dolayı da önem arz etmektedir. Çalışmaya kaynak teşkil edecek literatür boşluğuna rağmen, özellikle analiz kısmının geniş bir alana yayılarak yapılmış olmasından dolayı da tez, ilk örnek olma özelliği taşımaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM GÖZETİM TOPLUMU

1.1 GÖZETİM KAVRAMI

Fransızca kökenden gelen gözetim (İng. Surveillance) kelimesi ilk olarak 18. yüzyılın sonlarına doğru kişi davranış, durum ve hareketlerini yakından izleme için kullanılmıştır. Gözetim kavramı, Oxford sözlüğünde bir şüphelinin gizlice gözetim altına alınması; Türk Dil Kurumu sözlüğünde ise, gözetme işi, nezaret şeklinde açıklanmaktadır. Ancak bu tanımların günümüzde kullanılan gözetim kavramını karşılamada yetersiz kaldığı düşünülmektedir. Gary Marx, şüpheli olma durumunun günümüz gözetim kavramıyla örtüşmediğini belirtir. Günümüz gözetim teknolojileri, özellikle bir şüphelinin yakalanması için değil, genel olarak ve bir takım kategorilere göre uygulanmaktadır. Marx’a göre değişen gözetim kavramında çarpıcı yenilik gözetimin sadece önceden bilinen bir kişiye değil, aynı zamanda coğrafi alanlara, belirli zaman dilimlerine, şebekelere, sistemlere ve insan kategorilerine de uygulanabilir (Marx, 2002: 10-11) olmasıdır. David Lyon ise gözetimin iki yüzü olduğuna dikkat çeker. Gözetleme hem kontrolü, örneğin; küçük çocukların incinmemesi için onları yakından takip edilmesiyle de aynı zamanda korumayı içermektedir (Lyon, 2006: 14).

Gözetleme, dinleme ve panoptikon kavramları metafor olarak kullanılan kavramlardır. İngilizcede “*metaphor*” sözcüğüne denk gelen metafor kavramı, dilimizde benzetme amacı güden farklı kavramların yerini tutmaktadır (Aydın ve Pehlivan, 2010: 818). Metafor görme ve anlamlandırma sürecidir. Metafor aynı zamanda daha güçlü bir zihinsel üretimdir (Eraslan, 2011: 1).

Kişilerin belirli kavramlar üzerinden fikirleri alınmak istendiğinde, söz konusu kavram soyut ise istenilen cevaplar alınmayabilmektedir. Bunun en önemli nedenlerinden biri, genel olarak kişilerin fikirlerini söylemekten kaçınmaları olabilmektedir. Bir başka sebep ise o kavramlar hakkında yeterli bilgi birikimine sahip olunmayışıdır. Bu tarz durumlarda, kişiler metaforlardan yararlanmayı tercih edebilmektedir. Bu durum, bilginin rahat ifade alanı bulması açısından kullanılan bir yöntemdir. Aynı zamanda söylem çeşitliliği açısından da kullanılabilmektedir (Şahin ve Baturay, 2013: 188). Bu bilgiler doğrultusunda, metaforların özelliklerini şu

şekilde sıralamak mümkündür (Tompkins ve Lawley, 2002. Akt: Kalyoncu, 2012: 472):

- Kavramları birbirlerinin yerine kullanılacak biçimde tanımlama.
- Kavramları benzetme yönüyle tanımlama.
- Kavramları farklı bakış açılarıyla değerlendirme.
- Kavramları farklı kalıplara sokma.

Gözetim olgusu eski çağlardan beri devletlerin, iktidarını güçlendiren birer kontrol aracı olarak görülmüştür. Gözetim insanlık tarihi kadar eski olmasına rağmen “*gözetim toplumu*” kavramı yeni ve çoklu bir kavramdır. Her dönemde insanların günlük eylemleri gözetime tabi tutulmuş, bu gözetim hali ise günümüze kadar bir tür disiplin olarak varlığını devam ettirmiştir. Gözetim kavramı, teknolojinin gelişmesiyle beraber çok daha profesyonel kişiler tarafından yürütülmeye başlandığı için günümüz toplumları, gözetim toplumları olarak adlandırılmıştır. Bin Dokuz Yüz Seksen Dört (1949) adlı kitap okunduğunda veya Devlet Düşmanı (1998) adlı film izlendiğinde gözetim kavramı hakkında daha net fikir sahibi olunabilmektedir. Bu tarz filmler ve kitaplar gözetimin ne anlama geldiğinin anlaşılmasını kolaylaştırdığı gibi, genel olarak uzak kalınması gereken bir dünyayı tanımamızı kolaylaştırmaktadır (Lyon, 2013: 201).

“*Görme bir üstünlük derecesidir.*” Görmeye, dayalı olarak ortaya çıkan bu “*üstünlük*” durumu gerçeği, netliği, tasarımılamayı, bilgiyi, yorumu ve iktidarı temsil etmektedir. Nesnel gerçeklik alanları, net olarak ortada bulunan şeylerle çizilmektedir. Bu manada iktidarın ve nesnelliğin temeli olarak beliren görme kavramı, her daim öncelik taşımaktadır. Bu konu üzerine yoğunlaşan Berger, görmenin her zaman öncelik taşıdığını ve konuşmadan önce geldiğini ifade etmektedir. Görme kavramı, bir taraftan dünyaya hâkimiyeti sağlarken, diğer yandan dünyayı, insanlar için bir “*evren*” yaparak bireylerin eylem halinde olmalarına olanak sağlamaktadır. Bu bağlamda görme, gerçekliğin anlaşılması bakımından insanları eylemde bulunmaya yönelterek, görmeyi egemenliğin temel yasası haline dönüştürmektedir. Foucault “*görme*” ve “*konusma*”nın farklılık üretmekte olduklarına dikkat çekmektedir. Düşünme olgusunun, bu iki kavramın ortaya koyduğu farklılık arasındaki ortamda mümkün olabileceğini belirtmektedir. Dolayısıyla bilgi bu aralıkta ortaya çıkmaktadır. Bilgiyi meydana getiren bu aralık

içerisinde görme ile söz arasında sürekli bir dönüşüm meydana gelmektedir. Görünen okunanı, okunan da görünen şeyleri kapsamaktadır. Görülen şeyler genellikle inşa edilen şeyler olmaktadır. Bu inşa sürecinde görme, bireyi evrenin merkezine koymaktadır (Dolgun, 2008: 29-31).

Gözetim toplumu terimini ilk ortaya atan kişi Gary T. Marx'tır. G. T. Marx bu terimi, ortaya çıkan yeni teknolojilerin yarattığı bilgisayarlar yolu ile toplumsal alanda sürdürülen denetimde son engelin ortadan kaldırıldığı bağlamında ifade ederek Orwell'in tasvir ettiği durumla ilintili olarak, 1985'teki çalışmasında kullanmıştır. İlk dönem, gözetim kavramı, doğrudan izleme ve denetime ek olarak, kayıt tutulmasını içerirken; modern gözetim, bürokratik idarenin rasyonel metotlarını da bünyesine katmıştır (Gary T. Marx'tan Akt. Başaran, 2007: 30). Böylece akla gelen her haliyle, toplumsal düzen, iktidar egemenliğinin devamlılığını sürdüren (Bauman, 2011: 3) şey haline dönüştürülmektedir.

Gözetleme uygulamaları, en eski dönemlerde, mağaralarda yaşayan atalarımızın, rakiplerini gözetleme ve denetim altında tutma ihtiyacından doğarak devam eden bir süreçtir. Bu davranışların kökleri, kişi ya da grup menfaatleri doğrultusunda ortaya çıkmıştır. İngilizcede "*humint*" olarak ifade edilen, kişi istihbaratına dayalı iletişim yöntemi, taş devrinden başlayarak günümüze kadar geliştirilip kullanılmıştır (Başaran, 2007: 1).

Gözetim, mana olarak görmeye dayalı eylemleri ifade ederken, aynı zamanda farklı yapıları da karşılayan bir kavramdır. İlk anlamı ile gözetim, bireylerin eylemlerini kontrol altında tutmak için kullanılan bilgi birikimini ifade etmektedir. İkinci anlamı ile de, kişilerin iktidar tarafından doğrudan izlenmesi anlamında kullanılmaktadır (Giddens, 2008. Karakehya, 2009, Akt. Tümürtürkan, 2010: 4). Bu iki olgudan biri, kayda dayanan gözetim şeklini ifade ederken diğeri, izleme tekniklerine dayanan gözetimi ifade etmektedir. Günümüzde her iki gözetim şekli de aynı derecede öneme sahiptir. Kayda dayalı gözetim, bilgilerin depolanarak saklanması daha sonra saklanan bilginin kullanılmasına dayanırken, ikinci gözetim denetleme ile yakından ilişkili olarak karşımıza çıkmaktadır. Görmeye dayalı bu gerçekçi yaklaşım, gücü yani iktidarı içermektedir. Bu bağlamda gözetim toplumu üç dönemden oluşmaktadır (Dolgun, 2008. Akt. Tümürtürkan, 2010: 4, 5):

- Bu dönemlerden ilki, ilkel toplulukları, yerleşik hayata geçmiş toplumları, göçebe yaşam biçimini benimseyen toplulukları, askeri sistemle yönetilen devletleri, feodalite beylikleri, büyük imparatorlukları meydana getiren, köy ve çiftlik hayatı olarak nitelendirilen pastoral gözetim şeklidir. Bu dönemde oluşan gözetim yöntemi, sulama kanalları yolu ile tarıma dayanan kamu faaliyetleri kapsamındaki iş gücünü denetim altına almak, vergi kayıtlama yolu ile toplum hakkında bilgi sahibi olmak, göçebeleri kontrol etmek, olası savaş durumları için asker ihtiyacını belirlemek maksadı ile monarşik yapı üzerinden iktidarı destekleyerek, nüfusu kayıt altında tutmak gibi nedenlerle yapılmakta idi.
- İkinci dönem gözetim şekli, modern toplumlar ile ortaya çıkarak şekillenen ve teknik gözetim olarak nitelendirilen gözetim türüdür. Ulus devlet modellerinin ortaya çıkışı ile devletlerin gücünü koruyarak, toplumsal yapının kontrol altına alınması amaçlanmıştır. Toplumun düzenli olarak kontrolü gerekli görülmüştür. Bu dönemde gözetimin en önemli unsurları; devletin her türlü tehdiye karşı korunuyor olması, askeri yapılanmalar, sanayi şehirleri ve paraya dayalı iş yerlerindeki artışlardır. Dönemin en belirgin özellikleri ise, kamusal alana dair dönüşüm yaşayan bürokrasi ve bilimsel manada yapılmaya başlanan üretimdir.
- Son dönem gözetim şekli, günümüz toplumlarını işaret etmektedir. Günlük hayatı bireysel ve kitlesel manada gözetim altında tutan yöntemdir. Enformatik gözetim olarak da isimlendirilen bu yöntem, enformasyon teknolojilerinde yaşanan değişikliklerin ve yeniliklerin sonucudur. Bu sistemler iktidarlara bilgi kaynağı olmak yolu ile iktidar alanlarını meşrulaştırmaktadırlar. Beslendikleri alanlar ise telefon dinlemeleri, telekomünikasyonlar, bilgi işlem sistemleri ve uydu alıcılarıdır. Bu teknolojiler her geçen gün yenilenmekte ve içeriğine biyo-teknolojileri de dâhil etmektedir. Gen mühendisliği ve genom projeleri bunlardan bazılarıdır.

Gözetim, modern yapıların etkili karar alabilme süreçlerinde, rasyonel bir yaklaşım şekli olarak kullanılmaktadır. Alınmakta olan kararların kontrol altında tutulup, uygulama sürecine geçilmesi de bu sürece dâhil bileşenlerdir. Bu bağlamda

gözetim ile alakalı şu noktalar ön plana çıkmaktadır (Tbd Kamu-Bib Kamu Bilişim Platformu X, 2008: 14):

- Gözetim belli amaçlara yönelik olarak yapılan bir uygulamadır. Gözetlemeyi meşru hale getirecek birtakım özellikleri mevcuttur.
- Gözetim süreklidir.
- Gözetim disiplinli olarak gerçekleşir. Rastlantısal olmadığı gibi planlıdır.
- Gözetim belli odak noktalarına yönelik gerçekleşir.

Sosyal teori açısından incelendiğinde gözetim konusuna ilk değinen kişinin Karl Marx olduğu görülmektedir. Marx'a göre, gözetim kavramı, emek ve sermaye arasındaki “*çatışmanın*” sonucudur. Köleliğin kalkması ile beraber, kapitalizmin gelişmesine paralel olarak emeğin eski yöntemlerle çalıştırılıyor olması mümkün olmamıştır. Özgürleşen işçilerin, düşük ücretlerle en üstün performanslarda çalıştırılmaları için denetlenmeleri gerekmektedir. Bu durumun sonucu olarak işçileri gözetlemek ve disiplin altına almak için günümüzde “*yönetim*” olarak tanımladığımız kavram geliştirilmiştir (Tekergül, 2010: 11). Marx, kapitalizm’de yaşanan gözetimin bir işleyiş haline gelmesine atıfta bulunarak, gözetim ile sermayenin doğru orantılı olarak işlediğini ifade etmektedir.

Weber ise, bürokratik yönetimleri akılcı örgütlenmelerin en önemli özelliği olarak tanımlamakta ve bu modelleri ön plana çıkaran bariz unsurların ise ayrıntılı kayıt ve dosyalama olduğunu ifade etmektedir. Weber bu sistemin, verimliliği en üst düzeye çıkardığını, azami dereceye taşınan olgunun, toplumsal denetim olduğunu vurgulamaktadır (Weber, 1986: 193).

Toplumsal yapıyı her yönden saran bu gözetim, bir yandan toplumsal denetimin işleyişini sürdürürken, diğer yandan toplumsal katılım hakkını garantilemenin bir aracı olarak, iki görevi bir arada yürütmektedir. Gözetim, vatandaş olabilme eylemleri ile merkezi devlet denetimlerinin bir sonucu olarak iki taraflı yaşanmaktadır (Başaran, 2007: 8).

İktidarlar açısından gözetim, ilk çağlarda daha çok şiddet ve baskı araçları yolu ile pekiştirilirken, günümüz toplumlarında, iktidarlar bu yöntemleri daha sistematik hale getirmektedir. Baskı araçlarının yerini yöneticilerin kullandıkları çağdaş teknikler almıştır. Otoritenin korunmasını sağlayan belgelerin, iktidar yapısının korunması gereği saklanması, çalışan kesimin belli kriterler doğrultusunda

gözetim altına alınması, devletin gücünü koruyacak olan gözetim etkinliklerinin temelini oluşturmaktadır (www.academia.edu).

1.2 GÖZETİM TOPLUMUNUN YÜKSELİŞİ

Hızla gelişmekte olan teknolojiyle birlikte günlük yaşam dönüşüme uğramakta, enformasyon toplumu olarak nitelendirilen toplum yapısı gözetim toplumuna dönüşmektedir. Sanayi devriminin yol açtığı toplumsal dönüşüme paralel olarak, günümüzde enformasyon araçlarının yol açtığı yeni bir dönem yaşanmaktadır. Artık mesafe kavramı ağ bağlantılı gözetim toplumunda kendisine düşen rolü oynamaktadır (Bauman, Lyon, 2013: 23). Bilgiye ulaşmanın özgürlükçü bir ortam oluşturduğu düşünülen yeni dönemde, bireyler elektronik panoptisizm içinde yeni bir döneme girmektedir. Post modern bir özgürlük hayatı olması beklenen günümüz şartlarında, tüm oklar gözetim toplumunu işaret ederken, özel ve kamusal alanda beliren mahremiyet ihlalleri, teknoloji temelli yeni iktidar alanlarını ortaya çıkarmaktadır. Her hareketin kayıt altına alındığı, iletişimlerin sürekli olarak izlendiği günümüzde ütopyanın, karşı ütopyaya dönüşmesi söz konusu olmaktadır (Dolgun, 2004: 55, 56).

Özellikle sıradan kişilerin özel hayatlarıyla ilgili hemen hemen tüm detayları içeren bu bilgiler, günümüzde özel yaşam alanlarının daraltıldığı biçiminde değerlendirilmektedir. Dolayısıyla bu durum, özel hayatın ihlali konusunu sürekli gündeme taşımaktadır. Bireyselliğin daha etkili yaşandığı toplumlarda özel alan ile kamusal alan arasındaki duyarlılık daha fazla olmaktadır. Enformasyon teknolojilerinin en yoğun olarak kullanıldığı ve bireyselliğin toplumun karakteristik özelliği olarak yaşandığı Amerika’da insanlar, sosyal medya ortamlarına uzak durmaktadır (Bozkurt, 2014: 108).

1.3 POST ENDÜSTRİYEL / ENFORMASYON TOPLUM İLE KAMU YÖNETİMİ DÖNÜŞÜM POLİTİKALARI

Tarihin son üç dönemini, büyük değişimlere uğratan endüstri uygarlığı dönemi, büyük bir dönüşümü yaşatmaktadır. İsmi bazen post endüstriyel bilgi/enformasyon toplumu, bazen network toplumu, bazen de risk toplumu olarak ifade edilmektedir. Post-endüstriyelci yaklaşımlara göre, sanayi toplumunun ortaya

çıkardığı çeşitli kurumlar sarsılmakta, zaman ve mekân kavramları anlam bakımından ters-yüz olmaktadır. Sanayi toplumunun, kültürel ve ekonomik yapısını meydana getiren kurumlarda, çalışma ahlakı, gruplar, yeni toplum, düşünce ve bilim gibi terimler sorgulanmaya başlanmaktadır. Endüstri toplumunun en önemli kaynağı olan sermaye post endüstriyel dönemde yerini bilgiye devretmekte, bilgiyi taşıyan temel yapılar, toplumun odak noktasını oluşturmaktadır. İletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler, post endüstriyel dönemin ortaya çıkmasında etkili olan temel kaynaklardır. Yenileşen ve gelişen teknolojiler dünyayı küçük bir “*elektronik köy*” haline getirmektedir. Teknik ve bilgi kaynaklı post-endüstriyel toplumun ihtiyaçlarına, sanayi toplumunun kurumları cevap verememektedir (Bozkurt, 2012: 1). Bilgi kavramında ortaya çıkan anlaşılmazlık yeni dönemde bilgi toplumu tanımlamalarını sürekli kuşatmaktadır (Mattelart, 2004: 53).

Değişimin, giderek önem arz ettiği bir dönemde ortaya çıkan yeni kavramları tanımlamak güçleşmektedir. Post endüstriyel dönüşüm, enformasyon ya da bilgi toplumu kavramlarını, bir kategoriden diğerine, direk geçiş olarak ele almak mümkün olmamaktadır. Post endüstriyel dönemde, ön plana çıkan özellikler, endüstri toplumuna özel yapıların dönüşüme uğramış halidir. Dolayısıyla sanayi toplumu bitmiştir demek söz konusu değildir. Endüstri toplumuna ait yapılar uzun bir müddet varlığını devam ettireceklerdir (Bozkurt, 2014: 22).

Bu bağlamda, yeni dönemi anlatan en önemli olayın “*değişim*” olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. P. Kotler, dönemi değişim, gelişim ya da ölüm olarak ifade etmektedir. Kotler, dünyanın en kaliteli malını en uygun değerde satamıyorsan, bu oyunda yer alamıyorsan, bu oyundan çekilmelisin, demektedir (Ekin, 1999: 27). Değişimin meydana getirdiği sonuçları, günümüzde yeterince görmekteyiz. Sermayenin küresel hale gelmesi, insanlar arasındaki mesafelerin ortadan kalkmış olması ve örgüt yapılarında meydana gelen değişiklikler bu durumlardan bazılarıdır. Denebilir ki günümüzde zenginliğin temel kaynağı artık bilgidir. Aynı zamanda bilginin en kolay dolaşımını sağlayan teknolojidir. Bu kavramlar sürekli değişmekte yenilenmekte, biri diğerini etkileyerek endüstri dönemiyle benzeşen sonuçları çoğaltmaktadır (Ekin, 1997, Akt: Ekin, 1999: 28).

Enformasyon dönemini sadece araçlar ile açıklamak mümkün olmamaktadır. Enformasyon toplumu, sadece iletişim ortamlarından oluşmamaktadır. Enformasyon,

araçların yetkinliği ve hangi ölçüde bulunursa bulunsun bilginin üretilmesi, dağıtılması ve itibar görmesidir. “*Enformasyon toplumu malumata itibar eden bir toplumdur*” (Güneş, 2006: 15).

Toplum içerisinde kaybolmanın tatmini içerisinde yaşayan birey, bilme ve bildiğini uygulama yeterliliğini kaybetmektedir. Birey, sadece kitlenin eğilimlerini anlamaya çalışmaktadır. Bu durumun dışına çıkmak için yeterli cesareti bulamamaktadır. Enformasyon “*anonim*” haller üretmektedir. Enformasyon toplumu, meydana getirilen bu ürünleri razı bireyler olarak, korunma amacı bağlamında, bir bedel dâhilinde, isteyerek satın almaktadır. Bireyler rollerini oynamaya hazır hale getirilmektedir. Böyle bir yapının anlam üzerinde her hangi bir etkinliği de söz konusu olmamaktadır. Birey, kendisine verilen yeni kimlik ile rolünü oynamaya başlamaktadır. Post endüstriyel toplumda, hayata geçirilen her şey için söz konusu olan şey, bir karşı duramama ve sorgulayamama hali olmaktadır. Bireyin sahip olduğu bilgi, iktidarın devamlılığına ve sermayenin sürdürülebilirliğine ait olan, hazır halde verilmiş kanaatler olmaktadır (Güneş, 2006: 15,16). Birey, post endüstriyel toplumun yaşadığı dönüşüm sürecinde, kendisine verilen kabullenilmiş dönüşümü yaşamaktadır. Bu bağlamda post endüstriyel toplumunun yapısı ve problemlerini aşağıdaki tabloda daha net görebiliriz (Bell, s.118, Akt: Bozkurt, 2014: 28):

Tablo 1.1. Post Endüstriyel Toplumunun Yapısı Ve Problemleri

Eksen ilke	Teorik Bilginin Merkeziliği ve Kanunlaştırılması
Temel kurumlar	Üniversiteler, Akademik enstitüler, Araştırma kurumları
Ekonomik alan	Bilimi temel alan endüstriler
Temel kaynak	Beşeri sermaye
Siyasal problem	Bilim politikası, Eğitim politikası
Yapısal problem Tabakalaşma: Temel Yol	Özel ve kamu sektörü dengesi Nitelik Eğitim
Teorik sorun	Yeni sınıfların bağlılığı
Sosyolojik reaksiyonlar	Bürokrasinin direnci Düşman kültürler

Kaynak: (Bell, s.118, Akt: Bozkurt, 2014: 28)

20. yüzyılın sonlarında devletin yapısında ve işleyiş tarzında meydana gelen dönüşümler, kamusal alanda hesap verilebilirlik kavramlarını da beraberinde getirmektedir. Kamusal yetkilerin kontrolü, yolsuzlukların önüne geçilmesi bakımından, hesap verilebilirliğin temel ilkesinde de bir değişim meydana gelmektedir. Siyaset ve kamu arasındaki bağlarda esneme meydana gelmiş olması, bürokrasinin kamu politikalarını uygulaması aşamasındaki rolünün genişlemesine neden olmaktadır. Bu bağlamda, geleneksel hesap verme anlayışı etkisini kaybederken, hesap verilebilirlik, dikey sorumluluktan, yatay sorumluluğa kaymıştır. Şeffaf yönetim ilişkilerine dayanan yeni yönetim anlayışının, etkin sonuçları ancak güçlü denetim ve kontrol mekanizmaları ile mümkün olmaktadır (Taner, 2012: 27). Gözetleme sınıflandırılmakta, yönetimler kolaylaşmaktadır. Değişen toplum yapısında kurumsallığın daha etkin olabilmesi için oluşturulmuş farklı işleyiş yapıları da ön plana çıkmaktadır. Bunlar (Lyon, 2013: 47):

- **Rasyonelleştirme:** Standartlaştırılan teknolojinin arandığı, aklın toplumsal ve siyasal alanın kılavuzu olarak görüldüğü süreci ifade etmektedir. Gözetim teknolojilerinin modern rasyonelleştirmeye yönelik dönüşümünü anlatmaktadır. Gözetim açısından kişisel bilgi rasyonelleştirildiği için gerilimler ortaya çıkmaktadır.
- **Teknoloji:** Örgütsel pratiklerde rasyonelleştirme, desteklendirme, güçlendirme, işleyişi hızlandırma bakımından gözetim alanında fazlasıyla görülmektedir. İnsanlık tarihinde temsili olan gözetim pratikleri, sistemsel yapılanmalar doğrultusunda yeterince görünür olmaktadır. Bu pratikler gözetim teknolojilerine uygulanırken, sistemlerin ana hatlarının değişmesine de neden olmaktadır.
- **Sınıflandırma:** Bireylerin nasıl kategorize edileceği, sınıflandırılacağı doğrultusunda söz hakkına sahip olanlar, sahip olmayanlardan daha etkin olmaktadır. Günümüzde sınıflandırma işleminin yapılandırılmasında bilgisayar sistemlerinin kullanılmasıyla tıkanma oluşturmaktadır.
- **Bilgилilik:** Kişilerin hayatlarını denetim altına alan mekanizmalar işleyiş açısından farklılık oluşturmaktadır. Çünkü bireylerin bilgi düzeyleri ile gönüllü katılım durumları birbirlerinden farklı olmaktadır. Gözetleme,

gözetime en iyi tarzda uygunluk gösteren kişilerin birlikteliğiyle işlemektedir. Çoğunlukla gözetime takılan birey bu durumdan bihaber olmaktadır.

- **Aciliyet:** Emniyet ve güvenlik odaklı günümüzde, bu başlık risk önleme amaçlı olarak ön plana çıksa da, yeni gözetim yollarını meşrulaştırması bakımından önem arz etmektedir. Ulusal kimlik kartları uygulamaları gibi birtakım yasal düzenlemeler ile kişiler yeni kimliklerle denetim altına alınmaktadır.

Kişilerin denetlenebilir bir mekanizma ile itaat altına alınması, kurumların işleyiş tarzlarında dönüşüm meydana getirmektedir. Yeni ortamda, kurumlar bu özellikler doğrultusunda yeniden şekillenirken, bürokratik değişimlerde de yeniliklerin önü açılmaktadır. Bu tür değişimler kendi başlarına değil, kamusal yapılarda modern ulus devlet anlayışının ortaya çıkışıyla paralel olmaktadır. Bürokratik idare bu tür yenilikçi idare yapıları ile varlığını güçlendirmekte, yirminci yüzyıla ilişkin gözetim pratiklerine dönük yeni işleyiş tarzlarını gündeme taşımaktadır.

Modern toplum, kurumsal komplekslerden oluşan yapılardır. Her toplum kendi içinde kurumsal üniteler şeklinde örgütlenmektedir. Farklı özelliklere sahip olan bu yapılar, kendilerine özel işleyiş şekline sahip olmakla beraber, genelde rasyonel verimlilik anlayışıyla faaliyet göstermektedir. Bu kurumlar, bireylerin davranışlarını kontrol altına alarak, örgütsel faaliyetlere yönelik hedeflere odaklanmaktadır. Bu faaliyetlerinde, kendi eylemlerine zarar verebilecek tutumlardan da kaçınmaktadır. Bürokratik prensiplerden ödün vermeden düzen oluşturma amaçlanmaktadır (Aytaç, 2005: 250).

Son dönemlerde Türkiye’de geleneksel olarak yürütülen kamu anlayışından çıkılmaya başlanarak, çağdaş kamu yönetimi anlayışına doğru bir geçiş yaşanmaktadır. Yönetim anlayışı hedef odaklı, geleceğe yönelik katılımcı bir devlet anlayışı, toplumsal yapı üzerinde sürdürülmektedir. Bu açıdan sistemin ilerleyişinin sağlanması bağlamında denetim yapısı başta olmak kaydıyla değişim hareketliliği göze çarpmaktadır. Devlet düzeninde denetim sıklığı yerine, süreç odaklı gelenekselleşmiş teftiş yapılarının olumsuz etkilerini ortadan kaldırmaya yönelik iç denetim 2004 yılından sonra Türk bürokrasisinde yerini almaya başlamıştır (Gönülaçar, 2008: 1).

Sosyal ve ekonomik boyutlara sahip olan kamusal denetimin ortaya çıkışı demokrasi ile eş zamanlıdır. Demokratik gelişmeler, mutlak otoritenin sınırlandırılması, kamusal eylemler üzerinde halk adına denetimin ve gözetimin sağlanabilmesini olanaklı hale getirmektedir. İlk kez İngiltere’de oluşan parlamentonun temel amacı halktan alınan vergilerin kontrolünün sağlanması ve kamu giderlerinin azaltılmasına yönelik eylemleri oluşturmaktı. Her ülkede bağımsız anayasal kuruluşlar olan Sayıştaylar meclis adına denetimi yürütmekte olup, yönetimin kurallara bağlanmasını sağlayarak keyfi uygulamaların önüne geçmektedir. Bu durum çağdaş demokrasilerde halka karşı hesap verme duygusunun ortaya çıkmasında önemli roller üstlenmektedir (Köse, 1999: 65, 66).

1.4 BİLGİ KAVRAMI VE BİLGİ TOPLUMU

Tarihin ilk dönemlerinden, günümüze kadar toplumları etkileyen dört büyük dönem yaşanmıştır. Hem sosyal hem de ekonomik alanlarda yaşanan gelişmelere paralel olarak, toplumlar, “*ilkel toplumdan tarım toplumuna, tarım toplumundan, sanayi toplumuna, günümüzde ise sanayi toplumundan bilgi toplumuna*” geçiş süreci yaşamıştır ve yaşamaktadır. Bu aşamalardan ilkinde toplumlar yerleşik hayata geçiş ile üretime başlamış, üretimin gelişmesi sermayeyi ön plana çıkarmış ve bu da sanayi toplumuna geçişi hızlandırmıştır. Son aşama ise nitelikli iş gücü ile bilginin daha anlam kazandığı teknoloji ağırlıklı bir bilgi toplumuna geçiş sürecidir (Aydoğdu, 2013: 25).

Tarih açısından kategorize olunan bu dönemler, toplumların her zaman yaşadıkları teknik, kültürel, sınıflaşma ve üretim biçimlerini ifade etmektedir. Aynı zamanda bu gelişmeler, sosyal yapılaşma modellerine karşılık gelmektedir. Yaşanılan her dönem kendinden önceki dönemde olgunlaşmaya başladığı için genellikle bir önceki dönemden izler taşımaktadır. Değişimler ise dönemi özgün kılan süreçleri belirtmektedir. İnsanlık bugün bilgi toplumu dönemini yaşamaktadır. Bilgi toplumunda yaşanılan en büyük değişim, bilimsel bilginin tekniğe uyarlanması olmuştur. Bu uyarlama teknik gelişmeleri beraberinde getirmiştir. Teknoloji sayesinde insanların hayat standartlarında da değişimler meydana gelmiştir. Teknoloji, kişilerin doğa üzerindeki etkisini artırırken, bireylerin sosyal ilişkilerini ve değerlerini dönüşüme uğratmıştır. Varlığını devam ettiren toplumsal yapı, yeni

oluşumlara evrilmeye başlamıştır. Oluşma evresindeki bu yeni toplumsal yapının en önemli güç kaynağı bilgi olmuştur (Uzunosmanoğlu, 2007: 1, 2). Birbirini yenileyen bu yeni düzen tarzı, “*yeniden inşa ve yeniden merkezileşme*” yolunda dengenin kurulabilmesi için bir tür dönüştüren yeni “*ritimlere*” ihtiyaç duymaktadır (Wallerstein, 1998: 35).

Bilgi toplumu, her türden bilginin yeni iletişim teknolojileri yolu ile bireylerin, teknolojilerden yararlanma ve bu teknolojileri, kullanabilme imkânının olduğu toplum yapısıdır. Bilgi toplumunu oluşturan en önemli süreç “*mikro elektronik*” ve “*dijital*” teknolojide meydana gelen gelişmelerdir (Selvi, 2012: 195). Bu açıdan bakıldığında bilgi toplumunu ön plana çıkaran bileşenler şöyledir (Yılmaz, 2011):

- Bilgi toplumu maddesel ürünlerle değil, bilgi teknolojileriyle ortaya çıkan yeni bilgi ortamlarıyla anlam kazanmaktadır.
- Bilgi toplumunda bilgi, sürekli dolaşım ve dönüşüm halindedir. Bilgiye dayalı mekânların ortaklığı veya uzaklığı söz konusu olmaktadır. Bilgi ağlar yolu ile sürekli üretilmekte ve tüketilmektedir.
- Bilgi toplumunda var olan bilginin kaynağı, belli noktalardan ve merkezlerden oluşmaktadır. Ağ bağlantıları bu kaynakların temel alanıdır.
- Sanayi toplumunda önemli olan toprağa dayalı merkeziyetçiliğin yeri ve önemi, bilgi toplumu ile vasıflı elemanlara ve bilişsel bilgiye yönelik olmaktadır.
- Bilgi toplumunda sürekli olan bilgi ile beraber, bilgiden yararlanma hızı da aynı oranda artmaktadır.
- Bilgi toplumunda demokrasinin alanı da genişlemekte, kişilerin söz hakkı gönüllü olmaktan çıkarılarak öznelleştirilmektedir.

Toplumsal denetim yapısının en üst düzeye çıktığı günümüz, bilgi toplumuna işaret etmektedir. Tüm dünyada yaşanmaya başlanan bilgi toplumu dönemi, ilk olarak Amerika Birleşik Devletlerinde ortaya çıkmış, çok geçmeden teknolojik alanda gelişmesini sürdüren toplumlarda, bu döneme geçmeye başlamıştır. Bilgi toplumu aşaması, sanayi toplumu aşamasını takip eden sürecin sonucudur. 2000’li yıllardan itibaren içinde Türkiye’nin de yer aldığı ülkeler, sanayi toplumundan, bazı

ilerlemeler kaydederek bilgi toplumu aşamasına geçmeye çalışmışlardır (Sarigöz, 2012: 72, 73).

16. yüzyıldan itibaren Avrupa’da etkisini gösteren iktisadi değişim dönemi, zaman içerisinde toplumsal yapıyı, toplumsal ve siyasal ilişkileri ve toplumların değer yapılarını da değişime zorlamıştır. Toprağa dayalı olan ekonomik düzenin, daha sonradan paraya dayalı ekonomik yapıya dönüşmesi, sınıflar arasında meydana gelen çözümler, köylerden kentlere olan göçleri artırmıştır. Yaşanılan değişimler, toplumsal ve siyasal statülerde değişimleri de beraberinde getirmiştir. Ortaya çıkan yeni düzende mitler ve hurafeler önemini kaybetmiş, bilgi kavramı içselleştirilmiştir. Toplumsal yapının üzerine bireyi merkez alan, bireyi sahip olduğu aklı ile siyasal iktidarlara karşı koruyan epistemolojik bir döneme girilmiştir (Örs, 2009: 6, 7).

1.4.1 Bilgi Toplumunda, Toplumsal Dönüşüm Pratikleri

Bilgi, yaşanılan evrende önemini hiçbir zaman kaybetmeyecek en önemli kavramdır. İnsan bilme ile varlığını ortaya koymaktadır. Bilmek ve bildiği şeyler doğrultusunda farklı bilgilere ulaşmak, insanın var oluş sebeplerindendir. Bilgi toplumsal bir kavramdır ve toplumdan bağımsız olarak düşünülmesi mümkün değildir. Toplumsal değişmelerle beraber devamlılık ve farklılıklar göstermektedir. Toplumsal yapıda meydana gelen değişim ve dönüşümler, bilgiyi de dönüşüme uğratmaktadır. Bu bağlamda sosyoloji bilimi, tek başına bilgi kavramı üzerinde durmaz. Bilgi sosyolojisi bilginin, toplumla olan bağlantısından dolayı, var olan boşluğu kapatmak için ortaya çıkmıştır. Bilgi sosyolojisi, bilgi ve toplumlar arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Bilgiyi incelerken tüm bilimlerin ortaya koymuş olduğu sonuçlardan yararlanmaktadır. Bilgi sosyolojisi, tarihsel süreçte bilginin insanları nasıl biçimlendirdiğini incelemektedir (Canlıoğlu, 2008: 3, 10). Bu yöntemle değişime uğrayan toplumsal dinamiklerin, bireyler üzerindeki ve toplumsal düzen arasındaki ilişkileri ortaya çıkarılmaktadır.

Toplumda ortaya çıkan değişimler, toplumsal kurumlardan yaşam şekillerine, toplumsal kurallardan sermayenin değişimine kadar her alanda görülen mevcut yenilikleri ifade etmektedir. Değişimler belli bir düzen dâhilinde meydana gelen niteliksel ve niceliksel farklılıkları ortaya koymaktadır. Sistemli olarak işleyen bir

mekanizma olduğu için, bu sistemin her yapısı ön kabul görmektedir (Akman, 2007: 107).

Değişme kesintiye uğramadan toplumun her tabakasında sürekliliği olan bir kavramdır. Ekonomistler değişmeyi, büyüme, sanayileşme kavramları ile ele alarak incelerken, siyasetçiler laiklik, demokratikleşme, çağdaşlaşma gibi kavramlar üzerinden incelemektedir. Sosyolojik açıdan, toplumların bir durumdan farklı bir duruma geçiş süreçleri açısından incelemeye tabi tutulmaktadır. Burada anahtar kelime “*toplumsal değişme*” kavramıdır. Ortaya çıkan yeni değer kümeleri, toplumsal değişimi, gerekli kılmakta, toplumsal ilişki biçimleri ve bunları etkileyen kurumların değişen yüzleri bu gerekliliği zorunlu hale getirmektedir (Nair, 2009: 311).

Toplumsal yapılar bireylerin davranış şekilleri ve ilişkileri etrafında birleşmektedir. Son iki yüzyıldır Avrupa, tüm dünyanın ekonomisi ve politikası üzerindeki en büyük güç olarak bilinmektedir. Avrupa ülkeleri modern toplumun öncüleri durumundadır. Sahip oldukları bilim, teknoloji ve iletişim araçları ile tüm toplumlar üzerinde etkili olmaktadır. Toplumsal değişimler, dünyadaki değişim olaylarına paralel olarak meydana gelen bir süreçtir. Globalleşen dünyada, her toplum birbirinden etkilenmektedir. Değişim ve globalleşmenin etkisi ile eski kurumlar dağılma eğilimi gösterirler veya bütün halinde değişirler. Toplumsal değişmelerin globalleşen dünyanın değerlerinden etkilenmemesi mümkün olmamaktadır (Yazıcı, 2013: 1492).

Bütünlüğünü kaybeden toplumsal yapıda kültürel yapılar da önemini kaybetmektedir. Bu anlamda değişim kavramı, kültürel gelişmenin karşısında yer almaktadır. Toplumsal değişim kültürel öznenin yolunu kaybetmesine neden olmaktadır. Kültürel çözülme toplumsal yapıda meydana gelen bütüncül yozlaşma da dokusunu kaybederek kitleselleşmenin önünü açmaktadır. Kendi bütünlüğünden yoksun bırakılan birey kitlenin içerisinde yer almak için kendisine gösterilen seçenekler dâhilinde hayata tutunmaya çalışmaktadır. Birey farklı frekanslardan aldığı uyarıcılar yolu ile gereğine uygun davranmak için değişen toplum yapısı içerisinde salınp durmaktadır (Güneş, 2006: 177, 178).

William P. Ogburn, toplumsal değişim dinamiklerinin dört unsurundan bahsetmektedir. Bunlar: keşifler, birikme, genişleme ve adaptasyon süreçleridir.

İcatlar genel olarak maddesel kültüre yönelik olan değişimlerdir. Kültürün her hangi bir noktasında bir değişim söz konusu olduğunda, bu durum yenilenen teknolojik düzen ile eski toplumsal yapı arasında bir dengesizlik meydana getirmektedir (Çapcıoğlu, 2003: 41). Birikim, kültürel tabana yayılan ilavelerin genel sonucudur. Uyum sağlama, toplumsal ve kültürel yapının icatlara göre yeniden şekil almasıdır. Bu bağlamda Amerikalı Toplum Bilimci William Ogburn, birbirleriyle ilişki halinde olan kültür parçalarından, birinin diğerinden daha fazla değişikliğe uğraması halinde “kültür boşluğu” meydana gelebileceğini ifade etmektedir.

Daniell Bell, ortaya çıkan süreci “*endüstri sonrası toplum*” olarak nitelendirmektedir. Bell, toplumun yapısında ortaya çıkan değişimi, geçiş sürecinin bir parçası olarak görmektedir. Bu süre içerisinde geleneksel kaynakların yerini, enformasyon teknolojilerinin aldığını ifade etmektedir. Bilgi kaynaklı bu değişimin, bilgiyi oluşturan temel kaynaklara ulaşmanın ortamını da hazırladığı tezini öne sürmektedir. İletişim teknolojilerinin toplumda ön plana çıkışıyla birlikte, toplumun önceliklerinin de ekonomiye kaydığını, böylece politik karar alma sistemlerinin temel çerçeveyi oluşturduğunu ifade etmektedir (Karvalics, 2002, Akt: Aydın, 2004: 83). Yeni teknoloji ile birlikte kurumların sınıflandırdığı “*sanayi ötesi*” toplumun temel ilkesi “*teorik bilgi*” olmuştur. Bu kaynağın kullanılması ekonomik yapının gelişmesinin en önemli noktasını oluşturmaktadır. Teorik bilgi sürekli gelişme gösteren ekonominin çıkış noktasını oluşturmaktadır (Parlak, 2004: 98).

Toffler ise günümüzde ortaya çıkan değişim ve dönüşümü, “yeni medeniyetin gelişimine paralel olarak görmektedir. Ortaya çıkan dönüşüm, sanayi toplumunun devamı değil, sanayi toplumuna geçmeden önceki dönemde, toplumu tam manasıyla reddeden radikal bir dönüşümdür iddiasında bulunmaktadır (Toffler, 1983, Akt: Parlak, 2004: 104).

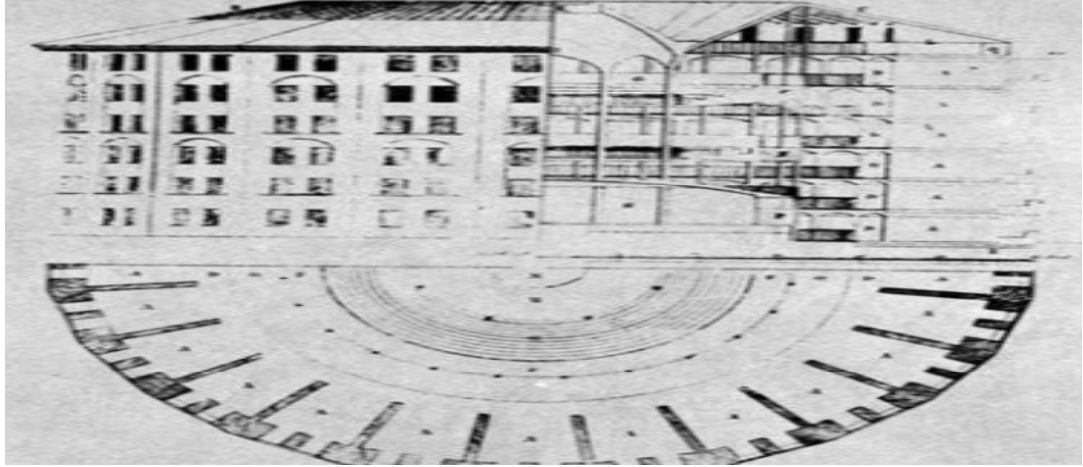
Teknolojide ortaya çıkan yenilikler bilgiyi herkesin kolayca ulaşabileceği bir seviyeye taşımış, dijital panoptikon söylemleri ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda özellikle panoptikon denince akla gelen kişilerin ve yapının daha iyi anlaşılabilmesi için ‘panoprikon nedir?’ sorusunu açıklamak gerekmektedir.

1.5 PANOPTİKON

18. yüzyılda, otorite sıkıntısı taşıyan iktidarlar, halklarını denetim altına alabilmek amacıyla bir kontrol sistemi oluşturmaya çalışmıştır. Bu amaçla, Samuel Bentham'dan bir yapı tasarlaması istenir. Mimar olan Samuel Bentham, kardeşi Jeremy ile birlikte bir çalışma başlatır. Yapının tasarımı, Samuel tarafından yapılırken, sistemin oluşmasını sağlayan bölümlendirmeler Jeremy tarafından yapılır. 1785 yılında inşa edilen bu yapı panoptikon adıyla bilinmektedir. Panoptikon, iki farklı sözcükten türetilmiştir. “*Pan*” bütün anlamına gelirken, “*opticon*” gözetleme anlamına gelmektedir. Oluşturulan yapı amacına uygun olarak, bütünü gözetlemek anlamına gelen panoptikon adıyla bilinmektedir (Özdel, 2012: 23, 24).

1.5.1 Samuel ve Jeremy Bentham'ın Panoptikon'u

Şekil 1.1. Jeremy Bentham Panopticon'un Planı

Kaynak: Jeremy Bentham Panopticon'un Planı, The Works of Jeremy Bentham, Yay. Bowring. C. 4. s. 172-173.

Bentham'ın Panoptikon Mimarisi şu ilkelere dayanmaktadır (Foucault, 2006: 295, 296):

“Çevrede halka halinde bir bina, merkezde bir kule; bu kulenin halkanın iç cephesine bakan geniş pencereleri vardır. Çevre bina hücrelere bölünmüştür; bunlardan her biri binanın tüm kalınlığını kat etmektedir. Bunların biri içeri bakan ve kuleninkilere karşı gelen, diğer de dışarı bakan ve ışığın hücreye girmesine

olanak veren ikişer pencereleri vardır. Bu durumda merkezi kulede tek bir gözetmen ve her bir hücreye tek bir deli, bir hasta, bir mahkûm, bir işçi veya bir ilkokul çocuğu kapatmak yeterlidir. Geriden gelen ışık sayesinde, çevre binaların içindeki küçük silüetleri olduğu gibi kavramak mümkündür. Ne kadar kafes varsa, o kadar küçük tiyatro vardır, bu tiyatrolarda her oyuncu tek başınadır, tamamen bireyselleşmiştir ve sürekli olarak görülebilir durumdadır. Görülmeden gözetim altında tutmaya olanak veren düzenleme, sürekli görmeye ve hemen tanımaya olanak veren mekânsal birimler oluşturmaktadır. Sonuç olarak, hücre ilkesi tersine döndürülmekte veya daha doğrusu onun üç işlevi kapatmak, ışıktan yoksun bırakmak ve saklamak- ters yüz edilmektedir; bunlardan yalnızca birincisi korunmakta ve diğer ikisi kaldırılmaktadır. Tam ışık altında olma ve bir gözetmenin bakışı, aslında koruyucu olan karanlıktan daha fazla yakalayıcıdır.” (Foucault, 2006: 295, 296)

Benthamların oluşturduğu bu sistemin kuruluş amacı, kişileri kontrol altında tutmaktır. Hapis, zorla çalıştırma, eğitim gibi pek çok konu, kuruluş amaçlarından bazılarıdır. Jeremy, yapının temel temasının, otorite kurmak olduğunu ifade etmektedir. Dolayısıyla sistemi, iktidarın otoritesini korumak adına denetim sağlama şekli olarak da ifade edilebilir. Bentham, oluşturulan planın temelinde gözetlemenin olduğunu ifade ederken, yapılan gözetlemenin etkili olabilmesi için sistemin görünmeden gözetleme ilkesine göre oluşturulduğuna değinmektedir. Görünmeden gözetleme de temel amaç, gözetleyenin sistemde olmaması durumunda dahi, bireye gözetlendiği hissini uyandırabilmesidir. Böylelikle hâkim otorite, gücünü her daim hissettirmiş olmaktadır (Özdel, 2012: 23, 24).

Panoptikon çalışmalarının ana bölümünü, “*tefeciliğin savunusu*” ile aynı döneme denk gelen, 1787 yılında Rusya’da Crecheff’de yazılan mektuplar oluşturmaktadır. Orada bulunan Jeremy, İngiltere’de yaşayan bir arkadaşına yazdığı mektuplar yolu ile panoptikonun yapısı ve işleyişiyle alakalı bilgiler vermektedir. Özgün bir yapının planını taşıyan bu mektupların hedefi belli bir kişi iken, yayınlanmak gibi kesinlik taşıyan bir amacı bulunmamaktaydı. 1787 yılında yazılan mektupta Panoptikon’un bütün kurumlara uygulanabileceğinden, amacına uygun olarak kullanılmasının ya da kullanılmamasının çok önemli olmayacağından bahsedilmektedir. Bina,

“Endüstrinin her alanındaki iş kollarında ıslah edilemeyenlerin cezalandırılması, delilerin denetim altında tutulması, ahlaksızların ıslah edilmesi, şüphelilerin hapsedilmesi, tembellerin çalıştırılması, acizlerin bakılması, hastaların tedavi edilmesi, gönüllülerin yönlendirilmesi ya da eğitim alanında yeni neslin eğitilmesinde olsun; tek kelimeyle, ölüm odalarında hükümlülerin kaldığı cezaevlerinin ya da yargılanma öncesi sanıkların tutulduğu nezarethanelerin ya da azılı suçluların kaldığı hapishanelerin ya da ıslahevlerinin ya da düşkün evlerinin ya da imalathanelerin ya da akıl hastanesinin ya da hastanelerin ya da okulların amaçlarına uygulanabilir.” (Bentham, 2008: 9, 12, 13).

Bu ifadelerden anlaşıldığı üzere, denetim altında tutulan bireyler, kendilerini gözetleyen kişiler tarafından ne denli kontrol altında tutuluyor ise kurumun amacı da o denli yerine getiriliyor demektir. Uygulanmak istenen amaç mükemmelleştirme ise, yöntem bireyin her zaman zor durumda kalmasına neden olmaktadır. Yapılmak istenen bir başka amaç ise kişiye her daim izlendiği hissinin yaşatılması ya da izlenmediğinden emin olamaması durumudur. Jeremy, mektubunda abisinin tasarladığı planda, bu durumun yani gözetimin kesin olarak sağlandığını, yapılabilecek başka planların panoptikona belli oranlarda benzeyebileceğinden bahsetmektedir (Bentham, 2008: 9, 12, 13).

Bireyselleştirilen ve her taraftan görülebilen panoptikonda, her birey tek başınadır. Sürekli denetlemeyi olanaklı hale getiren sistem, görülmeden gözetlemeye de imkân tanımaktadır. Hücre bağlantısı, tersine çevrilmek yolu ile kapatmak, ışıktan yoksun bırakmak ve saklamak ters yüz edilmektedir. Işıklar altında kalma karanlıkta olmaktan daha yakalayıcı olmaktadır (Veysel Bozkurt, 2000: 75, 76).

Panoptikon, denetim altındaki işçilerin üretkenliğini yükseltmek ve toplum içerisinde suça eğilimi ortadan kaldırmak amacıyla tasarlanmıştır. Fakat panoptik sistemin temel aldığı suç, otoriteye karşı meydana gelen suçtur. Panoptik sistem, hiyerarşik yapıdaki egemen sınıf için çalışan bireyleri denetim altına alarak, şiddet kullanma yolu ile bireyleri panoptik sistemin sınırlarına hapsedmektedir. Panoptikon var olan gücün devamlılığını sağlamaktadır. Toplumsal yapının en önemli problemi olan fakirliği ortadan kaldırmak gibi bir düşüncesi bulunmamaktadır. Çünkü yoksulluk kapitalin devamlılığı için tek kaynaktır. Bu bağlamda otorite hiçbir zaman suçu tam manasıyla ortadan kaldırmaz, panoptikonun sınırları dâhilinde kontrol

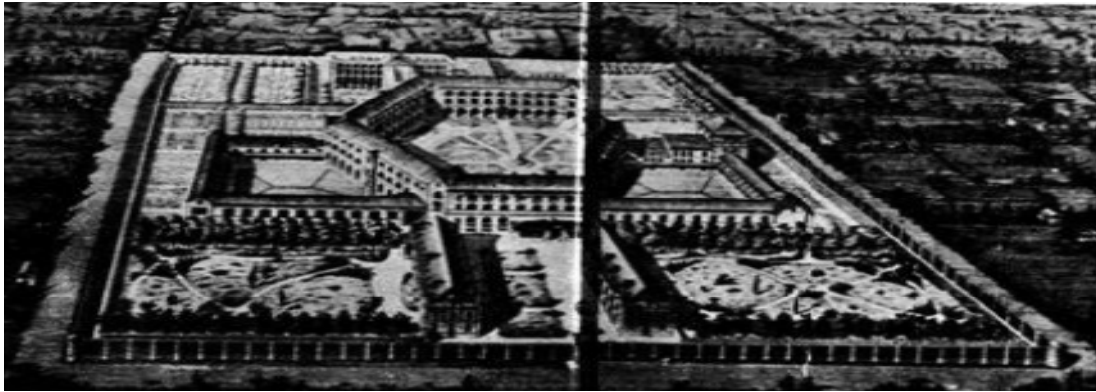
altında tutar. Suçun ortadan kalkması, otoritenin ortadan kalkması demektir (Çoban, 2008: 124).

Panoptikon, endüstriyel kullanım için planlanmış bir projedir. Ancak Jeremy Bentham, binanın bir hapisane gibi kullanılabileceğini düşünmüştür. Bu düşüncesini uygulayabilmek için de İngiliz Hükümeti'ni ikna etmek amacıyla bir kampanya dönemime girmiştir. 1796 yılına gelindiğinde Samuel Bentham *“Denizcilik İşleri Genel Müdürlüğü Müfettişliği”* görevini üstlenmiştir. Yeni görevinden dolayı panoptikona yeterli zaman ayıramaz, buna karşılık Jeremy Bentham'ın panoptikona ayıracak daha fazla vakti kalır. Ne var ki yapılan planlamalar başarıya ulaşamaz. Londra'da bir panoptikon binasının yapılması isteği reddedilir. Tazminat dahi alınmasına rağmen tüm detayları düşünülmüş bir sistemin başarısız olması Jeremy Bentham'ı hayal kırıklığına uğratmıştır (Watkin, 2008: 79).

19. yüzyılın son dönem yorumcularının, panoptikon konusunda birleştikleri en önemli nokta, panoptikonun yeni tasarlanmış bir iktidar biçimi ortaya koyduğu veya böyle bir iktidar şeklinin oluşturulmaya çalışıldığı yönündedir. Ayrıca panoptikon sadece Jeremy Bentham'ın oluşturduğu bir hapisane ve başarısızlık olarak tarihe geçen bir tasarı olarak düşünülmüştür (Werret, 2008: 88).

1.5.2 Foucault ve Panoptikon

Şekil 1.2. 1977' de Rennes Merkez Hapishanesi

Kaynak: Foucault, 1992: 25

Toplumsal bedenin, iktidar tarafından denetim altında tutulması sistemli bir sürekliliğin sonucudur. Panoptik bir biçimde işleyen sistem, bireyleri biçimlendirerek, gözetlemeyi normalleştirmektedir. Gözetim toplumunda

denetlenmek, normal bir durumdur. Hatta bireyler gözetim altına alınmaktan memnundur. Hatta günlük yaşamda röntgencilik, olağan hayatın bir parçası haline gelmektedir. Sıradan insanlar dahi birbirlerini gözetlemektedir. Toplumsal bilinç, iktidarların bir organı gibi hareket etmektedir. Toplumsal hayat hapishaneye dönüştürülmekte, kapitalizmin evrimselleşmesi, denetimin evrimselleşme süreci olarak devam etmektedir. İktidar, bilimsel ilerlemeyi kendi yönetsel süreçlerinde kullanmaktadır. Panoptik iktidar sistemi, toplumun tüm süreçlerinde gözetleme üzerine kurulmaktadır (Çoban, 2014: 3).

Foucault'a göre görünür olmak tuzaktır. Panoptikonda birey her alanda görülürken, kendisi görememektedir. Birey, bilginin nesnesi olurken, iletişimin öznesi haline gelememektedir. Panoptikon'un etkisi burada ortaya çıkmaktadır. Kişiler iktidarın eylemlerine işlevsellik katarak sürekli bir görünebilirlik durumu yaratmaktadır. Panoptikon, çeşitli isteklerden hareketle, iktidar denetimi sağlayan sistematik bir araçtır. Koşulsuz tabi olma hali mekanik olarak üretilmektedir. Mahkûmu, istenilen şekilde davranmaya zorlamak için bir neden bulunmamaktadır. Bundan dolayı demir parmaklıklara ihtiyaç duyulmamaktadır (Bozkurt, 2000: 76).

Foucault, hapishanenin başından beri bireyleri dönüştürme amacı olan bir proje olduğu üzerinde durmaktadır. Hapishane, gözetim şekli olarak ortaya çıktığı günden beri suça eğilimi artırmaktadır. Oysaki hapishanenin, okul, hastane, kışla gibi muhteşem bir panoptikon olması ve bireyler için sorunsuz işlem yapıyor olması gerekmektedir. 1820 yılına gelindiğinde, hapishanenin suçluları temiz insan haline getirmesi gerekirken, suçlu bireyi daha fazla suça yönelttiği ortaya çıkmıştır. İktidarın sürekli yaptığı "*sakıncalılığın stratejik kullanımı*" bu dönemde görülmüştür. Hapishane suç eğilimli bireyler üretir, fakat iktisadi alanda olduğu gibi siyasal alanda da bu tür insanlara ihtiyaç duyulmaktadır. Suça meyilli birey işe yaramaktadır (Foucault, 2012: 24). Diğer bireyler üzerinde oluşturulmak istenen disiplinin de bu suçlular üzerinden gösterilmesi söz konusu olmaktadır. Çünkü disiplini sağlayan kişiler bu kişiler üzerinden görünür olmaktadır. Günümüz uygarlığı en anlaşılmayan bilgi mekanizmalarını oluşturduğu gibi, en karışık otorite yapılarını da geliştirmektedir (Foucault, 2014: 41).

Bunlardan biri disiplin İktidarı olarak tanımlanan ve Foucault'un ileri sürdüğü iktidar şeklidir ve bu iktidarlar bireylerden bir şey almak istemez. Bu iktidar

türü bireyden, daha fazla şey çekip almak veya “sızdırmak” için bireyi terbiye etme görevi üstlenmektedir. Gücünü korumak için, onları ayırmak değil, birbirlerine bağlayıp, çoğaltarak yararlanmak istemektedir. Bedenlerin yararsız “kalabalıklarını, “küçük hücreler, organik özerklikler ve kesitler” halinde terbiye etmektedir. Disiplin “birey” üretmektedir. Disiplinin sağlanması için, bakışların zorladığı bir düzenleme, bir sistem gerekmektedir. Görmeye imkân tanıyan tekniklerle oluşturulmuş, iktidarın alanlarını genişleten, “baskı altına alma araçları” ve bu baskıların uygulandığı bireyleri görünür hale getirebilen bir makine gerekmektedir. Oluşturulan “gözlemevleri” tüm bu amaçlara yönelik idealize edilmiştir (Foucault, 1992: 213, 215).

Bu yapıları, kimlerin denetlediğinin bir önemi bulunmamaktadır. İktidarı, kimin oluşturduğunun da herhangi bir önemi bulunmamaktadır. Çünkü iktidar tek birey olmadığı gibi tek bir kurumdan da oluşmamaktadır. Farklı yapıları içerisinde barındıran, oldukça geniş bir alanı oluşturmaktadır. Ortak olan şey ise aynı doğrultuda hareket ediliyor olmasıdır. Bauman, bu sistemin sonucunda iktidara karşı gelmeyen bir izlenenler kitlesinin varlığından bahsetmektedir. Bu durum kurumlar içerisinde ayrışmalara neden olduğu gibi, tek yönlü gözetim tekniğinin, yeni denetim yolları için uygun ortam yarattığından bahsetmektedir. Tek taraflı denetimde kişilerin eylemleri şekillendirilirken, günlük yaşantıları da gözetim altına alınmaktadır. Böylece bireylerin hareketleri bir düzene oturtulmuş olmaktadır. Kişilerin kendi iradeleri dikkate alınmadığı gibi hareketlerinde de sistematikleşmiş bir tavır oluşturulmaktadır. Tek yönlü davranış şekli dayatılmaktadır (Tümürtürkan, 2010: 9).

1.5.3 Panoptikondan Enformasyon Toplumuna Yükseliş

Toplumsal iletişimin gelişmesinde, yazının icadıyla birlikte kâğıdın bulunup geliştirilmesi (Kocadaş, 2012: 1) insanlık tarihinin dönüm noktası olmuştur. Enformasyon toplumuna geçişte telekomünikasyonun akıl almaz şekilde ilerlemesi ile toplumsal tabanda, günlük yaşam pratiklerinde ciddi değişimler yaşanmaktadır. Bu bağlamda gözetim toplumunda ortaya çıkan teknolojilerin özellikleri şu şekilde incelenebilmektedir:

- Bilgi işlem döneminde, “teknoloji sayesinde” bilginin sürekli türetilmesi önemli hale gelmiştir. Sanayi döneminde ön planda olan maddi ürün

üretiminin yerini, artık bilgi üretimi almaktadır. Gelişen teknolojinin kullanıldığı ilk alan ekonomidir. Dolayısıyla yeni iş imkânları ve alanında uzman personel açığı ortaya çıkmakta, dolayısıyla ekonomik kalkınma hızlanmaktadır. Teknolojik yeniliklerin “*sosyal yaşamda*” meydana getirdiği bu yansımalar yeni oluşumlara, gruplaşmalara neden olmakta, yeni oluşan “*siyasal grupların*” siyasal alanda mücadelesi söz konusu olmaya başlamaktadır. Teknoloji ile özgür düşünebilen bireylerin sayısında artış meydana gelmekte ve demokrasinin gücü artmaktadır. Teknik yükselmenin etkili olduğu en son alan “*kültürel*” alandır. İnsanlar alışkanlıklarından çok kolay ayrılamazlar ve bundan dolayı teknik bilgi insanların kültür boşluklarına daha geç nüfuz etmektedir (Kocacık, 2003: 3, 5).

- İletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler ve teknik bilginin yükselmesi ile dönemi açıklayan düşünce “bilgi güçtür” olmuştur. Bu teknolojilerle birlikte “*e-devlet, e-yurttaş, e-ekonomi, e-siyaset*” tarzında birçok farklı kavram ve uygulama hayatı sarmıştır (Çukurçayır, Çelebi, 2009: 60).
- İnternet sayesinde dünyanın neresinde olursa olsun, tüm insanlarla irtibat kurulabilmekte ve aynı anda yazışabilmekteyiz. Toplumsal yaşamda bireyler daha eşitlikçi olabilmektedir (Wallerstein, 1999: 135).

Modern yönetim rasyonel toplumu oluşturmak için, toplumsal yaşamın ciddi birer kısmına müdahale ederek, istediği düzeni yaratmak adına topluma sürekli kurallar koymakta, koyduğu kurallara uyulup uyulmadığını anlamak için de teknolojinin getirdiği tüm yeniliklerden faydalanmaktadır. Teknolojinin hızla gelişmesiyle birlikte, bireyler günlük hayatlarını daha iyi sürdürmek için kendi haklarından daha iyi yararlanabilme gerekçeleriyle, onayları alınmadan, davranışlarının kontrolünü kabullenmişlerdir. Kayıt altına alınan bilgiler, veri tabanları sayesinde depolanarak, farklı ortamlarda paylaşılabilmektedir. Toplanan bilgilerin, kimler tarafından kullanıldığına dair pek fazla bir şey bilinmemektedir. Teknolojik imkânlar ile toplanan bilgiler, iktidar tarafından toplum yararı adına kullanılırken, bilgi işlem merkezlerinin bu verileri kullanma becerileri de her geçen gün artmaktadır. Yaşanılan değişimler, bireylerin dijital kod olarak algılanmasına neden olurken, gözetim toplumu kavramının önemini de gündeme taşımaktadır. Gözetim, bireylerin sosyal düzene olan uyum sürecini de kontrol altında tutmaktadır.

Teknolojik gelişmeler tüm dünyayı dijital panoptikon toplumuna çevirmektedir (İzgi, 2014: 27, 28).

Enformasyon toplumunun, temel bileşeni olan teknolojinin sınırlarıyla ortaya çıkan tehlikelerin iyi anlaşılıyor olması gerekmektedir. Teknolojilerin getirdiği pek çok olumlu gelişme, bu teknolojilerin toplumsal kullanım alanlarında ortaya çıkardığı sorunlar ile denk hale gelmektedir. Toplumun sürekli artış gösteren bilgi yığınları altında kalması, buna bağlı olarak her geçen gün kafaları bulanık bireylerin ortaya çıkışı, doğru ile yanlış arasındaki farkı ayırt edemeyen bireyler yaratmaktadır. Bireyler manipüle edilmekte, teknolojinin hızla gelişmesine paralel olarak işsizlik probleminde de her geçen gün artışlar yaşanmaktadır. Bireysel özgürlük alanları daralmakta, otoriter iktidar alanları genişlemektedir. Son dönem düşünürleri, teknik gelişmelerin bireyleri ne biçimde denetim altına alacağı yönündeki düşüncelerini daha sık gündeme getirmeye başlamaktadır. Enformasyon toplumunun, bugün geldiği noktada ki en önemli sorun toplumsal denetim adıyla ortaya çıkan baskıcı kontrol ve gözetim şeklidir (Dolgun, 2008: 215, 216).

Bu bağlamda, teknolojinin gelişmesiyle, kitle iletişim araçlarında meydana gelen gelişmeler, toplumsal ve siyasal alanda çok boyutlu olarak tanımlanacak birtakım sorunları beraberinde getirmektedir. Kapitalist ilişkilerle bütünleşen modern devlet biçimleri, bilginin kendi iktidar yapılarına dönük işletilmesi, toplumun denetimini sağlamak maksadıyla manipüle ediliyor olması ve tek taraflı olarak rasyonalize edilmesi, bu süreçlerin iktidarlar tarafından mutlak geçerlilik olarak sunulması ortaya çıkan sorunlardan bazılarıdır. İktidarlar, toplumsal ve siyasal yapıları yeniden üretmek için bireyleri, denetim altında tutacak disiplin mekanizmaları yaratmaktadır (Sarıkafioğlu, 2009: 29).

Enformasyon toplumunun temelini oluşturan iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler, özellikle internet ağının gelişmesi, demokrasinin gelişmesi için olumlu sayılabilmektedir. İnternetin sağladığı kolaylıkla, toplumlar arasındaki iletişim güçlenmektedir. Bu durum özgürlükler adına oluşturulan tepkilerin yansıtılması bakımından da olumludur. Ancak iktidar güçleri, bu sayısal verilere uygunluk sağlayarak güçlerini korumak için işleyişlerini sürdürmeye devam etmektedir. Elektronik panoptikonlar, bilgi toplumunun öznelere oluşturmaktadır. Yazılım programlarının içerisine gizlenen mikroçipler ile bireyler gözetlenmektedir. Dev

hapishaneler minyatür halde bu çiplere dönüştürülmüştür. Bilgisayarlar, gözetim toplumunu yaratmakta çok daha başarılı olmaktadır (Yamaç, 2010: 522).

1.6 İKTİDARIN GÖZÜ

Tarihsel açıdan bakıldığında göz, iktidarın en önemli belirleyenlerindendir. Toplamların varlık nedenini ortaya koymasu bağlamında birinci dereceden öneme sahip olan göz, iktidar toplamlarının gerçeği anlamlı hale getirmesi bakımından kurulan “*iktidar*” anlamına gelmektedir. Simgesel düzene sahip olan iktidar, aynı simgeler üzerinden kendisini yeniden üretmektedir. Nesneleri, üretim ilişkileri açısından yeniden üreterek toplumsal hayat üzerindeki denetimini, toplumsal göz üzerinden kurmaktadır. Kapitalist iktidar, toplumu denetim altına almak için “*göz*” üzerinde fazlaca yoğunlaşmıştır. Göz merkezli toplumsal yapı üreten iktidar, toplumu süregelen bir denetim altına almıştır. Gözetim kavramı, iktidarın en temel denetim sistemi haline dönüşürken, göz de iktidarın organı haline gelmiştir. Göz bu manada gerçekliği ifade etme yetisini kaybetmiş, iktidarın ördüğü sistemin dışına bırakılmamıştır. Toplum üzerindeki denetim aracı olan göz, kapitalizm ile beraber dönüşüm geçirerek merkezi denetim araçlarından biri haline gelmiştir. Göz, iktidar yapılarının ortaya çıkması ile eşitlikçi ilişkilerin tamamlayıcısı olma rolünden uzaklaşmış, eşitsizliği yaratan iktidar organları haline dönüşmüştür (Çoban, 2014: 2).

İlk çağlardan bu yana, insan eliyle var edilmiş ve hayat boyunca varlığını devam ettirecek olan bir gücün varlığını yok saymak mümkün değildir. Bu güç iktidar kavramıdır. Bu kavram süreç içerisinde farklı şekillerde değişime uğrasa da, biçim değiştirse de hiçbir zaman yok olmayacak bir gerçekliği yansıtmaktadır. İlk çağlarda kabile reisi olarak ortaya çıkan bu güç, günümüzde görünmez olan ancak eskisinden çok daha güçlü olan bir alanı işaret etmektedir. Bu güç hayattaki her şeyden haberdar olan hatta birçok gelişmenin mimarı ve gözetleyicisi rolündedir (Özdel, 2012: 22).

İktidarlal toplumsal öznelere şekil verirken, gözetlemeyi normalleştirmektedir. Foucault, bu durumu söylemsel olmayan pratiklerin iktidar alanlarında oluşan varlıkları ile ilişkilendirmektedir. İktidar bireyi sınıflandırarak, kimliğine bağlayarak, bireyi hem kendisinin hem de diğer kişilerin onda tanımak zorunda bırakıldıkları bir hakikat yasası üretmektedir. Böylece iktidar, bireyin

günlük hayatına dahi müdahale etmektedir. Bu durum bireyleri özne haline getiren bir alanı ifade etmektedir. Özne, denetim ve itaat yolu ile başkalarına tabi tutulan, aynı zamanda kendi kimliğine bağlanmış olan kişidir (Foucault, 2014: 63). Aslında öznenen bahsederken dahi çoğul olmadan bahsediyor olmak yani tekilleştirmek, “*bağımsız öznellik ters çevrimine*” razı olduğu anlamına gelmektedir. Çünkü erk, bedeni olmayan özne üzerinden yani kendisinden farklı bir özne yaratmaktadır (Holland, 2013: 80).

Özne gerçekte özerkliği olan bir yapılanma değildir. Varlığını koruyabilmek için toplumsal yapının dolayımına ihtiyaç duymaktadır. Özne, toplumsal yapıdan aldıkları ile kendisini oluşturmaktadır. Öznenin edimleri, sistemin koşulları tarafından belirlenmekte olup, bu döngü iktidarın ideolojisi ile çözümsüz bir parçalanmayı işaret etmektedir. İktidarlara, özne üzerinden gerçeklik alanı buldukları için, onları da sürekli olarak yenilemek zorundadır (Çoban, 2009: 3). Bu yenilik için başvurulacak en etkin kaynak “*Bilgi*”dir.

Foucault bilgiyi, stratejik öneme sahip olmasından dolayı iktidar olgusu, bağlamında incelemektedir. Bu yöntemle bilgidan, iktidara ulaşmaktadır. Bilgi, iktidarın araçları ile yeniden şekil alarak ortaya çıkmaktadır. İktidarın önemli bir aracı olmasından dolayı çözümlemelerinde, bilim üzerinde fazlasıyla durmaktadır. Bilim, anlatıldığı gibi bireyleri özgürleştirmekten öte, iktidarlara denetim mekanizmalarından biridir ve bireyleri baskı altına almaktadır. İktidar bilgiyi kapsar çünkü bilgiyi oluşturan da iktidardır. İktidar sürekli dolaşımdadır, iktidar sürekli işleyiş halindedir ve bireylerde ona boyun eğmek zorundadır (Çelebi, 2013: 515, 517).

İktidar için bilgi ve söylem birbirine paralel olarak ilerlemektedir. Söylemsel pratikler üzerinden kendisini gerçekleştiren iktidar, sonrasında bu pratiklere uygun olan kurumlar geliştirerek denetim ve kontrolü sağlamaktadır. Bu manada şeylere ilişkin bilme arzusu yaratan ve gözetim sistemi oluşturan bir iktidar bulunmaktadır. Bu noktada “*hakikat*” anlam kazanmaya başlamaktadır. Foucault’a göre hakikat, iktidarın asıl gücünü saklayarak, ikna etme yetisinin ortaya çıkarılmasına karşılık gelmektedir. Mesela otoritenin akıl hastanelerini ortaya çıkarması, iktidarın toplum üzerindeki gözetimi, disiplini olarak algılanmaz. Toplumda oluşturulan algı bu disiplinin gerekliliklerden doğmuş olmasıdır. Bu

gereklilikler iktidar söylemlerinin, normalleştirme söylemlerinin bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır (Baştürk, 2012: 68).

İktidar güçleri söylem pratiklerini güçlendirmektedir. Foucault, insanların kendilerini tanımlamak için kullandıkları terimlerin dahi, iktidar tarafından belirlendiğini ileri sürmektedir. Bu şekilde bireyler sınıflandırılmış kimliklere dönüştürülmektedir. Bireyler zamanla kendilerine verilen bu kimlikleri, hayatın doğal bir sonucuymuş gibi kabullenmektedir. Ortaya çıkan normalleşme, toplum tarafından uygulanan kimliği kabullenme, düzenin sağlanması adına, denetimi kabul etme anlamına gelmektedir. Toplumun normal olarak gördüğü şeyleri kişilerin sorgulamaya başlaması, kişilerin anormal olarak etiketlenmesini de beraberinde getirmektedir. İnsanları düzene tabi tutmak maksadıyla oluşturulan bu normalleştirici kurumlar, aksi durumda bireyi toplumun dışına itmektedir (Foucault, 2005, Akt, Gölbaşı, 2011: 236).

1.6.1 İktidarın Gözlem Mekanizmaları:

Her iktidar varlığını sürdürmek için bilgiyi kullanmaktadır. Bilginin işlevlerinden biri, öteki insanı denetim altına almaktır. Her çağda otorite sahipleri kendi varlıklarını devam ettirip, bilgiyi yönetmek için büyük çabalar harcamıştır. Bireyler, sahip oldukları bilgiye göre davranmaktadır. İnsanların bilgi birikimlerine sahip olmak, demek aynı zamanda onların, davranışlarının tarafını da belirlemek anlamına gelmektedir. Dünyanın en karanlık dönemi olarak bilinen ortaçağda, bilginin kiliseden kurtularak özgürlüğüne kavuşması, 16. yüzyıldan 20. yüzyıl ortalarına kadar ciddi manada bilimsel gelişmelere yol açmıştır. Bununla beraber bilimsel bilgiye dayalı teknoloji ve siyasal yapıların yarattığı ekonomik yapılanmalar, bilimin ve bilginin rasyonel tarafını bozarak, onu yeni iktidar yapılarının kontrolüne sokmuştur. İkinci dünya savaşını takip eden süreçte egemen iradeler bireylerin davranışlarını yönetmek için büyük gelirler harcamıştır (Eroğlu, 2006: 1). Bu harcamaların büyük kısmı, denetimi kolaylaştıracak gözlem mekanizmalarına harcanmaktadır. Gelişen dünyada, teknolojik gelişmeler, iktidarların gözetim olgusunu kolaylaştırdığı gibi, denetimin işlevselliğini de artırmaktadır. Toplumsal yapılarda meydana gelen değişimler bir bakıma bu gelişmelerin sonucu olmaktadır.

Bentham'dan günümüze kadar geçen sürede, günümüz şartlarına uygun olarak yeni gözetim mekanizmaları meydana getirilmiştir. Özellikle son otuz yılda elektronik sistemler ile teknolojilerinde gözle görülür bir gelişme söz konusu olmaktadır. “*Telefon, internet, metal detektörler, tarayıcılar, parmak izi tanıma sistemleri, barkot okuyucular, kapalı devre kamera sistemleri*” günümüz toplumun da en fazla kullanılan gözlem mekanizmalarıdır. Bu sistemlerin meydana getirilmesindeki amaçlar şu şekilde sıralanabilir (Özarslan, 2008: 141):

1. Günümüzde iktidar, toplum üzerinde etkili olmak ve bu etkisini kurmak için bilgiye ihtiyaç duymaktadır. Gözetim mekanizmaları istenilen bilginin elde edilmesinde merkezi öneme sahiptir.
2. İktidar, elde ettiği güç ile toplanan veriler doğrultusunda toplumsal yapılarda ve kurumlarda nicel ve nitel değişimler yaratmaktadır.
3. Bilgi toplama sürecinde toplumdaki kişiler ayırt edilmeden gözetlenip fişlendikleri için, gözetim hayatın her alanında, demek söz konusu olabilmektedir. Hatta o günün şartlarında işe yaramayacak olan veriler, sonra işe yarayabilir düşüncesi ile yine de toplanmaktadır.

İktidarlar, gözetim mekanizmaları sayesinde, insanların eylemleri üzerinde daha etkin hale gelmektedir. İktidarın ilerleme aşamalarında, sürekli olarak bilgi akışı olmakta, iktidar etkin olduğu tüm yüzeylerde denetimi kuvvetlendirmektedir. İktidar kendisini tehdit edebilecek herhangi bir durum karşısında, görünürlüğünü ortaya koymaktadır. Yeni sistemler ortaya koyarak, toplumsal yaşamı hareketsiz hale getirerek çerçevelendirmektedir. Sürekli olarak yapılan kayıt altına alma işlemiyle de gücünü kontrol altına almaktadır. Disiplin yapısı, demokratik olarak denetim altına alınmaktadır. Böylece modern toplum, disiplin altında tutulan toplum haline dönüşmektedir (Bozkurt, 2000: 77).

İktidarlar için gözetleme kavramı, kişilerin eylemlerini denetim altına alarak, bireyi kontrol altında tutmak için kullanılan, bilgi birikimini ifade etmektedir. 1950’li yıllara kadar gözetleme daha kısıtlı imkânlar ile yapılmışken, 1950’li yıllardan sonra iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmelere paralel olarak daha geniş alanlarda yapılmaya başlanmıştır. Gözetlemenin yanında kayıt altına alma yolu ile kontrol daha sıkı hale gelmiştir. Gözetleyen iktidarlar, bireyler hakkında ayrıntılı bilgi toplayarak otoritelerini doğrudan uygulamaktadır. Bu yöntemle iktidar her yönde

olduğunu hissettirmektedir. Gözetim altına alınanlar, kimler tarafından izlendiklerini tam anlamıyla bilemedikleri için, gözetimin ayrı bir parçası haline gelmektedir (Sucu, 2011: 127).

1.6.2 Gözetleyen İktidar

Bilgi iktidarın en önemli aracıdır. İktidar gücünü, bilgi yolu ile artırmak ve güçlendirmek istemektedir. Oluşan her yeni iktidar yapısı ile bilginin araçsal olma hali de artmaktadır. İktidarla gelişen güç tutkusu, bilgiye duyulan ihtiyaç duygusunu artırmaktadır. İktidarlar bilginin sahibi ve yöneteni olmak istemektedir. Dolayısıyla bu gücün ve denetimin belirli bir kısmını kendi kontrolünde tutmaktadır (Çetin, 2001, Akt. Akıner, Akbulutgiller, Erkan, 2014: 90).

Bilgi, iktidar ilişkileri tarihin farklı zamanlarında farklı şekillerde ortaya çıkmaktadır. Bazı dönemlerde bilgi, tek başına iktidarın biricik kaynağını oluştururken, bazen iktidarın bir aracı olarak kullanılmış bazen de iktidarın kendisine dönüştürülmüştür. Amacı her ne olursa olsun bilgi ile iktidar hep iç içe ilerlemiştir. Özellikle modern zamanlarda bilgi, iktidar birlikteliği daha karışık ve merkezci bir yapıya dönüşmüştür. Bunun temel sebebi, doğa bilimlerinin itibarlı yapılarının etrafında, seküler iktidar yapılarının sosyal bilimlere verdiği meşrulaştırma, denetim mekanizmalarının ürettiği normlardır (Bayram, 2009: 2).

Günümüzde iktidar sahipleri denetimi, bilişim teknolojileri yolu ile uygulamaktadır. Toplumu denetlemek amacıyla kullanılan gözetim kavramı özellikle ulus devlet ve sanayi toplumuna geçiş sürecinde kullanılmaya başlanmıştır. Bu durumun temel sebebi ise modern hayatın getirdikleri ile beraber teknolojik araçların daha fazla kullanılıyor olmasıdır. Modern toplum yapısının gelişmesi ile beraber, gözetimin odak noktası baskıdan yönetime kaymış ve böylece gözetim kavramı daha sistemli hale gelmiştir (Tokgöz, 2011: 10). Bilginin, iktidar aygıtları yolu ile biçimlendirilerek çoğaltıldığını öne süren Foucault, bu bağlamda bilimsel bilginin iktidarın en önemli kaynaklarından olduğu yönünde tespitlerde bulunmaktadır. Foucault'a göre bilim, bireyleri özgürleştiren bir araç değil aksine iktidar güçlerinin bireyleri kontrol altında tutma mekanizmalarından sadece biridir. İktidar bu güçle bireyleri hapsedmektedir (Çelebi, 2013:515).

Foucault'un ifade ettiği biçimde, bir veya birden fazla kişinin eylemleri ile birlikte iletişimlerinin düzenli olarak takip edilmesi anlamına gelen gözetim kavramı, günümüzde internet gibi enformasyon araçlarının gelişimine paralel olarak, ayrı bir öneme sahip olmaktadır. Bu yöntemle elde edilen kişi verileri sürekli artmaktadır. Enformasyon teknolojileri, toplumları gözetleyenler için görünmeden izlenir hale getirmektedir. Ayrıca bilgiler depolanabilmektedir. Bunun yanı sıra resmi otoriteler daha iyi hizmet adı altında, sıradan insanlarla alakalı sürekli olarak enformasyon toplamaktadır. Yabancı ülkelerde DNA verileri dahi kayıtlara geçirilmektedir. Çeşitli alanlardaki bilgisayar hafızalarında depolanan kişisel bilgiler, iktidar için denetim amaçlı kullanılmaktadır (Bozkurt, 2014: 103, 105).

1970' li yıllardan sonra, bilgi teknolojilerinde yaşanan gelişmeler bir gerçekliği ortaya koymuştur: Her an görünmeyen gözler tarafından takip edilmekteyiz. Bu takip esnasında hareketlerimiz de kayıt altına alınmaktadır. Yolda, sokakta, okulda yaşamın her alanında izleniyor olmak günümüz toplumunun gerçekliğini ortaya koymaktadır. Foucault un, panoptikonu artık toplumsallaşmış durumdadır (Kaplan, Ertürk, 2012: 8).

Posta servisi kavramının ve sisteminin yaratıcısı olan Perslerden sonra, iletişim ve medya ciddi dönüşüme uğramıştır. Günümüzde iletişim alanlarının şekli değişmiş iletişim dijitalleşmiştir (Büyüksener, 2009: 39). Özellikle bilgisayar çağı ve bu çağla yükselen internet olgusu, iletişimin varlık alanlarını değişime zorlamakta, sosyal hayatın her yönüne temas ederek denetimi kolaylaştırmaktadır. Bu açıdan bakıldığında çok yeni olmasına rağmen internet, yeni sosyal medya ortamları ile ulusal sınırları aşmakta çok farklı ortamların oluşmasında etkili olmaktadır. Kitle iletişim araçlarıyla ve bu araçların kullanımını elinde tutan iktidar güçlerinin tek taraflı olarak oluşturdukları iletişim süreci, teknolojinin hızla gelişen yapısı ile birlikte klasik anlamlardan hızla sıyrılarak iletişimin yapısal manada interaktif, karşılıklı iletişim ortamları oluşmaya başlamıştır. Bu duruma paralel olarak toplumsal yapıda teknolojik yeniliklere bağlantılı olarak değişime uğramaktadır. Yeni toplumsal ortamda bireyler bu gelişmelere bağlantılı olarak yeni maceralara atılmaktadır (Babacan, Haşlak, Hira, 2011: 63, 65).

Sosyal medya ve sosyal ağlar kişilerin alanlarını genişlettiği gibi, yeni ortamlar iktidar güçlerinin en fazla kullandıkları alanlar olmaya başlamıştır. İnterneti

sosyal paylaşım ortamlarına dönüştüren web gün geçtikçe potansiyel gücünü artırmaktadır. Bu durumun en önemli örneği Amerika Başkanlık Seçimleri sırasında Barrack Obama'nın sosyal medyanın yardımıyla yaptığı kampanyadır. Dijital ortamın sağladığı hız (Büyüksener, 2009: 39)

İktidarlar tarafından yeterince kullanılmaktadır. Sosyal medyanın itici gücü Adalet ve Kalkınma Partisi'ni de harekete geçirmiş, Ar-Ge Başkanlığı ile başlatılan çalışmalarla sosyal medyayı sürekli kullanarak denetleyecek 6 bin kişiden oluşan bir ekip kurulmuştur. Yerel seçimler öncesinde oluşturulmaya başlanan bu çalışmanın en önemli hedeflerinden biri seçim kampanyalarına yönelik çalışmaların hızlandırılması olmuştur. Yoğunluk olarak İstanbul'da oluşturulan ekibin çalışmaları arasında parti programları oluşturmak, görsel ve yazılı şeylerin hızlı bir şekilde yayılmasını sağlamaktır. Bununla birlikte Türkiye de Siyaset Akademisi eğitim programlarında önceleri seçmeli olan “*sosyal medya*” dersi zorunlu hale getirilmiş, program gelecekte siyasetle ilgilenmek isteyen gençlerin sosyal medyayı etkin kullanma becerileri sağlamayı hedeflemiştir (Hürriyet, 2013). Böylelikle siyasi iktidar sosyal medya yolu ile bireyler üzerindeki kontrolünü sağlamlaştırmaya çalışmaktadır.

Kitle iletişim araçlarında yaşanan gelişmeler, bireylerin ilgi alanlarını da değiştirmiştir. Gözetlenen toplum anlayışında kaymalar meydana gelerek, gözetleyen toplum kavramları ön plana çıkmaya başlamıştır. Özellikle 17 Aralık sürecinde ortaya çıktığı iddia edilen tapeler bu durumun en net göstergesidir. Tape, “*telefon dinlemelerinin kayda alınması sonucu elde edilen ses kaydı*” olarak tanımlanmaktadır. 17 Aralık operasyonları, öncesinde birçok kişinin bilmediği bu kelime, operasyonlardan sonra günlük hayatta sıkça duyulan bir kavram haline gelmiştir. Tape, ilk olarak futbolda ortaya çıkan şike operasyonları sonrasında kullanılmıştır. Sosyal medya yolu ile daha çok benimsenmiştir. İnternete düşen ses kayıtları ile haberlerin ana teması olmuştur (Habertürk, 2014).

Durum bu noktada iken, 17 Aralık sonrası yayınlanan tapeler reyting rekoru kırmıştır. Tapelerin yayınlanmasıyla ön plana çıkan *haramzadeler* ile *bascalan* hesapları, 30 günde en çok girilen site olmuştur. Social Blade'de yayınlanan verilere göre, “*bascalan*” adresinden paylaşılan ses kayıtları 13,3 milyon kere, “*haramzadeler 333*” hesabından paylaşılan kayıtlar ise 7,3 milyon kere izlenmiştir. Tapelerin yayınlandığı sitelerin başında You Tube gelmektedir Bu olayların

yaşandığı zaman diliminde, You Tube ülkemizde en fazla takip edilen televizyonun izlendiği saat aralığındaki kişi sayısını aşmıştır. Türkiye’de en fazla girilen sitedir. You Tube verilerine göre 2014 Ocak ayında, siteyi ziyaret eden kişi sayısı 27. 8 milyondur. Bu rakam Türkiye de bulunan internet abone sayısının yüzde 90’ına eşittir (Gazeteciler, 2014). “27 Mart 2014 Perşembe Günü Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu, Bakanlık Müsteşarı Feridun Sinirlioğlu, Mit Müsteşarı Hakan Fidan ve Genelkurmay 2. Başkanı Orgeneral Yaşar Gürel’e” ait oldukları iddia edilen tapelerin internette yayınlanmasından sonra Twitter’ın ardından, You Tube erişime kapatılmıştır (Vikipedi, 2014).

Elektronik iletişimin dinlenmesi ve dinlenen bilgilerin dağıtılmasını önlemek için yürürlükte bazı uygulamalar bulunsa da, bu tarz olayların önlenmesinde birtakım sıkıntılar bulunmaktadır. Kamusal bilgi sistemlerinde, kişisel verilerin sürekli olarak depolanması, bu verilerin güvenliğini zorlaştırmaktadır. Kullanılmakta olan sistemler, “hack” denilen internet korsanlarına karşı zayıf kalmaktadır. Güvenlik teknolojilerin sürekli gelişiyor olmasına rağmen, kişisel bilgilerin alınmasının önüne geçilememektedir. Günümüzde bu durumla alakalı örnek vakalara sıkça rastlanmaktadır (Tataroğlu, 2013: 273).

Teknoloji, sunduğu imkânlar ile bireylerin konuşmalarının ve görüntülerinin kayıt altında tutulabilmesine olanak vermektedir. Teknoloji sayesinde gözetleme, bir “gözetleyeni ve gözetleneni” varsaymaktadır. Toplumsal alanda bu durum, bilginin eyleme geçmiş halini ortaya koymaktadır. Bu anlamda kitle iletişim araçlarının kullanımı, ilgi alanlarına göre farklılaşmaktadır (Başer, Akça, 2011: 20). Özellikle internetin önlenemeyen yükselişi, kişilerin istedikleri bilgilere çok daha rahat ve ucuz yollardan ulaşılıyor olması, gündemde olan tapelerin bu yolla iletilmesini sağlamıştır.

Türk Ceza Kanununun (5237 sayılı kanun) 134. maddesi, kişilerin özel hayatını ihlal eden kimsenin, bir yıldan üç yıla kadar hapis ve adli para cezası ile cezalandırılacağını bildirmektedir. İhlalin görüntü veya ses kayıtları yolu ile yapılması durumunda, cezanın artırılacağı yönünde açık beyan bulunmaktadır. Özel hayat, sadece kişilerden uzak görünmeyen alanlardaki mahremiyeti oluşturmamaktadır.

Kamuya açık alanlarda bulunan, her hangi bir kişinin rızası olmadan, ses ve görüntüsünün kaydedilip, izinsiz olarak dağıtılması suç kapsamına alınmıştır.

Yapılan ifşaların basın ve yayın organları yolu ile sergilenmesi hukuka aykırı bir durum olmaktadır (Türk Hukuk Sitesi, 2009). Dolayısıyla 17 Aralık süreci sonrasında, Recep Tayyip Erdoğan'ın aile fertleriyle yaptığı özel görüşmeler ve Reza Sarraf'ın eşiyle yaptığı, özel alana giren ses kayıtlarının yayılması bu ihlale açık bir örnek olmaktadır.

Herhangi bir kavram, her zaman asıl anlamını meydana çıkaracak şeffaf bir şey olmayabilir (Goodchild, 1996: 94). Dolayısıyla iktidarların toplumu denetim altına alması sadece enformatik açıdan olmamaktadır. Gözetim alanlarının oluşumu söylemsel pratikler yolu ile de yapılmaktadır. İktidarın söylemsel pratikler yolu ile yaşamı sınıflandırması, onun eylemselliğine de farklı bir bakış açısı katmaktadır. İktidar bu yönü ile toplum üzerinde doğrudan ve görünür olacak şekilde etki oluşturmamaktadır.

Devamlılığını, bu ifadeler üzerinden sağlamaktadır. İktidar böylelikle toplumsal hayat üzerindeki ilişkilere anlam kazandırarak, bireyleri de denetlemiş olmaktadır. Yani iktidar, meşrulaştırdığı hakikatlerini söylemsel ifadelerle, toplum üzerinde anlamlı hale getirmektedir. İnsanlar da çeşitli eylemler yolu ile bu pratiklere bağlanarak farkında olmadan gözetim altında tutulduğu iktidarın devamlılığını sağlamaktadır (Baştürk, 2013: 244).

Bu bağlamda siyasal terminolojiye AKP tarafından kazandırılan muhafazakâr demokrasi kavramı, partinin kendinden önceki diğer partilere göre farklılık yaratmak için kullandığı ideolojik bir söylemdir. Ülkemizin özellikle AKP'nin seçmen kitlesinin büyük çoğunluğunun muhafazakâr olduğunu düşündüğümüzde kişileri etkilemenin çok önemli bir yöntemi olduğunu görmekteyiz. Devletin daha çok mağdur kesime yönelik söylemleri ön plana çıkarması ve AKP'nin bu tutumlara yönelik bir söylem zemini oluşturması, (Türe, 2005: 51, 52) toplumsal yaşamda ideolojik söylemlerin kişilerin tutumları üzerindeki yönlendirici gücüne örnek olmaktadır.

Günümüz dijital panoptikonu yaşarken, bireyler gizli özne olarak hayatlarını devam ettirmektedir. İktidarlar, toplumsal denetim yolları ile bireyleri disiplin altına almakta, normalleştirme süreci bağlamında, bireyler kendilerine verilenleri içselleştirerek bilgi teknolojilerinin öznelere haline gelmektedir. Gücün gözünden kaçma şansı olmayan bireyin, böyle bir şansı yakalaması durumunda yapacağı şey o

gözden kaçmak olacaktır. Kaçmak, kolay olmadığı için uysal bedenler içerisinde yaşamak mümkündür. Görüntü olarak taşınan bu uysallık, gözetleme var olduğu müddetçe bireyle özdeşleşmektedir. İktidarın gözü içselleştirilse dahi değerlerinin içselleştirilmesi mümkün değildir. Kendi iç dünyamıza değerlerimize kendi gözümüzle değil otoritenin gözü ile bakarız. Kişiler gözetim durumunu, peşi sıra gelebilecek olan bir cezayı önlemek adına içselleştirmektedir (Tokgöz, 2011: 134).

1.6.3 Gözetlenen İktidar

Gözetim, modern hayatın bir parçası olarak görülmektedir. Kapalı toplumlar ile feodal toplumlarda oluşmayan yapılar, yeniçağda sistematik olarak oluşturulmaya başlanmıştır. Enformasyon alanında yaşanan gelişmeler ile bilgiye kolayca ulaşıyor olması, bireylerin denetlenmesini daha kolay hale getirmektedir (Sucu, 2011: 128). Aynı zamanda denetleyen iktidarın, denetlendiği bir ortam meydana gelmektedir.

Kitle iletişim araçlarında her geçen gün meydana gelen yenilikler, sosyal medya ortamlarının kontrol edilemeyeişi ve görsel, yazılı basının kişileri manipüle etme etkisi aynı dünya görüşüne sahip insanları bir araya getirmektedir. Gazetecilik pratiklerinde ortaya çıkan yenilikler ile herkesin gazeteci olduğu bir hayatta gözetleyen ve gözetlenen taraflar aynı olabilmektedir.

Frankfurt Okulu düşünürlerinin ifade ettiği gibi, medyanın toplumsal hayatı belirleme ve dönüştürme gücü her geçen gün artmaktadır. Bilgiyi üreten kanalların ideolojik etkilerle bireye sunulması, kişilerin gerçeklik arayışlarında sonu olmayan bir maceraya sürüklemektedir. Medya gruplarının ideolojileri, hizmet ettikleri çıkar gruplarının ideolojilerine dönüşmektedir (Kaplan, Ertürk, 2012: 9).

Durum böyle olunca herkesin aktif olarak gazetecilik yapmaya başladığı bir dönemi yaşamaktayız. Yurttaş gazetecilik olarak tanımlanan bu kavram herhangi bir kurumda gazeteci olarak çalışmayan kişilerin temelinde merak olgusunun bulunduğu bir anlayışla etrafında gördüğü olaylarla alakalı kaleme aldığı yazı, fotoğraf veya videoları sosyal medyada yayınlamasıdır. Yurttaş gazetecilik, geleneksel medya ile aktif gazetecilerin yaptığı haberlere bireylerin itibar etmemesi üzerine ortaya çıkmıştır. Doğru haberciliğin olmadığı düşünülen ortamda bu eksikliğin ortadan kaldırılması yurttaş gazetecilik ile mümkün olmaktadır (Turan, 2007: 58). Yurttaş gazeteciliğin varlığı ile birlikte sosyal medya bu kişilerin en fazla kullandıkları alan

olmuştur. Blok süreçlerinin başlaması da bunu göstermektedir. Bireyler kendi yaptıkları haberleri kendi bloklarında yayınlamaktadır. Teknolojinin yükselmesi ile ortaya çıkan Yurttaş gazetecilik kavramında açığa çıkan en büyük sıkıntı ise mahremiyet ihlallerinin artması olmuştur.

Yeni teknolojilerle, iletişim ve enformasyonun gelişiyor olması, özellikle sosyal medyada kişilerin mahremiyetini ihlal edecek kadar, her türlü bilgiye ulaşılmasını da kolaylaştırmaktadır (Aydın, 2013: 126). Mahremiyetin kamusal alan ile olan ilişkisi, bireylerin yalnız kaldıkları, istedikleri gibi davrandıkları, diğer kişilerle nerde, ne zaman, hangi koşullarda iletişim kuracaklarına kendilerinin karar verdikleri bir ortamda meydana gelmektedir. Yani mahremiyet, kişinin kamu üzerindeki eylem haklarını ifade etmektedir (Yılmaz, 2012: 248).

Tarihsel süreçte, devlet düzeyinde, askeri alanlarda ve benzeri alanlarda bilginin korunması ve güvenliğinin sağlanması için ortaya çıkan problemlerin çözümünde, sürekli bir çözüm arayışı olmuştur. Tarihte kullanılan ilk şifreleme tekniklerinden biri, “*monoalpabetic ciphers*” yöntemidir. Bu yöntemi, teknik olarak kullanan en ünlü kişi Roma imparatoru Sezar’dır. Yöntemle kullanılan şifreleme ise “*Sezar Şifresi*” olarak bilinmektedir. Bir diğer yöntem de İkinci Dünya Savaşı sırasında Nazi Almanyası’nın kullanmış olduğu “*Enigma*” isimli makinedir. Bu şifreleme yöntemleri, zaman içerisinde kırılabilmiştir (Özcan, Akdaş, 2012: 574)

Genel olarak insanlar, başkaları tarafından bilinmesini istemedikleri mesajlarını, farklı yöntemlerle gizlemek istemektedir. Yukarıda belirttiğimiz üzere, tarihsel dönemlerde bunun örnekleri bulunmaktadır. Mesajların belli bir sistem içerisinde öncelikle “*anlaşılabilir*” daha sonra ise “*anlaşılamaz*” hale getirilmesi, sonraki aşamada tekrar anlaşılabilmesinin sağlanmasına “*kriptoloji*”, herhangi bir yapı değişikliği olmadan mesaj içeriklerinin saklanmasına ise “*steganography*” denilmektedir. Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 22. Maddesi¹ bireylerin

¹ Madde 22- (1) Herkes haberleşme hürriyetine sahiptir. Haberleşmenin gizliliği esastır. (2) Millî güvenliğin, kamu düzeninin, genel sağlığın, genel ahlâkın veya başkalarının hak ve hürriyetlerinin korunması veya suç işlenmesinin önlenmesi sebepleriyle usulüne uygun olarak verilmiş hâkim kararı olmadıkça; yine bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde kanunla yetkili kılınmış merciin yazılı emri bulunmadıkça, haberleşme engellenemez ve gizliliğine dokunulamaz. Yetkili merciin kararı yirmi dört saat içinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim, kararını kırk sekiz saat içinde açıklar; aksi halde karar kendiliğinden kalkar. <http://yeni-anayasa.blogspot.com.tr/2007/09/madde-22-haberleme-hrriyeti.html> erişim tarihi: 27.02.2015

haberleşme özgürlüğüne sahip olduğunu ve iletişim gizliliğinin temel kaide olduğunu belirtmektedir. 22. Maddeye göre “*dinlemeler*” ancak hâkim kararı doğrultusunda yapılabilir. Durumun tek istisnası, “*özel durumlar*” için geçerli olmaktadır. Fakat yasal olarak güvence altına alınmış olmasına rağmen, ülkemizde hâkim kararı olmadan özel ve tüzel kimliğe sahip kişi ve kuruluşlar dinlenmekte, sosyal medyada takip edilmektedir. “*Sivil ve askeri bürokrasinin*” etkinliğinin kısmen de olsa zayıfladığı bir dönemde yapıldığına inanılan bu gizli dinleme ve gözetleme faaliyetleri son dönemde ortaya çıkan tapeler ile pekişmektedir (Kırlıdoğ, 2011: 3, 18).

İnternet’in “*anarşist*” yapısı, denetlenemeyişi, zaman ve mekân sınırı olmayışı, otoriter sistemlerin, daha rahat kontrol edilmesini sağlamaktadır. Merkezi bir kontrolün olmadığı “*siber uzayda*” bireyler, iktidar sahiplerinden bağımsız, daha özgür hareket etmekte ve isteklerini daha rahat dile getirmektedir. Özellikle otoriter yönetimlerin muhalif kesimleri, bu teknoloji yardımı ile uluslararası normlara ters düşen konuların, önüne geçilmesi bağlamında dış dünyadan daha rahat destek alabilmektedir. Sınır kavramı fiziki mekâna göre, siber uzayda daha önemsiz hale gelirken, birey kavramı geçmişte hiç olmadığı kadar ön plana çıkmaktadır. Özellikle internetin “*anonim*” yapısı arkasındaki kişilerin düşüncelerini çok daha rahat dile getirmelerine olanak sağlamıştır. İnternet, yönetenler üzerinde toplumsal denetim aracına dönüşmektedir (Bozkurt, 2014: 106).

Tapelerin sosyal medyadan yayılmış olmasının en önemli nedenlerinden biri de insanların bu konulara olan merakından kaynaklanmaktadır. Toplumsal olayların büyüklüğü, bireylerin olaylara gösterdiği tepkilerle ölçülmektedir. Dolayısıyla kitle iletişim araçlarının yeterince gelişmediği, geleneksel medyanın tek iletişim aracı olduğu toplumlarda, tapelerin kontrolsüzce yayılıyor olması mümkün olmamaktadır (Göçoğlu, 2014: 100).

Ortaya çıkan sonuç “*sosyal ve politik*” geleceğin “*teknoloji bayilerindeki*” yayınlardan öğrenilemeyeceğini göstermektedir. Çünkü sürekli gelişen teknolojiler, sürekli olarak kullanılmakta, var olan gelişmeler “*sosyo- teknik*” alanların her birinde gözlenmektedir. Gözetim bakımından, kişisel bilgiler sınırlar olmadan izlenebilmektedir. En dikkat çeken tarafı, veriler dijital olduğu için, sınır kavramı ortadan kalkmaktadır (Lyon, 2013: 163, 191).

20. yüzyılın sonlarında medya tarafından yalnızlaştırılan birey, medya ideolojilerinin kurgulamaları açısından sarılıp sarmalanmaktadır. İktidar karşısında zayıf bırakılan bireylerin direniş alanları da zayıflatılmaktadır. Buna karşılık 21. yüzyılın ilk başlarında, özellikle internet haberciliğini kullanan birey, tek tipleşmeye karşı, birer politik aktör olarak, siber ağları kullanma yolu ile karşı atağa geçmektedir. Dünya ölçeğinde bu eğilimlerde her geçen gün artış olmaktadır. Birey, devletin dönüştürücü gücü karşısında, yine aynı aygıtları kullanma yolu ile kendi ideolojileri için savunmaya geçmekte ve örgütlenmeler artmaktadır. Her bireyin kendi politik araçlarını kullanarak dünyayı görmek istediği açıdan değerlendirdiği, klavyesinden dünyaya mesajlar verdiği bireysel dönüşüm politikalarının yaşandığı bir çağı yaşamaktayız (Kaplan, Ertürk, 2012: 11).

Kitle iletişim araçları ile mahremiyet arasındaki ilişki, “*gizli gözetleme, dinleme*” kavramlarının ve teknolojilerinin ortaya çıkışı ile daha fazla tartışılmaya başlanmış, “*skandal*” ifadesinin kullanım alanını belirlenmiştir (Akça, Başer, 2011: 20). 17 Aralık sonrası ortaya çıkan yolsuzluk kasetleri hükümeti etkilemiştir. İktidarın yolsuzluk ile tarif edilmesi ve olduğu iddia edilen kasetlerinin gündeme yerleşmesi, kişilerin özel hayatlarının hatta ailevi yaşantılarının da farklı otellerde görüntülediği iddialarının bulunması, olayın seyrini değiştirmiştir. Numan Kurtulmuş ile alakalı olarak yayınlanan kaset, Recep Tayyip Erdoğan’ı Fatma Şahin ile berabermiş gibi gösteren fotoğraf, yapılan operasyonun asıl amacının ne olduğu yönünde düşünülmesine neden olmuştur. Bu şekilde ortaya çıkan iddialar iktidarın itibarını zedelemeye engel olamamıştır. Ayrıca Gülen Hareketi, Türkiye’nin dış politikada aldığı tavrı da eleştirmiş, özellikle Türkiye’nin İsrail ve Suriye politikalarına karşı çıkmıştır. Dışişleri Bakanlığı’nın dinlenmiş olması, Başbakan’ın Gülen Cemaatine karşı kullandığı “*vatan hainliği*” söylemini kuvvetlendirmiş, seçmenini de bu yönde etkilemiştir. Türkiye’nin politikalarını, deşifre etmek yolu ile engellemeye çalışmak, devlet sırlarını alenileştirmek, siyasi iktidarı göz ardı etmek ve dış politikada devleti aciz göstermeye çalışmak kamuoyunda Gülen Cemaatine karşı bir duruş başlatmıştır. Gülen Cemaati tarafından yapıldığı iddia edilen bu operasyonların, cemaat tarafından reddedilmeyip sahiplenilmesi, bu olayların kimler için yapıldığı sorusunu akıllara getirmektedir (Can, 2014: 24, 25).

Türkiye’yi ön plana çıkaran özellikler ve demokrasi ile yönetilen Müslüman ülke kimliğine sahip olması, dış politikada “*yumuşak güç stratejilerinin, düzen-kurucu rol, kültürel etkileşim faaliyetleri ve ekonomik- insani yardımlarla işbirliği olduğunu iddia etmekte, AKP sonrası dönem “kültür” ve “medeniyet” unsurlarının kullanılarak son dönem dış politikada yumuşak güç kavramına vurgu yapılmasının Türkiye’nin yumuşak gücünü olumlu yönde*” etkilemektedir (Çavuş, 2012: 23).

Dış politika da devletin imajı, iç politikada bireylerin iktidara olan bakışını etkilemektedir. Obama karşısında iken “*bacak bacak üzerine atan*”, Davos’ta Şimon Peres’e tepki göstererek oradan ayrılan, Recep Tayyip Erdoğan, gösterdiği duruştan dolayı ülkesinde çok sevilmiştir. Yüz yıllar boyunca ezilen bir İslami coğrafyada, iktidar sahibinin bu tarzı, ezilmiş ve ötekileştirilmiş bir millete kendini iyi hissettirmiştir. Bu durum göz ardı edilemeyecek kadar önemlidir (Tekin, 2014: 39).

Ancak 17 Aralık sonrası yayınlanan tapeler devletin, dış politikada itibarının zedelenmesine neden olmuştur demek yanlış olmayacaktır. Financial Times gazetesi, Suriye ile ilgili olarak yayınlanan tapenin, hükümeti zor durumda bıraktığını belirtirken, bu kayıtların öncekilerden daha “*kışkırtıcı*” olduğu yönünde ifadeler kullanmıştır. Başbakanın ulusal güvenliğe değinmesinin, “*ikiyüzlülük*” (Hürriyet, 2014) olduğu yönünde açıklamalar yapılmış olması yukarıda ifade edilen durumun somut göstergesidir. 20 Mart 2014 yılında Erdoğan Bursa’da yaptığı bir konuşma esnasında Twitter’ı kapatacaklarına dair söylemde bulunmuş, bu konuşmanın hemen sonrasında gece yarısı Twitter’a erişim kapatılmıştır (CNN Türk, 2014).

İlerleyen süreçlerde You Tube’a benzer şekilde ulaşım engellenmiştir. Wall Street Journal ise, iktidarın You Tube’u yasaklamasının, “*uluslararası bir öfkeye*” sebep olduğunu, uygulanan yasaklarla Türkiye’nin, Çin, Suriye ve Kuzey Kore’yi içine alan “*Ülkeler Kulübüne*” dâhil olduğu belirtilmiştir. Arutz Sheva gazetesi ise yasakları ifade özgürlüğüne karşı bir engel olarak değerlendirmiştir (Hürriyet, 2014).

Bu bağlamda yayınlanan kasetler ile devletin dinlendiği yönünde ortaya atılan iddialar devletin sırlarının deşifre edildiği yönünde algının oluşmasına neden olmuştur. Yapılan operasyon, “*bu bir darbe midir?*” Devletin sırlarının deşifre edilmesi esas olan devlet midir? Yoksa hükümet mi? sorularını akla getirmektedir. Operasyonun amacı hükümeti devirmek ise iktidarın işleyişi kesintiye uğratılmıştır.

Mahremiyet kavramının kökeni çok eskilere dayanmakla birlikte, günümüzde ifade ettiği anlam, modernleşme süreci ile daha fazla önem kazanmaktadır. Sınırları sürekli olarak genişleyen bir özel hayat alanından bahsetmek, öncelikle birey kavramının ön plana çıkması ile mümkün olmaktadır.

Bireyin, belirli bir kimlik oluşturmadağı geleneksel toplum yapılarında, bu kavramdan bahsetmek mümkün değildir. Modernleşme ile beraber bireyin ön plana çıkması mahremiyet kavramının da hukuksal olarak bir hak haline gelmesi sonucunu doğurmaktadır. Gözetleme gücünü elinde tutan iktidarlar, hükümetin selameti açısından bu alanı ihlal edebilmektedir. Her ne kadar devletin rolü bu noktada daha etkin olarak görülüyor olsa da, günümüzde özel yaşama ve mahremiyete yönelik tehditler sadece devlet kolları tarafından değil aynı zamanda bireyler ve farklı kuruluşlar tarafından da yapılmaktadır. Bilgi ve iletişim teknolojilerinde meydana gelen yenilikler kişilerin ve kurumların özel hayatlarına müdahaleyi kolaylaştırmaktadır. Böyle bir ortamda insanlar telefon görüşmelerinin dinlenmeyeceğinden, sanal iletilerin okunmayacağından, çeşitli bilgi ve dokümanların gazetelerde yayınlanmayacağından emin olamamaktadır (Yüksel, 2003: 182, 183).

“Engelleme” veya “tıkama” anlamında kullanılan, “obstrüksiyon” kavramı yasama açısından sürekli kullanılmaktadır. Kavram kısaca, yasama eylemlerinin tıkanması ya da sekteye uğratılması anlamına gelmektedir. Bu bağlamda “*yasama kurallarının*” bilinçli olarak engellenmeye çalışılmasını amaçlayan girişimler bu kavramın çerçevesinde ele alınabilmektedir (İba, 2013: 147).

Emniyet mensuplarının 17 Aralık sürecindeki operasyonlardan amirlerini hatta il emniyet müdürlerini haberdar etmemeleri hatta “*soruşturmanın gizliliği prensibinin hiçe sayılarak soruşturma bilgilerinin basına sızdırılması*” (Vikipedi, 2015) ve 17/25 Aralık operasyonlarının güvenlik güçleri ve yargı üzerinden yapılmış olması iktidarın işleyişine etki etmiştir. “*Çok farklı kesimler bu süreçte amaç birliği ettiler. 7 Şubat, Gezi ve 17/25 Aralık süreçleri boyunca amaçlanan şey belliydi: Erdoğan’ı ilkin itibar suikastıyla sarsmak... Akabinde Erdoğan liderliğini sonlandırmak*” (Metiner, 2015) Mehmet Metiner yazısında operasyonların bilinçli olarak, belli bir amaç için yapıldığını, hedeflenen amacın ise Erdoğan liderliğindeki hükümetin işleyişine son vermek olduğuna vurgu yapmaktadır. Dolayısıyla yazarın

bu ifadeleri olayın darbe olduğu yönünde izlenim yaratmaktadır. Darbelerin uygulanmasındaki asıl amaçlardan biri devleti yönetenleri dolayısıyla iktidarı zor durumda bırakarak yönetimin işleyişine engel olmaktır. 17 Arılıktan sonra ortalama 6 bin emniyet görevlisinin yeri değiştirilmiş, dönem emniyet güçlerinin yaşadığı en zor yıl olarak (Sözcü, 2014) tarihe geçmiştir. Günümüz toplumlarında, demokrasinin işleyişini sürdüren karar alma hakkı olan tüzel kişilerin yanında, bu işleyişe etki eden çeşitli kurumlar ile grupların varlığı mevcuttur. Bunlar, “uluslar üstü varlıklar ile yerel varlıklar” olarak iki grupta toplanmaktadır. Uluslararası olanlar, globalleşme ile beraber kapitalizmi yücelten, liberal ekonomi anlayışları ile teknik alanda son noktaya gelen gelişmelerdir.

Yerel varlıklar ise, anayasalar, devletlerin yönetim şekilleri, toplumsal yapılar, sivil kuruluşlar ile baskı grupları ve lobilerdir. Hangi grupta yer alırsa alsın her iki oluşumların asıl amacı yönetimlerin işleyişine etkide bulunmaktır (Canöz, 2009: 158). 17 Aralık operasyonları ile gelişen süreç iktidarın işleyişini kesintiye uğratmış, hükümetin dış politikadaki itibarı zedelenmiş, ülkenin menfaatleri doğrultusunda adım atılması gereken bir dönemde olaylar iktidarın iç politikadaki işleyişini ağırlaştırmıştır. Can’ın kendi kaleme aldığı yazısında kullandığı ifadeler bu görüşü desteklemektedir: “17 Aralık günü başlatılan soruşturma, 25 Aralık ile devam edince mesele netleşti. Yolsuzluk iddiasından bağımsız olarak, ülkenin meşru hükümetinin çok ciddi bir siyasal saldırı ile karşı karşıya olduğu kesinlik kazandı. Toplum bunu gördü. Dünya da... Mesele esasen 2012’nin Şubat’ında görülmüştü. Ülkede yargıyı ve polisi kontrol altına alan örgüt, MİT’i de kontrol etmek istemiş, bu doğrultuda yargıdaki uzantıları vasıtasıyla operasyon yapmış, ancak siyasetin kararlı ve dirayetli tutumu nedeniyle bu operasyon başarıya ulaşamamıştı. Siyaset felsefesini ve hedeflerini göz önünde bulundurduğumuzda, örgütün orada durmayacağı ve topyekûn bir saldırıya geçeceğini kestirmek güç değildi. Bir sonraki aşama bu mantığın bir gereği olarak siyaset kurumunun çökertilmesiydi. 17 Aralık süreci bu aşamayı ifade ediyordu” (Can, 2014).

Kullanılan ifadeler operasyonların amacının iktidara yönelik olduğunu bu açıdan milli iradenin oyuyla iktidarda olan hükümetin işleyişinin engellenmeye çalışıldığını göstermektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

“17 ARALIK’A GİDEN YOL”

2.1 MAHREMİYET KAVRAMI

Mahremiyet kavramı, 1890 tarihinde ilk defa Hâkim Brandeis tarafından kullanılmıştır. “*Yalnız bırakılma hakkı; hakların en kapsamlısı ve özgür insanlar tarafından en çok değer verilen hak*” olarak tanımlanan kavram, birey özgürlüğüne vurgu yapmaktadır (Diffie, 1998. Akt: İzgi, 2014: 26). Yüksel, mahremiyet kavramını, kişilerin özgür iradeleri ile eylemde bulunabilmeleri, fikirlerini özgürce ifade edebilmeleri, kimlerle hangi derecede iletişim halinde olabilecekleri bağlamında ele almaktadır (Yüksel, 2003: 182). Gizlilik anlamında mahremiyet, kişilerin kendilerini ilgilendiren bilgileri, faaliyetlerini, herkese veya kendi tercih ettiği kişilere karşı korunmasını talep etmesi anlamında kullanılmaktadır (Tataroğlu, 2013: 270).

Mahremiyet kavramı zaman içerisinde değişimlere uğramıştır. Çelikoğlu, ortaya çıkan bu değişimler üzerinde etkili olan faktörler üzerinde durmaktadır. Bu faktörler (Çelikoğlu, 2008. Akt: Korkmaz, 2012,2013: 116):

- Kitle iletişim araçlarında meydana gelen gelişmeler
- Toplumsal alanda meydana gelen değişimler. Özellikle bilgi toplumuna geçişte daha özgür bireylerin varlığı ile açık toplum kavramlarının dolaşıma girmesi
- Kişilerin refah seviyelerinde meydana gelen artış ve ekonomik gelişmelerin topluma yansması
- Siyasal yaşamda ortaya çıkan yenilikler. Teknolojinin bu alanlarda kullanılmaya başlanması.

Mahremiyet olgusu, etnik, yani yerel bir algılayıştır. “*Mahrem alanların*” sınırı, bu olgu etrafında oluşmaktadır. Toplumsal değerler, ahlakçı öğretiler etrafında şekillendiği için, mahrem olan yapı da bu öğretiler içerisinde şekillenmektedir. Bu bağlamda ahlakçı yaklaşımlar, mahremiyet kavramının sınırlarını da ortaya koymaktadır. Bu durum mahremiyet kavramının sınırlarının, geniş bir alana yayıldığını göstermektedir. Aynı zamanda mahremiyet, bilginin hangi yollarla

iletileceği konusunda bilgiler sunmaktadır. Bu noktadan hareketle mahremiyetin, kişisel bir hak olduğu kanısına varılmaktadır. Mahremiyet, kişileri diğerlerine karşı koruyan bir geçiş alanı olmaktadır. Dolayısıyla bireyi özgür hale getirirken, kişisel hakların korunmasını da garanti altına almaktadır (Yılmaz, 2011. Akt: Sarı, 2012: 43, 44).

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin haberleşme özgürlüğüne ve özel hayatın gizliliğine yönelik ihlallerin tespiti ve önlenmesine ilişkin tedbirlerin belirlenmesi amacıyla kurulan meclis araştırma komisyonu raporunda verilen bilgiye göre Türk Hukuk Sisteminde özel hayatın korunması ve güven altına alınması bakımından, konunun içeriğinin genişletilmesi için çeşitli düzenlemeler yapıldığı yönünde bilgiler bulunmaktadır. Tarihsel süreçte yapılan ilk yasal düzenlemeler, 1961 Anayasası'nın 15'inci maddesinde, özel hayatın korunmasına, yönelik olarak düzenlenmiştir. *“Özel hayatın gizliliği”* başlığı ile konumlanan madde şöyle izah edilmektedir (2013: 56, 57):

“Özel hayatın, gizliliğine dokunulamaz. Adli kavuşturmanın gerektirdiği istisnalar saklıdır. Kanunun açıkça gösterdiği hallerde, usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça; milli güvenlik veya kamu düzeni bakımından sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınan merciin emri bulunmadıkça kimsenin üstü, özel kâğıtları ve eşyası aranamaz ve bunlara el konulamaz.”

Bununla birlikte 1982 anayasasının 20. Maddesinde de özel hayatın korunmasına yönelik düzenlemeler mevcuttur. Özel hayatın gizliliği, maddede şu şekilde izah edilmiştir

“Milli güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlakın korunması veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebeplerinden biri veya birkaçına bağlı olarak, usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça; yine bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınmış merciin yazılı emri bulunmadıkça; kimsenin üstü, özel kâğıtları ve eşyası aranamaz ve bunlara el konulamaz. Yetkili merciin kararı yirmi dört saat içinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim, kararını el koymadan itibaren kırk sekiz saat içinde açıklar; aksi halde, el koyma kendiliğinden kalkar. Herkes, kendisiyle ilgili kişisel verilerin korunmasını isteme hakkına sahiptir. Bu hak; kişinin kendisiyle ilgili kişisel veriler hakkında bilgilendirilme, bu verilere

erişme, bunların düzeltilmesini veya silinmesini talep etme ve amaçları doğrultusunda kullanılıp kullanılmadığını öğrenmeyi de kapsar. Kişisel veriler, ancak kanunda öngörülen hallerde veya kişinin açık rızasıyla işlenebilir. Kişisel verilerin korunmasına ilişkin esas ve usuller kanunla düzenlenir.”

(<http://www.bireyselbasvuru.info/Web/Icerik.aspx?IcerikID=65> Erişim Tarihi: 10.02.2015)

Bu bağlamda kamusal kuruluşlar, yasalara uygun faaliyet alanları kurmak zorundadır. Günümüzde mahremiyet ile ilgili birçok yasa bulunmaktadır. Mahremiyet etki değerlendirme uygulamaları, kurumların bu uygulamalara uygun düşen eylemleri yerine getirmesine, yasal problemlerin oluşmasına engel olmaktadır. Ayrıca bu uygulamalar, kişilere ait bilgilerin mahremiyet sınırını ihlal etmeden nasıl yürütüleceğine dair konuları içermektedir. Böylece kurumlar konuyla ilgili gereken düzenlemeleri yerine getirmektedir. Mahremiyetle, ilgili olarak insan hakları konusunda yaşanan gelişmeler, konunun önemini artırmaktadır (Tataroğlu, 2013: 283).

2.1.1 Ahlak

Ahlak kelimesi, Arapça “*hulk*” ya da “*huluk*” kelimelerinin çoğulu olup, Türkçede tekil olarak kullanılmaktadır. Kavram anlam olarak, “*tabiat, huy, karakter, hal ve hareket tarzı*” gibi anlamları karşılamaktadır. Ahlak, insanların yerleşik olan karakter özelliklerini ifade etmektedir. Ahlak, bireylerin eylemleriyle ilgilenen bir dal olarak karşımıza çıkmaktadır. Kavram terimsel olarak, kişilerin özel yaşantıları ve davranışlarına yönelik yapılan bir inceleme olarak tanımlanmaktadır (Kılıç, 1993: 67, 68).

Ahlak kavramı bazen etik sözcüğünün yerine kullanılmaktadır. Ancak her iki kelimenin kökenine bakıldığında, anlam yönüyle benzerlik olmasına rağmen, bazı farklılıklarının olduğu anlaşılmaktadır. Etik, “*karakter ve alışkanlık*” manasında kullanılan Grekçe “*ethos*”tan, ahlaka karşılık olarak kullanılan “*moral*” kelimesi ise, aynı şekilde “*adet, alışkanlık, karakter*” manasına gelen “*mos*”tan türetilmiştir. Her iki kelime, ortak anlamlar olduğu gibi zaman içerisinde kullanım şekillerine bağlı olarak farklı ifade biçimlerinde de kullanılmışlardır. Ahlak, bireyin içinde yaşadığı toplum ile birlikte oluşturduğu davranış kurallarının hepsini içermektedir. Etik ise,

ahlak üzerinde düşünme ve bu alana dair araştırma yapmak anlamına gelmektedir (Sakal, Kitapçı, 2009: 34).

İnsanlar, akıl ve irade sahibi olarak yaratılmış varlıklardır. Ortaya koydukları eylemlerini bu özelliklerine dayanarak yaparken, şuurlu faaliyetlerinden de sorumlu olmaktadır. Dolayısıyla birey, akıl sahibi olmasından dolayı eylemlerinden sorumlu olmaktadır. Bireyler, kendilerine sunulan seçeneklerden istediklerini tercih etme hakkına sahiptir. Bu nedenle insan eğilimlerinden ve buna bağlı olarak ortaya çıkan hareketlerinin sonuçlarından da sorumlu olmaktadır. Buradan hareketle şu sonuca varmak mümkündür; “*Ahlaki davranış bireyin kendi davranışlarının ve yetki alanına giren olayın farkında*” olmasıdır. Bu farkındalık, sonucun tüm sorumluluklarının kabul edildiği anlamına gelmektedir. Kişi kendi iradesiyle ortaya koyduğu eylemlerinin hem “*yasal*” hem de “*ahlaki*” boyutunun tasavvurunda olması gerekmektedir (Özen, 2011: 81, 82).

2.1.2 Siyasal Ahlak

Siyaset ve politika kavramları birbirlerinin yerine kullanılabilen kavramlardır. Her iki kavram eş anlamlı olarak kullanılıyor olsa da köken olarak farklılık göstermektedir. Politika, eski Yunanca da “*şehir*” manasına gelen “*polis*” kelimesinden türemiştir. Polis, her şeyin toplandığı şehir devletini, insanların onurlandırıldığı bir siyasi topluluğu ifade etmektedir. Polis, devlet anlamına gelirken, politeia “*anayasa veya cumhuriyet*”, politike “*devlet yönetme sanatı*” siyaset “*devlete ait işler*”, politikos “*devlet adamı*” ve politis ise “*vatandaş*” anlamına gelmektedir. Politika, devlet işlerini yönetme ve yürütme anlamına gelirken, Arapça bir kelime olan siyaset, “*at eğitimi*” anlamında kullanılmaktadır. Bizim toplumumuzda ise devlet yönetimi ile devlete karşı işlenen suçların cezasını vermek anlamında, kamu düzenini sağlamak bağlamında kullanılmaktadır. Siyaset kelimesi genel Türkçe sözlükte, politika olarak tanımlanırken, “*devlet işlerini düzenleme ve yürütme sanatıyla ilgili özel görüş ve anlayış*” şeklinde tarif edilmiştir (Akyüz, 2009: 94).

Siyaset insani bir eylem yapısıdır. Dolayısıyla ahlaki değerlerle bütünleşmiş kişilerin yürüttüğü bir alandır. Siyasi eylemlerin sahibi olan bireyler, iyi olan şeyleri muhafaza etmek, kötü olduğunu tespit ettikleri şeyleri de iyiye yöneltmek için çaba

sarf etmektedir. “İyi-kötü” üzerine kurulan eylemleri ortaya koymak manasında, iktidarı kullanan siyasetin, ahlakla iç içe olduğu ve ahlakın siyaseti de kapsadığı alanların genişletilmesi gerekmektedir. Siyaset kavramı, düşünce tarihi boyunca ahlaki bir mesele olarak tartışılmıştır. Siyaset ahlakı, farklı dönemlerde değişik şekillerde ortaya çıkmıştır. Ancak her dönemde siyaset ile ahlak iç içe olmuştur (Bayram, 2009: 17, 23).

Max Weber, etik ve siyaset üzerinde yoğunlaşan düşünürlerden biridir. Weber, genel olarak politikacıların etik standartları üzerine yorum getirmektedir. Ona göre, meslek olarak politikayı seçen kişilerin etik açıdan birtakım özellikleri taşıyor olmaları gerekmektedir. Politikayla ilgilenen kişilerin, ruhsal doyumları yanında, yaptıkları işten dolayı da geçimlerini sağlıyor olmaları gerekmektedir. Yalnız ekonomik nedenlerle politika yapılmamalıdır, demektir. Politikacı sahip olduğu görevinin bilincinde, seçmenlerine verdiği sözü tutmalı, yaptığı işlerin sonuçlarından kendini sorumlu tutmalıdır. Bu manada sorumluluğunun farkında olan politikacı, siyasal açıdan etik kurallarını yerine getirmiş olmaktadır. Tam tersi durumda siyasal etik kuralları çiğnenmiş demektir. Politikacılar, “inanç etiği” ile “sorumluluk etiği” arasındaki dengeyi kurabildikleri zaman başarıya ulaşabilmektedir. Bu durum günümüz siyasal yapısı için son derece önemli olmaktadır (Yılmaz, Doğan, 2013: 891).

2.1.3 Razi Birey

18. yüzyılda, Aydınlanma döneminde birey kavramı ön plana çıkmıştır. Aydınlanma, dinsel doğmaları reddederken, bireylerin kendi akılları ile hareket etmelerini öngörmektedir. Bireyler kendi akıllarını kullanabildikleri ölçüde özgür, olabilmektedir. Aklını kullanan birey, kendi doğruları bağlamında hareket ettiği müddetçe, hayatını daha anlamlı hale getirmiş olmaktadır. Ancak 21. yüzyıla gelindiğinde aydınlanma kavramının da içeriğinde değişiklikler meydana gelmiştir. Bu dönemden sonra kendi aklı ile hareket eden bireyler yerine, her anlamda birbirine benzeyen, birbirlerine bağımlı insan tipleri ortaya çıkmıştır. Artık birbirine yabancılaşan kişiler, toplum yapısının genel görünümünü oluşturmuştur. Aynı tip insanların varlığı ile birlikte araçsal akıl, ön plana çıkmaya başlamıştır. İnsanlar araçsallaşmış ve şeyleşmiştir. Aydınlanma diktatörleri ile karşı karşıya kalan bireyler

çaresiz bırakılmış ve otoriteye boyun eğmiştir. Özgürlüğünü yitiren bireyler aynı olmakta, yönetilmekte ve önemsizleşmektedir (Dever, 2013: 62). Ortaya çıkan olayların kaynağı, kendinden önceki olayın sonucu olarak algılanmalıdır. Dolayısıyla mantık, ilkelerinden soyutlandırılmaktadır (Adorno, 2007: 69).

Bilgi, insanın doğal çevresi ile olan iletişiminin sonucu olarak ortaya çıkmış bir üretim sürecidir. Birey, doğal hayatındaki her şeyi simgeler ile temsil eder. Bu temsili yetin en önemli özelliği, toplumsal gerçekliği ifade etmesi ve aktarmasıdır. Bu açıdan bakıldığında, bilgi aynı zamanda tarihsel bir sürecin yansımasıdır. Zaman içerisinde değişime uğrayan bilgi, toplumsal yapı içerisindeki egemen grupların ya da otoritelerin hâkim görüşlerini de yansıtmaktadır. Max Scheler, bilgi-toplum etkileşimi bağlamında bilgiyi incelerken, herhangi bir toplumda var olan egemen fikirlerin, belli gruplar tarafından üretildiği üzerinde durmaktadır. Fikirler, mutlak gerçeklikle her zaman örtüşemeyeceği için, toplumsal zeminlerin bu bilgiyi dönüştürebileceğini ifade etmektedir (Anık, 2006: 6).

Hayatın bir parçası olan insan, sadece doğal bir canlı değildir. Biyolojik devamlılığı sağlama isteğinin dışında, insanı insan yapan birtakım özelliklere sahiptir. Bu özelliklerin en belirginini, hayatını anlamlandırmak isteği doğrultusunda çeşitli eylemlerde bulunma isteğidir. Bu durum üretici bireylerin yaratılması sürecidir. Bu nitelik insanı, doğal olan şeyler dünyasından ayırmaktadır. Dil aracılığı ile kendi gerçekliğini yaratır. Dil düşünme, ortak bilgiyi paylaşma ile beraber iletişimin temel aracıdır. Aynı zamanda dil kavramı, insan hayatının ve düşüncelerinin sınırını oluşturmaktadır. İnsanlar dil sayesinde özne durumuna geçmektedir. Dolayısıyla dil, toplumun dünyayı tasviri ve geçmişinin anahtarıdır (Örs, 2009: 4). Dil, bilginin ilk başladığı yerdir.

Bu bağlamda Orwell 1984 adlı romanında, toplum düşüncesinin meydana gelmesinde kullanılan en önemli araçlardan biri olarak dili görmektedir. Dilin zenginleşmesi demek, düşüncenin de aynı doğrultuda zenginleşeceği anlamına gelmektedir. Okyanusya hükümeti, insanların düşüncelerini değiştirmek için, insanların dilini ve tarihini yok etme amacı taşımaktadır. Oluşturulan yeni dilin amacı, insanların düşüncelerini daraltarak, bireyleri kontrol altında tutmaktır. Böylelikle kişiler düşünce suçu işlememiş olmaktadır (Uysal, 2012: 138). Dil kendi içeriğinden arındırılmakta böylece toplum otoriteye bağımlı hale getirilmekte, korku

politikaları ile halk köleleştirilmektedir. Bilgi edinmeden ve üretmeden yoksun kalan halk kurgulamış bir hayatı yaşamakta, bireylerin algı dünyalarına nüfuz edilmektedir.

Dündar ve Deniz Alvin Toffler'ın görüşlerini ön plana çıkararak bilgi konusunu açıklamaya çalışmaktadır. Onlara göre Toffler, bilgiyi en demokratik silah olarak tanımlamaktadır. Silah, bilgi olduğu için fakir toplumların da bu güçten yeterince yararlanabilecekleri üzerinde durmaktadır. Dikkat edilmesi gereken önemli bir noktadan bahsetmektedir. Bilginin, hangi koşullarda kimlere doğru kaydığını anlamak gerekir. Çünkü bunu anlayamayan toplumlar kendilerini, gücün eşitlikçi olmayan kullanımına karşı koruyamazlar. Bundan dolayı da teknolojilerin getireceği demokratik toplum yapısına da kavuşamazlar (Toffler, 1998). Toffler bu düşünceleri ile günümüze ışık tutmaktadır. Günümüzde bilgi kimseye ait olmadığı gibi, adil ve eşit bir biçimde sunulmamaktadır. Bilgi çoğunlukla tek elden, yanlı olarak sunulmaktadır. Toplumsal gerçeklik açısından değerlendirildiğinde, gücün adil olmayan kullanımına karşın, her hangi bir farkındalıktan söz etmek mümkün olmamaktadır. Bunun nedeni, bilginin topluma eşit şekilde dağıtılmayışının yanı sıra, otorite gruplarının, bilginin dağıtılması konusunda “*hem fikir*” olmalarından kaynaklanmaktadır (Dündar ve Deniz, 2010: 130).

2.1.4 Cemaat Kavramı

Tönnies cemaat kavramını, bir araya gelerek kendi aralarında yoğun ilişkiler içerisinde bulunan topluluklar olarak tanımlamaktadır. Cemaat, “*aynı inanç, aynı düşünce, öğreti ve ideoloji etrafında bir araya gelen insanların oluşturduğu zor dağılan bir topluluktur.*” Dinin toplumsal yaşamda beliren kapsayıcı rolünden dolayı, günümüzde dâhil tüm dönemlerde cemaat dendiği zaman akla ilk gelen topluluklar dini cemaatler olmuştur (Efe, 2009: 654, 655). Cemaat kavramı, kişisel ve mesleki alanda meydana gelen dayanışma ruhunu ifade etmektedir. Belli amaçlara yönelik oluşabildikleri gibi tam tersi de olabilmektedir. Dayanışma cemaatlerin en belirgin özelliği olmaktadır. Geleneksel cemaatlerin ana teması, ortam ile birliktelik duygusu etrafında oluşmaktadır. Cemaat bireyleri, yeryüzünün belli noktalarında birlikte hareket etmektedir. Cemaatlerin birçoğu yerleşik ve dayanışma bağına güçlendirecek mekânlardan yararlanmaktadır. Belli menfaatlerin ve değer yargılarının paylaşımı, bireylere özen, dayanışma, iletişim, istikrar sağlama, birbirine

karşı sadık olma ve sorumluluk duygularının gelişmesi cemaatlerin belli özelliklerini oluşturmaktadır. Bireyler bir takım eylemlere girdikleri zaman, kendileri gibi düşünen kişilerin varlığına ihtiyaç duymaktadır. Bu bağlamda cemaat duygusu, ötekini grubun dışına atan bir bağlılıktır. Genel olarak bireysencilik ve sıra dışılıklar cemaat olgusunun dışında tutulmaktadır (Bozkurt, 2014: 87, 88, 89).

Dinler, Cemaatin varlığını korumak ve sürdürmek konusunda her zaman daha başarılı olmaktadır. Dünyevi inanışlar ve kurumlar bu konuda din kadar etkili olamamaktadır. Bundan dolayı günümüzde cemaat dendiği zaman akla ilk gelen cemaat şekli, dini cemaatler olmaktadır. Genel olarak dini cemaatler karşılıklı iletişimin etkili olduğu gruplardır (Efe, 2009:655).

Dini hareketler, İkinci dünya savaşından sonra, tüm dünyada meydana gelen değişimlere paralel olarak ortaya çıkmış, özellikle sanayileşen batı toplumlarında ve daha sonra diğer toplumlarda sürekli genişleyen bir yapı haline dönüşmüştür. Küresel bir durum olarak ortaya çıkan dini hareketlerin, daha kolay anlaşılabilmesi için çeşitli tanımlamalar yapılmıştır. Yeni dinler, sekt, kült, yeni dindarlık biçimleri, zararlı örgütler, yeni dini hareketler, tarzında çok farklı nitelendirilmeler yapılması ortaya çıkan gerçekliği net olarak ifade etmektedir. Ülkemizde de bu tarz gruplar, kült grupları, tarikatlar, yeniçağın dinleri tarzında ifade edilmektedir. Bu hareketler oluştukları toplumlarda meydana gelen değişim ve dönüşümlere göre gelişme göstermektedir. Toplumsal yapılarda ortaya çıkan değişiklikler bu tarz cemaatlerin ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır (Kirman, 2010: 64, 65).

Türkiye’de 1980 sonrasında, gelişen ve dönüşen demokrasi anlayışına paralel olarak kamusal, siyasal ve dini alanlarda birtakım değişiklikler meydana gelmiştir. Cemaatler günün şartlarına göre değişmişlerdir. Aydınıcı İslam ve Volk-İslami oluşum, 1980 yılından sonra ön plana çıkmaya başlamıştır. Aydınıcı İslami gruplar, dini ve pozitif bilimlerini kullanan grupları ifade etmektedir. Bu gruplar, lider öncülüğünde ön plana çıkmadan önce kazandığı eğitimli grupları ile iktisadi alana yönelerek daha da güçlenmiştir. Böylelikle İslami burjuvazi sınıfları ortaya çıkmıştır. Bu cemaatler, finansal ve medya alanında örgütlenerek, “ithalat ve ihracat” alanlarına kaymış, özellikle eğitim sektöründe ciddi girişimlerde bulunarak devlet içerisinde küçük devlet yapıları oluşturmuşlardır. İslami anlayış iktisadileşme yönünde gelişme göstermiştir (Türkdoğan, 1999: 73).

Tarikatlar geleneksel dini gruplar olarak, modern toplumda ön plana çıkan cemaatlerden farklılık göstermektedir. Modern zamanda tarikat kavramının cemaat adıyla tanımlanıyor olması, bu grupların yapılarında farklılıklar meydana geldiğini göstermektedir. Geleneksel tarikat yapılarında var olan şeyh mürit arasındaki iletişim şekli, yeni dönemde değişime uğrayarak, yerini kitle iletişim araçlarına bırakmıştır. Bu bağlamda cemaatler “sosyal, kültürel ekonomik, eğitimsel ve medya” alanlarında ön plana çıkmaya başlamıştır. Ülkemizde çok partili döneme geçiş süreciyle beraber demokrasinin gelişmesi, 1970’li yıllardan sonra da sosyal hayatta yaşanan gelişmeler ve küreselleşmenin etkisi ile birlikte, dini yapılanmalar yaşanan gelişmelere paralel olarak cemaat yapılanmaları bağlamında ele alınmıştır (Çelik, 2011: 23).

Bu sürede ortaya çıkan cemaatlerin iki ana karakterinden söz etmek mümkündür. Bunlar (Çelik, 2011: 23):

- Siyaseti kullanarak toplumsal dönüşümü hedef alan köklü değişimlere yönelik, belli kimliklerle ve ideolojilerle ortaya çıkan dini gruplardan bahsetmek mümkündür. “Ümmet anlayışı” ile hareket eden bu cemaatler veya gruplar dinin politik yönüyle ilgilenmektedirler.
- Değişimi öngören gruplar, kültür odaklı, çalışmalarla tek tek kişilerden hareketle toplumun tamamına ulaşmayı hedefleyen, toplumsal düzene “alternatif” düzen oluşturacak kurumlar oluşturmaya çalışan gruplardır. Bu tarz gruplar teknolojinin her imkânından faydalanmaktadır.

Modern toplumlarda, dini işaretlerin, iktisadi ve kültürel alanlarda ortaya çıktığını söylemek mümkündür. Yeni gruplar, ilerlemiş teknoloji yolu ile kendilerini ifade etme ortamı bulmuştur. Dolayısıyla hem geleneksel unsurlardan, hem de yeni gelişmelerden yararlanarak meydana çıkan yapılanmalar oluşmuştur. Toplumsal hayatın direnç materyalini dinden elde eden bu gruplar birçok alanda karşı kültürü oluşturma yolunda eğilim göstermektedir. Bireyler de böyle bir ortamda kendi paylarına düşeni almaktadır (Çelik, 2001: 141).

Sosyologlar dini grupların, toplumda meydana gelen değişimlere bir tepki olarak oluştuklarını düşünmektedir. Dini oluşumlar, “yoksunluk teorisi” bağlamında açıklanmaktadır. Bu teoriye göre, İslami gruplaşmalar ve eylemler, demokrasinin yetersizliğine, kendilerini toplumdan soyutlayan seçkinlere, sürekli değişen toplumsal hayata ve modernleşmeye karşı meydana gelen “modern” tepki olarak

ortaya çıkmaktadır. Bu ortamda cemaatler, bireye kaybettiği güven duygusu ile yaklaşmaktadır. Dolayısıyla güven duygusu, bu grupların temel dinamiği olmaktadır. Yoksunluk teorisine eleştirel manada yaklaşanlar ise, dini yapılanmaların sadece toplumsal değişimlere bağlı olarak açıklanamayacağı üzerinde birleşmektedir. Dini grupların “psikolojik, moral, ahlaki ve sosyal ağ” olmaları yönünden tanımlanması gerektiğini ifade etmektedirler (Çelik, 2011: 24).

2.1.5 Sanal Cemaatler

Sanal cemaat insan ile teknolojinin bir araya gelerek oluşturduğu bütünlüklü bir yapı anlamına gelmektedir. Aynı anda, farklı mekânlarda bulunan bilgisayar kullanıcılarının, fiziksel mekânlara bağlı kalmadan “siber uzayda” bir araya gelerek oluşturdukları gruplardır. Sanal cemaat kavramının genel olarak en çok kabul görmüş tanımlamasını Howard Rheingold yapmıştır. Ona göre sanal cemaat, “*kişisel ilişkiler ağının yaratılması için yeterli sayıda insanın bir araya gelmesiyle networklar(internet) vasıtası ile yaratılan sosyal gruplardır.*” Sanal cemaatlerinde, yerli cemaatler gibi mekânsal bağlamda ortak kullanım yerleri mevcuttur. “Siber uzay” bu cemaatlerin ortak mekânını oluşturmaktadır (Bozkurt, 2014: 90).

Üretim, iktidar ve denetim, ilişkilerinde meydana gelen değişimler, ortaya çıkacak yeni bir toplumsal yapılanmaya işaret etmektedir. Bu değişimler zaman içerisinde meydana gelen yeni değişimleri öngörürken, yeni kültürel kimliklerin oluşmasına da ortam hazırlamaktadır. Enformasyon teknolojilerinde yaşanan gelişmeler, son yüzyılın büyük bir kesiminde görülen dönüşümlere sahne olmaktadır. Üretim ilişkileri de toplumsal ve teknik açıdan büyük dönüşümler yaşamaktadır. Üretim ilişkileri, kapitalist yapılı oldukları için enformasyonel alanda yaşanan değişimler de kapitalist kaynaklı olmaktadır. Enformasyon teknolojileri ile bu teknolojileri yöneten kültürel yapı, yeni üretim biçimlerinin de ölçüsü olmaktadır. Yeni üretim dönemlerinde emek, üreticilik bakımından yeniden tanımlanmaktadır. Bu durum bilgi ile gelişen enformasyonun “*cisimleşmiş*” halidir (Castells, 2007: 492).

Post modern toplumlarda, ön plana çıkmaya başlayan endüstrileşme kavramı, teknik bilgiyle “örgütlenmeyi” uyumlu hale getirmektedir. Politik ekonomiyle birlikte kurumsallaşmaya başlayan “iş bölümü” mekanik düşünsel süreçte, zihinsel

pratiklerin bölünmesine, bilimsel yönetim anlayışı arasındaki sistemlerin kopmasına neden olmaktadır. Sadece maddi varlığın gözlenebiliyor olması yönetim biçimleri üzerinde etki alanı oluşturmaktadır. İletişim alanlarının ilerlemesi, “*ademi merkeziyet*” yapılarının dönüşümüne neden olmaktadır (Mattelart, 2004: 25). Yeni ortamda toplumun denetimi, kendi içinde çelişki arz etmektedir. İktidar denetimi, yeni ortamda istenilen düzeyde tutulamamaktadır. Dolayısıyla söz konusu ortamda iktidar otoritesi kavramı hiçbir anlam ifade etmemektedir. Siyasal işlev ile otorite arasında ortaya çıkan sorun, değişen toplum sisteminin yok sayılamayacağını ortaya koymaktadır (Clastres, 2011: 37).

Siber uzay ile beraber, coğrafi alanlar ortadan kalkmakta, Ulus- Devlet değerlerinin yerini, elektronik grupların meydana getirdiği değerler almaktadır. Bu gruplar “*post modern kabileler*” olarak görülmeye başlanmaktadır. Belirsizlik içerisinde kalan bireyler, yalnızlaşma korkusu içerisinde, kendileri gibi düşündüklerine inandıkları sanal dünyada, bedenlerinden sıyrılarak, gruplaşmaktadır. Sosyal medyada giderek artan bu gruplar, sistem içerisinde gözetlemeyi zorunluluk haline getirmektedir. Çünkü bu gruplar, demokrasinin işlenmesi açısından birer tehdit haline gelmektedir. Sanal cemaatlerin politik kimlik kazanma yolunda eğilim göstermeleri gözetim pratiklerinin uygulanmasını gerektirmektedir. Birbirine karşı gruplaşmaların, sanal ortamda eylem halinde olması, gözetimi otomatik olarak devreye sokmaktadır. Ayrıca, sanal cemaatlerin “*ötekine*” karşı oluşturdukları tahammül edememe durumu, demokrasi ile internet kavramlarını birbirinden uzak mekânlara sokmaktadır. Demokrasi öteki ile karşı karşıya gelerek, bir uzlaşma zemini oluştururken, siber uzay grupları ötekinin varlığını dışlama noktasında eğilim göstermektedir (Dolgun, 2008: 198, 199, 200).

Castells “*sanal cemaatler gerçek cemaatler midir?*” sorusu üzerine yoğunlaşmaktadır. Ona göre sanal cemaatler hem gerçektir, hem de değil. Gerçektirler fakat fiziksel değildirler. Fiziksel konuma sahip diğer cemaatlerin kullandıkları iletişim tekniklerini kullanmazlar. Farklı bir gerçeklik zemini üzerinde yapılanmaktadırlar. Birçoğu zayıf bağlara dayanmakta olup, güçlü etkileşim yolları ile destek temin edebilen sosyal ağ gruplarıdır. Taklitten uzak, kendi “*dinamikleri*” üzerinde örgütlenmektedirler. Çok düşük maliyetler ile çok uzak mesafelere ulaşabilmektedirler. İletişimin hızını nüfusları ile birlikte örgütleyerek bireylerle

toplumsal bağlar oluştururlar. Fiziksel mesafeler ortadan kalkmakta sosyalleşmenin önü açılmaktadır. Bilgisayar destekli iletişim ile iktidar otoritesi tersine çevrilmektedir (Castells, 2005: 479, 480).

2.1.6 Enformasyon Teknolojileri Ve Özel Hayatın Gizliliği

Bonavia gizlilik kavramını, kişilerin, toplulukların ve kurumların istedikleri miktardaki enformasyonu hangi tarihte, ne biçimde verecek olmalarını kendilerinin belirlemesi olarak tanımlamaktadır. Foucault'un da *“bir veya daha çok kişinin iletişim ya da eyleminin sistematik olarak araştırılması ya da izlenmesi”* olarak tanımladığı gözetim kavramı, enformasyon teknolojilerinin hızla gelişmesine paralel olarak, daha fazla ön plana çıkmasına neden olmaktadır. Bu anlamda kişilere özel enformasyon bilgilerinin toplanmasında da artış meydana gelmektedir. Post modern dönemde, bu bilgiler depolanabilmektedir. Enformasyon açıkları *“kamusal ve özel alan”* arasındaki bağın zayıflamasına neden olmaktadır. Bununla birlikte gizlilik hakkı, ulusal ve uluslararası antlaşmalar bağlamında güven altına alınmaktadır. Yasalar gizliliğin güven altına alınabilmesi için özel kanunlar oluşturmaktadır. Otorite sahipleri dâhil olmak kaydı ile bireyler, diğer kişilerin özel hayatlarına saygı duymak zorundadır. Bu durumun dikkate alınmaması halinde yasalar devreye girmektedir (Bozkurt, 2014: 103, 104).

Enformasyon teknolojileri, taşıdıkları özellikler ile mahremiyetlere yönelik bir tehlike alanı oluşturmaktadır. İnternet kolaylığının küresel boyutlara ulaşması, kişilere özel enformatik bilgilerin dünyanın her noktasında takip edilerek denetime tabi tutulması, bireyleri elektronik ortamlarda savunmasız hale getirmektedir. Özel hayata yönelik saldırılar, kapitalist hayatta, özellikle pazara dair ihtiyaçların ortadan kaldırılması bağlamında hep var olmuştur. Enformasyon toplumunda, değişen tek şey denetimin enformasyona kayması, sıradan bireylerin dahi bu takibe alınmasıdır. İletişimin sanal ortama kaymış olması ve ulusal güvenlik faaliyetlerinin izlenmesi gerekçesi ile bu denetim daha sıkı olmaya başlamaktadır (Dolgun, 2008: 210, 211).

Kitle iletişim araçları, *“toplumsal, ekonomik ve politik”* alanlar ile olan ilişkisi boyutunda, çeşitli değişimlere uğramaktadır. Tarihte, bu konuyla alakalı olarak geçiş süreçleri bulunmaktadır. 1960'lı yıllarda bu araçların yukarıda ifade ettiğimiz yapılar ile ilişkilerinde değişme meydana gelmiş, 1970'li yıllara

gelindiğinde ise bu araçların toplum üzerindeki etkileri artmış ve buna bağlı olarak da birtakım teoriler üzerinde konuşulmaya başlanmıştır (Kalender, 2000. Akt: Akça, Başer, 2011: 20).

2.1.7 Toplum Mühendisliği

Toplum mühendisliği, toplumun hassas olduğu konular üzerinde yoğunlaşmak kaydıyla, toplumun arzu edilen yönde ilerlemesini sağlamaktır. Bu yöntem, genel olarak toplumun bilinç düzeyinin tam olarak oturmadığı, yönetime sağlıklı olarak katılamayan, oy kullanma yetisini sağlıklı olarak yapamayan toplumlar üzerinde etkili olmaktadır. Ülkemizde 1980’li yıllardan önce dışarıdan içeriye uygulanabilmiş, son dönemlerde ise içeriden içeriye uygulanmaya başlanmıştır. 1980 öncesinde ülkemizde özellikle sağ ve sol düşünceler üzerinden insanları kamplaştırmak yolu ile bağımsız yönetimin, bağımlı hale gelmesi için uğraşılmıştır. 80’li yıllardan sonra ise derin devlet adı altında ortaya çıkmış, toplumun arzu edilen noktaya gelmesi için çaba sarf edilmiştir. Son birkaç yıldır ise toplum, medya araçları ile kutuplaştırılırken, toplumun hassas olduğu noktalardan istenilen amaca ulaşma gayesi güdülmektedir (Akdağ, 2012).

Bu durum aynı zamanda algı yönetimini akıllara getirmektedir. Çünkü algı yönetiminin temelinde ikna ve inandırma kavramları bulunmaktadır. Tarih boyunca gerek bireysel gerekse kurumsal manada kitleleri etki altında tutabilmek için bu yöntem fazlasıyla kullanılmıştır. Bu açıdan bakıldığında devletler küresel güç elde etmek, iktidarlarını meşru kılmak, kurumsal yapılar ve bireyler, statülerini yükseltip itibarlarını sağlamlaştırmak için, dolayısıyla menfaatlerini maksimum düzeyde tutabilmek adına çeşitli stratejiler geliştirmektedir. Bu yöntem bazen toplum mühendisliği, bazen algı yönetimi, bazen kamu diplomasisi, bazen de propaganda gibi isimlerle yapılmıştır. Bu terimler kamuoyunda farklı dönemlerde, rahatsızlık uyandırmakla birlikte, isim değişikliğine uğrayarak varlığını devam ettirmiştir. Her ne kadar kavramlar isim değiştiriyor olsa da uygulanan yöntemlerin içeriğinde herhangi bir değişme olmamıştır. Sadece kullanılan araçlar değişime uğramış, son dönemlerde teknolojinin nimetlerinden daha fazla yararlanılmaya başlanmıştır. Aktörler arasında var olan enformasyon savaşları dijital araçlar üzerinden yürütülmeye başlamıştır (Öksüz, 2013: 12).

Toplunun siyasal mühendislikle kurgulanması, toplumun kitlesel duygu ve düşüncelerini değişikliğe uğratarak, politik mühendislik yaratma çabasıdır. Siyasal hukuk kuralları ile toplum değiştirilip dönüştürülebilir. Buradaki asıl sorun toplum mühendisliği çalışmalarının amacının ve dayanağının meşru zeminin dışında gerçekleşiyor olmasıdır. Toplumsal uzlaşma sağlanmadan anayasanın ve siyasetin yeniden yapılandırılması yoluna gidilmektedir. Amaç ve yöntemlerin aynı hukuk sistemi içinde kalması gerekmektedir. Siyaset adamlarının özel hayatlarının mahremiyetini ihlal ederek ortaya çıkarılan kasetler de bu yöntemin bir ürünüdür (Ehuder, 2011).

2.2 DEVLET SIRRI

Başka kişilerce bilinmesinde sorun olabilecek herhangi bir olayın veya bilginin koruma altına alınması anlamına gelen sır kavramı, sırrın kapsamını oluşturan bilginin, farklı kişilerce bilinmesinin sakıncalı olduğunu açığa çıkarmaktadır. Sır kavramı, hukuksal açıdan farklı alanlarda düzenlenmiştir. Ülkemizde devlet sırrının kapsamıyla ilgili yasal bir düzenleme bulunmamaktadır. Hukuk sır konusunu “*koruma*” altına almıştır. Özel hukuk ile kamu hukuku dallarında bu konuyla alakalı düzenlemeler mevcuttur. Hukuk, ortaya çıkabilecek herhangi bilginin, sebep olabileceği faaliyetleri öngörerek tedbir almaktadır. Sır kavramı, 10 Aralık 1948 Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Beyannamesinde, özel yaşamın gizliliğinin korunması bağlamında ortaya çıkmaktadır. Bu beynamede sır, hukuken güvence altına alınmıştır. Avrupa insan hakları sözleşmesinde de benzer hükümler yer almaktadır (Kia, 2013: 749, 751).

Devlet sırrı konusu, kamu ile bilgi paylaşımı bağlamında ele alınan bir konudur. Bilgi paylaşımı devlet yönetiminde, “*insan hakları hukukunda*” ve “*yönetim sistemlerinde şeffaflık*” konularında ön plana çıkmaktadır. Bilgi edinme hakkı, tüm modern toplum anayasalarında yer bulmuş bir konudur. Devlet yönetimi açısından önemli olan bir diğer unsur ise “*şeffaflık*” kavramıdır. Bilgi paylaşımı önemli bir konu olmasına rağmen, devlet yönetiminde her türlü bilginin paylaşılması mümkün değildir. Her türlü bilgiye erişim imkânı olsa, demokrasinin bazı unsurları ciddi zarar görebilir. Bu manada bilgi paylaşımı, modern hukuk düzenlemelerinde bir takım sınırlamalara sahiptir. Devlet sırları ile ulusal güvenliği ilgilendiren sırlar

bunlardan en önemlisidir. Bilgiler önem derecelerine göre sınıflandırılmaktadır. Devlet sırrı, “ulusal güvenliğe” ait bir kavram olduğu için tüm kamuyu etkilemektedir. Bundan dolayı bu tarz bilgilerin açığa çıkarılması ulusal güvenliği tehdit edebilir (Zengin, 2011: 141).

Belirli sürelerde tartışma konusu haline gelen devlet sırrı ile ilgili, genel tartışmalar aydınlanma düşüncesi ile ortaya çıkmıştır. Aydınlanma, devletin kurumlarının ve bu kurumlarda görev alan kişilerin denetlenebilir olması anlamına gelmektedir. Tarihte teknoloji alanında meydana gelen gelişmeler kendinden sonra gelen akımların ortaya çıkmasını etkilemiştir. Matbaanın icadıyla başlayan süreç, Hümanizma, Rönesans, Reform ve aydınlanmanın ortaya çıkışıyla devam etmiştir. Aydınlanma, insanlık tarihinin “dönüm” noktasını oluşturmuştur. İnsana, toplumsal hayata ve devlete karşı gelişmiş bir dünya görüşünün temelleri atılmıştır. Aydınlanmanın temelini oluşturan düşünce “laiktir”. Laiklik, devlet yönetiminde dini hükümlerin kullanılmamasını ve devletin din karşısında tarafsızlığını ifade etmektedir. Laiklik insan aklını ön plana çıkarmaktadır. Toplumsal denetimin temel taşı, milli irade oluşturmaktadır. İktidarın kurumsallaşmış hali hukuksaldır. Hukuk, ana formunu beşeri irade oluştururken, egemenlik yetkisini kullananların kontrol edilmesi şeffaftır. Denetleme, devlet düzeyinde eylem ve bilgilere ulaşmakla mümkün olmaktadır. Bu noktada farklı sorunsallar ortaya çıkmaktadır. Devleti oluşturan bireylere karşı, devlet yetkilerini kullanan kişilerin gizli sayılacak eylemlerinin olup olamayacağıdır. Çağın ileri gelen aydınlarından klasik ceza hukuku okulunun kurucusu Carrara devlet tüzel kişilerinin suç işleyemeyeceklerini, bireylerin devletin bilgi ve belgelerini öğrenme hakkı olacağını ileri sürmüştür. Fakat “casusluk” eylemlerinin ortaya çıkması halinde devlet sırrının olabileceği düşüncesi baskın çıkmış, devletin çıkarlarının korunması gerekliliği düşüncesi etkili olmaya başlamıştır. Devletin gizlenmesi gereken bilgilerinin olması gerektiği görüşü üzerinde uzlaşmıştır (Hafizoğulları, Özen, 2010: 22).

Türk ceza kanunda sır kavramı “gizli kalması gereken malumat” olarak ifade edilmektedir. Herhangi bir konunun, sır olarak değerlendirilmesi için resmi olarak belirtilmiş olması gerekmez. Olayın özelliği, onun bu kapsamda değerlendirilip, değerlendirilemeyeceğini karara bağlar. Devletle alakalı bilgilerin nitelik açısından gizli tutuluyor olması gerekmektedir. Tüm bu düşünceler doğrultusunda,

değerlendirilme yapıldığı zaman devlet sırrı kavramının ifade alanı bulduğu şu noktalar ön plana çıkmaktadır (Evik, Evik 2004: 122, 124):

Milli güvenliği ilgilendiren sırlar

- Devletin saklanması gereken sırları
- İç düzeni korumaya yönelik sırlar
- Devletin itibarına yönelik korunması gereken sırlar
- Devletin işleyişini sağlayan anayasal yapıların güvenliğini oluşturan sırlar

İktidar yapısının bozulmasına ve işleyişine yönelik eylemlerinin sonuçlarının iyi anlaşılıyor olması gerekir. Bu anlamda öncelikle iktidar kavramının, ne olduğu yönünde değişik bakış açılarını tartışmak gerekmektedir. İktidar kavramı, devlet adına anayasal hükümlerle, hareket ederek iç ve dış alanda düzeni sağlayan siyasal gücü elinde tutan gücü ifade etmektedir (Dikmen Caniklioğlu, 2008: 23).

2.2.1 Dershaneler

Eğitimin ticarileşmesiyle ortaya çıkan özel dershanelerin varlığı, cumhuriyet kurulmadan öncesine kadar uzanmaktadır. 1915 tarihinde yayınlanan “*Mekatib-i Hususiye Talimatnamesiyle*” özel kurslar yasal zemine oturtulmuştur. Gerek cumhuriyetin ilanı ile gerekse daha önceki yıllarda var olan dershanelerin işlevleri, günümüz dershanelerinden farklıdır. Eski dönemde daha çok yetişkin bireylere “*dil, sanat, ticaret ve ev ekonomisi*” alanlarında, eğitim vermek amaçlı kurulmuştur. Günümüzdeki sınav eksenli dershanelerin yaygınlaşması ise 1960’lı yıllardan sonra olmuştur. Üniversiteye giriş taleplerinin artması, sınavların merkezi hale getirilmesi, sınavların içeriğiyle eğitim kurumlarının müfredatları arasındaki uyumsuzluk nedenlerinden dolayı dershanelerin sayısı giderek artmıştır. 1970’li yıllardan sonra da dershaneler ile alakalı tartışmalar gündeme gelmeye başlamıştır. Tartışmalar daha çok fırsat eşitliği, noktasında alevlenmiştir. Durum bu noktaya gelince dershaneler, varlıklarını sürdürmek ve garanti altına almak için “*Özdebir, Güvender, Töder*” gibi kuruluşlar yolu ile kurumsallaşma sürecine girmiştir. Günümüzde bu çabaların sonucu olarak dershaneler “*franchising*” adı verilen, “*zincir dershaneler*” sürecine girmiştir (Özoğlu, 2011: 6, 7).

Dershaneler, 08.06.1965 tarihinde 625 sayılı yasa ile resmiyete kavuşmuştur. Özel dershanelerin kapatılması ilk olarak, 1980 ihtilalinden sonra söz konusu olmuş

ancak 1983'te mecliste reddedilmiştir. Günümüzde ise Adalet ve Kalkınma Partisi iktidarı ile tekrar gündeme gelmiştir. 2012 yılının mart ayında Güney Kore'ye giderken ilk kez dershanelerin kapatılacağını açıklayan Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, Türkiye de yeni bir tartışmanın ortamını yaratmıştır. Zaman zaman gündeme gelen konuya, başbakan “*dönüş yok*” ifadeleri ile son noktayı koymuştur. Son olarak 14 Kasım 2013 tarihinde açılan konu, kapatmanın 2015 yılına kaydırıldığı açıklamaları ile kapanmıştır (Akıner, Akbulutgiller, Erkan, 2014: 88, 89). 17 Aralık operasyonlarını takip eden süreçte yani 12 Mart 2014 tarihine gelindiğinde de, Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, Gülen Cemaati ile iktidar arasında meydana gelen ve en olumsuz olay olan dershanelerin kapatılmasına yönelik yasayı onaylamıştır (CNN Türk, 2014).

AKP döneminde Türkiye, AB üyelik sürecine girmek için görüşmeler başlatmış, modern toplum düzeyine ulaşma yolunda atılımlarda bulunmuştur. Bu yönde eğitim kurumlarının yenilenmesi ve yaygınlaştırılması için politikalar oluşturmuştur. İlk açıldığında özel eğitim amaçlı gibi düşünülen dershaneler, 1965 yılından sonra “*takviye kursları*” şekline dönüşmüştür (Dağlı, 2006: 8).

Zaman gazetesinden Burak Kılıç, Ebru Öztürk ve Akın Öztürk dershanelerin kapatılmasıyla alakalı yaptıkları haberi “*Eğitime büyük darbe*” başlığı ile gazetenin manşetine taşıyarak, Milli Eğitim Müsteşarı Yusuf Tekin başkanlığında bir heyetin hazırladığı iddia edilen taslağın eğitime büyük zarar verebilecek maddeler içerdiğini belirtilmiştir (Zaman, 2013). Milli Eğitim Bakanlığı, Zaman gazetesi ile Samanyolu televizyonunda yapılan haberler üzerine bir açıklama yaparak, yapılan haberlerin “*sistemik bir kampanya*” olarak yapıldığı yönünde ifadelerde bulunmuştur. Yapılan açıklamalarda, Milli Eğitim Bakanlığının, eğitim politikaları kapsamında net kararlar alınabilmesi, eğitimde var olan problemlerin ortadan kaldırılması amacıyla demokratik hukuk devletinin gereklerine uygun olarak hareket edildiği belirtilmiştir (T24, 2013).

2.2.2 Gezi Parkı Olayları

“*Gezi parkı olayları*”, siyasiler tarafından Taksim Gezi Parkında alışveriş merkezi yapılacağına dair medyada yaptıkları açıklamalar üzerine, sivil toplum örgütleri ve siyasi partilerin 27 Mayıs 2013'te başlattıkları protestoları ve

devamındaki olayları nitelemektedir. Bu olaylar, polis tarafından orantısız güç unsurlarıyla birleşince büyümüş ve ülke geneline yayılmıştır. Gezi parkında, inşaat çalışmalarının başlatılacağını öğrenen topluluklar, 27 Mayıs'tan itibaren parkta çadır kurarak, nöbet tutarak, emniyet mensuplarına karşı direniş başlatmıştır. 30 Mayıs'ta, emniyet güçleri parka girerek çadırları dağıtmış, yoğun biber gazı ve cop kullanmak yolu ile eylemciler, etkisiz hale getirilmek istenmiştir. Olayın seyri böylesi bir müdahale sonucunda değişmiş, çevreci karakterler doğrultusunda başlatılan eylemlerin yönü değişmiş, geniş kitleleri içine alarak büyümüştür (Topak, 2014: 1939). Gezi parkı olaylarının, geniş kitlelere yayılmasının en önemli kaynağını sosyal medya oluşturmuştur.

Olayları, anında sosyal medyaya taşıyan “*Taksim Dayanışma Platformu*” üyeleri, büyük kitlelere ulaşarak halkalar oluşturmaya başlamıştır. Yaşanan olaylar toplumun her kesimine, ciddi zarar verebilecek boyutlara gelmiştir. *Anonymous*, *redhack* gibi toplulukların olaya dahil olması ile beraber durum “*dijital kaos*” haline dönüşmüştür. Devlete ait birçok siteye ulaşım engellenmiştir. İktidarın, bu gruplara karşı hazırlıksız yakalanması, anında işlem yapılamamasına ya da yanlış tepki vermesine neden olmuştur. Dolayısıyla sosyal medyanın yönetilmesi gerektiği ortaya çıkmıştır (Banko, Babaoğlu, 2013: 13, 14).

Bazı medya kanalları, halkı teşvik ettikleri gerekçesiyle ceza almıştır. Eylemler öncelikle turizm olmak üzere, Türk ekonomisine ciddi zarar vermiştir. Bu olaylar gelişme gösteren Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerini de olumsuz etkilemiştir (Akses, Özkurt, 2013: 55). Gezi parkı olaylarının 17 Aralık sürecinin öncüsü olduğu yönünde görüşler bulunmaktadır.

Bu görüşle ilintili olarak, 29 Mayıs'ta yurt dışı kaynaklı olduğu ortaya çıkan bazı “*fotoğraf tasarımları*” ve sahte hesaplar, olayları iyice olumsuzlaştırmış, yaşanan süreci farklı boyutlara taşımıştır. Bu hesaplarla yapılan ciddi boyuttaki paylaşımlar, Türkiye'de ve yurt dışında yaşayan ünlü kişilerin, sürece dâhil olmasına neden olmuştur. Böylece Türkiye, dünya basınının ana konusu haline gelmiştir (Banko, Babaoğlu, 2013: 15).

Gezi parkı olaylarına iki farklı açıdan bakmak mümkündür. Bu bakış açısından ilki, gezi parkı olaylarını ile bir “*devrim*” olarak nitelendiren, Türkiye’de o güne kadar uygulanan antidemokratik tutumlara karşı bir direniş olarak gören

“*muhalif*” yaklaşımdır. Diğeri ise olayları “*antidemokratik*” olarak algılayan, devlete başkaldıran kişilerin dış mihraklarla işbirliği yaparak ortaya koydukları bir oyun olarak gören “*iktidar odaklı*” yaklaşımdır (Batur, 2014: 18). Her iki yaklaşım tarzına dair ipuçları ve örnekler bir sonraki başlıklarda detaylı olarak izah edilmektedir.

2.2.3 17 Aralık Sürecinde Dinleme Ve Gözetleme

2013 Türkiye rüşvet skandalı veya 17 Aralık soruşturması adı ile tarihe geçen süreç, 2012 yılının eylül ayı ile 2013 Şubat ayında yapılan bir takım ihbarlarla başlamıştır. Bu süreç sonrasında 17 Aralık 2013 tarihinde, Cumhuriyet Savcısı Celal Kara’nın gözaltına alma talimatları ve ilgili mahkemelerin arama kararları doğrultusunda süreç başlatılmış ve kamuoyu konuya vakıf olmuştur. Operasyon İstanbul Emniyet Müdürlüğü Organize Suçlarla Mücadele ile Mali Şube Müdürlüğü ekipleri tarafından gerçekleştirilmiştir. Operasyon aralarında iş adamları, bürokratlar, banka müdürü, farklı alanlarda çalışan kamu görevlileri, 61. Türkiye Hükümetinde yer alan dört kabine üyesi ve üç bakan çocuğuna yönelik olarak, “*Rüşvet, görevi kötüye kullanma, ihaleye fesat karıştırma ve kaçakçılık*” iddiaları ile yapılmıştır (Vikipedi, 2014).

Ülkemizi son 13 yıldır yöneten AKP hükümetinin bu süre içerisinde geçirdiği en önemli “*sarsıntı*” 17 Aralık operasyonları olmuştur. Yaşanan sürecin etkisinin uzun süre devam edeceği meydana gelen yeni gelişmelerle netlik kazanmaktadır. Bu açıdan yaklaşıldığında, 17 Aralık operasyonlarını, “*Türk siyasi tarihinin en büyük siyasi krizlerinden biri*” olarak değerlendirmek yanlış olmayacaktır (Sol Haber, 2013). 18 Aralıkta devam eden operasyonlarda, banka müdürünün evindeki ayakkabı kutularında ve bakan çocuklarının evlerinde yapılan aramalarda çelik kasa içerisinde paralar, para sayma makineleri bulundu. Siyasi iktidar bu operasyonlara karşılık olarak İstanbul ve Ankara da birçok emniyet müdürü görevinden alındı ve merkez valiliklerine getirildi. 19 Aralıkta ise, İstanbul Emniyet Müdürlüğündeki 14 daire başkanı görevinden alındı. Aynı tarihte Emniyet Müdürü Hüseyin Çapkın da görevden alınarak merkez valiliğine atandı. 20 Aralıkta, bakan çocukları, Türkiye’de yaşayan İran asıllı işadamı Reza Zarrab ve 14 kişi tutuklandı. İktidar 21 Aralık da “*emniyet ve jandarma birimlerinin gizli soruşturmalarda üstlerine haber vermesini zorunlu hale getiren adli kolluk yönetmeliğinde değişiklik*” yaptı. 25 Aralık 2013’te

Zafer Çağlayan, Muammer Güler ve Erdoğan Bayraktar görevlerinden ayrıldı. Egemen Bağış ise görevden alındı. Bu arada tapeler sosyal medyada yayılmaya başladı. Operasyonların ikinci bölümü Muammer Akkaş tarafından yapıldı. 26 Aralık'ta operasyonların dosyası Akkaş'tan alındı (Milliyet Blog, 2015).

17 Aralık operasyonlarında dikkat çeken önemli tarihlerden biri de, 7 Ocak 2014'te İstanbul Cumhuriyet Başsavcısı Zekeriya Öz'ün görevden alınmasıdır. Görevinden azledilen Öz Bakırköy Başsavcı Vekili olarak atanmıştır. 27 Ocak 2014 tarihinde BBC'ye röportaj veren Fethullah Gülen ortada bir “yolsuzluk” olduğunu söyleyerek, Recep Tayyip Erdoğan'ın etrafındaki kişiler tarafından yanlış yönlendirildiğini belirtmiştir. 5 Şubat 2014'te Bilal Erdoğan ifade vermiştir. 14 Şubat 2014'te Halk Bank eski genel müdürü Süleyman Aslan tahliye edildi. 24 Şubat 2014'te Başbakan Erdoğan ile oğlu Bilal Erdoğan arasında geçtiği iddia edilen, ses kaydı internette yayımlandı. Başbakan kayıtların gerçeklikle bağlantısı olmadığı yönünde açıklamalarda bulundu. 28 Şubat 2014 'te 17 Aralıkta tutuklanan bakan çocukları, Reza Zarrab, Hikmet Tuner ve Özgür Özdemir tahliye edilmiştir. Böylelikle soruşturma kapsamında tutuklu kalmamıştır (CNN Türk, 2014).

17 Aralık operasyonları, toplum tarafından AKP hükümeti ile Gülen Cemaati, arasında ortaya çıkan bir problemin sonucu olarak algılanmıştır. Bu bağlamda Genar Araştırma Şirketinin, 17 Aralık ile başlatılan operasyonlardan sonra yaptığı araştırma da ortaya çıkan sonuçlar bu bilgi ile örtüşmektedir. 30 büyük şehirde, 3181 kişinin katıldığı ankette, halkın 17 Aralık soruşturmalarına itibar etmediği sonucu çıkmıştır. *“17 Aralık operasyonu gerçek bir yolsuzluk operasyonudur, arkasında hiçbir siyasi amaç yoktur görüşüne katılıyor musunuz”* sorusuna katılımcıların yüzde 57,3'ü hayır cevabını vermiştir. Yapılan operasyonların arkasında Fethullah Gülen Cemaatinin olduğu yönünde düşünen birçok kişinin varlığı tespit edilmiştir. Öyle ki bu yönde inanların oranı yüzde 73 iken, ankete katılan kişilerin yüzde 73,9'u paralel devlet iddialarına inandıklarını belirtmiştir (Sabah, 2014). Ayrıca AKP hükümeti ile Gülen Cemaati arasında yaşanan dersanelerin kapatılması sorununun bu süreci başlattığına inanılmaktadır. Konuya benzer açıdan yaklaşan Gündoğdu da olayların yerli kişi veya kişilerin dış mihraklarla birlikte, istikrarı bozmak için kurguladıkları bir olay olarak nitelendirmektedir. Yeni dönemde Türkiye'de “vesayet” sistemi ortadan kalkmış demokratik bir toplum yapısı oluşmaya başlamıştır. Kurumsallaşmaya

başlayan istikrarın varlığı, uluslararası arenada rahatsızlık oluşturmaya başlamıştır. Gündoğdu, bundan dolayı toplumda siyasal ve toplumsal mühendislik çalışmaları başlatıldığını, ifade etmektedir. Maçlarda siyasal isimlerin provoke edilmesi ve gezi parkı olaylarını bu durumun sonucu olarak özetlemektedir. Dershane tartışmaları bu gruplar için ilk neden olmuştur (2014: 3).

Erdal Tanas Karagöl ile Hatice Karahan, 17 Aralık sürecini Gezi olaylarının devamı olarak görmektedir. Türkiye’de 2013 yılının ilk aylarında piyasalarda yaşanan olumlu gelişmeler, iktisadi hayatın canlanması, yeni projelerin varlığı ve faizlerde yaşanan gelişmeler politik zeminin manipüle edilmesine neden olmuştur. Bu gelişmelerin ardından Gezi olaylarının başlaması piyasalarda yaşanan istikrarı ciddi oranda bozmuştur. Ancak kamu maliyesi ve ekonomide ortaya çıkan güçlü “göstergeler” sayesinde ekonomik yapı fazla zarara uğramadan bu süreçten sıyrılmıştır. Döviz kurlarının ciddi artışlara sahne olduğu bu dönemde yaşanan 17 Aralık süreci, ekonomiyi ikinci kez alt üst ederek, “ülke risk priminin” ve döviz kurlarının yükselmesine neden olmuştur. Karagöl ve Karahan, 17 Aralıkta yaşanan olayların, 28 Şubatta yaşanan “faiz temelli rant arayışlarının” bir benzeri hatta devamı niteliğinde olduğunu vurgulamaktadır. Amaç politik kargaşa yaratma yolu ile ülke ekonomisini kendi lehleri yönünde kullanmaktır (2014: 4).

Operasyonların başlatıldığı tarih göz önüne alındığında, dikkat çeken bir diğer husus ise operasyonların 30 Mart 2014 yerel seçimlerinin hemen öncesinde yapılmış olmasıdır. Bazı yazarlar operasyonları hükümeti düşürmek, Recep Tayyip Erdoğan’ın, gücünü kırmak için yapıldığı noktasında birleşmektedir. Özkaya, 17 Aralık sürecini, “siyaset kurumu” ile “siyasal iktidara” karşı, siyaset dışı bazı grupların saldırısı olduğunu ifade etmektedir. Ona göre 17 Aralık olayları, siyaset yapamayan, bürokratik yardım olmadan hareket edemeyen ve kendisini sivil toplum kuruluşu olarak tanıtan bir grubun, dış destek yardımı ile siyaseti şekillendirmek için tasarladığı bir süreçtir. Özkaya, yapılan operasyonların yargı darbesi ile meşrulaştırılmaya çalışıldığı ifadelerini kullanmaktadır. Yapılacak seçimlerde hükümetin oylarının düşürülmesi, cumhurbaşkanlığı seçimlerinin, halk oylaması olmadan yapılması için iktidarın zayıf bırakılması asıl amaç olmuştur. Bu açıdan medya, araçsallaştırılan yargı ile birlikte iktidar özellikle de Recep Tayyip Erdoğan hedef alınmıştır (Özkaya, 2014: 29, 30).

Olaya paralel noktadan yaklaşan Murat Yılmaz, süreci yargının kullanılması bağlamında siyasi mühendislik çalışması olarak görmektedir. Operasyonların amacı, topluma yerleşen siyasal huzurun rahatsızlığını taşıyan güç odaklarının oluşturduğu bir gerçekliktir. Bu açıdan bakıldığında 30 Mart seçimleri belediye seçimlerinin, ötesinde siyasal yapılanmanın yeniden inşa edileceği bir dönem olmaktadır. “*Bürokratik Vesayet*’in ortadan kalkması ile PKK ile yapılan görüşmeler sonrasında çatışmanın sona ermiş olması toplumsal sürecin yeniden inşa edildiğini göstermektedir. Yılmaz ortaya koyduğu düşünceleri ile toplumun yenilendiğini belirtmektedir. Gezi olaylarından sonra başlayan 17 Aralık süreci “*siyasi bir aklın*” göstergesi olmaktadır. Siyasal sistemde bu iradenin kırılması gerekmektedir. Aksi takdirde yeni siyasi mühendisliklerin ortaya çıkması muhtemel olacaktır (Yılmaz, 2014: 6, 7).

17 Aralık sürecini “*post modern*” bir darbe olarak ifade eden düşünce, operasyonun her aşamasının planlı olarak yapıldığı noktasında hemfikir olmaktadır. Birleşilen düşünce şudur: Bu olayı planlayarak eyleme dökenler “*Sisi Darbesini, Libya’daki başarısız darbe girişimlerini, Bosna’daki kargaşayı, Arakan’daki Müslüman katliamını, Orta Afrika’daki Müslüman kıyımını*” (Tan, 2014: 25) planlayanlarla aynıdır. Alper Tan’ın Ortaya koyduğu düşüncenin özeti ise, “*17 Aralık süreci bir darbedir ve tasfiye edilmiştir*” (Tan, 2014: 25) şeklindedir.

Bu noktadan hareketle aklımıza, “*Darbe nedir?*” sorusu gelmektedir. Mustafa Akyol, kavramı tanımlarken 17 Aralık operasyonlarının darbe olup olmadığı konusuna farklı bir bakış açısı getirmektedir. Siyasi tanımlamanın bu kavramla ilgili cevabı bellidir. “*Darbe, siyasi iktidarı devirmek için anayasal düzeni ilga etmektir.*” Özellikle Türkiye’ye has darbe yöntemlerinin olduğunu ileri süren Akyol, bunları “*kitabına uydurulmuş*” darbeler olarak tanımlamaktadır. Bu darbeler anayasal düzeni ilga etmezler ancak, demokrasilerde yeri olmayan birtakım unsurlarla, seçilen iktidarı indirmeye çalışırlar. 28 Şubat süreci ile 2008’de AKP’ye açılan kapatma davası “*yargısal darbe girişimidir.*” Yazar bu savını, ideolojik nedenlerle parti kapamaya çalışmanın, o günün yasalarında yeri olsa dahi, “*normal liberal demokrasilerde yeri olmayan*” bir uygulama olduğu gerekçelerine dayandırmaktadır. Bu düşünceler doğrultusunda “*İdeolojik/dini/cemaatsel bir saikle yapmışlarsa, bu olaya yine de "darbe" denmez. Ama "arkasında siyasi motivasyonlar bulunan bir yolsuzluk*

soruşturması denir” değerlendirmesi ile 17 Aralık operasyonlarını darbe girişimi olarak değerlendirmemektedir. Yazara göre yolsuzluk operasyonlarının demokrasilerde yeri vardır. Olaylarla ortaya çıkan alenileştirmelere de değinen yazar “Bir taraftan da bu ifşaatları yapanların niyetini ve güvenilirliğini sorguladım. Soruşturmanın zamanlamasının, başsavcıdan habersiz yürütülmesinin, “Suriye'ye giden MİT Tırları” olayı ile çakışmasının ve nihayet internet üzerinden bir “sızdırma” kampanyasına dönüşmesinin “normal” olmadığını teslim ettim.” (Akyol, 2014) Sözüleri ile de 17 Aralık operasyonlarının çok da iyi niyetli olmadığını yazmıştır.

Recep Tayyip Erdoğan ise ilk günden itibaren olayı bir darbe girişimi olarak değerlendirmiştir Hukukçular Derneğinin sertifika töreninde bahsettiği *“yargı imamı diye bir şey olabilir mi?”* sözleri ile olayı hem Gülen Cemaatine bağlamış hem de savcının Pennsylvania’dan aldığı buyruklar ile dava açmış olmasını, yargı yolu ile yapılmaya çalışılan bir darbe olduğu yönündeki düşüncesine dayanak olarak göstermiştir (Hürriyet, 2014).

BDP Diyarbakır Milletvekili Nursel Aydoğan ise operasyonlarla, hükümetin gücünün kırılmak istendiği yönünde açıklamalarda bulunmuştur. Aynı zamanda başlatılan çözüm sürecinin bu yolla kesintiye uğratılmaya çalışıldığının altını çizerek *“İşte, bu süreci başlatanlar, şimdi bu şekilde devam ettirenlerdir ama biz bu gelişmeleri, bu zihniyeti çok iyi okuyoruz. Onlara pabuç bırakmayacağız, herkes bunu böyle bilsin. Kimsenin gücü bu ülkede artık bu barışın, bu çözüm sürecinin engellenmesine yetmeyecektir. Bu operasyonları yapanlar da aynı zihniyettir, bu operasyonların arkasında da çözüm sürecini sabote etmek vardır. Evet, net söylüyorum: Hükümetin gücünü azaltmak istiyorlar, Hükümeti farklı şeylerle muhatap hâline getirip çözüm sürecinde daha dik durmasını, daha çözüm sürecinin arkasında durmasını engellemeye çalışıyorlar”* sözleriyle olayı, yukarıda değindiğimiz bakış açısı ile sunmuştur (Sol Haber, 2013).

Yaşanılan süreç, mart ayında gerçekleştirilen yerel seçimlerin rengini değiştirmiştir. Özellikle iktidar tarafında bu seçimler güvenoyu tazeleme olarak algılanmıştır. Seçimlerin genel görüntüsü AK Parti ile Gülen Cemaati arasında yaşanan bir yarışa dönmüştür. Diğer partilere Gülen Cemaatinin eşlik etmesi, yaşanan bir bloklaşmayı ortaya koymuştur. Seçimleri iktidarın kazanması, halkın bu

ittifaka itibar etmediğini göstermiştir. Bu durumda düşünülmesi gereken şudur; böylesi bir süreçte millet iradesi neden iktidardan yana tavır almıştır? Bu durumun en önemli nedeni milletin “*devlete sahip çıkma*” dürtüsü gösterilebilir. Ülke içerisinde devlete karşı olan gruplarla, dış mihraklı uzantılar arasında yaşanan gelişmeler devletin tehlikede olduğu yönünde bir algının oluşmasına neden olmuştur. Bundan dolayı iktidar ile özdeşleştirilen devleti koruma güdüsü, seçimlerde kendisini göstermiştir. Siyasete bulaşan resmi olmayan müdahaleler, resmi olan iktidarın siyasetini güven altına almıştır (Tekin, 2014: 36).

17 Aralık operasyonları dış basında da geniş yer bulmuş, bazı gazetelerde iktidarın söylemini doğrular biçimde “*AKP ve cemaat çatışmasına işaret eden yorumlar*” (sol haber, 2013) yapılmıştır. Wall Street Journal, “*Türk Polisi, Rüşvet İddiaları Soruşturmasında Yüksek Profilli Kişileri Gözaltına Alıyor*” başlıklı haberinde, operasyonların seçim öncesinde meydana gelmiş olmasını “*kritik seçimler öncesi Türkiye’nin siyaset sisteminde şok dalgalarını yarattı*” sözleri ile değerlendirmiştir. Operasyonların, Türk borsasında yarattığı düşüşe değinerek, Recep Tayyip Erdoğan ile Fethullah Gülen destekçilerinin arasında meydana gelen uyuşmazlıkların bu olayların yaşanmasına neden olduğunu yazmıştır (Sol Haber, 2013)

Buraya kadar 17 Aralık sürecinin bir darbe olduğu, hükümeti tasfiye etmek için devlet içerisinde büyüyen paralel devlet yapılanmasının, dış güçler yardımı ile oluşturulan bir planın parçası olarak uygulandığı yönünde gelişmiştir. Özellikle 30 Mart seçimlerinde, iktidarın başarılı olmasının bu görüşleri destekler nitelikte bir sonucun ortaya çıktığını görmekteyiz. Ancak bu görüşlerin aksi yönünde ifade alanı bulan yorumlar da söz konusu olmuştur. Operasyonların iktidar tarafından hedef olarak gösterildiği Gülen Cemaatinden ilk açıklama, cemaatin önde gelen isimlerinden olan Hüseyin Gülerce tarafından yapılmıştır. Gülerce sosyal medya üzerinden yaptığı açıklamada, Gülen Cemaatinin operasyonlarla hiçbir ilgisinin bulunmadığını, “*Hizmet hareketini adres göstererek hedef saptırma gayretleri var. Bu devlet operasyonudur. Hangi devlet diye sormak yerine Gezi olaylarından beri olan bitene bakılsın*” (Posta, 2013: 1) ifadesi ile iktidarın bu yönde yaptığı açıklamaları, olayın üzerini kapama olarak değerlendirmektedir. Aynı zamanda, operasyonların öncesinin Gezi parkı olaylarına kadar dayandığının da ipuçlarını

vermiştir. Zaman gazetesinin özel haberinde konuya farklı bir açıdan yaklaşmıştır. Haberde; 17 Aralık süreci için kullanılan darbe girişimi iddiaları, “*insan aklıyla alay etme*” olarak nitelenmiştir. (Zaman, 2014).

Zaman gazetesi iktidara muhalif gazetelerin 17-25 Aralık operasyonlarını arka plana iterek, olayları Gülen Cemaatinin paralel yapılanması bakımından ele alıyor olmalarını ülkede “muhaberat” döneminin yaşandığı yönünde değerlendirmektedir (Zaman: 2014). Gazete, yapılan operasyonlarda medyanın da iktidar yanlısı bir tavır aldığını ifade etmektedir. Asıl gerçeklerin, paralel yapı söylemleri ile üzerinin kapatıldığı, iktidarın da bu söylemlerin arkasında durduğu ve sürecin “*adli bir vaka rejim meselesi*” haline dönüştürüldüğü belirtilmektedir (Zaman: 2014)

2.2.4 Big Brother

Büyük birader veya İngilizce karşılığıyla Big Brother, George Orwell ’in Bin Dokuz Yüz Seksen Dört isimli romanına konu olan kurgulanmış bir karakterdir. Büyük bir totaliter rejime sahip Okyanusya ülkesinde, halkı baskı altında tutan iktidarın diktatörüdür. Bu ülkede herkes tele-ekranlar sayesinde yöneticilerin sürekli denetimi altında tutulmaktadır. “*Büyük birader seni izliyor*” sloganıyla, kişilere sürekli denetim altında oldukları hatırlatılmaktadır (Vikipedi, 2014). 1984 romanının çevirmeni Celal Üster kitaba önsöz olarak yazdığı kısımda romanı özetlerken orwell’in anlattığı toplum yapısını günümüz toplum düzeni ile ilişkilendirmektedir. Orwell büyük biraderin sürekli insanları gözetlediği bir toplumsal hayatı anlatmaktadır. İktidar güçleri uyguladıkları baskı ile bireylerin alışlagelen davranışlara karşı karşı gelmeleri engellenmektedir. Okyanusya’da insanlar bir karabasan yaşamaktadır. Sadece duvarlara asılı olan posterlerde değil, evlerdeki tele-ekranlar görüntü alabildiği gibi sesleri de kaydetmektedir. Tele-ekranın görüş alanına tabi olduğu sürece görüldüğü gibi işitilebilmektedir. Bireyler hangi zamanlarda izlenip, dinlendiklerini bilmemektedir. Karanlıkta bulunmadıkça her an görülebileceği düşüncesi kişilerde alışkanlık hale gelmektedir (Orwell, 2013: 18). Orwell Okyanusya toplumunda büyük Birader’in bireyleri kontrol altında tutmak için oluşturduğu korkuyu, iletişim teknolojileri yolu ile sağlamaktadır. Bu anlamda Orwell teknik olarak gelişmiş bir dünyanın tanımını yapmaktadır (Uysal, 2012: 132).

Günümüze gelindiğinde iletişim teknolojilerinin yükselişi özellikle internetin gelişmesi ile modern olarak gerçekleştirilen gözetleme faaliyetleri sadece iktidar güçleri tarafından değil bireyler, gruplar ve cemaatler tarafından da uygulanmaya başlamıştır. Tezin ana konusunu oluşturan gözetleyen ve gözetlenen iktidar kavramları yer değiştirmiştir. İletişim sistemli hale dönüştürülmekte iktidar alanları daraltılmaktadır. Post modern dönemde askeri darbelerin yerini, siber darbeler ve sosyal medya yolu ile gizli dinleme ve gözetleme almıştır. 17 Aralık operasyonlarından sonra iktidar operasyonların sorumlusu olarak Gülen Cemaatini göstermiştir. Gülen Cemaati operasyonların sorumluluğunu kabul etmemiş fakat sahip oldukları yayın grupları ile özellikle iktidarı hedef alan açıklamalara ve haberlere ağırlık vermiş, haberlerin sunuş şekli de bu yönde gelişmiştir. Gülen Cemaati, değindiğimiz üzere din kökenli bir cemaattir. Bazı yazarların olayı ele alış şekli, Gülen Cemaati din görünümlü, Big Brother mıdır? Sorusunu sormamıza neden olabilecek niteliktedir. Star gazetesi yazarlarından Elif Çakır'ın, "*Sen Bir De Fethullah Gülen'i Benden Dinle!*" başlıklı yazısı, bunlardan sadece bir tanesidir. Yazar "*Allah dostu veli, PR'lı Hoca efendi kendisinden başkasına güvenmeyip kırk yıllık sırdaşı, çocukluğundan beri en yakınındaki isim, hatta kara kutusu olan Latif Erdoğan'ı dahi dinlemiş, dinletebilmiş*" ifadelerinin geçtiği yazısında "*Meğer bizim din âlimi görünümlü "Big Brother" en yakınındakileri bile dinlemiş; kontrolde tutmak amaçlı*" (Çakır, 2014) Fethullah Gülen'i dolayısıyla Gülen Cemaatini, Big Brother olarak yorumlamıştır.

Günümüzde paranoya haline gelen, biri bizi gözetliyor ve izliyor ifadeleri genel olarak iktidarlar ve kurumlar tarafından kabul görmemiştir. Bu tür söylemlere karşılık olarak verilen cevap genel olarak, art niyetli kişilere dair olduğu yönündedir. "*Tüm izleme ve dinlemelerin, devletin ve halkın güvenliği*" için olduğu savunulmuştur. "*Buna karşın Wikileaks tarafından açıklanan "Casus Dosyalar" yani "Spy Files" adlı dosyalara kadar hangi kuruluşların veya kişilerin dinleme ve izleme teknolojilerine ulaşabildiği ve bu yöntemleri nasıl kullandıkları belirsizdir. Ancak açıklanan belgeler, güvenlik için yaratıldıkları iddia edilen teknolojilerin "kulakları ve gözlerinden" kimsenin kaçma imkânı bulunmadığını göstermiştir*" (Ayorum, 2011).

17 Aralık operasyonlarından sonra ortaya çıkan dinleme skandalları üzerine, Gölbaşı'nda yer alan Özel Telekomünikasyon İletişim Başkanlığının Merkezindeki veri havuzu ve sisteminin incelenmesi için geniş çaplı araştırma başlatılmış, sonuç olarak sistemin çözülemeyeceği yönünde açıklamalar yapılmıştır. Hatta Milliyet gazetesi “*Sırlarıyla Gömelim*” başlıklı haberde TİB yetkililerinin, bina içerisinde ne yapıldığı ile ilgili fikir edinilemediğini bu noktada binanın “*gömülmesi*” gerektiğini belirttiklerini yazmıştır. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ise gizli bir yapının (burada kastedilen Gülen Cemaatidir) TÜBİTAK’ın içine sızdığını kendi verdikleri kriptolu telefonlar ile devleti dinledikleri yönünde açıklamalarda bulunmuştur (Milliyet, 2014:1). “*Gülen Faşizminin Sembolü “Big Brother” Üssü!*” (Medya Gündem, 2014) başlıklı haber Milliyet gazetesinin değindiğimiz haberi üzerine yapılmıştır. Aynı şekilde Gülen Cemaati, Bir Brother olarak gösterilmiş, TİB de bu yapının kontrol merkezi olarak tanımlanmıştır.

Seta araştırmacısı Yusuf Özkır, ülkemizde vesayet sisteminin “*asker, bürokrasi ve medya üzerinden*” yapıldığını belirtmektedir. Özkır, 17 Aralık operasyonlarının da bu üç organ üzerinden yürütüldüğünü iddia etmektedir. Değişen tek noktanın askeri alanda olduğunu belirtmektedir. Askerin yerini emniyet mensupları almıştır. Emniyet destekli operasyon medya aydınlarının da desteği alınarak gelişen bir 17 Aralık dönemine girilmiştir. Özkır bu süreçte sosyal medyanın manipüle edildiğini, toplumda algı mühendisliği yapıldığını iddia etmektedir. Gülen Cemaatinin “*herkesi gördüğü ve kaydettiği*” bu bağlamda Gülen Cemaati tarafından topluma, onları gözetleyen bir “*Big Brother*” olduklarına dair mesajların verildiğini ileri sürmektedir (Beyaz Gazete, 2014).

Ramazan Akkır, yaşanan süreci daha radikal bir ifade ile değerlendirmektedir. Akkır, daha önce de belirttiğimiz gibi Foucault’un tespitlerinden yola çıkarak, toplumsal yaşamda yer alan bireylerin, davranışları ve düşünceleri doğrultusunda bilinmeyen hatta görülmeyen fakat sürekli hissedilen bir gözetime tabi tutulduğunu, bu denetimin sağlanması için hapisanelere gerek kalmadığını ifade etmiştir. Dolayısıyla insanlarla alakalı sürekli bilgi toplayan gözetim olgusu dolaylı olarak iktidarı hedefine alan bir araca dönüşmüştür. Akkır, 17 Aralık operasyonlarının Gülen Cemaatini Big Brother’a dönüştüren sürecin ve panoptikon mekanizmasının siyasete müdahale ettiğinin kanıtı olduğunu iddia

etmiştir: Din kökenli bir cemaat tarafından ne şekilde ve hangi yollarla gözlendiğimizi ve izlendiğimizi görmüş olduk. “*Bu toplum, montajlanmış ses kayıtlarından, kasetlerden, görüntülerden destek alan bir cemaat tarafından kuşatılmıştır. Gittikçe siyasallaşan cemaat, toplumu gözetlemiş ve hala gözetlemeye devam etmektedir. Panopticon mekanizması vasıtasıyla siyaseti ile AK Parti hükümetini devirmeyi ve Tayyip Erdoğan'a haddini bildirmeyi hedefleyen Gülen ve cemaati, seçilmişlerin üzerinde etkin olmayı, onları kontrol altında tutmayı ve kendi iktidarını kurmayı amaçlamıştır, amaçlamaktadır. Bu süreçte cemaatin gözetim sistemi, cemaatin siyaseti kuşatmasını sağlayan bir işlev görmüştür; siyaseti öteleyen, kendi hukukunu dayatan bir işlev*” (Akkır, 2014).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

17 ARALIK OPERASYONLARININ MEDYA METİNLERİNDE TEMSİLİ

3.1 DİL, İDEOLOJİ VE SÖYLEM

Dil, fikirlerle birlikte ideoloji taşıyan bir vasıtaadır. Dolayısıyla dil, ideolojik bir olgudur. Toplumsal yaşamda kişilerin ve grupların düşüncelerini desteklemek için kullanılan temel olgudur. “*Söylem, dilin kullanım biçimidir*” (Çavdar, 2012). Dil ile söylem arasındaki ilişki bu noktada ortaya çıkmaktadır. Fakat söylem, sadece dilin kullanım alanı içerisinde sınırlandırılmamaktadır. Söylem, ikili iletişim biçimlerinin bütününe kapsamaktadır. Dil yapısal bir olgudur, lakin bireyler bu olguyu kendi menfaatleri doğrultusunda kullanmaktadır. Dolayısıyla dil kullanıldığı yapı içerisinde anlam kazanmaktadır. (Çavdar, 2012). Söylem dilbilimsel açıdan dilin cümleler üzerinde planlı olarak kullanımı anlamına gelmektedir. Foucault, kavramı otoritenin temel görüntüsü olarak değerlendirerek onu basit bir anlamdan soyutlamaktadır. Ona göre toplumsal ideolojiler söylemler aracılığı ile inşa olmaktadır. Foucault “*Söylemler, iktidarın genişleme politikalarına hizmet etmektedir*” düşüncesi (Kaner Koç, 2012: 204) ile kavrama farklı bir boyut kazandırmıştır.

Dil simgesel yapıların en önemli parçasıdır. Toplumsal olduğu gibi düzenlidir de. Dil ile ideoloji bir sistem halinde birbirini bütünleyen, birbirini oluşturan bir eylemsellik içerisinde. Söylemi, özellikle ideoloji temelinde incelemeye alan Van Dijk, daha çok sosyal çözümleme üzerinde durmaktadır. Bu çözümlemeler bütün bilgi yollarını kapsamaktadır. Van Dijk, çözümleme yaparken nicel ve nitel çözümleme yollarını birleştirerek, “*haber metinlerini, haber metni çözümlemesi, metin anlambilimi, yerel ve küresel bütünlük, etkiler, üst yapılar, haber şemaları, üslup ve retorik*” (Mora, 2008: 16) bağlamlarında incelemektedir.

Bu bağlamda ideoloji, kişilerin veya grupların sahip oldukları düşünce yapısı olarak tanımlanabilir. İdeoloji, farklı anlam ilişkileri ile örülmüş bir “*metindir.*” İdeoloji tanımlarından bazıları şöyledir (Eagleton, 2011: 17, 18):

1. Toplumsal hayatın özünü temsil eden eylemlerin oluş süreci
2. Grupları temsil eden inançlar sistemi
3. İktidarlara meşru hale getiren fikirler kümesi

4. Düzenli olarak dönüştürülen “iletişim”
5. Etken bireyi toplumsal hayatta belirleyen yapı
6. Kişilerin çıkarlarına yönelik oluşturulan düşünsel yöntem
7. Toplumsal çıkarlar tarafından güdülenen düşünce biçimleri
8. Hareket etme kabiliyeti sunan fikir
9. “*Dilsel ve olgusal*” kavramların yer değiştirmesi

Dil toplumsal iletişimi sağlayan bir araç olduğu için, “geçerlilik” ve “doğruluk” iddiası taşımaktadır. Bundan dolayı siyasette de dilin hangi biçimlerde kullanıldığı önemli olmaktadır. Dil, istenilen prensiplere göre doğru kullanıldığında siyasal iletişimde başarıya ulaşmaktadır. Siyasi aktörlerin kullandıkları dili çok iyi biliyor olmalarının yanında, söylem gücünü de etkili olarak kullanmaları gerekmektedir. Günümüz toplumlarında “ideolojik dilin” kullanımı ile alakalı farklı tartışmalar yaşanmaktadır. Özellikle kitle iletişim araçları bağlamında yaşanan bu tartışmaların çıkış noktası, bu araçların iktidarın en önemli siyasal iletişim araçları olmasından kaynaklanmaktadır (Kılıçaslan, 2008: 21).

Medya alanında yapılan eleştirel yaklaşımlar arasında, yapısalcı yaklaşım tarzı medyayı, ideolojik gücün kaynağı olarak görürken, ekonomi politik yaklaşım medyanın ekonomik temelleri ile bağlantısını eleştirel bir tutumla “sorunsallaştırmaktadır.” Kültürel çalışmalar ise medyayı, toplumsal kabullerin, ikna gücünün temellendirildiği ya da kaybedildiği bir “alan” olarak görmektedir. Eleştirel yaklaşım, medyanın ideolojik gücüne vurgu yaparak, bu gücün varlığını kabul etmektedir. Medya ideolojinin, toplumda yayılmasının ve kabul edilmesinin en önemli araçlarından biridir (Toruk, Sine, 2012: 354). Eleştirel kuramın öncülerinden Fransız dilbilimci Saussure, dilbilim çalışmalarının temelini atmıştır. Saussure “dil” ile “söz” ayrımını yaparak kendinden sonra gelen çalışmalara yol gösterici olmuştur. Ona göre dil, kullanım alanları herkes için genel geçer olan kurallı bir sistemsel yapıdır. Söz ise dilin, kişilerin kendi kullanım şekillerini temsil etmektedir. Dil ile ideoloji arasındaki bağlantıları ilk inceleyen kişi Volosinov’dur. Volosinov’un çalışmaları karşıtlık halinde bulunan toplumsal çıkar gruplarının “göstergeler” halindeki mücadelelerine değinmektedir. Volosinov, İktidarın dilin rolü üzerindeki yapısını inceleyen ve içinde bulunduğumuz dönemde söylem analizi şeklinde tanımlanan çözümleme yönteminin “babasıdır.” Pecheux ise, söylemsel kalıpların,

“*ideolojik formasyon*” adını verdiği yapılar tarafından şekillendirildiğini ifade etmektedir. Bu formasyonlar ideolojik aygıtlara benzer ve toplumsal tabakalardan etkilenmektedir. Böylece söylemsel yapı, kendi içerisinde dilsel objeleri taşıyarak, ideolojik formasyonlara atıfta bulunarak ideoloji ile tasarlanabilecek söylemsel bir şema kullanmaktadır. Stuart Hall ise anlamı oluşturan şeyin, bu anlamların oluşmasını sağlayan “*güç*” anlayışının olduğunu ifade etmektedir. Hall, metin çözümlemelerinde ana durumu oluşturan şeyin, ideolojinin yeniden ortaya çıkarılması olduğunu söylemektedir (Kula, 2002: 189, 190).

Bakhtin ise Saussure’cü yaklaşımlara göre, dili sadece biçimsel bir sistem olarak gören düşüncelere karşı çıkmaktadır. Ona göre dilde anlamı belirleyen en önemli nokta “*sosyal bağlamdır.*” Çünkü söylem bu bağlam ile şekil almaktadır. Söylem çözümlemesi, metni yapı söküme uğratarak, düşüncenin asıl amacını ortaya koymaktadır. Van Dijk metinlerin yapılarını anlamlandırmaya yoğunlaşırken, eleştirel söylem çözümlemesi ile medya söylemlerinin arka tarafında bulunan “*toplumsal yapının; güç ilişkileri, değerler, ideolojiler ve kimliklerin*” ne şekilde “*dilsel kurgulara*” dönüştüğünü incelemektedir (Solak, 2011:3).

Medya haber metinlerinin yorumlanması, işleyişi ve sunumu açısından en etkili kaynak olarak karşımıza çıkmaktadır. Otorite sahipleri de ellerinde tuttıkları güç ile bu kaynaklara yön vermektedir. Althusser iktidarın bu gücünü “*devletin ideolojik aygıtları*” bağlamında açıklamaktadır. Haberleşme alanındaki devletin ideolojik aygıtları ‘basın, radyo ve televizyon’dur. Devlet haber alanındaki ideolojik aygıtları ile izleyenlerin karşısına birbirinden bağımsız özerk yapılı, “*belli sayıdaki gerçeklikler*” yani devletin kendi ideolojisini ifade eden gerçekliklerle çıkmaktadır (Althusser, 1989: 33, 34).

Van Dijk’a göre, söylem kolaylığı ile toplumsal hayatı ve bireyleri denetim altına almanın yolu, öncelikle söylemin denetim altına alınması ve üretilmesinden geçmektedir. Toplumsal yaşamda ekonomiyi ve gücü elinde tutan siyasal güç sahibi odaklar söylemin nasıl kullanılacağını, nasıl üretileceğini ve uygulama tarzlarını denetim altına alabilmekte veya bu kaynaklara ulaşabilme kolaylığına sahip olmaktadır. Bu gruplar, söylem şekillerini, manşet başlıklarını, ne kadar enformasyon kullanılacağını, verilerin ne miktarda kullanılacağını ya da engelleneceğini ve dilin kullanım alanlarını belirlemektedir. Haber üreticilerinin tercihleri, iktidarların dolaylı

denetimden geçerek yeniden üretilebilmektedir. Daha fazla yeterliliğe sahip olmayan diğer gruplar ise haber söylemlerinin pasif yorumlayıcılarıdır. Farklı iktidar yapıları söylem üzerinde farklı derecede etki alanına sahip olmaktadır. Meşrulaştırmaya yönelik bu ifade biçimleri başlıklar ile birlikte ifade biçimlerinde net olarak görülmektedir (Kaner Koç, 2012: 205).

Araçsal akıl bireylerin mekanik olgulara, dolayısıyla doğaya tahakkümünün artması anlamına gelirken, denetleme ve gözetlemenin sürekli hale geldiği toplumsal yapılarda, iktidar güçlerinin “normlarının” yayılması ve tekrar üretime sokulması için iletişimi ön plana çıkarmış olmaları “iletişimsel akıl” kavramlarının kullanılmasını sağlamıştır. Medya, kültür çalışmalarında iktidarın hem “kurumsal” hem de “*ideolojik*” açıdan yeniden üretilerek pekiştirildiği alan olarak gösterilmektedir (Doruk, 2013: 113).

Foucault modern toplumları “disiplin toplumları” olarak yorumlamaktadır. Bu bağlamda iktidar güçleri, bireyleri denetim altında tutmak için medyayı araçsallaştırarak, kendi söylem gücünü medya yolu ile yeniden üretmektedir. Özellikle soyut olarak tanımlayabileceğimiz ideoloji türleri sadece metinlerde ve konuşma esnasında görünürlülük kazanmaktadır. Bu durum “söylem ve ideoloji” tasvirlerinde bir kaynağa ihtiyaç duyacağımız anlamına gelmektedir. Yazma ve konuşma eylemleri süreklilik halinde devam ettiği için, bağlam modellerinin de hareketli olması gerekmektedir. Bu manada önceden söylenen sözler metnin birer parçası haline gelmektedir. Böylece iktidar güçleri bireylerin biliyor olduklarına olan inançları ile fikirlerini tekrardan uyarlayarak söylemsel anlam alanlarını yeniden “inşa” etmiş olmaktadır (Selvi Senel). Bu açıdan bakıldığında, siyasal gücün medyada temsil şekli ile ifade biçimlerinin nasıl temsil edildiğinin ortaya çıkarılması, çalışmanın temel amaçlarından birini oluşturmaktadır.

3.1.1 Yöntem

Bir tezin önemini ortaya koyan en önemli unsurlardan biri, tezin araştırma evrenidir. Tezin araştırma evrenini, ülkemizde günlük olarak yayınlanan, ideolojik bağlamda birbirine yakın ve farklı yayın ilkelerine sahip gazeteler oluşturmaktadır. Araştırma evrenini oluşturacak örneklem için ise ulusal gazeteler tercih edilmiştir. Araştırma kapsamındaki gazeteler; Zaman, Yeni Şafak, Akit, Taraf, Takvim, Sözcü,

Sabah, Akşam, Radikal, Vatan, Cumhuriyet, Milliyet, Bugün Ve Hürriyet Gazeteleridir. 17 Aralık operasyonları medya gruplarında farklı yaklaşım tarzları ile yer almıştır. Bazı gazeteler iktidar yanlısı tavır alırken, bazı gazeteler iktidara muhalif bir bakış açısı geliştirmiştir. 17 Aralık operasyonları, ülkemizde hem ekonomik hem de sosyal alanlarda ciddi dönüşümlere neden olmuştur. Olayın ulusal ve uluslararası boyut kazanmasından dolayı, tezin evrenini oluşturan gazetelerin çeşitliliğine önem verilmiş, Tezin örnekleme için kullanılan gazetelerin haberleri, teze kaynak olması bakımından çözümlemek amacıyla kullanılmıştır.

Tezin araştırma kısmında 17 Aralık operasyonları, yazılı basına nasıl yansımıştır? ve 17 Aralık operasyonları haber metinlerinde ne şekilde temsil edilmiştir? Sorularının cevabı aranmaktadır. Bu bağlamda olayın yaşandığı günün hemen sonrasında yani 18 Aralık 2013 tarihi ile 20 ve 26 Aralık 2013 tarihli gazete manşetlerinde olayın nasıl temsil edildiği, eleştirel söylem çözümlemesi metodu ile incelenmiştir. 18 Aralık 2013 tarihli gazeteler, operasyonların değinildiği ilk gün gazeteleri olmalarından dolayı seçilmiştir. 20 Aralık 2013 tarihli gazeteler, operasyonların başlamasından sonra ilk göz altılarının başlamasıyla olayın derinliğinin artması ve evlere yapılan baskınların sonuçlarının değerlendirilmesi bağlamında seçilmiştir. Olaya adı karışan bakanların 25 Aralık 2013 tarihinde istifa etmeleri, 17 Aralık operasyonlarındaki en önemli gelişmelerden biri olmuştur. 26 Aralık 2013 tarihli gazetelerin seçilmesi de bu bağlamda gerçekleşmiştir. 18 Aralık 2013 tarihli gazetelerin özellikle 17 Aralık operasyonlarını, sunuş biçimleri ele alınacak yani şematik incelemeleri yapılacaktır. Konuyla alakalı olarak, haber metinlerinde 17 Aralık operasyonlarının nasıl temsil edildiğinin incelenmesi bağlamında Hürriyet, Takvim, Sözcü Ve Zaman gazetelerinin 20 Aralık 2013 tarihli ilk sayfa haberlerinde kullanılan dilin analizi yapılarak, ideolojik formasyonların ortaya çıkarılması sağlanacaktır. Eleştirel söylem çözümlemesinin yapılacağı bu gazeteler farklı ideolojik duruşa sahip olmalarından dolayı tercih edilmiştir. Zaman gazetesi, sağ görüşlü ve muhafazakâr bir gazetedir. Ayrıca iktidar tarafından, olayların sorumlusu olarak gösterilen Gülen Cemaatinin de medya organı olmasından dolayı tercih edilmiştir. Ana akım gazetelerinden olan Hürriyet gazetesinin ortada bir duruş sergilemesinden ve tirajının daha yüksek olmasından dolayı tercih edilmiştir. Takvim gazetesi ise iktidar yanlısı bir görüntü sergilemekte ve iktidarın söylem

gücünü meşrulaştırıcı bir görüntü çizmektedir. Tercih nedeni de bu bağlamda gerçekleşmiştir. Sözcü gazetesi, sol görüşlü basını temsil ediyor olması ve iktidara muhalif bir görüntü sergiliyor olmasından dolayı tezin inceleme kapsamına dâhil edilmiştir.

Araştırmada yöntem olarak Van Dijk'ın eleştirel söylem çözümlemesi tekniğinden yararlanılmıştır. Eleştirel söylem çözümlemesi, “*Haberde yer alan ideolojik unsurların seçilen dil formları içerisine yerleştirildiği*” için rahatlıkla fark edilemeyecekleri için, haber söylem yapıları içerisine gizlenen ideolojik ifadelerin sadece bu yöntem ile açığa çıkarılabileceği üzerinde durmaktadır. Dijk, haberi “*Kamu söyleminin bir formu*” olarak değerlendirmektedir (Doruk, 2013: 108). Bu yöntem ile yazılı basında çıkan haberler iki biçimde incelenmektedir. Bunlar, 1. makro yapı, 2. mikro yapı, diye iki kısma ayrılmıştır. Haberler bu başlıklar altında iki farklı analize tabi tutulmaktadır. 1, temaya yönelik çözümleme, 2. Biçime yönelik çözümleme. Temaya yönelik çözümlemede, başlıklar, alt başlıklar, kullanılan spotlar, gazetelerin haber girişleri olayların sunumu, gazetelerin arka planları incelenerek okurların olayları anlama ve yorumlamaları için katkı sağlanmaktadır. Biçime yönelik analizde “durum ve yorum” kısımlarından meydana gelmektedir. Durum kısmında habere konu olan olayın kapsamı incelenirken, sonrasında, olayla ilgili verilen bilgilerin yeterli olup olmadığı veya eksik olup olmadığı üzerinde durulmaktadır. Olayın işleniş tarzları analiz edilmektedir (Kılıçaslan, 2008: 74).

Bu araştırmada haberlerde yer alan mikro ve makro yapılardan alıntı yapma yolu ile söylemde, ideolojik düşüncelerin varlığının olup olmadığı ortaya konmaya çalışılacaktır. Haberlerde anlamla ilişkili unsurlar incelenecektir. Yalnız konunun kapsamlı olması ve örneklem sayısının çokluğundan dolayı daha çok ön plana çıkan yazılar alıntılanacaktır. Söylemde etkili olan kişiler analiz edilecektir. Çalışmada incelenecek olan haberlerin hem siyasiler tarafından, hem de medya mensupları tarafından nasıl olduğu veya karşıtlarını nasıl olumsuz sundukları, anlam yolu ile cümle kuruluşları ve kelime seçimlerine dayanarak ortaya konmaya çalışılacaktır (Durmuş Şenyapar, 2013: 155).

En son aşamada Hürriyet, Zaman, Sözcü, Star, Yeni Şafak, Cumhuriyet, Akşam, Sabah ve Türkiye gazetelerinin 01.01.2014 tarihi ile 01.06.2014 tarihleri arasında yapılan haberlerden seçilen örnekler ile seçilen haber metinlerinin analizi

yapılarak, aynı gazetelerin yazarlarından alınan metinlerle analiz tamamlanacaktır. 17 Aralık operasyonlarının başlangıcından sonra 01.01.2014 tarihi ile 01.06.2014 tarihleri arasında gelişen olaylar operasyonların yönünü değiştirmiş, bazı kesim ‘darbe’ olarak gördüğü olayı haber metinlerinde farklı kurgulamış, iktidara muhalif gazeteler ise iktidarı yolsuzlukla suçlayarak buna benzer bağlamda haber yapmıştır. Özellikle 30 Mart seçimleri bu açıdan ön plana çıkmış son analizde seçimlerin sonrasında yapılan haberlerde ele alınarak incelenmiştir. Tezi daha net ve geniş ele almak için ele alınan gazeteler, aynı gazete yazarlarının görüşleri de yine eleştirel söylem çözümlemesi yöntemi ile analiz edilmiştir.

3.2 18 ARALIK 2013 TARİHLİ HABER METİNLERİNİN ANALİZİ

3.2.1 17 Aralık Operasyonlarının 18 Aralık 2013 Tarihli Gazetelerde Temsili

3.2.1.1 Zaman gazetesi

Zaman gazetesi “*Türkiye’yi Sarsan Rüşvet Ve Yolsuzluk Operasyonu*” başlığı ile olayı manşete taşımıştır. “*İstanbul cumhuriyet başsavcılığının talimatıyla dün İstanbul ve Ankara’da düzenlenen eş zamanlı operasyonda gözaltına alınan isimler arasında işadamları, bürokratlar ve bakan çocukları da bulunuyor. Şüphelilerin, rüşvet, kara para aklama ve imar yolsuzluğu gibi suçlara karıştığı iddia ediliyor.*” spotu ile haber özetlenmiştir. Haber başlığı ile spot uyumludur. Zaman, “*Bakan 1,5 milyon dolar rüşvet alırken görüntülendi iddiası*” “*Operasyonu savcılığımız yürütüyor*” ile “*İran’dan 87 milyar Euro kara para transfer edildi iddiası*” haberlerini ara başlık olarak kullanırken, “*Ankara Ve İstanbul’da 52 Kişi Gözaltına Alındı*” üst başlığı kullanılmıştır.

“*Bakan 1,5 milyon dolar alırken görüntülendi iddiası*” başlığı, “*Rüşvet ve yolsuzluk operasyonu ile ilgili soruşturmayı yürüten savcının 3 bakanla ilgili tezkere hazırladığı öğrenildi*” cümleleri ile devam etmektedir. “*İran’dan 87 milyar Euro kara para transfer edildi iddiası*” haberi ise, Reza Zarrab’ın “*altın kaçakçılığı, sahte belge ve hayali ihracat*” yaptığına dair ifadelerinin yer aldığı cümleler ile devam etmektedir

Zaman gazetesi, kullandığı fotoğraflarda zanlıları, kendi aralarındaki ilişkiler boyutunda, özellikle rüşvet görüntülerinin olduğu iddia edilen fotoğraflar ile birlikte

vermiştir (Yıldırım, 2014). Fotoğraflar anlam ilişkisi kurulması için koyu çerçeveler içerisinde sıralı olarak sunulmuştur. Gazete dış basın ile birlikte, yabancı ülkelerin olay ile alakalı haberlerine yer vermemiştir.

Zaman, “*Ucu kime dokunursa dokunsun, sonuna kadar gidilmeli*” haberi ile Devlet Bahçeli’nin, “*Kılıçdaroğlu: inşallah savcıların başına bir şey gelmez*” haberi ile de Kılıçdaroğlu’nun görüşlerine yer vermiştir.

Zaman gazetesi, olaylarla ilgili olarak Recep Tayyip Erdoğan’ın sözlerine de yer vermiştir. Erdoğan, adli sürecin devam ettiği bundan dolayı net olarak bilgi verilemeyeceği yönünde ifadelerde bulunmuştur. Gazetede İstanbul Cumhuriyet Başsavcısı Turan Çolakkadı’nın ifadelerine de yer verilmiştir. Çolakkadı’nın “*Operasyonu savcılığımız yürütüyor*” ifadelerini, gazete haber başlığı olarak kullanmıştır. Yorum kısmında Mehmet Kamış, değerlendirmelerini “*Türkiye muz cumhuriyeti değildir*” yazısı ile aktarmış, yazının detayları ilk sayfada verilmemiştir.

3.2.1.2 Takvim gazetesi

Takvim gazetesi “*Vaiz Lobisi*” başlığı ile operasyonları manşete taşımıştır. “*Yeni Türkiye’yi hedef alan içki, sigara, ilaç ve faiz lobisi Gezide başarılı olamadı. Baronlar bu kez seçim öncesi içerideki uzantıları ile birlikte harekete geçti*” spotu ile haber özetlenmiştir. Takvim gazetesi üst başlık kullanmamıştır. “*Halk’a küresel komplo*” başlıklı haber, “*Yahudi lobisi hedef gösterdi. Türkiye, İran gazının para trafiğini yürüten Halk Bankası’na sahip çıktı*” cümleleriyle başlamaktadır. Gazetenin incelenen manşetlerinde dış basın ile birlikte yabancı ülkelerin olay ile alakalı haberlerine yer vermediği görülmüştür. Takvim gazetesi yazarı Ergün Diler, operasyonları “*Uluslar arası kumpas*” olarak değerlendirerek, “*Ekonomik güvenin*” hedef alındığı yönünde görüşlerini belirtmiştir. Gazete, Recep Tayyip Erdoğan’ın operasyonların arkasında kirli ittifaklar olduğu yönündeki söylemlerini “*Cemaat’e ve Hakan Şükür’e seslendi*” ifadeleri ile habere taşımıştır.

3.2.1.3 Sözcü gazetesi

Sözcü; “*Tayyip Bu Pisliği Temizle Ya Da İstifa Et, Git*” başlığı ile operasyonları manşete taşımıştır. Spot “*3 bakan’ın oğlu ile bürokratlar ve iş adamları dâhil 52 kişi sorguda. Operasyonun arkasında Gülen Cemaati’nin olduğu*”

iddia ediliyor” şeklinde verilmiştir. Sözcü gazetesi, “*Yolsuzluk, Rüşvet, Kara Para Aklama, Altın Kaçakçılığı, Rant Vurgunu... Her Şey Var...*” ifadesini üst başlık olarak kullanmıştır. Ara başlık olarak ise, “*Bakan Güler’in oğlu gözaltında*” “*Bakan Bayraktar’ın oğlu gözaltında*” ve “*Bakan Çağlayan’ın oğlu gözaltında*” ifadeleri kullanılmıştır. “*Düğmeye Basıldı*” başlığı, “*İktidara yakın isimler tek tek gözaltına alındı*” sözleriyle başlamıştır. “*İddialar Korkunç*” başlığında ise “*Bakan oğulları, babalarının siyasi nüfuzunu kullanıp haksız kazanç elde etmekle suçlanıyor*” ifadelerine yer verilmiştir. “*Hala Penguenciler!*” başlığı altında dış basının, olayı flaş haber olarak duyurduğu belirtilmiştir. Sözcü, “*Muhalefetten Tepki Yağdı*” başlığından sonra “*Deniz Feneri Gibi Olmaz İnşallah*” ara başlığı ile Kılıçdaroğlu’nun görüşlerine, “*Hırsız Ve Yağmacı AKP’nin Yanında*” başlığı ile Devlet Bahçeli’nin sözlerine yer vermiştir. “*AKP’de Sonun Başlangıcı*” yazısı Uğur DüNDAR imzası ile ana başlığın üzerinde verilmiş, yazının devamı iç sayfalara bırakılmıştır. Rahmi Turan’ın “*Deprem Gibi Operasyon*” başlıklı yazısında, yazarın fikirleri anlatılırken detaylar iç kısımlara bırakılmıştır. “*Gökçek’i Fena İşlettiler*” başlığı ile Twitter’da Melih Gökçek’e yapılan bir şakanın, haberi verilmiştir. Gazete, habere tam sayfa yer ayırmıştır. “*Hala Penguenciler*” başlığı ile de “yandaş medya” olarak tanımladıkları diğer medya gruplarına atıfta bulunulmuştur.

3.2.1.4 Sabah gazetesi

Sabah; “*Kaset Olmadı Dosya Verelim*” haber başlığını kullanmıştır. “*Operasyonun arkasındaki odakların hedefi: 30 Mart yerel seçimleri ve cumhurbaşkanlığı seçimleri öncesi siyaseti yeniden dizayn etmek*” spotu ile haber özetlenmiştir. “*İşte Operasyonun Perde Arkası*” ifadeleri üst başlık olarak kullanmıştır. “*Siyasi Mühendislik Hamlesi*”, “*Ankara’dan Habersiz Yapıldı*” başlıkları, ara başlık olarak kullanılmıştır. “*Siyasi Mühendislik Hamlesi*” ara başlığı operasyonun arka planıyla ilgili Ankara’da yapılan açıklamaları içermektedir. “*Ankara’dan Habersiz Yapıldı*” başlığı “*Olaydan Ankara’nın haberdar edilmemesi ve farklı konuların bir torba soruşturmaya dönüştürülmesi siyaseti kuşatma girişimi olarak değerlendirildi*” cümleleri ile devam etmektedir. Gazetenin incelenen 18 Aralık 2013 tarihli ilk sayfa haberlerinde dış basın ile birlikte yabancı ülkelerin olay

ile alakalı haberlerine yer verilmediği görülmüştür. Konuyla alakalı olarak, ilk sayfada muhalefet görüşlerine yer verilmemiştir.

Sabah gazetesi, operasyonları “*Siyasi mühendislik hamlesi*” olarak değerlendirmektedir. Operasyonlardan Ankara’nın her hangi bir bilgisinin olmayışını, “*Siyasi kuşatma girişimi*” olarak haberleştirmiştir. “*Kirli İttifaklara Boyun Eğmeyiz*” haberinde Recep Tayyip Erdoğan’ın sözlerine yer verilmiştir.

3.2.1.5 Cumhuriyet gazetesi

Cumhuriyet; “*Pimi Çektiler*” haber başlığını kullanmıştır. Gazete spot kullanmamıştır. “*Yolsuzluk İddiasıyla Büyük Operasyon: Bakan çocukları, bürokratlar, işadamları, bankacıların da aralarında bulunduğu 52 kişi gözaltına alındı*” üst başlığı kullanılmıştır. “*17 Aralık Depremi*” ara başlığı, “*AKP - Cemaat arasında MİT yöneticilerinin ifadeye çağrılmasıyla patlak veren 7 Şubat krizi ve dersane kavgasının ardından en büyük kırılma dün yaşandı*” cümleleri ile devam etmektedir. “*Cemaat “Şah” dedi*” başlığı, “*Matla Sonuçlanmaz*” ara başlığı ile devam etmiştir. Başlığın altında “*AKP kulislerinde operasyonun arka planı ile ilgili olarak cemaat işaret edildi*” ifadesi yer almıştır. İncelenen manşetlerde dış basın ile birlikte yabancı ülkelerin olay ile alakalı haberlerine yer verilmemiştir. Gazete, “*Haklı Çıktık: CHP İstifaya Çağırıldı*” başlıklı haberde Kılıçdaroğlu’nun olay ile alakalı değerlendirmelerine yer vermiştir. Aynı haberde CHP Grup Başkanvekili Altay, olayı “*Cumhuriyet tarihinin en büyük skandalı*” olarak değerlendirmiştir. Ayrıca “*Bahçeli: Sonuna Kadar Gidilsin*” haberi ile Devlet Bahçeli’nin görüşlerine yer verilmiştir. Haberin detayları sonraki sayfalara bırakılmıştır. Cumhuriyet gazetesi, Recep Tayyip Erdoğan’ın, Hakan Şükür için istifa etmesi gerektiği yönündeki söylemlerine karşılık olarak, Hakan Şükür’ün fikrine başvurmuştur. Şükür, “*Beni Millet Getirdi*” sözleri ile karşılık vermiş, gazete bu olayı haberleştirerek ilk sayfasına taşımıştır.

3.2.1.6 Yeni şafak

Yeni Şafak, “*Hiçbir Güce Boyun Eğmeyiz*”, “*Nöbetçi Savcı İş Başında*” şeklinde çift başlıkla olayı manşetten duyurmuştur. “*İstanbul Cumhuriyet Savcısı Celal Kara, 1 yıldır hazırlığını yaptığı dev yolsuzluk soruşturmasında dün düğmeye*

bastı. Kamuoyunda ses getirmesi için 3 ayrı soruşturma aynı gün operasyona dönüştürüldü. Gözaltı kararları “uygun Hâkim’in nöbetine denk getirildi” spotu kullanılmıştır. Üst başlık kullanılmamıştır. “Başbakan’ı da dinlediler”, “MOSSAD Parmağı”, “Soruşturmalar Zamanlama Şüphesi”, “Komisyon Raporlu Hâkimin Yerine Kim Atanacak” ve “Gözaltılar İçin 18. Sulh Ceza Hâkimi Beklendi” ara başlıkları kullanılmıştır. Üst başlık kullanılmamıştır. “Başbakanı da Dinlediler” başlığı “Bir yıldır hazırlık yapılan soruşturma kapsamında birçok dinleme kararı alındığı öğrenildi” cümleleri ile başlamaktadır. “Soruşturmalar Zamanlama Şüphesi” başlığı ise “Bir yıldır hazırlığı yapılan üç ayrı soruşturmanın kamuoyunda ses getirmesi için aynı gün yapılması dikkat çekti” ifadeleri ile başlamıştır. Gazetenin incelenen manşetlerinde dış basın ile birlikte yabancı ülkelerin olay ile alakalı haberlerine yer verilmemiştir. Yeni Şafak gazetesi, olayla ilgili olarak ortaya çıkan, yasa dışı dinlemelere değinerek “Başbakan’ı da Dinlediler” başlığını atmıştır. Ayrıca İsrail’in, Türkiye-İran arasındaki ticari ilişkilerden duyduğu rahatsızlığa değinen gazete, olayı “MOSSAD Parmağı” başlığı ile vermiştir. “Gözaltılar İçin 18. Sulh Ceza Hâkimi Beklendi” ifadeleri ile operasyonların zaman ayarlı olarak yapıldığı yönünde algı oluşturulmaya çalışılmıştır. Gazete Recep Tayyip Erdoğan’ın görüşlerine yer verirken, ilk sayfada ana muhalefet partilerinin düşüncelerine yer vermemiştir.

3.2.1.7 Vatan gazetesi

Vatan, “Kilit İsim Zarrab” başlığını kullanmıştır. “Üç bakanın oğlunun gözaltına alındığı kara para ve rüşvet operasyonu Türkiye’yi sarstı. Ebru Gündeş’in eşi Reza Zarrab’ın şüpheli para transferleri operasyonun fitilini ateşledi” spotu ile olay özetlenmiştir. “Masak Raporuyla Başladı”, “Üç Ayı Soruşturma Var”, “Üç Bakan Oğlu Gözaltında” ve “Kimler Sorguda” ara başlıkları kullanılmıştır. Üst başlık kullanılmamıştır. “Masak Raporuyla Başladı” ara başlığı, “Mali suçlar araştırma kurulu (MASAK), iki yıl önce adını altın ihracatıyla duyuran Azeri asıllı, İranlı işadamı Reza Zarrab’ın” takibe takıldığını ifade eden cümlelerle başlamaktadır. Gazetenin, “Diz Çöktüremezler” başlıklı diğer haberi “Erdoğan “kirli ittifak arayışına girenler var” dedi sert çıktı” sözleri ile başlamaktadır. Haberin başlıklarından, “Dürüstsen Vekilliği Bırak” haberi, “Dürüstse Meclisten Ayrılır”

beyanlarının yer aldığı Erdoğan'ın ifadeleriyle devam etmektedir. “*Bırakmam*” ara başlığı ise “*Hakan Şükür: Bizi millet getirdi istifa etmeyi düşünmüyorum*” cümlesi ile devam etmiştir. Gazetenin 18 Aralık 2013 tarihli ilk sayfa haberlerinde dış basın ile birlikte yabancı ülkelerin olay ile alakalı haberlerine yer verilmemiştir. “*Ankara’ya Bomba Düştü*” başlıklı haberin ara başlıklarında, “*Üzerine Gidilmeli*” haberi ile Kılıçdaroğlu’nun, “*Ucu Kime Giderse*” haberi ile de Bahçeli’nin görüşlerine yer verilmiştir. Vatan gazetesi, operasyonlarla başlayan sürece sayfasında geniş bir alan ayırmıştır. “*Gerçek Ortaya Çıksın*” haberi ile AK Parti Sözcüsü Hüseyin Çelik’in görüşlerine yer verilmiştir.

3.2.1.8 Taraf gazetesi

Taraf, “*Büyük Operasyon*” başlığı ile haberi manşete taşımıştır. “*Türkiye’yi sarsan büyük rüşvet operasyonunda, üç bakanın oğlu, Fatih Belediye Başkanı, Halk Bank Genel Müdürü, işadamı ve bürokratların da aralarında olduğu 52 kişi gözaltına alındı*” spotu kullanılmıştır. Başlık ile spot uyumludur. “*Üçayaklı Soruşturma*”, “*Rüşvet Görüntüsü İddiası*” ve “*İmara Açtı Suçlaması*” ara başlıklardır. Bu ara başlıklar, Aysun Yazıcı imzası ile verilmiştir. Haberlerin detayları gazetenin iç kısımlarına bırakılmıştır. Gazete üst başlık kullanmamıştır. “*Üçayaklı Soruşturma*” haberi “*İstanbul Cumhuriyet Savcısı Celal Kara’nın talimatıyla başlatılan soruşturma üçayaklı yürüyor*” ifadeleri ile devam etmektedir. “*Borsa Düştü, Faiz Döviz Yükseldi*” başlığı ise, “*Borsa’da banka ve inşaat şirketleri rekor kayıp yaşadı, dolar 2, 04 TL’nin üstüne çıktı*” ifadeleri ile başlamıştır. İncelenen manşetlerde dış basın ile birlikte yabancı ülkelerin olay ile alakalı haberlerine yer verilmemiştir. “*CHP Kriz Masası Kurdu*” haberi ile muhalif görüşe yer verilmiştir. “*Başbakana Anında Cevap*” haberi ile Hakan Şükür’ün düşüncelerine yer verilmiştir. “*Borsa Düştü, Faiz Döviz Yükseldi*” haberinde 17 Aralık operasyonlarının ekonomide yarattığı sarsıntıya değinilmiştir. Olayların Halk Bank, Emlak GYO gibi borsa şirketlerinin üst yöneticilerine kadar uzanması, operasyonların haber metinlerin de, Gezi olaylarından sonra en büyük düşüşün yaşanmasına neden olmuştur şeklinde, temsil edilmiştir. “*CHP Kriz Masası Kurdu*” haberi ile partinin olayları nasıl takip edeceği yönünde bilgiler verilmiştir. “*Kirli*

İttifaklar Bize İstikamet Çizemez” haberiyle de Recep Tayyip Erdoğan’ın görüşlerine yer verilmiştir.

3.2.1.9 Milliyet gazetesi

Milliyet gazetesi, “*Şok Operasyon*” ana başlığını kullanmıştır. “*İstanbul Başsavcılığı’nın talimatıyla harekete geçen mali polis, 3 bakanın oğlunu, aralarında Ali Ağaoğlu ve Reza Zarrab’ın bulunduğu ünlü iş adamları ile bir grup bürokrati gözaltına aldı*” spotuyla haber özetlenmiştir. Milliyet, “*CHP Kriz Masasıyla İzleyecek*”, “*Gözaltılar Borsayı Sert Vurdu*”, “*2’si İsimsiz 3 İhbarla Başladı*”, “*Ev ve İşyerlerinde Arama*” başlıkları ara başlık olarak kullanırken, üst başlık olarak ise “*Rüşvet Ve Yolsuzluk Soruşturmasında 49 Kişi Suçlanıyor*” ifadeleri kullanılmıştır. “*CHP Kriz Masasıyla İzleyecek*” haberine “*CHP yönetimi yolsuzluk operasyonu ile ilgili gelişmeleri 24 saat takip edebilmek için 3 milletvekili*” ile oluşturulmuş bir komisyondan bahsedilen cümleler ile giriş yapılmıştır. “*Gözaltılar Borsayı Sert Vurdu*” ara başlığı “*Yolsuzluk operasyonuna borsada işlem gören şirketlerin yöneticilerinin de adı karışınca endekste düşüş kaçınılmaz oldu*” cümleleriyle başlamaktadır. İncelenen haberlerde dış basın ile birlikte yabancı ülkelerin olay ile alakalı haberlerine yer verilmemiştir. Milliyet gazetesi “*ŞOK OPERASYON*” başlığı ile giriş yaptığı habere yarım sayfalık yer ayırmıştır. Gazetede verilen, “*Cemaat: Biz Değiliz*” başlıklı haberinde Fethullah Gülen’e yakınlığı ile bilinen Hüseyin Gülerce’nin Twitter’den yazdığı “*hizmet hareketini adres göstererek hedef saptırma gayretleri var*” sözlerine yer verilmiştir. “*Erdoğan: Tehditlere Boyun Eğmeyeceğiz*” başlığı ile de Erdoğan’ın görüşlerine yer verilmiştir.

3.2.1.10 Hürriyet gazetesi

Hürriyet, “*3 Bakan Oğlu 3 Rüşvet Bombası*” ana başlığını kullanmıştır. Gazete habere hemen hemen tam sayfalık bir yer ayırmıştır. “*Büyük Rüşvet, adı verilen operasyon Ebru Gündeş’in İran asıllı kocası Reza Zarrab’la başlatıldı, İçişleri Bakanı Güler, Ekonomi Bakanı Çağlayan, Şehircilik Bakanı Bayraktar’ın oğluna kadar ulaştı. 84 kişi gözaltında*” spotu kullanılmıştır. Hürriyet gazetesi de üst başlık kullanmamıştır. “*İran’la Altın Dolar Hattı*”, “*Rüşvetle Alınan İzinler*”, “*Marmaray’ın Üstüne Otel*”, “*Görüntüler Poliste*” bazı ara başlıklardır. “*İran’la*

Altın-Dolar Hattı” başlığı, “Zarrab’ın İran’a kaynağı belirsiz para transfer ederek altın getirdiği” iddialarının olduğu ifadelerle başlamaktadır. “Rüşvetle Alınan İzinler” başlığı “Bakan Bayraktar’ın oğlunun da aralarında yer aldığı 22 şüphelinin, Ali Ağaoğlu, Ahmet Zorlu, Osman Ağca ve Emrullah Turanlı’nın inşaatlarında ruhsat sorunlarını rüşvet karşılığı çözdüğü iddia ediliyor” ifadeleri ile habere açıklık getirilmiştir. İncelenen haberlerde dış basın ile birlikte yabancı ülkelerin olay ile alakalı haberlerine yer verilmemiştir. Hürriyet, “CHP: 3 Bakan İstifa Etsin” başlığı ile CHP Genel Başkan Yardımcısı Gürsel Tekin’in görüşlerine yer vermiştir. “Kırlı İttifaka Geçit Yok” haberi ile de Erdoğan’ın görüşlerine yer verilmiştir.

3.2.1.11 Akşam gazetesi

Akşam, “Derin Operasyon” başlığı ile haberi manşete taşımıştır. “Dershanelerin dönüşümü tartışmasıyla başlayan kampanya seçime ayarlı bir operasyonla devam etti. MGK kararları, fişleme iddialarının ardından dün başlatılan operasyonla, aralarında bazı bakanların çocukları, işadamları bürokratlar ve bir belediye başkanının da bulunduğu 49 kişi gözaltına alındı. Soruşturmanın uyarı sistemine girilmeden yapılması dikkat çekti” spotu ile haber özetlenmiştir. Akşam, “Kasetlerle Çirkin Kampanya,” “İstanbul Polisi, Ankara’ya Gitti,” “Dürüstse Vekillikten İstifa Etsin,” ara başlıklarını kullanmıştır. Gazete üst başlık kullanmamıştır. “Kasetlerle Çirkin Kampanya” ara başlığı, operasyonların “İstanbul Başsavcı Vekili Zekeriya öz koordinesinde savcılar Celal Kara ve Mehmet Yüzgeç’in yürüttüğü soruşturmada polis sabah erken saatlerde İstanbul ve Ankara’da çeşitli adreslerde arama yaptığını” belirten giriş ile sürmüştür. Dış basın ile birlikte yabancı ülkelerin olay ile alakalı haberlerine yer verilmemiştir. Konuyla alakalı olarak ilk sayfada muhalefet görüşlerine yer verilmemiştir. Akşam gazetesi, “Hesabı Olan Seçime Girsin,” haberi ile Başbakan Recep Tayyip Erdoğan’ın görüşlerine yer vermiştir.

3.2.1.12 Radikal gazetesi

Radikal, “Türkiye’yi Sarsan 3 Ayaklı Operasyon” ana başlığını kullanmıştır. “Türkiye güne şok bir operasyonla başladı. Merkezinde İran asıllı Rıza Zarrab’ın olduğu operasyon 3 bakanın oğlu, bürokratlar ve işadamlarına uzandı. Gözaltılar

80'i aştı” cümleleri ile haber özetlenmiştir. Radikal gazetesi üst başlık kullanmamıştır. “Rıza Zarrab Ve Üç Bakan”, “Fatih Belediyesi” ve “Toki” ara başlıklarıdır. İncelenen manşetlerinde dış basın ile birlikte yabancı ülkelerin olay ile alakalı haberlerine yer verilmemiştir. Konuyla alakalı olarak ilk sayfada muhalefet görüşlerine yer verilmemiştir.

3.2.1.13 Star gazetesi

Gazete “Seçim Ayarlı Operasyon” ana başlığı ile haberi manşete taşımıştır. “Yerel seçimler arifesinde düğmeye basıldı. Aralarında bakan yakınları, işadamı, banka yöneticisi, belediye başkanı ve bürokratların bulunduğu çok sayıda isim gözaltına alındı” spotuyla haber özetlenmiştir. “Dershaneler Üzerinden Başlatılan Kara Propaganda Zirve Yaptı” üst başlığı ile Gülen Cemaati hedef gösterilmiştir.

“Evlere, Bürolara Baskın”, “Hedef Hükümeti Yıpratmak” ara başlıklardır. “Hedef Hükümeti Yıpratmak” ara başlığı, “siyasi çevreler hükümeti hedef alan operasyonun, dershane tartışmaları ile başlayan” bir sürecin sonu olduğunu ifade eden cümlelerle başlamıştır. Dış basın ile birlikte yabancı ülkelerin olay ile alakalı haberlerine yer verilmemiştir. Gazete, konuyla alakalı olarak ilk sayfada muhalefet görüşlerine yer vermemiştir. Star gazetesi habere yarım sayfalık bir yer ayırırken, Recep Tayyip Erdoğan’ın konu ile alakalı değerlendirmelerini sayfanın baş kısmına taşımıştır. “Allah Beş Baki Heves” başlığı Recep Tayyip Erdoğan’ın sözlerinden alıntılıdır. Gazete, Erdoğan’ın dini söylemlerini ön plana çıkarmıştır.

3.2.1.14 Bugün gazetesi

Gazete “Şoke Eden Operasyon” başlığını kullanmıştır. “Türkiye güne şok rüşvet, yolsuzluk ve kara para operasyonu ile uyandı. İki şehirde 28 adrese baskın yapıldı. Üçü bakan çocuğu 52 kişi gözaltına alındı. 7 kişi aranıyor” spotuyla haber özetlenmiştir. “Savcılara Birşey Olmasın” haberi Kemal Kılıçdaroğlu’nun “Soruşturmanın üzeri kapatılmamalı” sözleriyle başlamıştır. “Marmaray Tehlikeye Atıldı” ara başlığı, toki ile müteahhitler arasındaki yolsuzluk iddialarının da dikkate alındığı cümlelerine yer vermiştir. Dış basın ile alakalı haberlere yer verilmemiştir.

Bugün gazetesi, “CHP Kriz Masası Oluşturdu: “Savcılara Bir Şey Olmasın” başlığı ile yaptığı haber de Kılıçdaroğlu’nun görüşlerine yer vermiştir. “Kirli

Çamaşırlar Deşifre Edilmeli” “*Yetim Hakkı Gasp Edildi*” haber başlıkları Milliyetçi Hareket Partisi Başkanı Devlet Bahçeli’ye aittir. Haberin detayında Bahçeli; “*Hükümet boyunu aşan kirli işlere bulaşmıştır*” tarzında ifadeler kullanmıştır.

Gazete, “*Savcılara Baskı İddiası*” haberi ile yargı kulislerinde ortaya çıkan birtakım iddiaların olduğu yönünde bilgi vermektedir. “*İstifa eden vekilleri ak partiye aldılar*” haberinde de Recep Tayyip Erdoğan’ın açıklamalarına yer verilmiştir.

3.2.1.15 Yeni Akit gazetesi

Gazete “*Bize Allah Yeter*” ana başlığını “*Konya’da toplu açılış törenine katılan Erdoğan, “birilerinin topu, tüfeği varsa, birilerinin her türlü hilesi, hurdası varsa, neyi olursa olsun bizim Allahımız var, bize o yeter. Bize millet yeter, millet, siz yetersiniz” dedi*” spotuyla özetlemiştir. “*Başbakan Erdoğan: Hiçbir Tehdide Boyun Eğmeyeceğiz*” üst başlığı kullanılmıştır. “*Değiştiremezler*” ve “*Geri Adım Yok*” ara başlıklardır. Dış basın ile birlikte yabancı ülkelerin olay ile alakalı haberlerine yer verilmemiştir. Gazete konuyla alakalı olarak ilk sayfada muhalefet görüşlerine yer vermemiştir. Akit gazetesi, “*Artık Borç Veren Ülkeyiz*” haberi ile Ahmet Davutoğlu’nun görüşlerine yer vermiştir. “*Operasyonun Sebebi İsrail mi?*” haberi ile de Ekonomist Dr. Cemil Ertem’in, operasyonlarla alakalı olarak öne sürdüğü “*Türkiye’nin son dönemde İran’la iyi ilişkiler içinde olması İsrail’i rahatsız etti*” yönündeki iddialarına yer verilmiştir. “*Değiştiremezler*” ara başlığında Erdoğan’ın görüşlerine yer verilirken, Erdoğan olayın medya destekli olduğu yönünde iddialarda bulunmuştur. “*CHP’nin Osmanlıca Düşmanlığı Depreşti*” haberinde CHP’nin, Osmanlıca öğretilmesi ile alakalı rahatsızlığını ifade eden fikirler haberleştirilmiştir.

3.2.2 18 Aralık 2013 Tarihli Gazetelerin 17 Aralık Operasyonlarını Sunumlarına Dair Bir İnceleme

Bu kısımda 18 Aralık’ta yayınlanan gazetelerin konuya olan yaklaşımları incelenecektir. 17 Aralıkta, AKP hükümetinde yer alan bakanlar ve çocuklarına kadar uzanan, adı “yolsuzluk ve rüşvet operasyonu” olarak tarihe geçen olay, yazılı basında geniş yer bulmuş, farklı gazeteler farklı başlıklarla olayı haberleştirmiştir.

Başlık, bir haberin en kısa şekilde ifadesidir. Başlık, bir haberin en önemli

kısmını oluşturmaktadır. Başlık, haber okunmasa dahi, içeriğin anlamını ve bilgisini anlatabilmektedir. Bir olayı, konuyu en kısa halde başlık olarak sunmak kolay bir durum değildir. Bu açıdan baktığımızda gazetelerde kullanılan üst başlıklar ve ara başlıklar genel olarak olayın tasviri için konuyla örtüşmektedir. Kullanılan başlıklar gazetelerin, “*şeklini, ruhunu, yolunu, rengini*”² ortaya koymaları bakımından uyumludur. Gazetelerin kullandıkları başlıklarla haber içeriklerinde bütünlük sağlanmıştır. Haberde yer almayan herhangi bir bilgi veya şahıs haberlerin detayında verilmemiştir.

Başlıklar incelendiğinde haber metinleri içerisinde kalınmaya dikkat edildiği görülmüştür. Olayın hemen sonrasında, 18 Aralıkta verilen başlıklar genel olarak adı olayda geçen kişileri işaret etmektedir. Yolsuzluk ve rüşvet olayı arka plana itilmemiş manşet halinde verilmiştir. Başlıklarla belli isimler üzerinden giderek, haber detayları arasında anlam ilişkisi kurulmaya çalışılmıştır.

Siyasi iktidar, 17 Aralık operasyonlarını “paralel yapı” ve “hükümete darbe” ifadeleri ile özetlemiştir. Sabah, Akşam, Takvim, Yeni Akit, Yeni Şafak, Star, gazeteleri kullandıkları başlık ile olaya olan yaklaşımlarını net olarak ortaya koymuştur. İktidar yanlısı söylem tarzının açığa çıktığı gazeteler bu bağlamda iktidarın kullandığı dili pekiştirmiştir. Cumhuriyet, Sözcü ve Zaman gazeteleri de iktidarın ideolojisini kırma eğilimi göstermiştir. Sabah gazetesinin “*Kaset Olmadı Dosya Verelim*” başlığı ve haberin detayları gazetenin iktidar odaklı bir söylem ile hareket ettiğini ortaya koymaktadır. Bu ifadelerle Gülen Cemaati hedef olarak gösterilmiş, dersanelerin kapatılması tartışmasıyla başlayan sürecin operasyonlarla karşılık bulduğu yönünde iddialarda bulunulmuştur. Benzer şekilde, Takvim gazetesi “*Vaiz Lobisi*” başlığı ve haberin içeriği ile iktidarın, belirtilen düşünceleriyle paralel bir bakış açısı ürettiği ortaya çıkmaktadır. Takvim gazetesinin “*Vaiz Lobisi*” tanımlaması, açıkça Gülen Cemaatini kastetmektedir. Akşam gazetesinin “*Derin Operasyon*” başlığı ile Gülen Cemaatinin kendi içerisinde oluşturduğu bir örgütlenme ile merkezi gücün etkisinin ortadan kaldırılmaya çalışıldığı yönünde bir bakış açısı sunmaktadır. Olayların seçim ayarlı bir yönde ilerliyor olduğunun iddia edilmesi, yine iktidar yanlısı bir söylemin ortaya çıktığını göstermektedir.

² <http://hakanyavuz.com.tr/notlar/gazetecilik.html> Erişim tarihi:13.01.2015.

Cumhuriyet gazetesinin “*Pimi Çektiler*” başlığı ve haber detayları ile AKP ile Gülen Cemaati arasında yaşanan sürecin, operasyona dönüştüğü yönünde haber dili kullanılmıştır. Haber başlığı ve haber detayları, olayın duyulması ile isimleri ön plana çıkan kişiler üzerinden kurgulanmıştır. Kişilerin sürekli olarak hükümet ile ilişkilendirilmesi, olayın siyasi konjonktürle bağlantılı olduğu yönünde bir algı oluşturma çabası olduğunu göstermektedir. Haber başlıkları, haber metinlerine göre olayı daha ironik bir dille ifade etmiştir.

Zaman gazetesi olaya ilk gün daha resmi ve temkinli bir dil ile yaklaşmıştır. “*Türkiye’yi Sarsan Rüşvet ve Yolsuzluk Operasyonu*” başlığı ile haber metni içerisinde kalmaya özen göstermiştir. Kullanılan dil daha çok yapılan operasyonlardaki eylem kişilerinin ön plana çıkarılması bağlamında olmuş, bürokratik yapıya dikkat çekilmiş, operasyonların, devletin ilgili kurumları tarafından gerçekleştirildiğinin altı çizilmiştir. Bu bağlamda iktidarın hedefinin, Gülen Cemaati’nin olmaması gerektiği yönünde bir algı oluşturulmaya çalışılmıştır. Gazete haberin sunumu ile “*iktidar yanlısı*” görüntüsünden uzaklaşmıştır. Eleştirel bir bakış açısı bulunmuyor gibi görünse de örtülü olarak iktidarı olayların ortasına taşımaktadır. Ayrıca İstanbul Cumhuriyet Savcısı Turan Çolakkadı’nın düşüncelerine yer verilmiş olması gazetenin olayın hukuki yönüyle de ilgilendiğini ortaya koymaktadır. Ana olay olan ‘rüşvet operasyonu’ ön plana çıkarılmıştır.

Hükümete yakınlıkları ile bilinen Yeni Akit ve Yeni Şafak gazetelerinin egemen devlet söylemini yeniden ürettikleri söylenebilir. Akit gazetesinin “*Bize Allah Yeter*” başlığı Recep Tayyip Erdoğan’ın kullandığı bir ifadedir ve gazete bu ifadeyi manşet olarak kullanmıştır. Yeni Şafak gazetesinin kullandığı ifadeler daha önce iktidarın kullandığı ifadeler ile paralellik göstermektedir. Haber başlığı olarak kullanılan “*Hiçbir Güce Boyun Eğmeyiz*” cümlesi Recep Tayyip Erdoğan’a aittir. Gazete, iktidarı tehdit eden unsurların varlığına dikkat çekerek, okuru yönlendirme çabası göstermektedir.

Doğan grubu iktidar üzerinde etki gücüne sahip bir medya grubudur. Bu grupta yer alan Hürriyet gazetesi de farklı seslerin toplandığı bir gazetedir. Muhalif gazetecilik anlayışı, genel olarak iktidar güçlerinin çok benimsediği bir durum değildir. Durum böyleyken 17 Aralık operasyonlarının Hürriyet gazetesi ilk sayfa haberlerindeki sunumu, devlet söylemini üretir tarzda olmadığı gibi fazla muhalif

özellikte de değildir. Aynı şekilde Bugün, Milliyet ve Vatan gazeteleri de haberi sunuş biçimleri ile Hürriyet gazetesine benzer özellikler göstermektedir. İktidara yakın bir dil kullanan Taraf gazetesi ise ilk sayfa haberlerinde iktidar dili ile yakın bir ton kullanmamış, olayları yukarıda anlatılan gazetelerin işleyişleri gibi belli çerçeveden sunmuştur.

Sözcü gazetesi konuyu işleyiş bakımından, incelenen diğer gazetelerden farklı bir bakış açısı sunmaktadır. Özellikle iktidarı hedef gösteren ifadeler ön plana çıkmıştır. “*Tayyip Bu Pisliği Temizle Ya Da İstifa Et, Git*” ifadeleri bu durumu ispatlar niteliktedir. Gazete haberlerin devamında, iktidara olan muhalif tutumunu sürdürmektedir. Eleştiriler özellikle Recep Tayyip Erdoğan’ın üzerinden yürütülmektedir. Gazete birtakım bilgilerin üzerinin kapatılmadan açığa çıkarılması bağlamında ifadeler kullanmakta, iktidara hakikati ortaya çıkarma yolunu işaret etmektedir. Dolayısıyla iktidarı olayların çıkış noktası olarak görmektedir. Olayın aydınlatılmasını hukukun ön kabulü olarak değerlendirmektedir. Gazete, iktidar odaklı söylem anlayışı ile değil, muhalif bir duruş, eleştirel söylem anlayışı ile ön plana çıkmaktadır.

İktidar güçleri genel olarak kendi seçtiği resmi ideolojiyi, ideolojik aygıtlar yolu ile meşrulaştırmaktadır. Medya güçleri de bu ideolojileri toplum tabanına yaymak bakımından önemli bir araç durumundadır. 17 Aralık operasyonları sonrasında devlet otoriteleri olayları, iktidarın olumlu eylemlerine karşı yapılan sistemli bir oyun olarak değerlendirmiş, yapılan eylemlerin yarattığı sorumluluktan Gülen Cemaatini sorumlu tutmuştur. Bu bağlamda Sabah, Takvim ve Akşam gazeteleri, iktidar söylemlerini meşru bir zemine kavuşturmuştur. Takvim gazetesi rüşvet olayını arka plana iterek, yaşanan süreci, seçimler öncesinde hükümeti itibarsızlaştırarak, büyüyen Türkiye’yi hedef haline getirmek isteyen karanlık güçlerle ilişkilendirmiş, Gülen Cemaati’ni olayların sorumlusu olarak göstermiştir.

Haber metinlerinde kullanılan fotoğraflar tematik yapının en önemli unsurlarından biridir. Fotoğraf haberde direk mesajı ileten bir unsurdur. Yazıyla birleşen fotoğraf istenilen mesajı okura iletmektedir. Fotoğraf olayların ispatı olduğu gibi haberin birinci kaynağı durumundadır da aynı zamanda. Fotoğraf bazı durumlarda muadili olmayan belge niteliği taşıyabilmektedir (Megep, 2008: 13).

Haberde kullanılan görsel unsurlar fotoğraf seçiminin önemini ortaya koymaktadır. Fotoğraf haberi güçlendiren en önemli kaynaklardandır. Haberin yorumlanmasında kullanılan fotoğrafların rolü oldukça önemlidir. Çünkü gazeteler, genellikle verdikleri haberleri ilişkili fotoğraflarla destekleyerek haberin inandırıcılığını artırmak istemektedir. Hatta okur açısından bakıldığında haberde kullanılan görsellerin okur kitlesini artırdığı ya da azalttığı dahi söylenebilir. İncelenen gazeteler genel olarak temaya uygun fotoğraf kullanmıştır. 18 Aralık ve 20 Aralık tarihli incelenen gazetelerin kullandıkları fotoğraf bilgileri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir

Tablo 3.1. 18 Aralık ve 20 Aralık tarihli incelenen gazetelerin kullandıkları fotoğraf bilgileri

	18 Aralık	20 Aralık
Hürriyet	11	9
Milliyet	2	5
Zaman	7	8
Cumhuriyet	9	2
Yeni şafak	3	7
Akşam	4	7
Radikal	4	4
Vatan	10	7
Taraf	15	12
Sözcü	10	8
Takvim	6	5
Sabah	4	5
Akit	8	8

Konu ile alakalı fotoğraflar 18 Aralık manşetlerinde genellikle zanlılara ait olan fotoğraflardır. En çok kullanılan fotoğraf iddiaların odağındaki isim Reza Zarrab’a aittir. Operasyonda isimleri geçen bakanlar ve çocuklarının fotoğrafları da genel olarak gazetelerin ilk sayfalarında kullanılmıştır. Geriye kalan fotoğraflar ise hükümet yetkilileri ve farklı alanlardaki bürokratlara aittir.

Fotoğrafların yanı sıra karikatürler ve diğer mizahi unsurlarda mesajı desteklemek için kullanılmaktadır. Bu bağlamda mizahın kendini ifade edebildiği en önemli alan, toplumsal yaşamda ortaya çıkan değişimlere paralel olarak gelişen

“siyasal mizah”tır (<http://www.sanatalemi.net/makale.asp?ID=3820>. Erişim tarihi:10.01.2015). Bu bağlamda 20 Aralık’ta yayınlanan bazı gazeteler yaşanan süreci mizahlaştırarak söylem gücünü kuvvetlendirmiştir.

Şekil 3.1. 20 Aralık’ta Yayınlanan Bazı Gazeteler Yaşanılan Süreci Mizahlaştırma Amaçlı Karikatürler

Kaynak: Yeni Akit, 20 Aralık 2013	Kaynak: Cumhuriyet, 20 Aralık 2013
Kaynak: Hürriyet, 20 Aralık 2013	Kaynak: Sabah, 20 Aralık 2013

20 Aralık tarihinde yayınlanan gazeteler, 18 Aralıkta yayınlanan gazetelerden farklı olarak, geçen süreçte olayın genişlemesi ve farklı isimlerin olaylarla

anılmasıyla birlikte kullanılan fotoğrafların içeriğinde de değişiklik görülmektedir. Şöyle ki Sabah, Hürriyet, Milliyet, Radikal gibi gazeteler, ilk sayfa haberlerinde, olaylar sonucunda görevden alınan Hüseyin Çapkın'ın fotoğrafına yer vermiştir. Güvenlik güçlerinin, bakan çocukları Ve Halk Bank genel Müdürünün evinde yaptıkları aramalar sonrasında bulunan ayakkabı kutuları ve para sayma makinelerinin ortaya çıkması bireylerin sokaklarda bu durumla bağlantılı olarak eylem yapmalarına neden olmuştur. Bugün gazetesi “*Boş Kutulu Eylemler Tüm Yurda Yayıldı*” başlıklı haberi ile eylemden alınan bir kareyi haberin üst kısmında kullanmıştır. Benzer şekilde Cumhuriyet gazetesi de olaylarla bağlantılı olarak ilk sayfa haberlerinde eylem görüntülerinin yer aldığı fotoğrafa geniş yer ayırmıştır. Hürriyet gazetesi de benzer fotoğraf kullanmıştır. Takvim gazetesi, taş yapı inşaatın sahibi Emrullah Turanlı ile Ali Ağaoğlu'nun fotoğrafına geniş yer vermiştir.

Taraf gazetesi, 20 Aralık tarihli ilk sayfa haberlerinde, CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu ile bir yemekte bir araya gelerek olayları değerlendiren ABD Büyükelçisi Ricciardone'nun fotoğrafına yer vermiştir.

Zaman gazetesi kullandığı fotoğraflarda genel olarak zanlıları gösteren fotoğrafları kullanmıştır.

Şekil 3.2. Zaman Gazetesi Kullandığı Fotoğraflardan Biri

Kaynak: Zaman, 18 Aralık 2013

Zaman 18 Aralık 2013 tarihli ilk sayfa haberleri için kullandığı fotoğraflara geniş yer ayırmış, haber metinlerinde ismi geçen kişileri resmetmiştir.

3.3 20 ve 26 ARALIK 2013 TARİHLİ HABER METİNLERİNİN ANALİZİ

3.3.1 17 Aralık Operasyonlarının 20 Ve 26 Aralık 2013 Tarihli Gazetelerde Temsili

Bu bölümde 20 Aralık 2013 ve 26 Aralık 2013 tarihli Hürriyet, Zaman, Takvim ve Sözcü gazetelerinin ilk sayfa haberlerinin eleştirel söylem çözümlemesi yapılacaktır.

3.3.1.1 Hürriyet gazetesi

Hürriyet gazetesinin haberi, “*At, Uçak Tablo Gitti*” başlığı ile verilmiştir. “*Büyük rüşvet operasyonunun kilit isimlerinden biri olan Türkiye’nin Ebru Gündeş’in eşi diye tanıdığı Bakü doğumlu Reza Zarrab’ın devletin el koyduğu malları çok konuşulacak*” spotu haberin detaylarını özetlemiştir. Haber başlığı ile spotta verilen açıklamalar haber metni ile uyumludur. “*Büyük rüşvet*” ifadesi ile olayın kapsamı ortaya konulmuştur. Bu haberde dikkat çeken nokta haberin ardalan bilgisinin net olmayışdır. Reza Zarrab’ın mallarına el konduğu bilgisi verilmiş, ancak bunun hangi gerekçelere dayanılarak yapıldığının bilgisi verilmemiştir. Ayrıca bu emrin devletin hangi makamından onay alınarak yapıldığının bilgisi de söz konusu değildir. Haberlerde kullanılan her cümlemin kendisinden sonraki cümleyi açıklayacak biçimde kullanılmasına ‘bölgesel uyum’ denilmektedir. Dolayısıyla haberin devamı niteliğindeki cümleler kendinden sonra gelen cümleleri açıklayıcı durumunda olmadığından dolayı haberin bölgesel uyumu da bulunmamaktadır. Haberde üst başlık kullanılmamıştır. Haberde Zarrab’ın tam boy fotoğrafı ile el konulduğu ifade edilen şeylere ait görseller geniş çaplı verilerek, haber metni ile uygunluk sağlanmıştır. Spot kısmında, Ebru Gündeş’in isminin kullanılması ile habere okur ilgisi artırılmaya çalışılmıştır.

17 Aralık operasyonlarından sonraki süreçte ortaya çıkan en önemli gelişmelerden biri, 19 Aralık 2013 tarihinde İstanbul Emniyet Müdürü Hüseyin Çapkın’ın görevden alınması olmuştur. “*Nasıl Geldiysem Öyle Gidiyorum*” başlıklı haber, İstanbul Emniyet Müdürü Hüseyin Çapkın’ın görevden alınmasını konu etmektedir. Haberde görevden almanın ve yeni görevlendirmenin neden yapıldığı, bu kararları kimlerin verdiği ve kim tarafından uygulandığına dair her hangi bir bilgi

bulunmamaktadır. Ayrıca Hüseyin Çapkın'ın yerine neden Selami Altınok atandı. Bu operasyonlar sonrasında yapılan değişikliklerde Altınok'u ön plana çıkaran ve tercih sebebi olmasına sebep özellikler neydi? Tarzında soruların cevabı bulunmamaktadır. Dolayısıyla bu haberinde ardaan bilgisi verilmemiş, haberin toplumsal ve politik bilgisi arka plana itilmiştir. Haberde kullanılan fotoğraf Çapkın'ın yorgunluğunu ve endişeli halini ortaya koymuştur. Yani fotoğrafın yan anlam özelliklerine vurgu yapılmıştır. Çapkın'ın kendi sözleri, haberde başlık olarak kullanılmıştır. Haber metninde yer alan ifadeler, Çapkın'ın görevden alınmasını, görevinin getirdiği doğal bir süreç olarak düşündüğünü ortaya koymuştur. Gazetenin ilk sayfa haberlerinde, ana olay yeterince ön plana çıkarılmamıştır. Haberlerin genelinde iktidara yönelik herhangi bir söylem bulunmamaktadır. Verilen haberlerin büyük bölümü Reza Zarrab üzerinden gitmektedir. “*Ayakkabı Kutulu Eylem*” haberi, bireylerin olaylara karşı gösterdiği tepkinin göstergesi olarak ön plana çıkarılmıştır. Haberlerde yorum ifadeleri bulunmamaktadır. Haberlerin genel çerçevesinde, yazım ile ilgili amatör sayılabilecek bir yanlışlık görülmemektedir. Haber başlığı ve haber metni ile bağlantılı olarak verilen fotoğraflar, haberlerin içeriğiyle uyumludur. Bu manada retorik güçlendirilmiştir.

26 Aralık 2013 tarihinde bakanlar istifa ettiklerini açıklamıştır. Hürriyet bu haberi “*3 Baba Gitti*” başlığı ile manşetten vermiştir. “*Büyük rüşvet operasyonu kapsamında 17 Aralıkta çocukları gözaltına alınan ikisinin tutuklanan 3 bakan dün istifa etti*” spotuyla haber özetlenmiştir. Haberde bakanların “*baba*” olarak tanımlanması bir ironi oluşturarak, akıllarda çete, lider, örgütlenmiş grup algısı oluşturmaktadır. Özellikle haber için kullanılan fotoğraf bu düşüncüyü desteklemektedir. Fotoğrafta dört bakan el ele ve tamamen siyah zemin kullanılarak verilmiştir. Karanlık güç temsili ön plana çıkarılmıştır. “*Kullanılan görsellerde metaforik imalarla kirlilik ve karanlık çağrışımları yapıldığını*” söylemek yanlış olmayacaktır. (Çaylı,2014)

Aynı şekilde gazetenin, olayı diğer haberlerinde kullandığı gibi tırnak içerisinde “*Büyük Rüşvet*” olarak ifade etmesi, habere olan yaklaşım biçimi ile örtüşmektedir. Haberde iletişimsel akıl ön plana çıkarılarak, istifa eden bakanlar oğulları ile özdeşleştirilmiştir. “*Baba*” ifadesi hem güç teriminin karşılığı olarak hem de olaydan sorumlu tutulan bireylerin tarafı olarak temsil edilmiştir. Haberde

“Başbakanın da İstifa Etmesi Gerekir” başlığı Erdoğan Bayraktar’ın operasyonlardan sonra yaptığı açıklamaları içermektedir. Bayraktar’ın *“Dosyadaki var olan ve onaylanan imar planlarının büyük bölümü Başbakan’ın talimatıyla yapıldı. Bu milleti ve vatani rahatlatmak için Sayın Başbakanın istifa etmesi gerektiğine inandığımı ifade ediyor, yüce milletime saygılar sunuyorum”* ifadeleri doğrudan aktarılmıştır. Haberin yorum yapılmadan, direkt aktarılması, iktidar aleyhinde bir çizginin olduğu algısı yaratmaktadır. Bakanın *“vatani rahatlatma”* ifadesi ülkede oluşan huzursuzluk ortamına bir vurgu şeklinde yorumlanabilir. Dolayısıyla gazete bakanın sözlerinden yola çıkarak olayların, toplumda yarattığı durumu dolaylı olarak onaylamıştır. Haberde üç bakanın istifa ettiği bilgisi verilmiş, fakat neden istifa ettiklerine dair herhangi bir bilgi verilmemiştir. Olayların öncesinde birtakım bilgiler bulunuyor olsa dahi bu bağlamda haberin ardalan bilgisi boş bırakılmıştır. Haberde bakanların görüşleri direkt aktarım şeklinde sunulmuştur. Muammer Güler *“operasyon kirli tezgâh”* sözleriyle istifa etme nedenini açıklamıştır. Kullandığı ifadeler ile olayı iktidar ile ilişkilendirmektedir. Zafer Çağlayan’ın *“çirkin oyunu bozmak için”* istifa ettiği yönünde açıklama yapmış olması bu görüşü desteklemektedir. Haberde genel olarak bakanların istifası gündeme taşınmıştır. Aynı olaya, aynı gazetenin yazarı Mehmet Y. Yılmaz, iktidarı hedef alan bir yaklaşımla değinmiştir. *“Normal Olana Şaşırdık”* başlıklı yazısında Bayraktar’ın istifasına değinerek yine Bayraktar’ın *“Soruşturma dosyasında var olan ve onaylanan imar planlarının büyük bir bölümü Sayın Başbakan’ın onayıyla yapıldı”* sözlerini, *“Türkiyede uzun süredir işlerin nasıl yürüdüğünü bilenler için hiç şaşırtıcı bir durum değil bu”* yorumu ile Bayraktar’ın söylemlerini doğrudan onaylayan bir biçimde yaklaşmıştır. İddia edilen usulsüzlüğün varlığı meşrudur. *“Başbakan adeta tek kişilik bir ihale komisyonu gibi çalışıyor. Bir parsel arsa için imar planının nasıl değiştirileceğinden tutun, büyük ihalelere ve hatta kimin gazetesini, televizyonunu kime satacağına bile karar veriyor.”* ifadeleri ile tüm yetkilerin tek merkezde toplandığı bir diktatör yönetimini akıllara getirmekte, kullanılan söylemle de akıllara diktatör olarak Recep Tayyip Erdoğan getirilmektedir. *“Tek kişilik bir ihale komisyonu”* cümlesi başbakan Erdoğan ile cisimleşen bir yapının olduğu fikrini yansıtmaktadır. Yılmaz’a göre Erdoğan, kendini

merkezi güç olarak görmektedir (Hürriyet, 2013). Yazar, cümle kuruluşlarında etken kişi olarak Erdoğan'ı göstermiştir. Bu yolla retoriksel yapıyı güçlendirmiştir.

“*Onların Derdi Bana Gelmek*” başlığıyla verilen haber, Recep Tayyip Erdoğan'ın, oğlu Bilal Erdoğan'ın başkanlığını yaptığı vakıfla alakalı olarak yaptığı açıklamaları içermektedir. Haber “*İmar değişikliği istemiş*” ara başlığının ardından “*Oğlum oranın yönetiminde. Neymiş vakıfla ilgili bir imar değişikliği için talepte bulunmuş. Suç mu?*” sözleriyle devam etmektedir. Gazete haberin başlığını büyük harflerle ve tırnak içerisinde vererek Erdoğan'ın düşüncelerini ön plana çıkarmış, söz konusu düşünceleri dolaylı olarak onaylamıştır. Haber için Erdoğan'ın geniş çaplı bir fotoğrafının kullanılmış olması ve fotoğrafın sağ alt köşesinde bir alt başlık açılarak “*Allah diyor komplo kuruyor*” ifadeleri ile Erdoğan'ın cümlelerine yer verilmiş olması bu söylemlerin meşruluğa kavuşturulduğunu göstermektedir. Ayrıca cümlelerin tırnak içerisinde verilmiş olması da bu yanlışlığın kanıtı niteliğindedir. Haberin detayında “*Erdoğan dün il başkanları toplantısında cemaati hedef aldı: “Ahlaki olmayan hiçbir hareket başarıya ulaşamaz. Bir taraftan Kuran, Hadis, Allah, Peygamber diyeceksin ama adın kasetlerle komplolarla anılacak”*” açıklamalarına yer verilmiştir. “*Ahlaki olmayan*” kısmıyla başlayan fikirlerin özellikle çift tırnak içerisinde verilmesi de iktidar söylemini sağlam zemine taşımıştır. Dolayısıyla gazete kendi kodladığı mesajlar yolu ile okur üzerinde etkin olmaya çalışmıştır. “*Onların Derdi Bana Gelmek*” ifadeleri ile Gülen Cemaati kastedilmiş, Erdoğan dolaylı yollardan kendisinin hedef olduğu yönünde kanaat geliştirmiştir. Gazete de retoriksel açıdan bu noktaları ön plana çıkarmış, işaret edilen Gülen Cemaatini etken olarak cümle yapısında kullanmıştır. Hürriyet gazetesi genellikle olayların durumu üzerine haber metinlerini kurgulamıştır. Haber metinlerinde dilsel kullanım açısından bir bozukluk söz konusu değildir. Akif Beki'nin olaya dair düşünce biçimi ve söylem tarzı bu yargıyı desteklemektedir. “*Bildiğimiz Gibi Değilmiş*” başlıklı yazısı “*Yolsuzluk operasyonu, bazen sadece bir yolsuzluk operasyonu değildir*” cümleleri ile devam etmektedir. Giriş cümleleri, olayın sadece yolsuzluk operasyonu olarak görülemeyeceğini, arka planda farklı şeylerin bulunduğu izlenimini vermektedir. “*Bir de Cemaat-Hükümet kavgasına denk geldiğinde, hesaplaşma aracı diye de görülebilir.*” cümlelerinin satır aralarında gizlenen ve asıl ortaya konmak istenen düşünce, olayın Gülen Cemaati kaynaklı

olduğu ve çıkar çatışması sonucu kurgulanarak yapıldığı yönündedir. “*Kimin gözüaltına alınacağını hükümete sormayı bırakın, haber vermesi bile gerekmiyormuş polisin*” (Beki, 2013) ifadeleri iktidarın gücünü pekiştirmekte, yapılan operasyonların hukuki zemine dayandırılmadan yapıldığı noktasında algı oluşturmaktadır.

3.3.1.2 Zaman gazetesi

Zaman, ilk sayfa haberini “*Bu İddiaların Üstü Örtülemez*” başlığı ile vermiştir. Kullanılan başlık hükümete bir meydan okuma, tehdit unsurları barındırma bağlamında okunabilir. “*2009- 2012 arasında, 87 milyar Euro kara para aklandı, devlet 150 milyon doların üzerinde zarara uğratıldı*” “*Reza Zarrab'ın 3 Bakan, oğulları ve Bürokratlar dâhil birçok isme 139 milyon lira rüşvet teknik ve fiziki takiple tespit edildi*” “*Halk Bankası Genel Müdürü Süleyman Aslan'ın evinde, ayakkabı kutuları içinde 4,5 milyon dolar, Bakan Güler'in evinde 7 çelik kasa ve para sayma makinesi bulundu.*” ifadeleri rüşvet alındığı iddia edilen fotoğraflarla desteklenerek olayın sunumu yapılmıştır. Fotoğraflar hem düz hem yan anlamları ifade edecek şekilde verilmiştir. Olaya adı karışan kişilerin neyle suçlandıkları ve yaşanan olaylarda kişilerin verdiği maddi zararlar rakamlarla ortaya konmuştur. Dolayısıyla haberin ardalan bilgisi verilmiştir. Burada dikkat çeken nokta şudur; gazete bu ifadeleri birer “*iddia*” olarak değil kesin yargı olarak ortaya koymaktadır. Haberde kullanılan ifadeler yargısal olarak işlenmiştir. Mehmet Kamış'ın “*Türkiye Muz Cumhuriyeti Değildir*” başlıklı yazısında geçen “*Bir operasyon hükümete kadar uzanıyorsa bunu yapanlar ya çok çılgın olmalı ya da ellerinde şek ve şüphe götürmeyecek, inkâr edilemeyecek, tevil yapılamayacak netlikte belgeler bulunmalı. Zaten yargının görevi hukuka aykırı olan, yasaların suç saydığı, kriminal vakaların üzerine gitmek değil midir? Böyle konuların üzerine gitmemek, yargının bizzat kendisinin suç işlemesi anlamına gelir*” cümleleri, “*Bu İddiaların Üstü Örtülemez*” başlıklı haberde yer alan ideolojik formlarla örtüşen bir görüntü yaratmaktadır. Olayların hükümete dayandırılması Operasyonları meşrulaştırmaktadır. “*İnkâr edilemeyecek belge*” ifadesi örtülü biçimde olayların üzerinin kapatılmaya çalışıldığı anlamını pekiştirmektedir. “*Zaten yargının görevi hukuka aykırı olan, yasaların suç saydığı, kriminal vakaların üzerine gitmek değil midir?*” cümleleri ise operasyonların yasal olduğu yönünde meşru zemin kaynağı kurulmakta, hukuk

sistemi üzerinden algı yönetimi oluşturulmaya çalışılmaktadır. Kurulan cümlelerin genel söylem biçimi iktidara yöneliktir: “*Çağdaş demokrasilerde ülkeyi seçilmişler yönetir. Ancak yönetimin çerçevesini yine hukuk belirler. Yöneticiler seçilmiş de olsa yasaların suç saydığı işleri yapamazlar*” (Zaman, 2013). Bu ifadelerde milli irade hedef alınmakta, okuyucu yönlendirilmekte, hukuk üstünlüğünün altı çizilerek olayların üzerinin kapatılmaya çalışıldığı algısı yaratılmaktadır.

Benzer biçimde Ali Bulaç imzalı “*Bu Operasyon Neyi Örtüyor*” başlıklı yazı, zaman gazetesine yapılan operasyonları konu ederek, operasyonlarla ana olayın üzerinin kapatılmaya çalışıldığına dair ifadeler sunulmaktadır. “*17-25 Aralık rüşvet ve yolsuzluk operasyonu*” üzerinden bir sene geçti. *Dava dosyaları kapatılmak isteniyor ama kamuoyu rüşvet ve yolsuzluk yapıldığına dair ciddi bir kanaate sahip. Hükümet sözcüleri de bunu teyit ediyor. Dava dosyalarının soruşturulmaması şüpheleri daha da arttırıyor*” ifadeleri hukuka müdahale olarak görülmekte, “*Hükümet sözcüleri de bunu teyit ediyor*” cümleleri ile hâkim düşünce desteklenmektedir. “*Beni derinden üzen, “dindar insanların iktidarında bu olayların yaşanmasıdır. Gerçekten yazık oldu, böyle olmamalıydı. Yüz yıllık mücadelemizin meyvesi böylesine acı olmamalıydı.”* Dini söylemler ön plana çıkarılarak gazetenin ideolojisi açığa çıkarılmıştır. “*Yüz yıllık mücadelemizin meyvesi böylesine acı olmamalıydı*” cümleleri, iktidar- Gülen Cemaati arasında meydana gelen kutuplaşmanın onaylandığı anlamına gelmektedir (Zaman, 2014).

“*Bu İddiaların Üstü Örtülemez.*” Bu cümlede ileri sürülen iddiaların üzerini örtmeye çalışan kişilerin kim olduğu belli değildir. Üstü kapalı olarak kastedilen taraf AKP hükümetidir. “*Yolsuzluk soruşturmasına gölge düşürecek gelişmeler yaşandı*” ifadeleri ile hükümetin olayların üzerini örtmeye çalıştığının altı çizilmektedir. “*Türkiye’yi sarsan büyük operasyonda ortaya çıkan belgeler yolsuzluk ve rüşvetin boyutlarını gözler önüne serdi*” ifadelerinde dolaylı olarak, ele geçirilen belgeler operasyonun haklılığını ortaya koymaktadır, düşüncesini taşımaktadır ve belgelerin doğruluğu kesindir. “*İki yeni savcının kararlarda kilit rol oynayacağı ortaya çıktı.*” Kararı veren kim belli değil. Yeni savcıların göreve getirilmesinin hukuka aykırı olduğu, bu değişimle hukuka müdahalenin amaçlandığı anlamı oluşturulmuştur. “*2009- 2012 arasında, 87 milyar Euro kara para aklandı, devlet 150 milyon doların üzerinde zarara uğratıldı,*” Reza Zarrab’ın 3 Bakan, Oğulları ve

Bürokratlar dâhil birçok isme 139 milyon lira rüşvet teknik ve fiziki takiple tespit edildi” rüşvet olayının 17 Aralık operasyonları ile başlamadığı bu olayların öncesinin olduğu vurgulanmaktadır. Verilen ve alınan rüşvet bellidir. Sayısal rakamlarla bu netlik desteklenmektedir. “Bu İddiaların Üstü Örtülemez” başlığı, “Türkiye’yi sarsan büyük operasyonda ortaya çıkan belgeler rüşvetin boyutlarını gözler önüne serdi. 2012’de başlayan soruşturma sürecinde, 32 kişi teknik takibe takıldı, operasyonda Ekonomi Bakanı Zafer Çağlayan’ın oğlu S.K. Çağlayan, İçişleri Bakanı Muammer Güler’in oğlu B. Güler, Şehircilik Bakanı Erdoğan Bayraktar’ın oğlu A.O. Bayraktar ve Halk Bankası Genel Müdürü Süleyman Aslan dâhil birçok kişi gözaltına alındı. İddiaya göre, İranlı işadamı Reza Zarrab bakan ve bürokratlara 139 milyon lira rüşvet verdi. 3 bakan oğlu, polis takibinden kurtulmak için “kırmızı hat” kullandı. Usulsüzlükleri ortaya çıkaran emniyet ve gümrük çalışanları görevden uzaklaştırıldı. Çevre Bakanlığı’nın yetkileri kullanılarak sit alanı ilan edilen araziler rüşvetle imara açıldı.” ifadeleri devam etmektedir.

Görüldüğü gibi başlık ile haber metni uyumludur. İddiaların üzerinin neden örtülemeyeceği açık olarak anlatılmıştır. Haberin emniyet kaynaklarına dayandırılması, kullanılan fotoğraflarla içeriğin desteklenmesi ile de ‘ardalan bilgisi’ net olarak ortaya konmuştur. Bakanlar kimlerdir, olayda adı geçen bakan çocukları kimlerdir ve neden olayda isimleri geçmektedir? Sorularının bilgilerine ulaşılabilir. Cümlelerin kullanılışı ve nedensellik bağlamının sıralanışı açısından haberde “bölgesel uyum,” sağlanmıştır. İlk sayfada olayda adı geçen kişilerle, “Para trafiğini” sürdürdüğü iddia edilen kişilerin fotoğrafları ile bakanlık binasının fotoğrafları birlikte verilmiş, para destelerinin olduğu fotoğraflar ön plana çıkarılmıştır. Bu görüntü olayda adı geçen kişilerin suçlu olduğunu ortaya koymuştur. Yani iddialar görüntülerle ispatlanmıştır. Kullanılan dil her şeyin kesin doğrular üzerine kurulması yönündedir. Başka bir fotoğrafta görevden alınan emniyet müdürü ile onun yanaklarını sıkıyan yaşlı bir kadının fotoğrafı bulunmaktadır. Gazete, haberde “siyasi kişiliklere” göre mevcut değerlendirmelerini farklı olarak kodlamaktadır. Dolayısıyla haberde nesnellik söylemlerinin yeniden tanımlanması gerekmektedir (Yüksel, 2002: 96). Bu açıdan baktığımızda bu görüntü görevden alınan müdürün “halkın adamı” olarak gösterilmeye çalışıldığını ortaya koymaktadır. Okurun zihninde oluşturulmak istenen düşünce bu yönde gelişmiştir (Yıldırım,

2014). “*Retoriksel ifade biçimi*” taraflıdır ve olaya karşı nesnel yaklaşımdan uzaklaşmıştır.

İstanbul Emniyet Müdürünün görevden alınması ise “*emniyete müdahale*” olarak görülmüştür. Gazete olayın sıradan bir olay olmadığı söylemleri ile süreci, iktidara bağlamaktadır. Muhalefet görüşlerine yer verilerek ortaya sürülen tez meşrulaştırılmaya çalışılmıştır. Kemal Kılıçdaroğlu’na ait olan “*Yolsuzluk Var Mı Yok Mu Sen Onu Söyle*” ifadelerinin kalın italik ve büyük harflerle verilmiş olması ve ara başlık olarak kullanılması, Kılıçdaroğlu’nun düşüncelerinin onaylandığını göstermektedir. Kullanılan fotoğraflarla olayda adı geçen kişiler “*suçlu*” ilan edilmektedir. Gazete iktidar söylemine tamamen muhalif bir söylem gerçekleştirmektedir.

“*Karartma Girişimi*” başlıklı haberde Başbakan Yardımcısı Bekir Bozdağ’ın açıklamaları, hukuka müdahale olarak değerlendirilmiştir. Atanan yeni savcıların “*karar noktasında kilit konuma getirildi*” cümleleri ile tarif edilmiş olması, olayın üzerinin kapatılmaya çalışılacağı izlenimini yaratmaktadır. Bu bağlamda iktidar işaret edilmektedir. Van Dijk, haber söylem çözümlemelerinde tırnak içerisinde verilen ifadeleri, muhabirin yorum katmadan, olayı yorumlamış olduğunun göstergesi olarak belirtmektedir (Toruk, Sine, 2012:361). Dolayısıyla “*karar*” kelimesinin tırnak içerisinde verilmesi haberin yorum katılarak sunulduğunu göstermektedir.

Zaman gazetesi bilindiği üzere İslami görüşe sahip bir basın organıdır. Bünyesinde farklı görüşte yazarlara yer vererek özgür düşüncelere sahip olunduğu algısı oluşturulmuştur. Yukarıda ifade edilen analizler ve son olarak değindiğimiz tespit doğrultusunda Etyen Mahçupyan’ın “*Aldatıcı Dengeler*” başlıklı yazısındaki düşüncelerine bakmakta fayda görülebilir. “*Tartışmanın kendisine gelirse, bir taraf operasyonun içeriğine, diğeri yöntemine dikkat çekiyor. AKP içeriği, yani yolsuzluğu sulandırmaya kalkarsa kaybeder. Ama içeriğin gereğini yaparsa o zaman tartışma kaçınılmaz olarak yönetime kayar. Yani iki savcının tek bir savcı yardımcısının talimatıyla, başsavcıya veya onun üstü olan herhangi bir amire bilgi vermeden, hükümet seviyesinde bir yolsuzluğu bütün polisiye delil üretme imkânlarını kullanarak sürdürmeleri ve aynı anda üç farklı dosyanın gereğini hayata geçirmeleri... İşin bu yanından bakıldığında ise Hizmet Hareketi’nin tutumu*

önemli... Eğer yöntemi sorgusuz sualsiz onaylar ve sahiplenirse kaybeder. Çünkü bu durum “organize” suçlamasına malzeme sağlar. Ama gereğini yapar ve olayla kendi kurumsal varlığı arasına mesafe koyabilirse konu yeniden yolsuzluk meselesine kayar” (Mahcupyan, 2013).

Mahcupyan’ın yazısı ilk bakışta bir taraf olunmadığı izlenimi yaratıyor olsa da daha detaylı analiz edildiğinde aslında öyle olunmadığı ortaya çıkmaktadır. “*Bir taraf operasyonun içeriğine, diğeri yöntemine dikkat çekiyor*” burada kullanılan “*bir taraf*” kelimesinden olayın AKP hükümeti ile Gülen Cemaati arasında meydana gelen bir sorundan kaynaklandığı anlamı çıkmakta ve çıkan anlam kabul edilmektedir. “*AKP içeriği, yani yolsuzluğu sulandırmaya kalkarsa kaybeder*” ifadelerinden AKP’nin olayı kapatmaya çalıştığı, ilgi alanını farklı noktalara kaydırmak istediği anlamı çıkarılmaktadır. “*Ama içeriğin gereğini yaparsa o zaman tartışma kaçınılmaz olarak yöneme kayar. Yani iki savcının tek bir savcı yardımcısının talimatıyla, başsavcıya veya onun üstü olan herhangi bir amire bilgi vermeden, hükümet seviyesinde bir yolsuzluğu bütün polisiye delil üretme imkânlarını kullanarak sürdürmeleri ve aynı anda üç farklı dosyanın gereğini hayata geçirmeleri.*” Verilen ifadelerde operasyonların yapılış şeklinin onaylanmadığı, dolayısıyla olayın arka planında farklı sebeplerin yattığı anlamı çıkmaktadır. Dolayısıyla her iki tarafa karşı bakış açısı stabil değil taraflıdır. Eleştirel bir dilin kullanılıyor olması iki taraftan birini haklı çıkarmadığı gibi suçlu duruma da düşürmemektedir. “*Bu İddiaların Üstü Örtülemez*” başlıklı haberin analizinde gazetenin olayları, kesin bir ifade ile doğrulayarak verdiği yönünde bir kanaat oluşturduğunu belirtmiştik. Mahcupyan’ın “*İşin bu yanından bakıldığında ise Hizmet Hareketi’nin tutumu önemli... Eğer yöntemi sorgusuz sualsiz onaylar ve sahiplenirse kaybeder. Çünkü bu durum ‘organize’ suçlamasına malzeme sağlar. Ama gereğini yapar ve olayla kendi kurumsal varlığı arasına mesafe koyabilirse konu yeniden yolsuzluk meselesine kayar*” ifadeleri yapılan analizin sonucunu ispat eder niteliktedir. ‘Organize’ kavramının tırnak içerisinde verilmiş olması iktidarın söylemine zemin hazırlamış, dolaylı olarak iktidar söylemini yeniden üretmiştir.

26 Aralık tarihli Zaman gazetesi, bakanların görevlerini bırakmasını “*İstifa Depremi*” başlığıyla manşetten duyurmuş, “*Üç Bakan Peş Peşe Görevlerini Bıraktı*” üst başlığı kullanılmıştır. “*Erdoğan Bayraktar: Operasyon dosyasında izah*

edemeyeceğim hiçbir husus yoktur. Dosyada var olan ve yasalara uygun olarak onaylanan imar planlarının büyük bölümü Sayın Başbakan'ın talimatıyla yapılmıştır. Bakanlıktan ve milletvekilliğinden istifaı açıklıyorum. Bu milleti rahatlatmak için Sayın Başbakan'ın istifa etmesi gerektiğini ifade ediyor, yüce milletimize saygılar sunuyorum” spotuyla haber özetlenmiştir. Haber başlığı ile spot uyumsuzdur. İstifasını veren bakan sadece Bayraktar değildir. Fakat Bayraktar'ın özellikle Recep Tayyip Erdoğan'ı hedef alan açıklamalarının spot olarak verilmesi gazetenin, iktidara olan muhalif tavrını yeniden üretmiştir. Spotta yoruma yer verilmemiş, nesnellik anlayışı ile iktidardan bağımsız bir söylem oluşturulduğu izlenimi yaratılmıştır. Direkt alıntı yolu ile olaylar ve istifaların arka planı Recep Tayyip Erdoğan'a bağlanmıştır. Haberin detayında Erdoğan Bayraktar'ın canlı yayında NTV'ye bağlanarak yaptığı açıklamalara değinilmiş özellikle Bayraktar'ın *“İstifa ediniz ve beni rahatlatacak deklarasyon yayınlayınız”* ifadeleri tırnak içine alınarak ön plana çıkarılmıştır. Bu ifadeler Bayraktar'ın iddiasına göre Recep Tayyip Erdoğan'a aittir ve Bayraktar tarafından dile getirilmiştir. Foucault, iktidarın *“dönüştürücü”* bir yapıya sahip olduğunu dile getirmektedir. İktidar *“yöneten ve baskı uygulayan”* (Baştürk, 2012: 69), bir işleyiş ile kişiler üzerinde etkili olmaktadır, görüşünden yola çıkılarak denebilir ki; gazete, Recep Tayyip Erdoğan'ın bakanlar üzerinde baskı kurduğunu ve olayı manipüle etme yolunu seçtiği izlenimini yaratmıştır. *“Zarrab'ın hayır işlerine girdiğini biliyorum”* ifadesi gazetenin iddiasına göre başbakan Recep Tayyip Erdoğan'a aittir ve gazete bu ifadeleri haber başlığı olarak kullanmıştır. Haberde Erdoğan'ın fotoğrafı geniş bir şekilde, mavi fon üzerinde verilerek haber ön plana çıkarılmıştır. Haberin detayındaki ifadeler doğrudan alıntı şeklinde verilmiştir. Cümle düzeyinde yorum söz konusu değildir. Ancak İranlı iş adamı Reza Zarrab'la ilgili olarak *“Altın ihracatı yapan biridir. Ülke ekonomisine katkısı olduğunu biliyorum. Bu tür hayır işlerine girdiğini de biliyorum”* ifadeleri çift tırnak içerisinde gösterilerek verilmiş olması gazete ideolojisinin olaylara olan bakış açısını tekrarlar özelliğindedir.

Bu bağlamda okur zihninde haberin içeriği ters-yüz edilmiştir. Haberde ülke ekonomisine ne tür katkıda bulunulduğuyla ilgili herhangi bir bilgiye rastlanmamaktadır. Yapıldığı söylenen hayır işlerinin hangi alanlarda yapıldığıyla alakalı bilgi bulunmamaktadır; dolayısıyla haber ön plana çıkarılırken ardaan bilgisi

net olarak verilmemiştir. Retoriksel açıdan uyum bozukluğu söz konusudur. Haberin içerisinde “*biridir*” ve “*biliyorum*” fiilleri cümle kuruluşunda birbirini takip etmekte, biri kesinlik belirtirken diğerinde haberdar olma anlamı çıkarılmaktadır. Yani iktidarın zirvesindeki Erdoğan’ın söylediği iddia edilen cümle yapısının kuruluşu ile okur zihninde anlam bulanıklığı oluşturulmuştur.

3.3.1.3 Sözcü gazetesi

Sözcü gazetesi, ilk sayfa haberini “*Rüşvet Dolu Ayakkabı Kutusu*” manşeti ile verirken, “*Müdürün Evinden Çıkan Dolarların Hikâyesi*” üst başlığını kullanmıştır. Haber “*Polis, Halk Bankası Genel Müdürü Süleyman Aslan’ın evine giden paraları; 5 ay önce yolda tespit ettirdi, 3 gün önce de evinde bastı*” spotu ile özetlenmiştir. Haber, operasyonun detayları verilerek tekrar üretilmiştir. Alınan bilgilerin polis kayıtlarına dayandırılması ile operasyonların yapılma nedenlerinin doğru olduğu yönünde algı oluşturulmaya çalışılmıştır. Söylem, dil yolu ile “*bilgi-iktidar*” manasına gelmekte ve mana “sosyal pratikler” yolu ile oluşturulmaktadır. Haberin, “*hükümeti sarstı*” ifadeleri ile verilmesi operasyonların iktidar ile ilişkilendirildiğini ortaya koymuştur. Dolaysıyla söylem, mevcut sosyal pratiklerin birçoğunda var olduğu gibi sürekli olarak iktidarı işaret etmektedir (İşkar, 2014: 48). Foucault iktidar kavramına açıklık getirirken bilgi-iktidar arasındaki bağlamı açıklamaya çalışmaktadır. Ona göre bilgi ve iktidar sürekli olarak birbirlerine “*eklemlenmektedir*”. İktidar, bilgiyi oluştururken, üretilen bilgi dolaylı olarak “*iktidar etkilerine*” yol açmaktadır (Çelebi, 2013: 512). Bu noktadan hareketle haber fotoğraflarının olayı takip bağlamında numaralandırılarak verilmesi, olayın okur zihninde yeniden kurgulanmasına ve rüşvet olayının doğru olduğunun ispatına çalışılmıştır. Emin Çölaşan da bu bağlamda benzer değerlendirmeler yapmakta, “*Hırsız Var*” başlıklı yazısında 17 Aralık operasyonlarıyla yaşanan olayların doğru olduğu yönünde kesin ifadeler kullanmaktadır: “*Sevgili okuyucularım, bizde Arapça kökenli güzel bir söz vardır ve çok anlamlıdır: “Şuyuu vukuundan beterdir.” Yani bir şeyin söylentisinin yayılması, onun gerçek olmasından daha kötüdür. Şimdi Türkiye’de o süreci yaşıyoruz ama “Şuyuu” aşamasını geçtik, “Vukuu” aşamasındayız. Söylenti yok, gerçekler ve pislikler var. Hırsızlık yolsuzluk arşa yükseldi, hırsızlar ve yakınları ülkenin en tepesinde çeşitli görevlerde. Söylentiler*

yoğun ve çoğu gerçek. Hırsızlar yüzüstü, pişkin, umursamaz. Yüzlerine tükürseniz “Oh yarabbim çok şükür, yağmur yağdı” diyebilen tipler. Bazıları siyasetçi, bazıları bürokrat, işadamı, yandaş, iktidar zengini. Bir de onların peşinden koşan gariban kesim var ki, bilerek veya bilmeyerek hortumcuları, vurguncuları koruyor, onlar lehine sloganlar atıyor. Onlar suçlu değil ama asıl acınması gereken zavallılar” (Çölaşan, 2013). Genel olarak bakıldığında kullanılan ifadelerin hedefi, iktidardır. “*Ülkenin en tepesinde çeşitli görevlerde*” cümlesi bu tespitin en net kaynağıdır. “*Şüyu vukuundan beterdir*” cümlesinin açıklaması olarak verilen “*Yani bir şeyin söylentisinin yayılması, onun gerçek olmasından daha kötüdür*” ifadesinin yazıda kullanılış amacı ile asıl sunumu arasında tezatlık söz konusu olmuştur. Kullanılan her cümlelerin düşünceyi destekler bir yönünün olması gerekmektedir. Çölaşan “*Şüyu aşamasını geçtik, Vukuu aşamasındayız*” sözlerinden sonra her şeyin ispat edildiği açığa kavuşturulduğu yönünde bir iddiada bulunmaktadır. Yani ona göre, olayın söylenti değil gerçeklik tarafı daha önemli olmuştur. Dolayısıyla ortaya sürülen düşünce tutarsızlaşmıştır. Yazar mensubu olduğu gazetenin ideolojik söylemlerini doğrudan kullanmış iktidara yönelik muhalif tavrını ön plana çıkarmıştır. “*Söylenti yok, gerçekler ve pislikler var.*” Gerçeklerden kasıt nedir? Henüz soruşturması tamamlanmamış bir olayda bu denli net konuşuyor olmanın somut göstergeleri nelerdir? Sorularının cevabı metin içerisinde bulunmamaktadır. Ardalan bilgisinden yoksun bir çizgi söz konusudur. “*Bazıları siyasetçi, bazıları bürokrat, işadamı, yandaş, iktidar zengini*” bahsi geçen kişiler kimdir? “*Hırsızlık yolsuzluk arşa yükseldi, hırsızlar ve yakınları ülkenin en tepesinde*”, iktidar güçlerinin bulundukları konumu kötüye kullandıkları yani iktidarın yönünü şaşırdığı bağlamında bir söylem üretilmiştir. Aynı metinde geçen şu cümleler “*Tayyip bir günde yaptığı üç konuşmada da aynı şeyleri söyledi. Adeta ezberlemişti, papağan gibi konuşuyordu. Sözlerinde ciddiye alınacak bir tek husus yoktu.*” Söz konusu kişi, ülkenin Başbakanıdır ve milli iradenin oyuyla o makama gelmiştir. Söz konusu olay her ne olursa olsun gösterilmesi gereken saygı ülkenin dış politikada göreceği saygınlık ile eşanlamlıdır. Kullanılan cümle yapısı ve kelime seçimi, reddedilen iktidara yönelik bir bakış açısını göstermektedir. Sadece “*Tayyip*” ifadesinin kullanım şekli dahi bunu göstermektedir.

Yöresel söyleyiş tarzlarının, özellikle de “*Mahallileşme Akımı*” olarak ifade edilen günlük dil kullanımlarının, yayın organlarında kullanılıyor olması “*dil birliğine*” fazlasıyla zarar vermekte, sabit Türkçeyi etkisiz hale getirmektedir (Güllüdağ, 2012: 50). “*Vay Anam Vay*” başlıklı haber söyleminin yerel ağza kaydırılması bireylerde ideolojik bir formasyon oluşturulmaya çalışıldığını göstermektedir. Haber, yazımı açısından yorum taşımaktadır. Verilen başlığın büyük harfler kullanılarak verilmiş olması “*editorial bir yanlılığın*” göstergesidir (Toruk, Sine, 2012: 363). Haber içeriğinde tapeler ile ortaya çıkan ses kayıtlarının bazı detayları verilmiştir. Olaya konu olan bakanların ve Reza Zarrab’ın fotoğraflarının bu konuşmalar içerisinde verilmesi ile haber dili, iktidarı meşrulaştırmak yönünde değil, muhalif yönde gelişmiştir. Necati Doğru’nun (Doğru, 2013) “*Kutuyla Röportaj*” köşe yazısı ilk sayfada küçük bir alana sıkıştırılmıştır. “*Kutu kutu, güzel kutu. Bordo renkli kutu. Söyle bana içinde ne saklarsın?*” sorusuna “*4,5 milyon dolar*” cevabını vermektedir. Yazıda ironik bir dil kullanmıştır. Kullanılan cümleler ile haberin içeriği ortaya konmuştur. Haberin başlığı ile haber metninde seçilen cümleler ile okuyucu olayın içerisinde konumlandırılmakta, olay örgüsü ile AKP hükümeti arasında bağlantı kurulmaktadır (Çebi, 2002: 39, 40). Metin kullanılan kelimeler ve mizah söylemi ile desteklenerek, retorik açıdan güçlendirilmiştir.

26 Aralık tarihli Sözcü gazetesi bakanların istifa etmesini “*100 Milyar Dolarlık Yolsuzluk*” manşeti ile vermiştir. Haber “*Aralarında başbakana “çok yakın” 2 ismin de olduğu 30 kişi hakkında yolsuzluk, rüşvet ve kara para soruşturması başlatıldı.*” spotuyla özetlenmiştir. Üst başlık olarak “*3 Bakanı İstifa Ettiren 17 Aralık Rüşvet Operasyonunun Henüz Dumanı Tüterken, Daha Büyük Bir Skandal Patladı.*” ifadeleri kullanılmıştır. Haber başlığı ile olay ön plana çıkarılmıştır. Foucault, iktidar kavramını incelerken genel anlamda iktidar yapılarının tarihsel süreçte geçirdikleri değişimler üzerinde yoğunlaşmaktadır. Ona göre “*modern iktidar*” eski iktidar yapılarından farklı olarak “*kırılma*” etkisi yaşamaktadır. Kırılma iktidarın mevcut yapısı üzerinde değil, etki ettiği aktörler üzerindeki değişimleri ifade etmektedir. Bu değişimlerden bir tanesi hükmetme yapısının “*yönetimsel*” şekle dönüşmesidir (Baştürk, 2012: 66). Bu bağlamda gazetenin iktidara olan tutumu Foucault’un belirlediği tespitin dışında kalmaktadır. Yani gazete, iktidara olan muhalif tutumu ile yönetim organizasyonunun dışındadır.

“*Henüz dumanı tüterken*” ifadesi ile hedef okur kitleleri dikkate alınmış, uygun “*dil dönüşümleri*” kullanılmıştır. Kullanılan söylem, aktarma yolu ile “*sezgiye dayalı*” (Eker, 2012: 125) bir anlam ortaya çıkarılmıştır. Seçilen kelimelerden, olayların farklı noktalara kayabileceği anlamı çıkmaktadır. “*Skandal patladı*” cümlesi sentaktik açıdan incelendiğinde etken bir yapıda kullanılmıştır. “*3 bakan*” ve “*17 Aralık rüşvet operasyonu*” aktif özne durumundadır. “*Başbakana çok yakın*” ifadesinin tırnak içerisinde verilmiş olması ise “*iktidar mekanizmalarının doğuşuna etki eden mekanizmaların*” (Baştürk, 2012: 66) deşifre edilmesi yolu ile Recep Tayyip Erdoğan’ın da olaylarla ilişkisi olduğu izlenimi yaratılmaktadır. Bu manada okur algısına müdahale söz konusudur. Üst başlık ve spot yorumlanarak sunulmuştur. “*Soruşturmayı İstanbul’da terör savcısı Muammer Akkaş yürütüyor. 21 ay önce açılan dosyada, 28 ayrı ihalede yolsuzluk yapıldığı, kara para aklandığı, rüşvet alındığı ve ihaleye fesat karıştırıldığı iddia ediliyor. Savcılığın tespitine göre, kamu zararı 100 milyar doları (209 milyar lira) buluyor.*” Haberde dosyaların 21 ay önce açıldığı bilgisi verilmiş fakat bu eylemi kimin ya da kimlerin gerçekleştirdiği bilgisi verilmemiştir. 28 ayrı ihaleden bahsedilmiş ancak bahsi geçen ihaleler hangileridir ya da hangi kurumlara aittir ifadelerinin bilgisi boş bırakılmıştır. Haber savcılık kaynaklarına dayandırılmış bu manada operasyonların yapılışı meşrulaştırılmıştır. “*Soruşturmayı İstanbul da terör savcısı Muammer Akkaş yürütüyor*” ifadesinde kullanılan “*terör*” kelimesi ile yaşanan olayların illegal olduğu, olayları terör savcısının yürütüyor olması da bu durumun ispatı olduğu yönünde algı oluşturulmaktadır. Kamunun uğratıldığı maddi zararın boyutunu gösteren sayısal rakamlar nettir ve bu rakamlar da emniyet güçlerinden alınan bilgilere dayandırılmaktadır. Böylece haberin güvenilirliği sağlanmak istenmiştir.

“*Savcılık dün düğmeye bastı. İstanbul ve Ankara emniyetine, 30 kişinin gözaltına alınması talimatını verdi. Listede başbakan Erdoğan’a çok yakın iki isim ile birlikte bürokratlar ve ünlü iş adamları yer aldı. Ancak İstanbul Emniyet Müdürü Selami Altınok, gözaltı talimatlarını yerine getirmedi.*” Savcılığın harekete geçtiği bilgisi verilmiş fakat bu kararın kimin tarafından verildiği bilgisi verilmemiştir. Erdoğan’a yakın olan iki kişi kimdir? Bahsi geçen bürokratlar ve iş adamları kimlerdir ve neyle suçlanmaktadırlar? Selami Altınok, verilen talimatları neden yerine getirmemiştir? Bu bilginin kaynağı kimdir? Sorularının cevabı

bulunmamaktadır. Bu bağlamda haberin ardalan bilgisi boş bırakılmış, kullanılan muğlâk ifadelerle okur yönlendirilmeye çalışılmıştır. Haberde iktidar, etken durumda iken etken yapının sebep ve sonuç kısımları boş bırakılmıştır. Satır aralarına gizlenen ifadeler ile olaylarda şüphe algısı yaratılmaya çalışılmıştır. Haberde iktidarın olayın üzerini örtmeye çalıştığı izlenimi yaratılmaktadır.

“3’ü İstifa Etti 1’i gönderildi” haberi görevden alınan ve istifa eden bakanların haberini içermektedir. Haberde kullanılan fotoğraf, haberi veren diğer gazetelerde kullanılan fotoğrafla aynıdır. Fotoğrafın detayında dikkat çeken nokta ise şudur; Egemen Bağış ile birlikte diğer bakanların havada el ele tutuşarak verdikleri pozda, Egemen Bağış boşa kalan eli ile Rabia işareti yapmaktadır. Gazete, özellikle bu noktaya temas ederek Bağış’ın elini kırmızı halka içerisine alıp, alttan verilen bir ok işareti ile “*Rabia’nın dördüncüsü Bağış oldu*” yorumunu yapmıştır. Arapça bir kelime olan Rabia “*dördüncü, dört*” anlamına gelmektedir. Kavram Mısır’da darbenin sembolü olarak kullanılmaya başlanmış ve giderek yayılmıştır (Çankaya gündem, 2013). Bu manada operasyonların ardından Egemen Bağış’ın son olarak görevden alınması, yaptığı Rabia işareti ile ilişkilendirilerek mizahi bir söylem ortaya konmuştur. İşaretin anlamı açısından bakıldığında yaşanan süreç ile darbe kavramları ters yüz edilmektedir. Haber metninde yorum yapılmamış, direk verilmiştir.

“*Başbakan da İstifa Etsin*” başlıklı haber Erdoğan Bayraktar’ın istifasından sonra yaptığı açıklamaları içermektedir. Haber başlığı Bayraktar’ın kendi sözleridir. Başlık “*Erdoğan Bayraktar Çevre Bakanlığından Ve Vekillikten İstifa Etti, Bombayı Patlattı*” üst başlığı ile verilmiştir. Üst başlık ile haber başlığı uyumludur. “*Bombayı patlattı*” söylemi ile gizli olan birtakım bilgilerin Bayraktar tarafından ifşa edildiği anlamı oluşturulmuştur. Haber “*İktidar-cemaat kavgası kelle götürdü... Dün İçişleri Bakanı Muammer Güler ve Ekonomi Bakanı Zafer Çağlayan’ın istifaları geldi. Ardından imar yolsuzluğuyla suçlanan Erdoğan Bayraktar, hem Çevre Bakanlığından hem de milletvekilliğinden ayrıldı*” cümleleri ile devam etmektedir. Haberin başlığı ile haber metni göz önüne alındığında retorik, mecaz üzerinden güçlendirilmiş “*anlam bilimsel*” ifadeler üzerinden yeniden inşa edilerek habere inandırıcılık artırılmaya çalışılmıştır (Toruk ve Sine, 2012: 361). “*Bombayı Patlattı*” ve “*Kelle Götürdü*” ifadeleri bu düşüncenin öne çıkarıldığı kullanım şekilleridir.

“*Kelle götürdü*” söylemi, görevden alınan ve görevlerinden istifa eden bakanları temsil etmektedir. “*İktidar-cemaat kavgası*” ifadesi ile hükümet aleyhinde bir taraf olduğunu ve yaşanan sürecin iktidar ile Gülen Cemaati arasında yaşanan bir durumun sonucu olarak ortaya çıkmış olduğunun altı çizilmiştir. Bu söylemler genel olarak gazetede ön plana çıkarılan ifade biçimleridir. Bu bağlamda okuyucunun zihninde oluşturulmak istenen tema bu yönde gelişmektedir. Bakanların istifa etmesiyle alakalı düşüncelerini “*Erdoğan Bayraktar, Pimi Çekilmiş Bombayı Başbakan’a Fırlattı*” başlıklı yazısı ile değerlendiren Uğur Dündar, Erdoğan Bayraktar’ın istifasına değinerek, Bayraktar’ın sözlerinden yapılan alıntılar ile yazısını yorumlamıştır: “*Sayın Başbakan’ın istediği Bakanla çalışmak veya istediği bakanı görevden almak en tabi hakkıdır ve yetkisidir. Fakat rüşvet ve yolsuzluk ifadelerinin bulunduğu bir operasyon sebebiyle istifa ediniz ve beni rahatlatacak deklarasyonu yayınlayınız şeklinde tarafıma baskı yapılmasını kabul etmiyorum. Etmiyorum çünkü soruşturma dosyasında var olan ve onaylanan imar planlarının büyük bir bölümü Sayın Başbakan’ın onayıyla yapıldı.*” Böylece Erdoğan Bayraktar, Soruşturma dosyasına giren imar planları değişikliğinin sorumlusu Başbakan Erdoğan’dır, demiş oldu. Eski bakan bununla da yetinmedi. İmar değişiklikleriyle oluşan rantların Başbakan’ın talimatıyla sağlandığını ima etti. Durmadı. Operasyonun hedefindeki 1 numaranın Başbakan Tayyip Erdoğan’ın olması gerektiği işaretini vererek, pimini çektiği bombayı ona doğru fırlattı: “*Bu milleti ve vatani rahatlatmak için Başbakan’ın istifa etmesi gerektiğini düşünüyorum*” dedi.” Uğur Dündar, yazısında direk aktaran rolü ile birincil tanımlayıcı, haberi yorumlayan rolü ile de ikincil aktarıcı olarak karşımıza çıkmaktadır. “*Operasyonun hedefindeki 1 numaranın Başbakan Tayyip Erdoğan’ın olması gerektiği işaretini vererek*” ifadelerinin karşılık bulduğu bir söyleme, Bayraktar’ın cümlelerinde rastlanmamaktadır. Dündar bu cümleleri Bayraktar’ın kullandığı iddia edilen “*İmar planlarının büyük bir bölümü Sayın Başbakan’ın onayıyla yapıldı*” sözlerine dayanarak kullanmıştır. Ancak cümlede bahsi geçen “*büyük bir bölümü*” bütünün çoğulcu kısmını kastediyor dahi olsa söylem herhangi yasal bir zemine ya da belgeye dayandırılmadığı için kullanılan ifade iktidara yönelik eleştirel tutumu yansıtmıştır. Cümle kuruluşunda Erdoğan etken cümlelerin öznesi durumunda gösterilmiştir. “*Büyük rüşvet ve yolsuzluk operasyonunun AKP için sonun başlangıcı olacağını yazmıştım. İktidarın bu dakikadan sonra*

yapacağı en gerçekçi eylem, istifa etmek ve Meclis'ten yerel ve genel seçimlerin aynı tarihte olması için karar çıkartmaktır. Çünkü ülkenin çivisi çıkmış, Erdoğan Bayraktar'ın itiraflarıyla da hükümete duyulan güven tümüyle sarsılmıştır. Demokrasilerde halkın güvenini tazelemenin tek yolu vardır. O da Erdoğan'ın her zaman söylediği gibi sandıktır. (Dündar, 2013). Bu kısımda göze en çok çarpan cümle “*Erdoğan Bayraktar'ın itiraflarıyla da hükümete duyulan güven tümüyle sarsılmıştır*” ifadesidir. Hükümete duyulan güvenin sarsıldığının net göstergesi nedir? Bu olay üzerine anında kamuoyu yoklaması mı yapılmıştır? Yapıldığını düşünürsek bu kadar kısa sürede bu denli net sonuca nasıl ulaşılmıştır? Hesaba katılmayan milli iradenin kararı üzerinde bu denli algı hâkimiyeti nasıl kurulabilmiştir? Yazının hiçbir noktasında, bu soruların cevabına rastlanmamaktadır. Ardalan bilgisi net olmadığı gibi sentaktik yapı bozukluğu söz konusudur. İktidar liderini hedef alan cümlelerin öncülleri verilmemiştir. Kullanılan dil, politik görüşün yansıtıldığı anlamları içeren kodlarla verilmiştir. “*Ülkenin çivisi çıkmış*”, “*Sonun başlangıcı*”, “*Operasyonun hedefindeki 1 numara*” cümlelerinin ifade ettiği anlam, bu kodların çerçevesini oluşturmuştur.

3.3.1.4 Takvim gazetesi

Stuart Hall, medyanın hedeflediği, “*oydaşmanın*” içerisinde olmayan yani dışarısında kalan metinleri “*sapkınlık*” olarak nitelendirmektedir, Hall’u haklı çıkaran bu tür metinlere (İnce, 2014: 70) Takvim gazetesinde rastlamaktayız. Takvim, ilk sayfa haberini “*Şefler Düğmeye Otelde Bastı*” başlığı ile vermiştir. “*Gezi lobisi Türkiye’ye diz çöktüremeyince devreye vaiz lobisi girdi. Polis içindeki uzantılarını 5 yıldızlı bir otelin lobisinde toplayıp operasyon emri verdi.*” spotuyla haber özetlenmiştir. Başlıklar ve haber detaylarında verilen bilgilerde, operasyonların ortaya çıkmasının sebebi görülen kesimler, iktidarın işleyişinin kesintiye uğratılması bağlamında oydaşmanın dışına çıkmıştır. “*Şefler*” ifadesi ile olayın organize bir grup tarafından yapıldığı anlamı çıkarılmaktadır. “*Düğmeye bastı*” ifadesi ile de operasyonların başlatılma emrinin işaret edilen liderler tarafından verildiği üzerinde durulmaktadır. “*Gezi lobisi*” söylemi ile olayın arka planının gezi parkı olaylarına dayandırıldığı anlamı çıkarılırken “*vaiz lobisi*” söylemi ile de Gülen Cemaati işaret edilmektedir. Çünkü olayların sorumlusu olarak gösterilen Gülen Cemaati, din kaynaklı bir cemaattir. Takvim’in haberlerinde rüşvet olayı arka plana itilmiştir.

Olayın iktidara ve devlete yönelik bir tuzak olarak hazırlandığı imajı çizilmektedir. “*Amirinden değil, abilerinden emir alan polis şefleri, Türkiye’yi karıştıran operasyonlardan iki gün önce toplantıya davet edildi.*” cümlesi benzer şekilde olayın kaynağı olarak Gülen Cemaatini göstermektedir. Cümlede kullanılan “*abilerinden*” kelimesi bu yargıyı desteklemektedir. Çünkü Gülen Cemaatinde hiyerarşik yapı “*abi*” ve “*abla*” kavramları üzerinde oluşmaktadır. “*Amirinden değil, abilerinden emir alan polis şefleri*” gibi ifadelerin tırnak içerisinde gösterilerek verilmiş olması, haberin retorikini güçlendirmiştir. Aynı zamanda haber yorumlanmıştır. Söylem şekillerinin, Recep Tayyip Erdoğan’ın bu yönde kullandığı ifadeler ile örtüşüyor olması, gazetenin iktidarın söylemlerini meşrulaştırıcı bir rol üstlendiği anlamını taşımaktadır. Dolayısıyla kullanılan söylem, iktidara katılım yönünde oluşmaktadır. Gazetenin kullanmış olduğu dil, gazete yazarı Bülent Erandaç tarafından yeniden üretilmektedir. “*Birincil tanımlayıcıların*” ifade biçimleri “*ikincil tanımlayıcı*” durumunda olan gazete tarafından yayılmaktadır (İşkar, 2014: 288). Bülent Erandaç’ın “*Sınır Ötesi Operasyon*” başlıklı yazısının detayları da ikincil tanımlayıcı rolü ile okuyucuya aktarılmaktadır. İlk değindiğimiz haberin detayları ile sunuş şeklinin izlerine Erandaç’ın yazısında kurduğu “*17 Aralık, Türkiye’nin geleceğini karartma hedefli post modern operasyonun üzerinden 10 gün geçti. Her gün ortaya çıkan yeni bilgiler, 17 Aralık darbesinin perde gerisini aydınlatıyor*” cümleleri ile “*Türkiye’nin uzun zamandır ilk kez yakaladığı siyasi ve iktisadi istikrarı bozmak, bu ülkenin varlığını, dirliğini ve geleceğini karartmak olduğu, netleşen büyük resim, kimseyi inkâr edemez hale getiriyor*” (Erandaç, 2013) cümlelerinde rastlamaktayız. İktidar cephesi olayları başlangıcından itibaren post modern bir darbe olarak değerlendirmiş, paralel devlet kavramı üzerinden Gülen Cemaatini darbe yapmakla suçlamıştır. İktidar söylemi kullanılan bu kodların açıklayıcısı bağlamında genişleme göstermiştir. Özellikle başbakan gelişmekte olan Türkiye’nin önünün kapatılmaya çalışıldığı yönünde söylem geliştirmiştir. Erandaç’ın 17 Aralık operasyonlarını “*Türkiye’nin geleceğini karartma*” planı olarak değerlendirerek bu planın uygulanış şeklini “*Post Modern Operasyon*” olarak yorumlayışı ve siyasal iktidarı içine alarak ülkenin istikrarını bozmaya yönelik bir eylemi “*darbe*” söylemi ile temsil etmesi, iktidarın ideolojik formlarını birleştirici bir senkron yaratmıştır. Ayrıca iktidarın gücünü, söylem yolu ile toplumsal tabana yaymıştır. “*Paralel devlet işi göze*

batıyor.” cümlesi de Recep Tayyip Erdoğan’ın kullandığı dil ile birebir örtüşmektedir. Yazarın kullandığı *“17 Aralık darbesi de, bürokrasi içine yerleşmiş-kripto olarak yerleştirilmiş emniyet-adliye ittifakıyla yapılmış olmasından dolayı, post modern görünümündedir”* ifadeleri aynı zamanda tezin genel kapsamını oluşturan gözetim kavramının, günümüzde geldiği noktayı göstermektedir. Kriptolu telefonlar yeni iletişim teknolojileri ile geline son noktanın en bariz örneklerinden biri olmuştur. Post modern söylemleri de bu teknolojilerle yaşanan dönüşümün ismi olarak yaşadığımız çağı göstermektedir. Yazar operasyonların *“Emniyet-adliye ittifakıyla yapılmış olması”* nı değindiğimiz post modern sürece bağlamaktadır. Bu kullanım şekli ile *“Şefler Düğmeye Otelde Bastı”* başlıklı haberin detaylarında verilen ve bizim de analiz ettiğimiz iddialar paralellik göstermektedir. Bu açıdan da yazar gazetenin söylemiyle özdeşleşmiştir

“Amirinden değil, Abilerinden emir alan polis şefleri, Türkiye’yi karıştıran operasyonlardan iki gün önce toplantıya davet edildi. Hepsi hafta sonu olmasına rağmen 15 Aralık Pazar günü Taksim’in en lüks otellerinden birine geldi. Devlet içinde yuvalanan çetenin önemli isimleri bu toplantıda gizlice sürdürülen dinleme ve fiziki izlemeleri değerlendirdi. Basılacak olan adresleri son kez gözden geçirdi. Operasyona katılacak olan timleri de belirledi. Komplo ekibi şüphelilerin yatak odasına yerleştirilecek para sayma makinesini bile hazırladı.” haber içeriğinde kullanılan ve özellikle ön plana çıkarılan *“sözcükler ve bu sözcüklerin kullanım”* şekli iktidar söylemleri ile uygunluk göstermektedir (Çebi, 2002: 12). Haber içeriğinde kullanılan *“abi” “çete” “tim”* ifadeleri ile *“komplo ekibi”* ifadeleri egemen söyleyiş şeklinin, haber metninde yeniden kurgulandığını göstermektedir. Uzun ve etken olarak kurulan cümlelerin öznesi olarak *“polis şefleri”* gizli özne olarak ise *“Gülen Cemaati”* gösterilmiştir. Haberde kullanılan ikna yöntemi bu ifadeler çerçevesinde gerçekleşmektedir. Haber metninde bahsedilen polis şefleri kimlerdir? Bahsi geçen Abi’ler kimlerdir? Toplantının yapıldığı otel hangisidir? Çete olarak tanımlanan grubun önemli isimleri kimlerdir? Haberde toplantının içeriğine dair verilen bilgilere nasıl ulaşılmıştır? Bu bilgileri kim vermiştir? Şüpheli olarak ifade edilen kişilerin evlerine para sayma makineleri kimler tarafından, nasıl konabilmiştir ve neden o kişiler hedef alınmıştır? Operasyonların illegal gruplar tarafından düzenlendiği bilgisi verilmiş fakat *“Ardalan Bilgisi”* ve konunun bu

manada bağlamı verilmemiştir. Ana olay arka plana itilmiştir. “Sentaks yapı” bozukluğu söz konusudur. Toplumsal algı üzerinde yönlendirme söz konusu olmuştur. Gülen Cemaati cümle kuruluşlarında “etken” halde iken, iktidar “Edilgen”dir. Alıntılanan haberde verilen bilgiler hiçbir sorunun karşılığını vermemektedir. Bu bağlamda haberde verilen hiçbir ifade bir önceki ifadenin net olarak açıklayıcısı durumunda değildir. Dolayısıyla “bölgesel uyum”dan bahsetmek de söz konusu değildir. Gazetenin kullandığı sözcükler kişilerin düşüncelerini ve ideolojilerini yönlendirme noktasında eğilim göstermektedir. Manşet olarak verilen haber için kullanılan fotoğraf ile haber metni arasında bir uyum söz konusu değildir. Kullanılan fotoğraf haberin alt kısmında fazla yer ayrılmayan farklı bir haberi açıklayıcı durumdayken ana başlığın hemen altında konumlandırılışı haberin retorik biçimini zayıflatmıştır.

Bekir Hazar’ın “Hedef Tek” yazısı “İngiliz Ajansı, Türkiye’de yaşananları hemen her defasında dünyaya ilk duyuran oluyor. Hatta Netenyahu’nun İsrail adına Erdoğan’dan özür dilemesini bile ilk duyuran yine Reuters’ti ve son örnek; Önceki gün başlatılan operasyonu da tüm dünyaya ilk Reuters duyurdu. Türkiye’de devletin tepesinin haberi yok. İngiliz casusu, bankacı, borsacı ajansın haberi var. Kimler sızdırıyor? İçimizde İngilizlere kimler çalışıyor? Ben olaya buradan bakıyorum. Yolsuzluk yapan, rüşvet alan, veren kim varsa gözünün yaşına bakılmasın. Üzerine sonuna kadar gidilsin. Tamam. Sonuna kadar altına imzamı atarım. Ama içimizde İngilizlere çalışanlar Kim? Vatan hainleri bu ülkeden ne götürüyor? Ben içimizde Türk maskesiyle dolaşanların da peşinde koşulmasını istiyorum. İngiliz Parador Reuters tam 2010 yılından beri İran’da şube açan Halk Bankası’na saldırıyor. Tam üç yıldır Türkiye-İran ilişkilerini yerden yere vuruyor. Ve tek hedefleri var. Erdoğan’ı itibarsızlaştırmak, yalnızlaştırmak ve bitirmek. Köşke çıkmasını engellemek. 2007’de e-muhtıra krizini bile aynı Reuters şu başlıkla duyurmuştu dünyaya; Türkiye Laik Cumhurbaşkanı istiyor. 6 yıl önceydi. Şimdi de öyle. Değişen bir şey yok. Bankacıların kurduğu ve yönettiği İngiliz’in casus ajansı ve işbirlikçileri öyle istiyor” (Hazar, 2013) ifadelerini taşımaktadır. Hazar’ın değindiği Reuters, “Dünya çapında gazetelere ve uydu yayınlarına yolladığı haber raporları ile tanınan, İngiliz haber ajansıdır” (Vikipedi, 2014). Hazar, söylemi ile iktidar ideolojisini dile getirmiş, dolaylı olarak aktarılmasında rol oynamıştır. Yazar, İktidar

ideolojisini kavramsallaştırarak, günlük pratiklerde kullanılmasında rol oynamıştır (Çavdar, 2012). *“Türkiye’de devletin tepesinin haberi yok, Kimler sızdırıyor, İçimizde İngilizlere kimler çalışıyor, Vatan hainleri bu ülkeden ne götürüyor? Erdoğan’ı itibarsızlaştırmak”* ifadeleri iktidar söylemlerinin kodlandığı kavramlardır. Kullanılan ifadeler ile olay görünmez kılınmaya çalışılmış, dış mihraklarla birleşen casuslar olarak tanımlanan güç odakları, etken hale getirilmiştir. *“Ben içimizde Türk maskesiyle dolaşanların da peşinde koşulmasını istiyorum, İngiliz’in casus ajansı ve işbirlikçileri öyle istiyor, cümleleri değinilen yapıların biçimlendirilmiş halidir. Ve tek hedefleri var. Erdoğan’ı itibarsızlaştırmak, yalnızlaştırmak ve bitirmek. Köşke çıkmasını engellemek. 2007’de e-muhtıra krizini bile aynı Reuters şu başlıkla duyurmuştu dünyaya; “Türkiye Laik Cumhurbaşkanı istiyor. 6 yıl önceydi. Şimdi de öyle. Değişen bir şey yok.”* olayların çıkış sebebi doğrudan 17 Aralık sonrasında yapılacak seçimlere bağlanmış, ikincil aktarıcı rolü ile ideolojik unsurlar okuyucuya aktarılmıştır. Yani toplumsal birlikteliğe vurgu yapan söylem gücü etkili kılınmaya çalışılmıştır. Operasyondan devletin haberinin olmayışı yönünde kullanılan ifadelerle operasyonların meşru bir zemine oturmadığı anlamı verilmiştir. Kullanılan dil, var olan iktidarın ideolojik söylemlerini güçlendirmektedir.

3.4 01.01.2014 VE 01.06.2014 TARİLİ GAZETELERİN VE YAZARLARIN 17 ARALIK OPERASYONLARINI SUNUMUNA DAİR BİR İNCELEME

Bu kısımda tezin analiz kısmına konu olan 17 Aralık operasyonlarının gazetelere yansıma şekli seçilen yazarların söylemleri ile karşılaştırmalı olarak incelenecek, eleştirel söylem çözümlemesi ile analiz sonlandırılacaktır.

Zaman gazetesinin *“Kamuoyu Vicdanında Beliren Soru İşaretleri Giderilmeli”* (Zaman, 2014: 1) ana başlığı *“Hiç Kimse Kaynağını Anayasadan Almayan Bir Yetki Kullanamaz”* üst başlığı ile verilmiştir. Haber *“Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, sorunları hukukun üstünlüğü, adalet, şeffaflık ve hesap verebilirlik gibi ilkelerin hâkim olduğu bir ortamda, karşılıklı anlayış içinde çözmek gerektiğini ifade etti. Gül, ‘belirli konularda kamuoyu vicdanında oluşan soru işaretlerinin tamamen giderilmesi önem taşımaktadır’ dedi.”* cümleleri ile başlamıştır. Kullanılan

ifadeler Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'e aittir ve gazete bu ifadeleri hem ana başlık olarak hem de üst başlık olarak kullanmıştır. Üst başlık kırmızı renkle ve büyük punto ile verilerek ön plana çıkarılmıştır. Operasyonların ilk gününden itibaren gazete, iktidara muhalif duruş sergilemiş, olaylardan sonra yukarıda belirttiğimiz gibi hukuk alanında yaşanan bazı gelişmeleri anayasaya aykırı olarak değerlendirmiştir. Bu bağlamda Abdullah Gül'ün cümleleri ön plana çıkarılarak, savunulan düşünce pekiştirilmiştir. Haberde Abdullah Gül'ün fotoğrafı ön plana çıkarılarak haber metni ile fotoğraf arasında uyum sağlanmıştır. Özellikle Gül'ün söylemlerinin ön plana çıkarılmış olması, AKP kökenli olan Abdullah Gül'ün düşünceleri ile paralellik olduğu yönünde algı oluşturulmuştur. Haber metni içerisinde Abdullah Gül'e ait olan *"Belirli konularda kamuoyu vicdanında oluşan soru işaretlerinin tamamen giderilmesi önem taşımaktadır"* ifadelerinin tırnak içerisinde verilerek sunulması, operasyonlardan sonra zaman gazetesinin 'kamuoyu rahatlatılmalı' kavramlarıyla sunduğu düşünceyi desteklemektedir. Bu ifade biçimi gazetenin Abdullah Gül ile aynı dili konuştuğu anlamını çıkarmaktadır. Bu haberin hemen sonrasında *"Ak Parti'den İstifa Eden Yıldırım: İktidar, Farklı Düşünene Devlet Gücünü Sınırsızca Kullanıyor"* haberi ile destek vermektedir. *"devlet gücünü sınırsızca kullanıyor"* ifadeleri önceki haberde kullanılan *"Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, sorunları hukukun üstünlüğü, adalet, şeffaflık ve hesap verebilirlik gibi ilkelerin hâkim olduğu bir ortamda, karşılıklı anlayış içinde çözmek gerektiğini ifade etti"* cümleleri ile tezat oluşturmakta, gazete iktidarın devlet gücünü istediği yönde kullanmasını bu ifadelere aykırılık bağlamında ön plana çıkarmaktadır. Bazı cümlelerin tırnak içerisinde gösterilmesi taraflı bakış açısını ortaya koymaktadır. *"Devlet gücünü sınırsızca kullanıyor"* cümlesi dolaylı olarak milli iradenin de göz ardı edildiği anlamını vermektedir.

Zaman gazetesinin yaptığı haberde kullandığı söylem şekli Hürriyet gazetesi yazarı Taha Akyol'un *"Adaleti Aramak"* başlıklı yazısında ileri sürdüğü fikirlerle benzerlik göstermektedir. Yazar *"Yargının işleyişinde sorunlar olduğu zaman, genel nitelikteki kanunları düzeltmek başka şeydir, bu sorunları çözeceğim diye yasama ve yürütmenin yani siyasi iradenin yargıya müdahalesi başka şeydir"* (Akyol, 2014). Akyol'un ifadeleri iktidarın 17 Aralık operasyonları sonrasında yargının işleyişine müdahale ettiği anlamını ortaya koymaktadır. Bu ifadeler 2. Bölümde değindiğimiz

‘siyasal ahlak’ anlayışını yeniden düşünmemize neden olmaktadır. Devleti yöneten kişilerin yargıya müdahale ediyor olmaları, açık toplum yapısının tıkanması anlamına gelmektedir. Yazarın ifadelerinde, operasyonlardan sonra yargıda yapılmaya çalışılan değişimlerin toplum hassasiyetlerinin önüne geçmemesi gerektiği anlamı çıkarılmaktadır. Dolayısıyla yazarın temas ettiği düşünceler Zaman gazetesinde verilen düşüncelerle paralellik göstermektedir. Yine Zaman gazetesi yazarı Ekrem Dumanlı’nın yazısında ileri sürdüğü “*Devletleri ayakta tutan, adalettir. Adaleti en temelinden yerle bir edecek uygulama, mesnetsiz suçlamalar yöneltmek ve hayalî suçlular üretmektir. Hem hak ihlalidir hem suçtur. ‘Varsın kurunun arasında yaş da yansın’ denilerek yapılan hukuksuzluk zulme dönüşür ve hiçbir zulüm, yakasını tarihten kurtaramaz*” (Dumanlı, 2013) ifadeleri iktidarın adalete müdahale ettiğini, doğruluğu kanıtlanmamış şeylerle suçu olmayan kişilere karşı haksız politikalar üretildiğine yönelik ifadeler bulunmaktadır. Adaletin kesintiye uğratılması hangi yolla gerçekleştirilmiştir ve ‘*kurunun arasında*’ yanan yaşların kimler olduğuyla ilintili bir bilgi verilmemiştir. ‘Kuru’ kavramıyla suçlu oldukları düşünülen kişiler neden suçludur ve operasyonlarla bağlantıları hangi noktalarda gerçekleşmiştir bağlamında açıklayıcı bilgi bulunmamaktadır. Yazar iktidarın eylemlerini olayların kapatılması yönünde ele almıştır. “*Yapılan hukuksuzluk zulme dönüşür ve hiçbir zulüm, yakasını tarihten kurtaramaz*” ifadeleri bu düşüncenin ortaya çıkmasını sağlayan söylemlerdir. “*yakasını tarihten kurtaramaz*” ifadesi durumu basit bir anlamdan soyutlayarak, gelecekte dahi hesap verme zorunluluğunun olacağı bir anlama dönüştürmüştür. Ekrem Dumanlı tarafı olduğu gazetenin haber diliyle ortak anlam alanları oluşturmuş, iktidar yönetimini etken olarak hedef göstermiştir.

Müslüman gruplara karşı ‘paralel’ kavramı ilk defa Şeytan’ın Oyunu (Devil's Game) adlı kitapta Komünist Sovyet Rejimi tarafından kullanılmıştır. Parti özellikle ‘*Paralel İslam*’ kavramı üzerinde durmuş (Dumanlı, 2014) ülkemizde ise 17 Aralık operasyonlarından sonra iktidar, Gülen Cemaatini bu kavramın karşılığı olarak göstermiştir. İktidar bu kavramla Gülen Cemaatini, derin devlet oluşumuna karşılık olarak devlet içerisinde büyüyen paralel devlet olarak tanımlamıştır. Dolayısıyla paralel yapı kavramları haber metinlerinde de kullanılmaya başlanmıştır. Sabah gazetesi bu tarz söylemlerle ön palana çıkan gazetelerden biri olmuştur.

Sabah gazetesinin “*Paralelci’nin Adres Oyunu*” (Sabah, 2014: 1) başlıklı haberi “*İptal edilen KPSS sınavıyla ilgili soruşturmaya yeni savcı atandı. İlk incelemeden ‘gizlenmiş’ paralel bağlantılar çıktı*” spotuyla verilmiştir. Kullanılan ‘paralel’ kelimesi iktidarın operasyonlardan sonra Gülen Cemaatini kastederek kullandığı anlamda kullanılmış, devlet içerisinde büyüyen alternatif bir yapı kastedilmiştir. Haber için kullanılan fotoğrafın hemen altında “*Az Daha Linç Ediliyorduk*” başlığının hemen sonrasında kullanılan “*Bayburt’taki Gülen yanlısı yurttan ayrılmaya zorlanan öğrenciler anlattı: ‘Ak Parti’ye oy vermeyin’ diye baskı yaptılar. Başbakan’a Ebu-Leheb diyerek hakaret ediyorlardı. Biz haksızlığa karşı çıkıp tepki gösterince tehdit ederek dövmeye kalkıştılar. Az daha linç edeceklerdi*” ifadeleri bu düşüncüyü desteklemektedir. Haberde kullanılan cümle yapısında iktidar edilgen, Gülen Cemaati etken olarak kullanılmıştır. Cümleler kendinden sonra gelen cümleleri açıklama açısından uyumludur dolayısıyla bölgesel uyum söz konusudur. Ancak verilen bilgiler tek taraflı olarak sunulmuş, iddia eden kişiler dışında iddiaların muhatabı olan tarafın bilgisine başvurulmamıştır. Dolayısıyla haberin ardalan bilgisi boş bırakılmıştır. Haber birincil aktaran olarak, kişileri ön plana çıkarmıştır. ‘Ebu-Leheb’ ifade biçimleri ile dini söylemlerle haberde etken olarak sunulan Gülen Cemaati hedef gösterilmiştir. Kullanılan dini ifadelerle bu durum desteklenmeye çalışılmıştır. ‘*Ak Parti’ye oy vermeyin*’ cümleleri tırnak içerisinde verilerek yanlı bir söylem geliştirilmiş ancak bunu yapan cemaat üyelerinin kim olduğu yönünde herhangi bir bilgi verilmemiştir. Haberin genelinde iktidar söylemiyle paralel bir söylem ortaya çıkmıştır.

İktidar söylemleri ile toplumu yönlendirmekte, toplumsal davranışların yönünü belirlemektedir. Sabah gazetesi de bu haberde kullandığı dil ile iktidarın toplum üzerindeki denetimi için kaynak olmuştur. Özellikle özne üzerinde yoğunlaşmış, kişilerin algısı üzerine müdahale edilmiştir. Asıl olay arka plana itilmiş, 17 Aralık operasyonlarının yarattığı somut gerçekliklerin üzeri kapatılmıştır. “*Başbakan’a Ebu-Leheb diyerek hakaret ediyorlardı*” edenler kim belli değil. Hz. Muhammed’in amcası olan Ebu-Leheb, “*Yaşamında İslam’a ve Muhammed’e muhalif bir tavır almıştır. Müslümanlar tarafından verilen bir lakap olan Ebu Leheb, alevlerin ya da alevli ateşin babası anlamına gelir. Muhammed’e hem gizli, hem de açık davet döneminde engel olmuştu*” (Vikipedi, 2014). Kavramın gerçek anlamı ile

haber içerisinde verilen anlamı arasında bir bağ bulunmamaktadır. Neden özellikle bu ifade ön plana çıkarılmıştır? Muhalefet anlamı ile bağdaştırıldığında Başbakan'ın neye kime muhalefet olduğunun açıklaması bulunmamaktadır. Verilen bilgi gerçek anlamı dışında yeniden inşa edilmiş, kötü anlam ifadeleriyle bireylerin Gülen Cemaatine karşı itibar etmelerinin önü kapatılmaya çalışılmıştır. Dolayısıyla kişisel algıya müdahale edilmiştir. Dini söylem fikrin ideolojisi haline getirilmiştir. Benzer ifade biçimlerine Mehmet Barlas'ın yazısında da görmekteyiz: *“Demek romanlar da gerçek yaşamdan alınmış sahneler üzerinde kurulmuş. ‘Dinler arası diyalog’ benzeri ilkelerle yola çıkanların, bırakın farklı dinden olanlarla diyaloglarını, kendi ülkelerinin seçilmişleri ile kural tanımayan bir iktidar kavgasına giriştiklerine tanık olmuyor muyuz? Açıkçası asıl sorun Fethullah Gülen'in Amerika'dan çıkartılması ya da Türkiye'ye iadesi sorunu değildir... Uzun yıllar kendisini barışın, uzlaşmanın, hizmetin simgesi olarak sunan bir kişinin, fonda bedduasının da bulunduğu genel görüntüsü, onun için daha büyük bir sorun değil midir? Bu kişinin güdümündeki medyada seçilmiş iktidarı çocuk katilleriyle eş tutan yorumlar ya da bu kişinin örgütünün mensuplarının devlet kurumlarına sızma girişimleri ortada değil midir?”* (Barlas, 2014). Gülen Cemaati hoşgörü, uzlaşma kavramlarının esas alındığı bir cemaat görüntüsü vermiş, dinler arası kardeşlik kavramlarını ön plana çıkarmıştır. Barlas 17 Aralık operasyonlarının ardından iktidar ile karşı karşıya gelen Gülen Cemaatinin bu söylemlerinin içinin boş olduğunu ifade etmekte, kurgulanmış bir senaryodan başka bir şey olmadığı yönünde görüş bildirmektedir. Gülen Cemaatinin milli iradenin kararlarını görmezden gelerek devlet yönetimini elinde tutan iktidara karşı hukuk dışı yollarla saldırılarını gayri ahlaki olarak değerlendirmektedir. *“‘Dinler arası diyalog’ benzeri ilkelerle yola çıkanların, bırakın farklı dinden olanlarla diyaloglarını, kendi ülkelerinin seçilmişleri ile kural tanımayan bir iktidar kavgasına giriştiklerine tanık olmuyor muyuz?”* cümleleri bu düşüncenin açığa çıktığı ifadelerdir. Cümleler okura soru sorma yolu ile kurularak, benimsenen düşüncenin onaylanması sağlanmaya çalışılmıştır. Barlas Gülen Cemaatinin tehditkâr ve tahrik edici yönüne vurgu yapmaktadır. *“Bu kişinin güdümündeki medyada seçilmiş iktidarı çocuk katilleriyle eş tutan yorumlar ya da bu kişinin örgütünün mensuplarının devlet kurumlarına sızma girişimleri ortada değil midir?”* cümlelerinde geçen *“çocuk katilleriyle eş tutan yorumlar”* ifadesi tahrik ifadelerinin

açığa çıktığı cümledir. Çocuk katilleri, yorumu ile terör örgütü PKK kastedilmekte, dolayısıyla Gülen Cemaatinin, AKP hükümetini bir örgüt ile eşdeğer tuttuğu anlamı çıkarılmaktadır. “*Bu kişinin örgütünün mensuplarının devlet kurumlarına sızma girişimleri ortada değil midir?*” İktidarın sürekli değiştiği paralel devlet, söylemi akıllara gelmekte Barlas bu fikriyle egemen ideolojiyi yeniden üretmektedir.

Bugün gazetesi yazarı Nazlı Ilıcak ise Gülen Cemaatinin paralel örgüt olarak tanımlanmasına karşı çıkmakta, bu karşılığa dair düşüncelerini yazılarında okuyucularına sunmaktadır. Ilıcak’ın “*Sami Selçuk’a Göre Paralel Devlet*” başlıklı yazısı “*Eski Yargıtay Başkanı Prof. Dr Sami Selçuk, Cüneyt Özdemir’in CNN Türk’teki 5N1K programında “paralel devlet” hakkındaki düşüncesini söyledi: “Kanıtlanması mümkün olmayan şeylerle kamuoyunu oyalamanın bir anlamı yoktur. Paralel devlet, ‘Buyruğa uyma’ diyenlerde aranmalı.” Devletin bir nizamı var. Savcısı, kolluk gücü var. Savcı talimat veriyor, kolluk, bu emri yerine getirmiyor ya da getirmesi birileri tarafından engelleniyor. Sami Selçuk’un kastettiği bu ‘paralel devlet’.*” (Ilıcak, 2014) cümleleriyle devam etmektedir.

Verilen ifadelerde paralel örgüt kavramlarının altının boş olduğu, bu söylemlerle rüşvet olayının üzerinin kapatılmaya çalışıldığı anlamı çıkmaktadır. Selçuk, edilgen kişi olarak iktidarın temelindeki kişileri bu olayların uzantısı olarak değerlendirmiştir. İktidarın tutumu ‘*ahlak ve toplumsal sorumluluk sahasını*’ (Güneş, 2006: 65) bozan bir anlayışla ilerlediği yönünde ele alınmıştır. “*buyruğa uyma’ diyenlerde aranmalı*” ifadesinde kullanılan kavramlar bu yönde anlam oluşturmuştur. “*Kanıtlanması mümkün olmayan şeyler*”, “*Paralel devlet, ‘buyruğa uyma’ diyenlerde aranmalı*”, “*Kolluk, bu emri yerine getirmiyor ya da getirmesi birileri tarafından engelleniyor*” cümleleri, iktidarın kamuoyunu meşgul etme yöntemi olarak kullandığı ifadeler olarak biçimlendirilmiştir. ‘*Buyruğa uyma’ diyenlerde aranmalı*” cümlesi açıkça iktidarı işaret etmekte, derin devlet kavramlarının ülkeyi yönetenlerin kendilerinin devreye soktukları kavramlar olarak değerlendirilmektedir. “*Sami Selçuk, ‘paralel yapı’ diye, adaletin tecellisini engellemeye çalışanları işaret ediyor*” (Ilıcak, 2014) ifadesi bu duruma kanıt olarak gösterilmiştir. “*Adaletin tecellisini engellemeye çalışanlar*” ifadesi ile iktidarın öncelikli suçların üzerini kapamaya çalıştığı mesajı verilmektedir. Ilıcak yazısında başka birinin sözlerinden alıntı yaparak kendi düşüncesinin haklılığını ortaya

koymaya çalışmış, devletin zirvesinin gerçekleri, kendisine göre gerçek olmayan şeylerle kapamaya çalıştığının altını çizmiştir.

Zaman gazetesi, Sabah'ın Gülen Cemaatine yönelik olarak yaptığı haberlere karşılık olarak “*Sabah, Kara Propaganda Bülteni Oldu*” başlıklı haberi yapmıştır. Haber “*Kimliği belirsiz, hizmet hareketiyle ilgisi olmayan kişilerin mizansen ses kayıtlarının yanına montajlı Fethullah Gülen kayıtları konularak sosyal medyaya servis ediliyor. Engellenen 2. yolsuzluk operasyonunda şaibeli şekilde devredildiği ortaya çıkan Sabah ve Takvim, operasyonel malzemeleri harmanlayıp mizanpaj hileleriyle hizmet hareketine karşı kullanıyor. Hayali görüşmeler sanki Gülenle irtibatlı kişilerin konuşmaları gibi manşete taşıyor. Montajlı illegal ses kayıtları, Başbakan'ın konuşmalarının ana temasını oluşturuyor*” (Zaman, 2014: 1) cümleleri ile devam etmektedir. “*Montajlı illegal ses kayıtları, Başbakan'ın konuşmalarının ana temasını oluşturuyor*” ifadeleri ile Sabah gazetesinin iktidar ile hareket ettiğinin altı çizilmiştir. Ortaya çıktığı iddia edilen ses kayıtlarının montajlı olduğunun ispatı nasıl yapılmıştır? Bu ispatın delili olabilecek herhangi bir belge ortaya konmamıştır. Bu kadar net konuşuyor olmanın dayanağı nedir? Zaman gazetesi 17 Aralık operasyonlarından sonra iktidar üyelerine ait oldukları iddia edilen tapelerle alakalı sürekli haber yapmış bir önceki kısımda bu haberlerin analizinde Zaman gazetesinin, olduğu iddia edilen tapelerin kesin olduğu yönünde bir dil kullandığıyla ilgili bulgular öne sürmüştük. Bu haberde benzer tapelerin Gülen Cemaatiyle ilgili ortaya çıkmış olmasının iftira olarak değerlendiriliyor olması yanlış habercilik yapıldığını ortaya koymaktadır. Her iki taraf için de gerçekliği ispat edilmemiş bir olay için gazetenin iktidarla alakalı kısmında kesin hükümler kullanması, Gülen Cemaati için kurulan bir oyun olarak değerlendirmesi objektif olunmadığını göstermektedir. Dolayısıyla Zaman gazetesi Sabah'ın kullandığı ifadeleri ve yaptığı haberleri iftira, yalan haber olarak tanımlamaktadır. Benzer şekilde Zaman gazetesi yazarlarından Hüseyin Gülerce'nin “*Hizmet, Kaset ve 'Paralel' Yapı*” başlıklı yazısı, iktidarın Gülen Cemaatine yönelik olarak 17 Aralık operasyonlarından sonra kullandığı paralel devlet, ses kayıtlarıyla alakalı yorumlarını taşımaktadır. “*Meğer Hizmet hareketi hakkında kimilerinde ne iflah olmaz bir kin, ne önlenemez bir nefret, ne gözleri karartan bir düşmanlık varmış. Zaten yaşadığımız süreç; savrulmaların, vefanın, dostlukların imtihana girdiği pek yaman bir süreç. Mü'mince durumu*

korumanın ve hukukun üstünlüğünü savunmanın dışında yapılabilecek bir şey yok” (Gülerce, 2014) cümlelerinde geçmişte var olan AKP-Gülen Cemaati dostluğuyla ilgili yorumlar yer almakta, operasyonlardan sonra yaşanan süreçte meydana gelen olaylar, olduğu zannedilen dostluğun olmadığı yönünde bir anlam oluşturmuştur. Süreç iki taraf arasındaki ipleri koparmıştır. *“Mü’mince duruşu korumanın ve hukukun üstünlüğünü savunmanın dışında yapılabilecek bir şey yok”* ifadeleri bunu göstermektedir. Dini söylemlerle desteklenen cümleler hukuka gönderme yapmaktadır. *“Öyle ki son günlerde, Muhterem Gülen aleyhine kamuoyu oluşturmak için adeta bir yerden düğmeye basılmışçasına; ‘siyasileri kasetle tehdit etti’, kaset hazırlayanları biliyor, hatta daha da ileri gidip ‘şantaj için kaset hazırlatıyor’ türünden uydurulmuş argümanlarla iftira kampanyası başlatıldı. Muhterem Hocaefendi’nin daha önce defalarca aksi yönde bütün açıklamalarına rağmen kasıtlı yorumlar ve çarpıtmalarla kamuoyunda bir algı oluşturulmaya çalışılıyor. Sanki bütün siyasiler hakkında olan ve olacak komplo ve şantaj girişimleri, Muhterem Gülen’e yakın bazı insanlar tarafından yapılıyor ve yaptırılıyor veya mutlaka haberdar olunuyor ve meydana gelmeden önce kendisine haber veriliyor”* (Gülerce, 2014). Gülerce’nin yazısında yer alan bu ifadeler Zaman gazetesinin, iktidara yönelik olarak yaptığı haber içerikleriyle benzer formlar oluşturmaktadır. *“Siyasileri kasetle tehdit etti”, “Kaset hazırlayanları biliyor”, “Şantaj için kaset hazırlatıyor”* ifadeleri bu argümanlardan bazılarıdır.

Özellikle Başbakan Erdoğan olayların sorumlusu olarak gördüğü Gülen Cemaati için bunlara benzer ifadeler kullanmıştır. Aşağıda farklı gazetelere ait olan haber içerikleri bu ifadelere benzer özellikler taşımaktadır.

Zaman gazetesi diğer basın organlarının ve iktidarın Gülen Cemaati için kullandığı ifadeleri hoş karşılamamıştır. Yukarıda Gülerce'nin yazısında da bu durumla alakalı eleştirilere değinmiştik. Benzer açıdan Zaman gazetesi yazarı Ekrem Dumanlı'nın yazdığı “*Dikenli Diller Çıt Çıt Tweet'ler*” başlıklı yazısı gazetenin yaptığı haberlerle içerik açısından benzerlik göstermektedir. “*Sadece siyasetin dili mi dikenli? Maalesef hayır. Diken siyasete münhasır kalsaydı, belli bir oranda müsamaha ile bakılabilir, buradaki arıza toplumsal iç direnişlerle akim bırakılabilirdi. Ne yazık ki dikenli dil, çerçevesi dikenli tellerle örülmüş kısır bir*

zihniyetten kaynaklanıyor ve tefekkür gerektiren her alanı temerküz kampına çeviriyor. Dikenli tellerle sarılmış o çerçeveyi aştığınız an dikenli dil devreye giriyor, taciz ediyor, akla hayale gelmedik ithamlarla günahınızı alıyor. Bu yaralayıcı dile ‘eski Türkiye’den alışık olanlar tacize aldırış etmeksizin kendi işini dürüstçe yapmaya devam ediyor; lakin birilerinin bolca nutkunu irad ettiği ‘Yeni Türkiye’ hayali erimeye devam ediyor. Kendini ‘muhafazakâr’ olarak tanımlayanların atladığı bir nokta var: Din bize dil de emrediyor. Gıybetten, yalandan, iftiradan şiddetle sakındırdığı gibi, Kavl-i Leyyini (tatlı dili) emrediyor, sevdirmeyi, nefret ettirmemeyi, kolaylaştırmayı salık veriyor. Hem bu dine inanıp hem bize tavsiye edilen üsluptan ayrılmanın, huşunetle konuşup en ağır ithamlarda bulunmanın makul bir gerekçesi yoktur. Tekfîr, tehdit ve tenfirin vebali büyük olduğu gibi akabeti de korkunçtur. Muhafazakâr kesime seslenen bir kısım medyada kullanılan sert üslup maalesef Hariciliği, Haşhaşiliği vb. çağrıştırıyor; öyle coşkun, öyle savruk, öyle tehlikeli” (Dumanlı, 2014). “Dikenli tellerle sarılmış o çerçeveyi aştığınız an dikenli dil devreye giriyor, taciz ediyor, akla hayale gelmedik ithamlarla günahınızı alıyor” cümleleri iktidarın gücünü temsil etmekte, dolayısıyla burada kastedilen AKP hükümeti olmaktadır. “dikenli tellerle sarılmış o çerçeve” cümleleri iktidarın dokunulmaz olduğu yönünde algı oluşturmakta, tasvir edilen çerçevenin dışına çıkılması durumunda gerçekliği olmayan söylemlerle karşılaşılabilineceği iddia edilmektedir. “dikenli dil” ifadesi ile siyasete yakışmayan cümlelerin kullanıldığı ve bu kullanım şeklinin anlamlı bir açıklamasının olmadığı iddia edilmektedir. Recep Tayyip Erdoğan 17 Aralık operasyonlarından sonra Gülen Cemaatini devlet içerisinde oluşan paralel örgüt kavramlarıyla itham etmiş bu söylemlerini de her geçen gün artırmıştır. Dumanlı yazısında “Kendini ‘muhafazakâr’ olarak tanımlayanların atladığı bir nokta var: Din bize dil de emrediyor. Gıybetten, yalandan, iftiradan şiddetle sakındırdığı gibi, Kavl-i Leyyini (tatlı dili) emrediyor, sevdirmeyi, nefret ettirmemeyi, kolaylaştırmayı salık veriyor. Hem bu dine inanıp hem bize tavsiye edilen üsluptan ayrılmanın, huşunetle konuşup en ağır ithamlarda bulunmanın makul bir gerekçesi yoktur.” Özellikle dini söylemlerin ön plana çıktığı yazıda Dumanlı hem kendi mensubu olduğu gazetenin ideolojisini yansıtmış hem de muhafazakâr parti olarak tanımlanan AKP’yi bu bağlamda ele almıştır. Dini söylemlerle bireylerin düşünceleri üzerinde etkili olmaya çalışıldığı gibi, iktidar

söylemlerinin doğru olmadığı yönünde algı oluşturulmuştur. Bazı medya gruplarının benzer dil kullanıyor olmalarının da toplumsal bölünmeye neden olduğunu belirtmektedir. 17 Aralık operasyonlarından sonra yaşanan en büyük gelişmelerden biri de 28 Şubat'ta yaşanan tahliyelerden sonra operasyonlarda adı geçen hiç kimsenin cezaevinde kalmamış olmasıdır. Cumhuriyet gazetesi yazarı Mustafa Balbay *“Yazıklar Olsun!”* başlıklı yazısında bu olaya değinmiştir. *“17 Aralık operasyonu 28 Şubat'ta sıfırlandı. O gün başlayan üç ana dosya halinde sürdürülen yolsuzluk operasyonunun hemen ardından karşı operasyon başlamış ve iktidar koalisyonu içindeki çatlakta yarıma yaşanmıştı. Altın kaçakçılığından ihaleye fesat karıştırmaya, kaynağı açıklanamayan toplu para bulunmasından çeteciliğe kadar bir dizi suçlamayı içeren 17 Aralık sürecinin sıfırlandığını vurguladık ama burada noktalanaacağı söylenemez. Daha sıfır'ın altı var.* (Balbay, 2014). Yazarın *“yolsuzluk operasyonu”* söylemi ile Cumhuriyet gazetesinin 17 Aralık operasyonlarını sunuş biçimi örtüşmektedir. Bu bağlamda yazar mensubu olduğu gazetenin ideolojisine paralel bakış açısı sunmaktadır. Yazının başlığı olan *“Yazıklar Olsun!”* ifadesi de bu söylemlerden biridir. Kullanılan başlık iktidar odaklı sert söylemlerden biridir. Kullanılan kavramlar iktidarı temsil noktasında açığa çıkmaktadır. Olayın sunumu okuyucuya operasyonların gelişimini hatırlatma biçiminde yapılmıştır. *“17 Aralık operasyonu 28 Şubat'ta sıfırlandı”* ifadesi operasyonların iktidara bakan yönüyle bitirildiğini, *“17 Aralık sürecinin sıfırlandığını vurguladık ama burada noktalanaacağı söylenemez. Daha sıfır'ın altı var”* ifadeleriyle de sürecin Gülen Cemaatine yöneldiği ifade edilmektedir. Yazının devamında kullanılan ifadeler de bu durumu göstermektedir. *“Karşılıklı buzlaşma süreci var. 17 Aralık'ın ikinci önemli dilimini 25 Aralık'ta Başbakan'ın oğluna uzanan ifade süreci oluşturuyordu. Bu aşamadan sonra operasyon tersine döndü. Polisler, savcılar, hâkimler görevlerinden alındı, yerlerine yenileri atandı. Operasyonu başlatan savcılarla ilgili karşı soruşturmalar açıldı. Onlar da bir bakıma yolsuzlukların üzerine gitme suçu işlediler. Başbakan 17 Aralık operasyonunun başlıca göğüsleyicisi olduğunu ilan edip yıllarca koalisyonu birlikte yürüttükleri cemaate karşı savaş açtı. Bu savaşın görünür gelecekte durması beklenemez. Aksine başta ‘seri tapeler’ olmak üzere yeni savaş yöntemleri cepheye sürülecek. 17 Aralık sürecinde hiçbir tutuklu sanığın kalmamasıyla birlikte geçici zafer parti kanadının görüldüğü. Çünkü parti*

operasyonun tüm yargısal süreçlerine hâkim olacak bir mevzi edildi.” (Balbay, 2014). “Karşılıklı buzlaşma süreci var” cümlesi iktidar ile Gülen Cemaati arasında yaşanan kutuplaşmayı kastetmektedir. ‘Karşılıklı’ kavramından, ortaya çıkan sorunların her iki tarafa dayandığı anlamı çıkmaktadır. Olayın bütününden özele gidildikçe operasyonların şeklinin değiştiği anlaşılmaktadır. Balbay kurduğu cümlelerle bu durumu desteklemeye çalışmaktadır. “17 Aralık’ın ikinci önemli dilimini 25 Aralık’ta Başbakan’ın oğluna uzanan ifade süreci oluşturuyordu. Bu aşamadan sonra operasyon tersine döndü.” Başbakan’ın oğlunun sorgulanmasının ardından operasyonların yönünün değişmesi üstü kapalı olarak eleştirilmekte cümle içerisinde kullanılan yorumlanmış cümleler yanlı bir söylem gücünü ortaya koymaktadır. “Başbakan 17 Aralık operasyonunun başlıca göğüsleyicisi olduğunu ilan edip yıllarca koalisyonu birlikte yürüttükleri cemaate karşı savaş açtı.” Kullanılan cümlelerden Başbakan’ın gerçek siyasetin dışına çıktığı anlamı verilmekte, operasyonların karşılıksız bırakılmayacağı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla iktidarın Gülen Cemaati aleyhinde bir politikaya girişeceği vurgulanmaktadır. “Başlıca göğüsleyicisi”, “savaş açtı” ifadeleri ile retorik güçlendirilmiştir. “Bu savaşın görünür gelecekte durması beklenemez.” Yaşanan sürecin uzun bir süre devam edeceği anlamı verilmekte, “seri tapeler olmak üzere yeni savaş yöntemleri cepheye sürülecek” cümlelerinde işlenen kodlarla düşünce yargısal anlamda ortaya konmaktadır. Kullanılan kesin ifadeler sürece hâkim olunduğu yönünde ideolojik formlar oluşturmaktadır.

17 Aralık operasyonlarını takip eden süreçte Emniyet’te yaşanan görevden almalar ile 4 daire başkan yardımcısı ile beraber üç şube müdürünün görev yeri değiştirilmiş emniyette sürekli tasfiyeler yaşanmaya başlamıştır. 7 Ocak 2014 tarihinde İstanbul Cumhuriyet Başsavcı Vekili Zekeriya Öz görevden alınmış, Bakırköy Başsavcı Vekili olarak ataması yapılmıştır. 8 Ocak 2014’te AKP yönetimi HSYK’nın yapısal olarak değiştirilmesiyle alakalı yasa teklifini TBMM Başkanlığına sunmuştur (CNN TÜRK, 2014). Bu bağlamda yaşanan süreç farklı gazetelerde farklı sunumlarla yer almıştır. İktidara muhalif olan Zaman, Cumhuriyet, Sözcü gazeteleri ilk sayfa haberlerinde olaylara geniş yer ayırmıştır.

Cumhuriyet gazetesi “Kıran Kırana” ana başlığını, “Yeni yolsuzluk dalgası başladı. Operasyonu yönetenler jet hızıyla görevden alındı” üst başlığı ile vermiştir.

“Emniyet Toz Duman” ara başlığı “Hükümet 17 Aralık yolsuzluk soruşturması sonrasında emniyette başlattığı operasyonu sürdürüyor” cümleleri ile devam etmiştir. “Yargıda da Tek Adam” başlığı “AKP, kendisine uzanan yolsuzluk operasyonunun ardından 12 Eylül 2010’daki referandumda bağımsızlığının sağlandığını ileri sürdüğü HSYK’nın yapısını sil baştan değiştiriyor” cümleleri ile devam etmektedir. Haber başlığı ile haberle bağlantılı diğer haberlerin içerikleri uyumludur. “Kıran Kırana” ifadesi iki taraflı yaşanan bir mücadeleyi anlatmaktadır. “Yeni yolsuzluk dalgası başladı.” cümlesinin devamında operasyonlarda görev almış kişilerin görevlerinden alınmasını, ikinci yolsuzluk olayı olarak tanımlamaktadır. İktidarın bu tutumu dolaylı olarak suçun kabul edildiği anlamını taşımaktadır. Kullanılan cümlelerde verilen ideolojik formasyonlar bunu göstermektedir. “Yargıda Da Tek Adam”, “Emniyet Toz Duman”, “HSYK’nın Yapısını Sil Baştan Değiştiriyor”, “Yeni yolsuzluk dalgası” ifadeleri bu formasyonlardandır. Bu cümleler aynı zamanda iktidarın adli müdahalede bulunduğu anlamıyla pekişmektedir. Dündar’ın “Ortadan kaldırılmaya çalışılan mahkeme, tabutuna çakılan çivileri söküyor, ‘Beni öldüremezsiniz’ diyerek tahliyelere direnıyor. Kendisini tarihten silen Meclis’e meydan okuyor”(Dündar, 2014) ifadeleri, analizi yapılan habere paralel anlamlar içermekte, “ortadan kaldırılmaya çalışılan mahkeme” cümlesi iktidarın hukuka müdahale ettiği anlamını vermekte, “Kendisini tarihten silen Meclis’e meydan okuyor” ifadeleriyle de kuvvetler ayrılığı ilkesinin zayıflatıldığı, iktidarın devlet organlarının işleyişini kendi lehleri yönünde kullanmaya çalıştıkları iddia edilmektedir. “Devletin, paraleliyle kanlı savaşında ikisi birden yenildi” (Dündar, 2014). İktidar ile Gülen Cemaati arasında yaşanan gerginliğin iki taraf içinde yenilgiyle sonuçlandığı anlamı verilmektedir. Dündar böyle bir tespit için nesnel anlamda herhangi bir kaynak göstermemiştir. 30 Mart seçimlerinin sonucu yazarın düşüncesiyle tezat bir sonuç ortaya koymuştur. “Devletin Paraleliyle” ifadesi Gülen Cemaatini devlet içerisinde büyüyen bir devlet olarak görmekte, yazar iktidarın bu güçle ortak hareket ettiği anlamını satır aralarına gizlemektedir. Çünkü her iki tarafın birbirlerine savaş açmış olması, önceden var olan bir ittifakın göstergesidir. “Kim derdi ki, Ergenekon davasının savcısı Başbakan, davanın yargıçlarına karşı, tahliyeler için uğraşacak”, “Kim derdi ki eski Genelkurmay Başkanı, kendisine ‘kumpas’ kuranların hükümetle girdiği savaş

sayesinde dışarı çıkacak” (Dündar, 2014). Ergenekon davasının sorumlusu olarak hem iktidar hem Gülen Cemaati sorumlu tutulmuş, iki taraf arasında yaşanan uzlaşmazlığın, ortak hareket edilen bir davanın lehine bir dönüşe sebep olduğu savunulmuştur. Ergenekon davasının bir oyun, kurmaca olduğu ileri sürülmektedir. Dolayısıyla gülen cemaati sadece din kökenli bir cemaat değil, devletin temel dinamiklerine müdahale edebilecek kadar örgütlenmiş bir yapıdır. Yazarın bakış açısı bu noktada gelişmektedir.

Zaman gazetesi “28 Şubatın Acıları Yeniden Yaşanmasın” ana başlığı “*Dönemin HSYK’sı tarafından 28 Şubat 1997’deki MGK toplantısından bir süre sonra ihraç edilen Savcı Altın, kamudaki görevden almaların yeni mağduriyetlere yol açacağı uyarısında bulundu: Fişlemeler üzerinden yürütülen tasfiyeleri, maşeri vicdanda kabul etmez*” spotuyla özetlemiştir. Kullanılan ifadeler egemen ideolojinin aksi yönünde, eleştirel söylem biçiminde verilmiştir. “*Kamudaki görevden almaların yeni mağduriyetlere yol açacağı*” ifadesi Foucault’un değindiği disiplin söylemlerini akıllara getirmekte, iktidarın uygulamalarının itaatkar bedenler yaratma eğiliminde geliştiğinin altı çizilmektedir. “*Fişlemeler üzerinden yürütülen tasfiyeleri, maşeri vicdanda kabul etmez*” cümleleri iktidarın hukuku, doğru olmayan yöntemlerle kullandığı anlamında verilerek, iktidarın işleyişi olumsuzlanmaktadır. “28 Şubatın Acıları Yeniden Yaşanmasın” başlığı ile fetret dönemine doğru gidildiği anlamı verilmekte, operasyonlardan sonra iktidarın tutumunu, kendi oluşturduğu yasalar yolu ile normalleştirmeye çalıştığına yönelik anlam çıkarılmaktadır. Haberde Savcı Altın’ın düşünceleri ile verilmek istenen ideoloji desteklenmiştir.

Sözcü “*Nereye Elini Atsan Yolsuzluk Fıskırıyor*” ana başlığını “*Bakanlar, oğulları, bacanakları, enişterleri, kayınpederleri ve Başbakan’ın oğlunun adı, yolsuzluk dosyalarında yer alıyor. Bunları ortaya çıkaranlar ise görevden alınıyor*” spotuyla özetlenmiştir. Kullanılan başlık ile spot uyumludur. Kurulan cümleler birbirini desteklemekte dolayısıyla bölgesel uyum sağlanmaktadır. “*Bunları ortaya çıkaranlar ise görevden alınıyor*” ifadesinin ardalanı, kastedilen kişi bilgisi verilmediği için boş bırakılmıştır. Özellikle başlıkta kullanılan ironik kelimelerle haberin retorik gücü güçlendirilmiştir. İktidarla ilişkili kişiler cümle yapısında etken olarak kullanılmıştır. Asıl olay arka plana itilmemiştir. “*Nereye Elini Atsan Yolsuzluk*

Fıskırıyor” cümlesi göndergesel manada yani iktidarı temsil eden alanların kirlendiği anlamını vermekte, iktidar esas özne olarak kullanılmaktadır.

17 Aralık operasyonlarından sonra ortaya çıkan tapeler, iktidarı zor durumda bırakmış, sosyal medyada yayınlanan tapeler özel hayatın ihlali bağlamında ele alınarak gerekli hallerde internet erişiminin sınırlandırılması ile ilgili kanun tasarısı 14 Aralık 2014’te plan ve bütçe komisyonu tarafından incelenmeye alınmıştır. İstanbul Cumhuriyet Başsavcısı Turan Çolakkadı 16 Ocak 2014 tarihinde görevden alındı. Aynı tarihler arasında Bilal Erdoğan’ın avukatı bir açıklama yaparak müvekkilinin ifade vermeye hazır olduğunu söylemiştir. 27 Ocak 2014 tarihinde ise Fethullah Gülen BBC’ye yaptığı röportajda yolsuzluk olayının gerçek olduğu yönünde beyanda bulunmuştur (CNN TÜRK, 2014). Yaşanan gelişmelerde bazı yazarlar ve gazeteler 17 Aralık operasyonlarını 30 Mart öncesinde milli iradenin gücünün kırılması bağlamında ele almıştır.

Türkiye gazetesi “30 Mart Milat Olacak” başlıklı haberini “Erdoğan ‘Paralel Yapı’ya Meydan Okudu” üst başlığıyla vermiş “Başbakan 17 Aralık darbe girişimi ile milli iradeye pusu kurulduğunu söyledi ve ‘bu oyunu sandıkta bozacağız’ dedi” cümleleri ile de habere giriş yapmıştır. Haber başlığıyla spot uyumludur. Kullanılan ifadeler iktidar söylemini yeniden üretmiştir. “30 Mart Milat Olacak” başlığıyla, başbakanın sözleri olduğu iddia edilen “Başbakan 17 Aralık darbe girişimi ile milli iradeye pusu kurulduğunu söyledi” ifadeleri bu anlamın üretildiği cümlelerdir. 17 Aralık operasyonlarının iktidara karşı darbe girişimi olduğu, iktidarın denetim altına alınmaya çalışıldığı anlamını vermektedir. “Erdoğan, ‘Paralel Yapı’ya Meydan Okudu” ifadelerinde ‘paralel yapı’ söyleminin tırnak içerisinde ön plana çıkarılması editöryal bir yanlılığın göstergesidir. Gazetenin kullandığı dil, iktidar ideolojisinin benimsendiğini göstermektedir. Yıldırım Oğur seçim sonrasında yazdığı yazılarda gazeteye paralel söylemler geliştirmiştir. “Cemaat: Artık bavulları açıp siyasi alana yerleşen. Israrla kutusuna yürüyen ama hâlâ yürümüyormuş gibi yapan. Devlete sızmayı, gönüllere sızmaya tercih etmiş sonsuz Sızıntı kaynağı. Montesquieu’yu mezarından kaldırıp ‘kuvvetler ayrımında siz yoktunuz’ diye bildiri dağıttırarak iktidarın paralel ortağı. Ağlayan Çocuğu bile tutuklayıp götürebilecek polis ve savcılarla, Unkapanı prodüktörlerinden daha çok kasetle anılan. 2014’te laiklerin en büyük ümidi.” (Oğur, 2014). Yazıda özellikle dikkati çeken nokta yazarın

“Montesquieu’yü mezarından kaldırıp ‘kuvvetler ayrımında siz yoktunuz’ diye bildiri dağıttıracak iktidarın paralel ortağı” cümleleridir. Bilindiği gibi Montesquieu kuvvetler ayrılığı ilkesini sonuna kadar savunmuş bir düşünürdür. Yazar, Gülen Cemaati tarafından devletin tüm dinamiklerinin yok sayıldığı anlamını vermiştir. ‘Paralel’ kavramının cümle kuruluşunda verilmesi illegal örgütlenmenin kaynağı olarak gösterilmiştir. Dini cemaatlerde esas amaç kişilerin manevi duygularını harekete geçirmektir. Yazar, Gülen Cemaatinin dini kökenli olmasına rağmen amacından ayrıldığını iddia etmektedir. *“Devlete sızmayı, gönüllere sızmaya tercih etmiş sonsuz Sızıntı kaynağı”* ifadelerinden çıkarılan sonuç bu yönde gelişmektedir. ‘Sızma’ kelimesi de yasal olmayan yollarla devlet içerisinde büyüme bağlamında anlam oluşturmuştur. *“Seçimlere özel efektli beddualar, kınından çıkarılmış istihbaratçılar, fedai savcılar, sonsuz sızıntı ve istihbarat kaynağı gazeteciler, ablalar, abiler, özel seçim gazeteleri, tape'ler, ittifaklarla girdiler. Uzun adama ömür biçtiler. Ama açık ara ve ağır kaybettiler”* (Oğur, 2014). Kullanılan ifadeler toplumu ve siyasal iktidarı etkilemek için kullanılmıştır. Fikirler iktidarın ideolojisi olması bakımından egemenliği pekiştirilmektedir.

Sabah gazetesi *“Pensilvanya’ya Biat Mektupları”* başlıklı haberini manşetten özel haber olarak vermiş, *“Paralel yapı mensupları, bürokrasiye girerken ‘abi’leri aracılığıyla Gülene ıslak imzalı biat mektubu gönderiyor”* spotuyla haberi özetlemiştir. Başlık ile spot uyumludur. *“Pensilvanya’ya Biat Mektupları”* cümlesinde hedef Fethullah Gülen’dir. Gazete iktidarın söylemleri doğrultusunda gerçekleştirdiği ideolojisini yine iktidar söylemlerine paralel olarak yeniden üretmiştir. Kullanılan ifadeler bireylerin algısına müdahale etmekte, kavramlar göstergeler yolu ile değil göndergeler yolu ile verilmektedir. Yani *“Paralel yapı mensupları”* ve *“abi’leri”* kavramlarının kullanılış şekli dilin haber metni içerisinde öyküleştirilerek kullanıldığını göstermektedir.

Akşam gazetesi *“Âlim müsveddelerini Tarih Affetmez”* başlıklı haberini *“Başbakan Erdoğan’dan derin operasyonun perde arkasındakilere ilişkin sert eleştiri: yaşadığımız fetret gelip geçer. Bu medeniyet yalancı peygamberleri, sahte velileri, içi boş, kalbi boş âlim müsveddelerini bünyenin virüsü reddettiği gibi reddetmiş ve tarihin çöplüğüne mahkûm etmiştir”* spotuyla özetlemiştir. Gazete ‘âlim’ kavramıyla Gülen Cemaati mensuplarını kastetmektedir. Bu bağlamda 17

Aralık operasyonlarının sorumlusu olarak Gülen Cemaati gösterilmekte, ‘tarih affetmez’ cümlesiyle de savunulan düşünceye arka plan sunulmaktadır. Dolayısıyla gelecekte dahi Gülen Cemaatinin bu gerçeklikle yüz yüze geleceği söylenmektedir. “*Başbakan Erdoğan’dan derin operasyonun perde arkasındakilere ilişkin sert eleştiri: Yaşadığımız fetret gelip geçer*” ifadelerinde operasyonların perde arkası olarak kastedilen şeylerin ne olduğuna dair her hangi bir bilgi bulunmamakta, asıl amacın çok daha farklı olduğu yönünde algı oluşturulmaktadır. Olayların sonucunda iktidarın işleyişinde duraklama yaşadığı ancak bu duraklamanın geçici olduğu ifade edilmektedir. “*Bu medeniyet yalancı peygamberleri, sahte velileri, içi boş, kalbi boş âlim müsveddelerini bünyenin virüsü reddettiği gibi reddetmiş ve tarihin çöplüğüne mahkûm etmiştir.*” Çok açık Gülen Cemaati kastedilmekte, Gülen Cemaatinin esas gerçeklerle bir gün yüzleşeceği anlamı verilmekte, dini kökenli olan cemaatin gerçeklikleri yanlış yönde göstererek amacın dışında hareket ettiği ifade edilmektedir. Gülen Cemaatinin verdiği zararlardan dolayı gelecekte de suçlu ilan edilmesinin kaçınılmaz olduğu anlamı çıkarılmaktadır.

Akşam gazetesi “*Milletin Zaferi*” başlıklı haberini “*17 Aralık darbe girişimine, paralel örgüt tuzaklarına, kirli ittifaklara, vatana ihanete kadar uzanan dinlemelere tokat gibi cevap. Milli irade demokrasiye ve istikrara sahip çıktı. Ak parti tarihi seçim zaferlerinin en anlamlısını kazandı*” spotuyla özetlemiştir.

Cumhuriyet gazetesi “*Gerilim Kazandı*” başlıklı haberini, “*Yerel Seçimleri AKP Önde Bitirdi*”, “*3 Büyük İlin 2’sini CHP Aldı*”, “*Elektrikler Kesildi Hile İddiası Yağdı*”, “*Erdoğan’ın Mesajı Hesaplaşma Oldu*” üst başlıkları ile verilmiştir. Gazete genel olarak seçim sonuçlarını iktidar-Gülen Cemaati arasında yaşanan durumun sonucu bağlamında ele almış, seçimlerden AKP galip çıkmasına rağmen CHP ön plana çıkarılmıştır. AKP kazandıkları ile değil kaybettikleriyle temsil olmuştur. “*Elektrikler Kesildi Hile İddiası Yağdı*” ifadeleri ile seçimlerde şaibe olduğu iktidarın seçimlerde hile yaptığı anlamı verilmiştir. Gazete seçim sonuçlarından AKP’nin önde çıkmasını şaibeli değerlendirirken, gazetenin yazarlarından Hikmet Çetinkaya da sonuçları milli iradenin sosyo-kültürel yapısının sonucu olarak görmüştür. “*Türkiye bir AB ülkesi değildir. Ayrıca toplumumuz sözlü kültürden yazılı kültüre geçmemiştir. Hayata bakışı, sosyal, kültürel, ekonomik algılaması ‘bugün karnım doysun’ sınırındadır*” (Çetinkaya, 2014). Kullanılan

ifadeler Türk toplumunun politik bakış açısının gelişmediği yönünde anlam oluşturmakta, AKP'nin de bu açıdan kazandığı iddia edilmektedir. *“Erdoğan bunları bildiği için yerel seçimlere böyle girdi, CHP ve MHP'yi bu çizgiye çekti. Fethullah Gülen Hareketi'ni, eski yol arkadaşlarını hedef tahtasına oturttu. Kendince bir düşman yarattı”* (Çetinkaya, 2014). Erdoğan'ın toplumu iyi tanıdığı, bu yönde politika ürettiği, Gülen Cemaatini karşısına alarak mağdur edildiği anlamını topluma yansıtarak seçmeni yönlendirdiği algısı oluşturulmuştur. Dolayısıyla MHP ve CHP'nin Erdoğan'ın siyasetine kurban edildiği anlamı yaratılmıştır. *“Kendince bir düşman yarattı”* ifadeleri 17 Aralık operasyonlarıyla başlayan sürecin yazar tarafından bertaraf edildiği anlamına gelmektedir. Bu söylem dahi yazarın mensunu olduğu gazeteyle ortak dil kullandığını net olarak ortaya koymaktadır. Çünkü operasyonları başlatan taraf iktidar kanadı olmadığı gibi, yanlı yayın yapan Gülen Cemaati basın organlarının kullandığı dilde iktidar tarafından belirlenmemiştir. Cumhuriyet gazetesinin seçim sonuçlarını sunuş biçimi iktidar aleyhinde şüpheyandırmaya yönelik iken, Çetinkaya seçim sonuçlarını, politik görüşten yoksun kişilerin verdiği oylara bağlamaktadır.

Hürriyet gazetesi *“Sandık Kararı”* başlıklı haberini *“Türkiye seçimini yaptı. Seçime katılma oranı çok yüksek. Ak parti, 17'si büyük şehir olmak üzere 48 ilde belediye başkanlığını aldı. CHP, 7'si büyük şehir 15 ilde, MHP 3'ü büyükşehir 8 ilde, BDP bloku 3'ü büyükşehir olmak üzere 10 ilde başkanlıkları kazandı”* spotuyla haberi özetlemiştir. Kullanılan başlık ile spot uyumludur. Haber dili yorumlu değildir. 30 Mart seçimlerinden sonra ortaya çıkan veriler sayısal olarak verilmiştir. Seçim sonrasında yaşanan süreç kurgulanmamıştır. Kurulan cümleler birbirini açıklar niteliktedir. Bu bağlamda kullanılan spotun ardalan bilgisi verilmiştir. Cümle bozukluğu söz konusu değildir. Bu açıdan okur yönlendirilmemiştir.

Sözcü gazetesi seçim sonrasında yaptığı haberi çift başlıkla vermiştir. *“Tayyip'e Büyük Şok”* başlıklı haberi *“Erdoğan'ın kalesi gördüğü, balkon konuşması yaptığı Ankara'da 20 yıllık Gökçek dönemi kapandı. Mansur Yavaş savaşı kazandı”* spotuyla özetlerken, *“40 İlde Elektrik Kesildi! AKP Seçimi Kazandı”* başlıklı haberi de *“Sandıklar kapanıp oylar sayılmaya başlandığında AKP'nin oranı düştü. Her ne hikmetse elektrik kesildi. AKP'nin oyları kesinti sonrası arttı”* cümleleriyle özetlenmiştir. Kullanılan başlıkla seçim sonrasında ortaya çıkan sonuç uyumsuzdur.

Çünkü 30 Mart seçimleri AKP lehine sonuçlanmıştır. ‘Tayyip’ ifadesi, Recep Tayyip Erdoğan’ın dikkate alınmadığı, ülkenin Başbakanı olarak itibar görmediğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda iktidara paralel bakış açısının dışında muhalif tutum söz konusudur. Gazete Türkiye genelinde ortaya çıkan sonucu değil, iktidarın bölgesel kayıplarının sunumunu yapmaktadır. “Ankara’da 20 yıllık Gökçek dönemi kapandı” ifadesi bunu göstermektedir. “40 İlde Elektrik Kesildi! AKP Seçimi Kazandı.” Seçimlerde şaibe olduğu, illegal yöntemlerle milli iradenin kararına müdahale edildiği anlamı çıkarılmaktadır. Seçim sonrasında gazete haber içeriğinde iktidara yönelik söylemlerini artırmış Gülen Cemaati tarafından değerlendirmeleri yeterince sunmamıştır. Ancak Sözcü gazetesi yazarı Soner Yalçın yazısında seçimlerin kaybedenleri ve kazananlarına yönelik değerlendirmelerde bulunmuştur. “Gelelim ‘Kaybedenler Kulübü’nün diğer üyelerine: Bir numarası; Cemaattir, Fethullah Gülen’dir. Sanıyorum; devletten de, CHP’den de kovulacaktır. Bu seçimin en hayırlı sonucudur. Yalanlarla, komplolarla, tezgâhlarla insanların hayatını karartan, Pennsylvania’daki villadan siyaseti düzenlemeye çalışan bu derin Yapı’nın yok olup gitmesi Türkiye’nin yararınadır” (Yalçın, 2014). Gazete 17 Aralık operasyonlarının sonrasında süreci iktidar-cemaat arasında yaşanan bir uzlaşmazlığın sebebi olarak görmüş, en açık söylemlerini iktidara yöneltmiştir. Adli olarak ispatı yapılmamış suçlamaların kesinliği üzerine haber dili kullanmıştır. Bu noktada Soner Yalçın mensubu olduğu gazeteden farklı bir bakış açısıyla, tarafsız bir yorum sunmaktadır. “Gelelim ‘Kaybedenler Kulübü’nün diğer üyelerine: Bir numarası; Cemaattir, Fethullah Gülen’dir. Sanıyorum; devletten de, CHP’den de kovulacaktır. Bu seçimin en hayırlı sonucudur” (Yalçın, 2014). Operasyonların sorumlusu olarak Gülen Cemaati görülmekte, seçim sonuçlarının Gülen Cemaatinin sonunu hazırladığı anlamını vermektedir. Yalçın’ın Gülen Cemaati için ‘Devletten de kovulacak’ olmasıyla alakalı düşüncesi, dolaylı olarak Başbakan Erdoğan’ın devlet içerisinde oluşan paralel devlet düşüncesini desteklemektedir. Bu anlamda iktidarın seçimlerden başarılı olarak ayrılması hayırlı olarak görülmüştür. Fethullah Gülen üzerinden giden cümleler tüm cemaate yönelik olarak sürdürülmektedir. “Yalanlarla, komplolarla, tezgâhlarla insanların hayatını karartan, Pensilvanya’daki villadan siyaseti düzenlemeye çalışan bu derin Yapı’nın yok olup gitmesi Türkiye’nin yararınadır.” Yalçın’ın bu ifadeleri operasyonların darbe olduğu yönünde algı oluşturmaktadır. Yalan olarak

tanımlanan şeylerin neler olduğuyla ilgili bilgi bulunmadığı gibi, bireylerde hafızayı yeniden kontrol etme eğilimi yapılarak tapelerin sahte olabileceği yönünde algı yönlendirilmesi yapılmıştır. Yaşanan süreçte arka planda farklı gerçekliklerin olduğu sezdirilmeye çalışılmıştır.

Yeni Şafak, “*Türkiye Dik Durdu*” ana başlığını “*Türkiye, milli iradeyi hedef alan 17 Aralık darbe girişimine karşı sandığa koştu. Katılım oranları yüzde 90’ları buldu. Paralel örgüt ile işbirliği yaptığı CHP sandıkta hezimete uğradı. Ak parti 2009’daki oylarını 8 puan arttırdı. CHP ve MHP sessizliğe büründü*” spotuyla özetlemiştir. Gazetenin kullandığı cümleler, iktidara yönelik olarak gerçekleştirilen 17 Aralık operasyonlarının milli irade tarafından devletin bütünlüğünü tehdit eden bir darbe olarak algılandığını, bu bağlamda 30 Mart seçimlerinde halkın devletine sahip çıktığını ifade etmektedir. Seçimlere katılım oranlarının yüksekliğini bu düşünceye dayandırmıştır. “*Paralel örgüt*” olarak nitelendirilen Gülen Cemaatinin büyük bir hüsrana uğradığı, millet tarafından dışlandığı anlamı verilmiştir. AKP hükümetinin 30 Mart seçimlerinde önceki seçimlere oranla puanını artırmış olması toplumun bu olaylara itibar etmediğini göstermiştir. Benzer biçimde gazetenin yazarlarından Ali Bayramoğlu’nun “*Önce şu: AK Parti'nin mevcut siyasi koşullarda aldığı yüzde 45 oy gerçekten büyük bir başarıdır. Siyasi iktidar bir önceki yerel yönetim seçimlerine kıyasla oy oranını 7 puan arttırmış, en yakın rakibine 17 puan fark atmıştır*” (Bayramoğlu, 2014) yönündeki düşünceleri gazetenin ileri sürdüğü düşüncelerle paralellik göstermektedir. Ayrıca Bayramoğlu’nun “*Şöyle söylenebilir: Seçim sonuçlarını önemli ölçüde belirleyen hükümet-cemaat gerginliği oldu. Tüm diğer iddia ve açılar bu gerginliğin gölgesinde kaldı. Muhafazakar seçmen gayri meşru gördüğü cemaat hamlelerine, CHP ve diğer muhaliflerin bu hamlelerden istifade arayışına tepki gösterdi. ‘Meşruiyet’ ve gayri meşrunun ürettiği ‘mağduriyet’ her zaman olduğu seçmen davranışının ana gövdesini oluşturdu. Seçim sonuçlarının ilk büyük verisi budur. Diğer bir veri, şüphe yok ki ‘tapeler’, ‘kayıtlar’, döneminin önemli ölçüde kapanmış olmasıdır. Başka bir ifadeyle siyaset önüne açılan, kişilerden siyasi partilere muhalefetin kullanmaya çalıştığı gayri meşru yolun kapanması ve yöntemlerin iflas etmiş olmasıdır*” (Bayramoğlu, 2014). Bayramoğlu, 17 Aralık operasyonlarını toplum ve iktidar arasında kurgulamaktadır. Yazara göre operasyonlardan sonra iktidar toplum tabanında güvenoyu tazelemiştir. “*Gayri meşru*

gördüğü cemaat hamleleri” ifadelerinde operasyonların hedefi olarak Gülen Cemaati gösterilmiş, bireylerin bu operasyonların içeriğine inanmadığı anlamı çıkarılmıştır. “‘Tapeler’, ‘kayıtlar’, döneminin önemli ölçüde kapanmış olması” düşünceleri ile bu yargı desteklenmiştir. Dolayısıyla iletişimsel akıl ön plana çıkarılmış, bireysel denetim yollarının önü kapatılmıştır. “Muhafazakar seçmen” ifadesiyle de Gülen Cemaatini temsil eden tarafın dahi AKP’den yana tavır aldığı, Gülen Cemaatinin kendi çıkarları doğrultusunda yaptığı hamleleri reddettiği anlamı vurgulanmaktadır.

Star gazetesi “*Millet Darbeyi Sandığa Gömdü*” başlıklı ana haberini, “*Milli irade tuzaklara, ihanet operasyonlarına ‘dur’ dedi. Ak parti ve lideri Tayyip Erdoğan sekizinci seçimden de zaferle çıkarak siyaset tarihine geçti*” üst başlığıyla vermiştir. Gazetenin kullandığı dil gazete yazarı Taşgetiren’in kullandığı ifadelerle benzeşmektedir. *Her türlü bel altı vuruşun icra edildiği, normalde Ak Parti tabanı sayılacak bir çevrenin kendi kendisini inkar pahasına saf değiştirmekten öte, militan bir karşı mücadeleye soyunduğu seçim kampanyasının ardından kazanılan bir sonuç bu. Bu Ak Parti’nin, daha gerçekçi ifadeyle Tayyip Erdoğan’ın başarı hikayesidir. Başbakan, inanılmaz gayretiyle toplum nezdinde seçimin mahiyetinin kendi perspektifinden okunmasını sağlamış ve bu neticeye ulaşmıştır*” (Taşgetiren, 2014). Gazetenin başlık olarak kullandığı “*Millet Darbeyi Sandığa Gömdü*” cümlelerindeki anlam ile yazarın kullandığı “*militan bir karşı mücadeleye soyunduğu seçim kampanyasının ardından kazanılan bir sonuç bu*” cümlelerindeki anlam ile aynıdır. Cümleler 17 Aralık operasyonlarının darbe amacı taşıdığı, iktidarın gücünün ortadan kaldırılmasına yönelik olarak yapıldığını ifade etmektedir. “*İhanet operasyonları*” ve yazarın kullandığı “*Her türlü bel altı vuruş*” ifadeleri, iktidarın söylem gücünü yeniden üretmiştir. Dolayısıyla iktidarın politikasına uygun hareket edilmiştir. İktidarın topluma yönelik biçimi kullanılan ifadelerle pekiştirilmiştir. “*Başbakan, inanılmaz gayretiyle toplum nezdinde seçimin mahiyetinin kendi perspektifinden okunmasını sağlamış ve bu neticeye ulaşmıştır*” (Taşgetiren, 2014). Erdoğan kendisini sürece teslim etmemiş, siyasal iletişim dilini ustalıkla kullanarak toplumdan güvenoyu almıştır. Yazar seçim sonuçlarını Erdoğan’ın başarısı olarak nitelendirmekte, kendi amaçları doğrultusunda hedefine ulaştığını belirtmektedir.

Zaman gazetesi “*Büyükşehirlerde Nefes Nefese*” başlıklı haberi ile haberi manşete taşımıştır. “*35 İlde Elektrik Kesildi, Oylar Mum Işığında Sayıldı*” başlıklı

başka bir haber *“Yerel seçimler daha önce yaşanmamış bir skandala sahne oldu. Oy sayma sırasında yaklaşık 35 ilde elektrik kesintileri yaşandı”* cümleleri ile devam etmektedir. *“Yüzlerce Hile Tutanağı Tutuldu”* başlıklı haberde *“Kimi yerlerde seçim pusulalarının evde mühürlenip getirildiği görülürken, mühürsüz pusulayla oy kullanılan yerler oldu”* cümleleri ile devam etmektedir.

Yapılan analizler 17 Aralık operasyonlarının Türkiye’yi bir bunalım dönemine soktuğunu, iktidarın bu dönemde gelişmekte olan ülkenin istikrarını bozmamak için bir mücadeleye girdiğini göstermiştir. Sadece iç politikada değil dış politikada, ülkenin prestiji zedelenmiş, dış basın ülkenin iç sorunlarıyla alakalı haberlerine geniş yer ayırmıştır. Operasyonların başlangıcından itibaren sürekli genişleyerek farklı alanlara kayması, devletin işleyişini zayıflatmış, gelecek için hedeflenen politikaların işleyişini kesintiye uğratmıştır. Aynı döneme rastlayan seçimlerin sonuçları iktidarın rahatlamasını sağlamış fakat toplumda oluşan tedirginliği yok edememiştir. *“Şöyle söylenebilir: Seçim sonuçlarını önemli ölçüde belirleyen hükümet-cemaat gerginliği oldu. Tüm diğer iddia ve açılar bu gerginliğin gölgesinde kaldı. Muhafazakâr seçmen gayri meşru gördüğü cemaat hamlelerine, CHP ve diğer muhaliflerin bu hamlelerden istifade arayışına tepki gösterdi”* (Bayramoğlu, 2014). Türk milleti operasyonları devlete yapılan bir ortadan kaldırma süreci olarak değerlendirmiş, bu bağlamda devleti yöneten iktidara sahip çıkmıştır. Gülen Cemaatine karşı hoşgörü kaynaklı söylemlerin yerini, paralel devlet, kumpasçılar, illegal örgüt tarzında söylemler almaya başlamıştır. Toplumda Gülen Cemaatine karşı ciddi bir kırılma ortaya çıkmıştır.

SONUÇ

Çalışmanın sonucunda elde edilen bulgular göstermiştir ki nesnel gerçekliği ifade eden gözetim alanlarının çerçevesi, net olarak ortada bulunan şeylerle çizilmektedir. İktidarın gerçeklik alanlarının temeli olarak beliren görme kavramı, her daim öncelik taşımıştır. Bu bağlamda iktidar gözetlemeyi, egemenliğin temel yasası haline dönüştürmektedir. Özellikle teknik gözetim yöntemlerinin kullanıldığı dönemde, iktidar bu araçlar yolu ile gücünü kalıcı hale getirmeye çalışmıştır. Cep telefonlarının dinleniyor olması, akıllı kartlarla ekonomik işlemlerin denetime tabi tutulması, şehirlerin kameralarla donatılıyor olması, tüketicilerin tüm bilgilerinin bankaların veri tabanlarında tutulması, iktidarın toplumsal denetim güçlerini en üst seviyeye taşıyor olduğunun kanıtıdır (Dolgun, 2004: 55, 56).

Panoptikon ile belli bir yapı içerisinde yapılması planlanan gözetim yolu, duvarlarını yıkarak enformasyon toplumu dönemi ile dijital panoptikonlara dönüşmüştür. Teknolojilerin verdiği kolaylık ve bilgiye en kısa yoldan ulaşma ve yayma durumu iktidarın gücünü sınırlandırmaya yönelik eğilimleri artırmıştır. Cemaat kavramının anlamı yeniden kurgulanmış, sosyal medyanın gücü ile sanal cemaatler hızla artış eğilimi göstermiştir. Özellikle 17 Aralık operasyonlarından sonra sosyal medyada yayınlanan ses kayıtları ve iktidara muhalif grupların çoğalması egemen gücün işleyişine doğrudan etkide bulunmuş, ülke içerisinde ortaya çıkan bunalım toplumsal alanda yeterince hissedilmiştir. İktidar 17 Aralık operasyonlarının ardından, hem sosyal medyayı hem de geleneksel medyayı etkili bir biçimde kullanmaya başlamıştır. Medya bu açıdan iktidarın kendini ifade alanı bulmaya çalıştığı bir alana dönüşmüştür.

Medya toplumsal yaşamda siyasal düzen üzerinde etkili olan en önemli yapıdır. Medya “*kamuoyu*” adına siyasileri denetim altında tutmakta, siyasal yapıda veya herhangi bir alanda meydana gelen olaylardan bireyleri haberdar etmektedir. Böylece insanların isteklerine cevap olması bağlamında önemli olmaktadır. Dolayısıyla medya siyasiler içinde önemli hale gelmektedir. İktidar sahipleri kendi güçlerini ortaya koyabilmek için, özellikle kendilerine muhalif olan medya gruplarını etki altına almaya çalışmaktadır. Aynı zamanda medya yolu ile kendilerine savunma alanı oluşturmaktadır. Karşılıklı çıkar ilişkileri, her iki gücün birbirine bağımlı

olmasına neden olmaktadır (Işık, Oğuzhan Börekci, 2009: 78). Bu bağımlılık bazen olumlu yönde gelişirken, bazen olumsuz yönde gelişmektedir.

Çalışmada elde edilen bulgular doğrultusunda ortaya çıkan sonuç şudur: AKP'nin iktidara geldiği günden beri ülkemizde var olan medya gruplarının sahiplik yapılarının iktidar odaklı bir çizgide ilerlediği görülmüştür. Medya ekonomisi, ekonomik teorisinin temel alındığı bir alanı ifade etmektedir. Medya endüstrisi ile ortak hareket eden firmalar farklı sektörlerde yer alan firmalar gibi piyasa kurallarına tabidir ve karlarını maksimize etme yolunda eğilim gösterirler. Bu süreçte medya ekonomisi bu faaliyetlerini tüketim, dağılım ve değişim süreçlerini göz önünde tutarak değerlendirmektedir.

Medya çözümlemelerinde kullanılan en önemli kaynaklardan biridir ekonomi-politikçi yaklaşım. Marks'ın alt yapı- üst yapı öğretisine dayanan bu yaklaşımın temel noktası ekonominin bir alt yapı unsuru olarak ele alınıyor olmasıdır. Ekonomik yapıdan kastedilen, üretim biçimleri ve ilişkileridir. Eleştirel ekonomi, politik medyayı ideolojik kültürel ve sosyo-ekonomik işlevleri çerçevesinde inceleyerek ortaya koymaktadır. Bu yaklaşım medyayı bir üst unsur olarak ele alarak ekonominin belirleyiciliğine vurgu yapmaktadır (Kılıçatan, 2011:15).

Medya sahipleri, özgür düşünce ortamının devamlılığı için gerekli olan bilgi akışının yönünü değiştirebilecekleri gerçeğini, ekonomi politikçi yaklaşım açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Sürekli olarak büyüyen ve tekelleşen basın gurupları belli bir süre sonunun da basının tüm kaynaklarını ve kurallarını ellerinde tutmaya başlamaktadırlar. Bunun sonucu olarak ortaya sürülen ürünler birbirlerinin aynı olmaya başlamakta, topluma iletmeye çalışılan tüm mesajlar belli bir kesme hizmet vermeye başlamaktadır. Artık medyanın temel işlevi toplumsal düzen ile birlikte, var olan toplumsal eşitsizlikleri de meşrulaştırmaktır (Oktay, 2000: 76) . Marx ve Engels'in “*Maddi üretim araçlarını elinde bulunduran sınıfın zihinsel üretim araçları üzerinde denetim*” kurduğu yönündeki düşünceleri bu noktada tekrar üretilmektedir. Siyasi gücü yöneten AKP, düşünsel araçlar üzerinde de etkili olmaktadır (Saran, 2014: 369).

Bu açıdan yaklaşıldığında incelenen gazetelerin 17 Aralık operasyonlarını sunuş şekli ve haber metinleri “medya, siyaset ve iktidar” ilişkilerini net olarak

gözler önüne sermektedir. Medyanın sahiplik yapısında meydana gelen değişim, haber üretim ve söylemleri üzerinde de etkili olmuştur. Bu etkiyle beraber ticari kaygılarla varlıklarını devam ettiren medya kuruluşları, ekonomi politikçi yaklaşıma göre sistemin devamını sağlayan ideolojileri yeniden üretmiştir. Bu anlamda dönüşen medya iktidarın gücünü korumaya yönelik söylem geliştirmiştir. Dolayısıyla endüstriyel bir yapı tarafından belirlenen medyanın mülkiyet yapısı, iktidarın sınırlamaları ile karşı karşıya kalmıştır. Bu süreçte haberi üretenler temsil ettikleri çıkar guruplarının etkisi altındadırlar. Bu güçler haber akışını kontrol etmiş ve arzu ettikleri algı yönetimini sağlamıştır.

Medya patronlarının ekonomi politik yapılarının güçlendirilmesi için iktidar güçlerine yakın mesafede durmak gerektiği gerçeği pekiştirilmiştir. Egemen söylemlerin etkisi altında bu söylemler meşrulaştırılmıştır. Muhalif söylemler yeterince yükselmemiştir (Dursun, 2012: 16). Özellikle Takvim gazetesi bu bağlamda iktidar söylemlerinden bağımsız bir dil kullanmamış, haberlerin okur zihninde yeniden inşası için iktidar dili baskın olarak kullanılmıştır. Nesnellikten uzaklaşmış olaylar tek taraflı yorumlanarak anlatılmıştır. İktidarla uyumlu bir duruş sergilenmiştir. Bu durum gösteriyor ki, medya ister “ticari” ister “kamusal” odakların sahipliğinde olsun, güce sahip olan otorite güçleri, medya metinlerinin içeriğini, yapısını, ilkelerini yeniden kendi ideolojileri yönünde dönüştürebilmektedir (Öztekin, 2008: 143).

Hürriyet gazetesi, iktidar söylemlerini meşrulaştırmamış, muhalif bir duruş sergilemiştir. Fakat Gülen Cemaatine yönelik söylemleri ile iktidara yakın bir tutum sergilemiştir. Haberlerde ana olay arka plana itilmediği gibi, haberler genellikle aktörler üzerinden yapılmıştır.

İncelenen gazetelerden Zaman gazetesi iktidara yakınlığı ile bilinen bir medya grubuydu. 17 Aralık operasyonlarından sonra bu yandaşlık bozulmuş, taraflılık ortadan kalkmıştır. Haber metinlerinin kurgulanışı ve sunuşu bunu göstermiştir. Siyaset-güç ilişkilerinde ortaya çıkan dönüşümün sebep olduğu yön değiştirme söylem şekli ile Zaman gazetesinde çok net ortaya çıkmıştır. Medya mensuplarının kullandıkları stratejilerin hangi yönde ilerlediği, neye göre yön değiştirdiğinin ipuçları görülmeye başlanmıştır. İlk günden itibaren haber dilini, iktidara karşı muhalif yönde kullanan gazete, bu tavrını ilerleyen günlerde daha da

artırmıştır. Dolayısıyla AKP ideolojisinin medyaya yansıma biçimi, Zaman gazetesinde açığa çıkamamıştır. Uzlaşmacı görüntüden uzak, kesin hatların olduğu kutuplaşma odaklı dil ağırlık kazanmıştır. İktidar her bağlamda dışsallaştırılmaktadır.

Sözcü gazetesi ise tıpkı Zaman gazetesi gibi, iktidara muhalif bir bakış açısı sergilemektedir. Haber dili ile gazete yazarlarının olayı sunuş şekli uyumludur. Söylem gücünü iktidarın gücünü pekiştirmek bağlamında kullanmamıştır. İdeolojik dilin nesnesi değil, öznesi olarak iktidar etken biçimde verilmiştir. Olaylar, ikinci aktaran bağlamında değil doğrudan verilmiş, genel olarak haber metinleri yorumlanmıştır. Toplumsal düşünceyi etkileyen eylem biçimleri meşrulaştırılmamıştır.

İncelenen gazetelerin yanı sıra, 17 Aralık operasyonlarına bakış açılarıyla ele alınan yazarların, mensubu oldukları gazetelerle benzer bakış açısı ortaya koydukları görülmüştür. Yazarlar operasyonları iktidar-Gülen Cemaati arasında ortaya çıkan problemlerin kaynağı olarak görmüş, dolayısıyla eskilere dayanan dostluğun çıkar kavgaları yüzünden bu noktaya geldiği anlamında düşüncelerini belirtmiştir. İktidara muhalif gazete yazarları olayları, rüşvet operasyonu olarak değerlendirirken, iktidar yanlısı gazete yazarları operasyonları darbe bağlamında ele almıştır. Bu tezle hareket eden gazete ve yazarları iktidarın söylemini meşrulaştırmıştır.

17 Aralık operasyonları ülkemizde yerleşmemiş bir düşünceyi, açık toplum fikrini yeniden gündeme getirmiştir. ‘Açık Toplum’ düşüncesi ilk kez Henry Bergson tarafından ortaya koyulmuştur. Açık toplum yapılarında, devlet topluma karşı hassastır ve bürokratik yapıdan uzaktır. Politik süreç, “şeffaf”tır. Devlet sırrı kavramı halka açıktır. Bu yapı otoriteden uzak olduğu gibi, bireyler kendilerine ait olan ‘bilgiye emanet’ edilmektedir. Siyasal özgürlük ve insan hakları toplumsal işleyişin ana karakterini oluşturmaktadır (Vikipedi, 2014). Bu bağlamda 17 Aralık süreci, Türkiye’nin yeni bir yapılanma ile açık bir toplum haline gelmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır (Aktay, 2014: 9). Bu sürecin oluşturulması siyasi bir atılıma ihtiyaç duymaktadır. Olay sadece yargının da kullanıldığı bir darbe teşebbüsü olarak nitelendirilmemeli, bu durumu yaratan koşulların ciddi olarak incelenip yeniliğin önünün açılması gerekmektedir. Dolayısıyla devletin kamusal alan ile etkileşimini yeniden gözden geçirmesi gerektiği ortaya çıkmıştır. Bireylerin yaşadığı toplumda

kendilerini güvende hissetmeleri ve iktidarın gücünü muhafaza etmeleri için devletin şeffaf bir işleyiş tarzını benimsemesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Akça, G. ve Doğa Başer, (2011). “Karanlığın Yok Oluşu, Gelişen Teknolojinin Gizlilik ve Mahremiyet Üzerindeki Etkileri”. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 26, 19-42.
- Akiner1, N. , Betül Akbulutgiller ve Gülsüm Erkan, (2014). “Dershane Tartışması: AK Parti İktidarı ve Gülen Hareketi Arasındaki Uyuşmazlığa Dair Haber Söylemi”. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(2), 87-113.
- Akkaya, R. (2013). “Devlet Sırrı, Kimin Sırrı? (State Secret, Whose secret?)”. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*.19(2), 749-755.
- Akman, A. D. (2007). *Turizm Gelişmesinin Yarattığı Doğal Ve Kültürel Değişimler: Kaş Örneği*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Çevre Bilimleri Anabilim Dalı
- Aktay, Y. (2014). “17 Aralık Süreci: Toplumsal Restorasyon Fırsatı”. *Stratejik Düşünce*. 51, 6-13.
- Akyüz, Ü. (2009). “Siyaset ve Ahlak”. *Yasama Dergisi*, 11, 93-129.
- Anık, C. (2006). “Bilgi Sosyolojisine Göre Bilginin İşlevi ve Bir Model Denemesi”. *Bilig*. 39, 1-29.
- Aydın, B. (2013). “Sosyal Medya Mecralarında Mahremiyet Anlayışının Dönüşümü. Transformation Of Privacy In Social Networks”. *İstanbul Arel Üniversitesi, İletişim Fakültesi. İletişim Çalışmaları Dergisi*, (5), 131-146
- Aydın, İ. S. ve Ahmet Pehlivan. (2010) “Türkçe Öğretmeni Adaylarının “Öğretmen” ve “Öğrenci” Kavramlarına ilişkin Kullandıkları Metaforlar”. *Turkish StudiesInternational Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*. 5(3), 818
- Aydınlı, H. İ. (2004). “Sosyo-Ekonomik Dönüşüm Süreci (Post-Fordizm) ve Sanayi Ötesi Yaklaşımlar”. *Kamu-İş Dergisi*. 7(4), 79,98

- Aydoğdu, İ. B. (2013). “Bilgi Kenti: Bir Değişimin Anatomisi”, *Bilgi Ekonomisi Ve Yönetimi Dergisi*. 4(2), 15-25.
- Aytaç, Ö. (2005). “Modern Bürokratik Kurumlar Ve Baskı Düzenleri”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 15(1), 249-278
- Babacan, M. E., Haşlak İ. ve Hira, İ. (2011). “Sosyal Medya ve Arap Baharı, Arab Spring and the Social Media”. *Akademik İncelemeler Dergisi*. 6(2), 63-92
- Banko, M. ve Babaoğlu, A. R. (2013). Gezi Parkı Sürecine Dijital Vatandaş'ın Etkisi. Ağ Sitesi 30 Haziran 2013
- Başaran, T. (2007). *Soğuk Savaş Sonrası Bilim Kurgu Sinemasında Distopik Sistemler Ve Kontrol Mekanizmaları*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo Televizyon Sinema Anabilim Dalı.
- Baştürk, E. (2012). “Michel Foucault'da Liberalizm Eleştirisi: İktidar, Yönetimsellik Ve Güvenlik”. *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 14, 65-78.
- Baştürk, E. (2013). “Bir Kavram İki Düşünce: Foucault'dan Agamben'e Biyopolitikanın Dönüşümü”. *Alternatif Politika*, 5 (3), 242-265.
- Batur, M. (2014). *Gezi Parkı Olaylarının Sosyal Medyaya Yansıma Biçiminin Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Değerlendirilmesi: Facebook Örneği*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo Televizyon Ve Sinema Anabilim Dalı.
- Bayram, A. K. (2009). “Modern Zamanlarda Etik ve Siyasal Değerler”. *Dem Dergi*, 2 (5), 16-23.
- Bozkurt, V. (2000). “Gözetim ve İnternet: Özel Yaşamın Sonu mu?” *Birikim Dergisi*, (136), 75-81
- Bozkurt, V. (2012). *Endüstriyel Ve Post-Endüstriyel Dönüşüm*. Bursa: Ekin Basım Yayın

- Büyükşener, E. (2009). *Türkiye’de Sosyal Ağların Yeri ve Sosyal Medyaya Bakış*. (Ed.) Mustafa Akgül, Ethem Derman, Ufuk Çağlayan, Attila Özgi. İstanbul: Bilgi Üniversitesi. 39-43
- Can, B. (2014). “30 Mart 2014 Seçimleri Üzerine: Erdoğan ile Gülen’in Büyük Meydan Muharebesi”. *Umran*. 236, 19-27.
- Caniklioğlu, M. D. (2008). “Hukuk Devletinde Siyasi İktidar Ve Yargının Karşılıklı Konumu-İlişkileri”. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 10(1), 9-58.
- Canlıoğlu, G. (2008). *Değişen Toplum Yapılarında Bilginin Değişen Konumu*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Bilgi Ve Belge Yönetimi Ölümü Anabilim Dalı.
- Canöz, K. (2009). “Yasamayı Engelleme Amaçlı Lobicilik: Filibuster, Lobbying For Blocking Legislature: Filibuster”. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 21, 157-169.
- Çalışkan, B. (2010). “Yeni İletişim Ortamlarında Gözetim: Üniversite Çalışanlarının Gözetim Algıları.” Erişim tarihi: 03.02.2015, Akademia Ağ Sitesi:
- Çapcıoğlu, İ. (2003). *Sosyal Değişme Sürecinde Din ve Kadının Toplumsal Konumu(Kastamonu Örneği)*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Ve Din Bilimleri (Din Sosyolojisi) Anabilim Dalı
- Çavuş, T. (2012). “Dış Politikada Yumuşak Güç Kavramı Ve Türkiye’nin Yumuşak Güç Kullanımı”. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(2), 23-37.
- Çebi, M. S. (2002). “16 Nisan 2003 Avrupa Birliği Atina Zirvesi’nin Türk Yazılı Basınında Sunumu”. *Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*. 16, 1-46.
- Çelebi, V. (2013). “Michel Foucault’da Bilgi, İktidar ve Özne İlişkisi”. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 5(1), 512-523.

- Çelik, C. (2001). “Kentleşme Sürecinde Dini Hayat”. *Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 11, 131,150.
- Çelik, C. (2011). “Türkiye’de Dini Grupların Sosyolojisi”. Erusam, Analiz: I. *Erciyes Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi*
- Çoban, B. (2009). “Yeni Panoptikon, Gözün İktidarı ve Facebook”. *Yeditepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (10), 1-18
- Çoban, B. (2014). “Göz ve İktidar: “Vitrinlere Değil Gökyüzüne Bak!”. *Eul Journal of Social Sciences. LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 15
- Çukurçayır, A., Çelebi, E. (2009). “Bilgi Toplumu Ve E-Devletleşme Sürecinde Türkiye”. *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(9), 59-82
- Dağlı, S. (2006). *Özel Dershanelere Öğrenci Gönderen Velilerin Özel Dershaneler Hakkındaki Görüş Ve Beklentileri*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı.
- Dever, A. (2013). “Tip’ler İnsanı Modernleşmenin Benzeşen Bireyleri”. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi*. 7, 61-71.
- Dolgun, U. (2004). “Gözetim Toplumunun Yükselişi: Enformasyon Toplumundan Gözetim Topluma”, *Yönetim Bilimleri Dergisi*. 1 (3), 55-75.
- Doruk, Ö. (2013). “Disiplin Toplumu Ve Haber Söylemi: Gökkuşaağı Derneği’nce Yapılması Planlanan Yürüyüşün Engellemesine İlişkin Haberlerin Çözümlemesi”. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*. 2(1), 106-132.
- Dursun, O. (2012). “Türk Medyasının Sermaye Yapısı Ve Siyasal İktidarla İlişkisi Üzerine Bir İnceleme”. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 5(1), 1-21.

- Dündar, P., Deniz, D. (2010). “Vatandaşlık Bilinci Üzerine”: *Ege Üniversitesi, İletişim Fakültesi Öğrencilerinin Bilgi, Vatandaşlık ve Sivil Toplum Kuruluşlarına Bakış Açılarını Sorgulayan Bir Araştırma*. 3(12), 128,139
- Efe, A. (2009). *Türkiye’de Dini Grupların Çevre ve Çevre Sorunlarına İlişkin Görüşleri (İskenderpaşa Cemaati Örneği)*. VI. Ulusal Sosyoloji Kongresi, Ekim 2009, “Toplumsal Dönüşümler ve Sosyolojik Yaklaşımlar”, Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi. 6. Ulusal Sosyoloji Kongresi Bildiri Kitabı.
- Eker. Ü. (2012). “Tarihî Metin Aktarımlarında Deyimler”. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*. 1(1), 124-157.
- Ekin. N. (1999). *Küreselleşme Ve Gümrük Birliği (Çalışma yaşamında Dönüşüm: Çelişkiler Ve Fırsatlar)*. İstanbul: Fırat Basım San. Tic. Ltd. Şti
- Eraslan, L. (2011). “Sosyolojik Metaforlar”. *Akademik Bakış Dergisi*. (27), 1-22
- Eroğlu, Feyzullah (2006), “Bilgi-İktidar Ekseninde Yönetim Bilimlerinin İdeolojiye Alet Edilmesi” 3-5 Kasım 2006 Uluslararası Bilgi. *Ekonomi ve Yönetim Kongresi*, 1, 22
- Evik, V. S. ve Ali Hakan Evik, (2004). “Devlet Sırrını Ve Yayılması Yasaklanan Bilgileri Açıklama Ve Elde Etme Suçları”. *Aüehfd*, 7(3,4), 111-147.
- Göçoğlu, V. (2014). *Kamu Politikası ve Sosyal Medya İlişkisi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı.
- Gölbaşı, Ş. (2012). “Mahpus Toplum: Panoptikon’dan Biyolojik Gözetime”. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 66 (2), 235-246.
- Gönülaçar, Ş. (2008). “İç Denetimin Bürokratik Serencamı”, *Mali Hukuk Dergisi*, (135), 1-21.
- Güllüdağ, N. (2012). “Yazılı Ve Görsel Basında Dil Estetiği. Aesthetics Of Language In Wriuen And Visual Media”. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 1(1), 49-58.

- Gündoğdu, A. (2014). “Millele Yönelik Vesayet Operasyonunu; Millet İradesiyle Durduracağız”. *Memur-Sen*. 8(22)
- Hafızoğulları, Z. ve Muharrem Özen, (2010). “Türk Ceza Hukukunda Devlet Sırrına Genel Bir Bakış”. *Ankara Barosu Dergisi*, 68(1), 21-30
- Işık, G., Ayşe, Ü. ve Börekçi, O. (2009). “Siyasetçi-Medya İlişkileri Bağlamında Bir İnceleme: Deniz Feneri Örneği”. *Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi İletişim Kuram Ve Araştırma Dergisi*. 29, 53-79.
- İnce, D. (2014). “28 Şubat Haberciliği: Bir Meşruiyet Restorasyonu”. *İlef Dergisi*. 1(1), 57-87.
- İşkar, E. (2014). *İspanya İle Eta Arasında Yürütülen Terör Müzakerelerinin Yazılı Basında Ele Alınış Biçiminin Söylem Analizi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü Güvenlik Bilimleri Ana Bilim Dalı.
- İzgi, M. C. (2014). “Mahremiyet Kavramı Bağlamında Kişisel Sağlık Verileri. (The concept of privacy in the context of personal health data).” *Türkiye Biyoetik Dergisi*, 1 (1), 25-37
- Kalyoncu, R. (2012). “Görsel Sanatlar Öğretmeni Adaylarının ‘Öğretmenlik’ Kavramına İlişkin Metaforları”. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 9(20), 471-484.
- Kaplan, K. ve Elif Ertürk (2012). “Dijital Çağ Ve Bireyin İdeolojik Aygıtları”. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication*, 2(4), 7-12.
- Karagöl, E. T. ve Hatice Karahan, (2014). “17 Aralık’la Gelen Dejavu: 17. Yılında 28 Şubat Süreci ve Ekonomi”. *Seta Perspektif*. 34
- Kılıç, R. (1993). “Ahlâkı Temellendirme Problemi”. *Felsefe Dünyası*, 8, 67-78.
- Kılıçaslan, E. (2008). *Siyasal İletişimde İdeolojik Dil*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Kırlıdoğ, M. (2011) “Günümüzde Ve Geçmişte Elektronik Dinleme Ve Gözetim”. *Bilim ve Gelecek dergisi*, 94, 1-19.
- Kirman, M. A. (2010). “Sosyolojik Teoriler Işığında Yeni Dini Hareketler”. *Toplum Bilimleri*, 1(3), 63-80.
- Kocacık, F. (2003). “Bilgi Toplumu ve Türkiye”. *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*. 27(1), 1-10.
- Kocadaş, B. (2012). “Yazılı Basında Meydana Gelen Gelişmelerin Topluma Etkisi-Sosyolojik Bir Analiz. *Akademik Bakış Dergisi*. 33, 1-14
- Koç, N. K. (2012). “Türkiye’deki Yazılı Basında Tekel İşçi Eyleminin Sunumu”. *Çalışma ve Toplum*, 4, 189-216.
- Korkmaz, İ. (2012). “Facebook Ve Mahremiyet: Görmek Ve Gözetle(N)Mek, Facebook And Privacy: See And Watch/Being Watched”. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*. 5, 107-123.
- Köse. H. Ö. (1999). “Denetim ve Demokrasi”, *Sayıştay Dergisi*. (33), 62-85.
- Kula, N. (2002). “Gazetelerde Yer Alan Polise Yönelik Haberlerdeki Söylemsel Boyutlar: Gaffar Okkan Suikastı Örnek Olayı”. *Polis Bilimleri Dergisi*, 4(1-2), 187-203.
- Marx, G. T. (2002). “What’s New About the ‘New Surveillance?’ Classifying for Change and Continuity”, *Surveillance and Society*, 1(1), 9-19.
- Mora, N. (2008). *Medya Çalışmaları Medya Pedagojisi ve Küresel İletişim*. İstanbul: Alt Kitap.
- Nurgül, H. ve Durmuş Şenyapar, (2013) “2007 Cumhurbaşkanlığı Seçimleri Aday Açıklama Sürecinde Basın Söyleminin İdeolojik İnşası (The Ideological Construction in Press Discourse during the Declaration Period of Candidate in the Presidential Elections of 2007”. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*. *Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi, Süreli Elektronik Dergi*. 37, 150-179.
- Öksüz, H. (2013). “Algı Yönetimi Ve Sosyal Medya”. *İdarecinin sesi*. 12-13

- Ömer Solak, Ö. (2011). “*Küçük Ağa* Romanının Eleştirel Söylem Analizi”. *Akademik Bakış Dergisi. Eylül – Ekim 2011 Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*. 26, 1-14.
- Örs, H. B. (2009). “Postmodern Dünyada İdeolojinin Dönüşümü”. *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*. 40, 1-12.
- Özcan, İ. ve Davut Akdaş, (2012). “Mikrodenetleyiciler Kullanılarak Hızlı Ve Güvenli Haberleşme Sistemlerinin İncelenmesi”. 3. *Ulusal Tasarım İmalat ve Analiz Kongresi*, 574-585.
- Özdel, G. (2012). “Foucault Bağlamında İktidarın Görünmezliği ve ‘Panoptikon’ İle ‘İktidarın Gözü’ Göstergeleri”. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication Tojdac*. 2 (1), 22-29
- Özen, Y. (2011). “Etik mi? Ahlak Mı? Modernite Mi? Medeniyet Mi?” (Değerler Eğitimine Sosyal Psikolojik Bir Yaklaşım). *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 3(5), 63-87.
- Özkaya, C. (2014). “Yerelden Cumhura 30 Mart Yerel Seçimleri”. *Umran*. 236, 28-32.
- Özkurt, Z. ve Selen Akses, (2014). “2013 Yılında Türkiye’de Neler Yaşandı?”. *İktisadi Kalkınma Vakfı Dergisi*. 187, 46-61.
- Özoğlu, M. (2011). “Özel Dershaneler: Gölge Eğitim Sistemiyle Yüzleşmek”. *Seta Analiz*. sayı: 36, 4-26
- Öztekin, H. (2008). “Haber Üretim Sürecinde Medyanın Ekonomi Politikası: Star Gazetesi Örneği”. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*. 32(1), 129-144.
- Parlak, Z. (2004). “Sanayi Ötesi Toplum Teorilerinin Eleştirel Bir Değerlendirmesi”. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (2), 95-125
- Sakal, M. (2009). “Siyasal Ahlak Dışı Davranışlara Farklı Bir Çözüm: Anayasal İktisat Ve Ahlak Anlayışı”. *Sosyoekonomi Dergisi*, 31-48.

- Saran, C. (2012). *Medyada Mülkiyet İlişkileri: AKP Döneminde Medya Sahipliğinde Yaşanan Değişimler*. Kocaeli: Bildiri Kitabı.
- Sarı, Ö. (2012). *Türkiye’de Facebook Kullanıcılarının Mahremiyet Algısı Ve Kimlik İnşası Üzerine Bir Çalışma*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Anabilim Dalı.
- Sarıfakıoğlu, M. B. (2009). “İktidarın Elektronik Gözleri”. *Elektrik Mühendisliği*, (436), 29-30.
- Sarıgöz, Ö. (2012). “Bilgi Toplumunun Eleştirisi Ve Türkiye’de Modern Eğitimin Gerçekleştiremedikleri”. *Electronic Journal of Vocational Colleges*. 72-84.
- Selvi, Ö. (2012). “Bilgi Toplumu Bilgi Yönetimi Ve Halkla İlişkiler”. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*. (3), 191-214.
- Sucu, İ. (2011). “Gözetim Toplumunun Karşı Ütopya Yüzü: İktidar Güçleri Ve Ötekiler”. *Atatürk İletişim Dergisi*, (2), 127-128.
- Şahin, Ş., Baturay, M. H. (2013). Ortaöğretim Öğrencilerinin İnternet Kavramına İlişkin Algılarının Değerlendirilmesi: Bir Metafor Analizi Çalışması. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 21 (1), 177-192
- İba, Ş. (2003). “Parlamento Hukukunda Obstrüksiyon Ve Giyotin Kavramları”.147,165
- TAN, A. (2014). “Satır Arasına Değil Büyük Resme Bakalım”. *Stratejik Düşünce*. 52, 24-25.
- Taner, A. (2012). “Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma Arayışları Ve Hesap Verme Sorumluluğuna Etkileri”, *Sayıştay Dergisi*. (85), 27-50
- Tataroğlu, M. (2013). “Mahremiyet Sorunlarının Önlenmesinde Mahremiyet Etki Değerlendirmesi”. *Yönetim Ve Ekonomi*, 20(1), 263-289.
- Tbd Kamu-Bib Kamu Bilisim Platformu. (2008). X .Kişisel Verilerin Korunması. 2. Çalışma grubu.

- Tekergül, M. (2010). *İşyerinde Elektronik Gözetim Uygulamaları*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) İstanbul: Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Hukuk Anabilim Dalı.
- Tekin, M. (2014). “Seçmenden İçeri Seçim”. *Umran*. 236, 33-39.
- Tokgöz, C. (2011) *Bilişim Çağında Toplumsal Denetim Aracı Olarak Gözetim Olgusu Ve Yeni İletişim Ortamlarında Bireyin Gözetim Farkındalığı Üzerine Bir Araştırma*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Anabilim Dalı.
- Topak, S. T. (2014). “Anarşizm ve ‘Gezi Parkı’ Olayları” *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9(5), 1931-1951.
- Toruk, İ. ve Rengim Sine, (2012). “Haber Söylem Üretimindeki İdeolojik Etki: Wikileaks Haberleri (Ideological Effect in the Production of News Discourse: Wikileaks News.)”. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türkiyat Araştırmaları Dergisi. Hakemli Dergi*. 31, 351-377
- Turan, N. (2008). *Yeni Medya Ve Gazetecilik*. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Anabilim Dalı.
- Tümurtürkan, M. (2010). “Gündelik hayatın gözetimi: Panoptikon Toplumu” *Felsefe Ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar*. 3 (2), 1-19.
- Türe, F. (2005). “Muhafazakârlık, Yeni Sağ ve AKP”. *Eğitim bilim toplum, üç aylık hakemli dergi*. 3(12), 40-50
- Türkdoğan, O. (1999). “Türk toplumunda yeni dini hareketler ve ‘Cemaatlaşma’ ”. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 39(2), 65-90.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Yasama Dönemi: 24 Yasama Yılı:3. Sıra Sayısı: 489. Haberleşme Özgürlüğüne Ve Özel Hayatın Gizliliğine Yönelik İhlallerin Tespiti Ve Önlenmesine İlişkin Tedbirlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Raporu. Haziran 2013

- Uysal, M. B. (1984). "George Orwell'ın 1984'ü: Toplumsal Değerler Ve Anti-Ütopya George Orwell's". *Sosyal Bilimler Enstitüsü*. 9, 133-142.
- Uysal, M. B. (2012). "George Orwell'ın 1984'ü: Toplumsal Değerler Ve Anti-Ütopya" *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. (9), 133-142
- Uzunosmanoğlu, E. H. (2007). *Türk Ulusal Bilgi Politikalarında Bilgi Merkezi Sorunsalı*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Bilgi ve Belge Yönetimi Anabilim Dalı
- Yamaç, K. (2010). "Bilgi Toplumu ve Demokrasi Üzerine, On Information Society and Democracy". *Türk Kütüphaneciliği* 24 (3), 519-525
- Yazıcı, M. (2013). "Toplumsal Değişim Ve Sosyal Değerler" *Turkish Studies, International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turki*. 8 (8),1489-1501
- Yılmaz, A. (2012). "Sosyal Medya Kullanımında Güncel Tartışmalar: Üniversite Öğrencileri Örneğinde Mahremiyet Kamusal Alan İlişkisi". *Yeditepe Üniversitesi*, 3(5), 246-264.
- Yılmaz, M. (2014). "Seçimlerinde Türkiye Neyi Seçecek?". *Stratejik Düşünce*. 52, 6-9.
- Yılmaz, N. ve Kadir Caner Doğan. (2013). "Max Weber'de Etik-Siyaset İlişkisi". *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 8(6), 881-893.
- Yüksel, M. (2003). "Mahremiyet Hakkı Ve Sosyo-Tarihsel Gelişimi". *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 58(1), 181-213
- Yüksel, M. (2003). "Mahremiyet Hakkına ve Bireysel Özgürlüklere Felsefi Yaklaşımlar", *Ankara Üniversitesi, SBF Dergisi*, 64(1), 276-298.
- Yüksel, E. (2002). "Basında Poaş Özelleştirmesi Haberleri: Basın Meslek İlkeleri, Haberde Nesnellik İlkeleri Ve Haber İçeriklerini Etkileyen Unsurlar

Bağlamında İçerik Analizine Dayalı Bir Değerlendirme”. *Selçuk İletişim*, 2(2), 93-106

Zengin, M. A. (2011). “Bilgi Paylaşımı Bakımından Devlet Sırrı Kavramı Ve Ulusal Güvenlik”. *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi* 6(2), 141-151.

Kitaplar

Althusser, L. (1989). *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*. (Çev. Yusuf Alp - Mahmut Özışık). İstanbul: İletişim Yayınları.

Bauman, Z. (2011). *Bireyselleşmiş Toplum*. (Çev.) Yavuz Alagon. İstanbul: Ayrıntı Yayınları

Bauman, Z. (2013). *Akışkan Gözetim*. (Çev.) Elçin Yılmaz. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.2013

Bentham, J. (2008). “*Panoptikon ya da Gözetim Evi*”. Barış Çoban, Zeynep Özarslan. (Haz.). *Panoptikon Gözün İktidarı*. (ss. 139-153). İstanbul: Su Yayınları

Bozkurt, V. (2014). *Endüstriyel, Post Endüstriyel Dönüşüm, Bilgi, Ekonomi, Kültür*. Bursa: ekin basım yayın dağıtım.

Castells, M. (2005). *Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum Ve Kültür: Ağ Toplumunun Yükselişi*. (Çev.). Ebru Kılıç. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Castells, M. (2007). *Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum Ve Kültür: Binyılın Sonu*. (Çev.). Ebru Kılıç. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Child P. G. (2005). *Deleuze & Guattari, Arzu Politikasına Giriş*. (Çev.). Rahmi G. Ögdül. İstanbul: Ayrıntı yayınları

Çoban, B. (2008). “*Gözün İktidarı Üzerine*”. Barış Çoban, Zeynep Özarslan. (Haz.). *Panoptikon Gözün İktidarı*.(ss. 111-137). İstanbul: Su Yayınları.

- Dolgun, U. (2008). *Şeffaf Hapishane Yahut Gözetim Toplumu Küreselleşen Dünyada Gözetim, Toplumsal Denetim Ve İktidar İlişkileri*. İstanbul: Ötüken Neşriyat A.Ş
- Eagleton, T. (2011). *İdeoloji*. (Çev. Muttalip Özcan). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Eugene W. (2013). *Deleuze Ve Guattari'nin Anti-Oedipus'u: Şizo Analize Giriş*. (Çev.).Ali Utku, Mukadder Erkan. İstanbul: Otonom Yayıncılık.
- Foucault, M. (1992). *Hapishanenin Doğuşu*. (Çev. Mehmet Ali Kılıçbay). Ankara: İmge Kitabevi.
- Foucault, M. (2006). *Hapishanenin Doğuşu*, (Çev. Mehmet Ali Kılıçbay). Ankara: İmge Yayınevi.
- Foucault, M. (2012). *İktidarın Gözü*. (Çev. Işık Ergüden). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. (2014). *Özne Ve İktidar*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Güneş, S. (2006). *Enformasyon Toplununun Putları*. Ankara: Hece Yayınları
- Kılıçatan, P. E. (2011). *Türk Medyasında Dönüşüm Ve Değişen Sahiplik Yapısı*. Literatürk, İstanbul: Nüve Kültür Merkezi Yayınları.
- Lyon, D. (2006). *Gözetlenen Toplum*. (Çev. Gözde Soykan). İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Lyon, D. (2013). *Gözetim Çalışmaları*. (Çev.) Ali Toprak. İstanbul:
- Mattelart, A. (2004). *Bilgi Toplununun Tarihi*. İstanbul: İletişim Yayınları
- Megep (Mesleki Eğitim Ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi), (2007). *Gazetecilik*, Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı
- Nair, G. (2008). *Bilgi Toplumu Ve Türkiye*. İstanbul: Gündoğan Yayınları.
- Oktay, A. (2000). *Türkiye'de Popüler Kültür*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları

Orwell, G. (2013). *Bin Dokuz yüz Seksen Dört*. (Çev.) Celal Üster. İstanbul: Can Yayınları

Orwell, G. (2013). *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört*. İstanbul: Can Yayınları.

Özarslan, Z. (2008). “Gözün İktidarı: Elektronik Gözetim Sistemler”. ‘Panoptikon Gözün İktidarı.’ Barış Çoban, Zeynep Özarslan. (Haz.). İstanbul: Su Yayınları

Pease, C. (2008). “Bentham’ın Panoptikonu Ve Dumont’un Panoptique’i.” Barış Çoban, Zeynep Özarslan. (Haz.). *Panoptikon Gözün İktidarı*. (ss.77-81). İstanbul: Su Yayınları.

Theodor, W. A. (2007). *Kültür Endüstrisi: Kültür Yönetimi*. (Çev.) Nihat Ünler, Mustafa Tüzel, Elçin Gen. İstanbul: iletişim yayınları.

Wallerstein, I. (1998). *Liberalizmden Sonra*. İstanbul: Metis Yayınları.

Weber, M. (1986). *Sosyoloji Yazıları*. (Çev. Taha Parla). İstanbul: Hürriyet Vakfı Yayınları.

Werret, S. (2008). “Potemkin Ve Panoptikon: Samuel Bentham Ve On Sekizinci Yüzyıl Rusyasında Mutlakiyetçi Mimari.” Barış Çoban, Zeynep Özarslan. (Haz.). *Panoptikon Gözün İktidarı*.(ss. 87-107). İstanbul: Su Yayınları

Gazete Haberleri

Akit. (18.12.2013).

Akşam. (26.01.2014).

Akşam. (18.12.2013).

Bugün. (18.12.2013).

Cumhuriyet. (31.03.214).

Cumhuriyet. (08.01.2014).

Cumhuriyet. (18.12.2013).

Hürriyet. (20.12.2013).

Hürriyet. (31.03.2014).

Hürriyet. (26.12.2013).

Hürriyet. (18.12.2013).

Milliyet. (18.12.2013).

Milliyet. (25.12.2014).

Radikal. (18.12.2013).

Sabah. (30.01.2014).

Sabah. (13.03.2014).

Sabah. (18.12.2013).

Sözcü. (20.12.2013).

Sözcü. (20.12.2013).

Sözcü. (31.03.2014).

Sözcü. (26.12.2013).

Sözcü. (08.01.2014).

Sözcü. (18.12.2013).

Star gazetesi. (31.03.2014).

Takvim. (18.12.2013).

Takvim. (20.12.2013).

Taraf. (18.12.2013).

Türkiye. (27.01.2014).

Vatan. (18.12.2013).

Yeni şafak. (31.03.2014).

Yeni Şafak. (18.12.2013).

Zaman. (18.12.2013).

Zaman. (20.12.2013).

Zaman. (26.12.2013).

Zaman. (01.01.2014).

Zaman. (08.01.2014).

Zaman. (02.02.2014).

Zaman. (31.03.2014).

Ağ sitesi

“Sen bir de Fethullah Gülen’i Benden Dinle!” (12.03.2014). Erişim Tarihi. 03.02.2015

<http://haber.stargazete.com/yazar/sen-bir-de-fethullah-guleni-benden-dinle/yazi-854819>

Akyol. (2014). “Adaleti Aramak”. Erişim Tarihi. 09.03.2015
<http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/25670895.asp>

Almonitor. (2014). “Mustafa Akyol:17 Aralık Bir 'Darbe' Miydi?” Erişim Tarihi. 03.02.2015

<http://www.al-monitor.com/pulse/tr/originals/2014/07/akyol-turkey-corruption-17-december-akp-coup-attempt-gulen.html>

Ayorum. (2011). Wikileaks 'Big Brother'i deşifre etti. Erişim Tarihi. 03.02.2015
http://www.ayorum.com/haber_oku.asp?haber=2737

Balbay. (2014). “Yazıklar Olsun!”. Erişim Tarihi. 10.03.2015

http://www.cumhuriyet.com.tr/koseyazisi/46403/Yaziklar_Olsun_.html#

- Bayramoğlu, (2014). “Seçimler: Ne oldu? Ne olacak?”. Erişim Tarihi. 11.03.2015
<http://www.yenisafak.com.tr/yazarlar/alibayramoglu/secimler-ne-oldu-ne-olacak-51083>
- Beyaz Gazete. (2014). “17 Aralık, Yeni Bir Vesayet Girişimiydi”. Erişim Tarihi. 03.02.2015.
<http://beyazgazete.com/haber/2014/12/17/17-aralik-yeni-bir-vesayet-girisimiydi-2474801.html>
- Can Dünder. (2014). “Bu da Oldu: Hâkimler Savaşıyor”. Erişim Tarihi. 13.03.2015
http://www.cumhuriyet.com.tr/koseyazisi/49399/Bu_da_Oldu__H_kimler_Sa_vasiyor.html
- Can. (2014). “Oswman Can:17 Aralık Süreci, 17 Aralık 2014 Çarşamba”. Erişim Tarihi: 01.03.2015
<http://www.aksam.com.tr/yazarlar/17-aralik-sureci/haber-363946>
- Cnn Türk. (2014). “17 Aralık Yolsuzluk Ve Rüşvet Operasyonunun Gün Gün Gelişimi”. Erişim tarihi. 03.02.2015
<http://www.cnnturk.com/haber/turkiye/17-aralik-yolsuzluk-ve-rusvet-operasyonunun-gun-gun-gelisimi>
- Cnn Türk. (2014). “17 Aralık Yolsuzluk ve Rüşvet Operasyonunun Gün Gün Gelişimi”. Erişim Tarihi. 03.02.2015
<http://www.cnnturk.com/haber/turkiye/17-aralik-yolsuzluk-ve-rusvet-operasyonunun-gun-gun-gelisimi>.
- Cnn Türk. (2014). “17 Aralık yolsuzluk ve rüşvet operasyonunun gün gün gelişimi”. Erişim Tarihi. 08.03.2015
<http://www.cnnturk.com/haber/turkiye/17-aralik-yolsuzluk-ve-rusvet-operasyonunun-gun-gun-gelisimi>
- Çetinkaya. (2014). “Cadı Avı Zamanı”. Erişim Tarihi. 11.03.2015
http://www.cumhuriyet.com.tr/koseyazisi/56197/Cadi_Avi_Zamani....html#

Ekrem Dumanlı. (2014). “Adalet Olmadan Asla”. Erişim Tarihi. 09.03.2015
http://www.zaman.com.tr/full-name/adalet-olmadan-asla_2187413.html

Ekrem Dumanlı. (22.09.2014). “Komünistler’in 'Paralel' Korkusu”. Erişim Tarihi. 10.03.2015
http://www.zaman.com.tr/ekrem-dumanli/komunistlerin-paralel-korkusu_2245815.html

Ekrem Dumanlı. (6.01.2014). “Dikenli Diller Çıt Çıt Tweet'ler”. Erişim Tarihi. 08.03.2015
http://www.zaman.com.tr/full-name/dikenli-diller-cit-cit-tweetler_2191649.html

Gazeteciler. (2014). “Youtube'de Tape Bereketi: 20 milyon tık”. Erişim Tarihi:25.12.2014
<http://www.gazeteciler.com/gundem/youtubede-tape-bereketi-20-milyon-tik-74822h.html>

Gülerce. (2014). “Hizmet, kaset ve ‘paralel yapı’”. Erişim Tarihi. 10.03.2015
http://www.zaman.com.tr/huseyin-gulerce/hizmet-kaset-ve-paralel-yapi-_2192105.html

Habertürk. (2014). “Toplum Olarak 'Tape'leniyor Muyuz? ”. Erişim Tarihi. 09.02.2015
<http://www.haberturk.com/polemik/haber/933028-toplum-olarak-tapeleniyor-muyuz>

<http://blog.radikal.com.tr/medya-televizyon/lacanci-fantazma-acisindan-17-aralik-operasyonlarinin-zaman-ve-milliyet-gazetelerindeki-yansimasi-79739> Erişim Tarihi. 06.02.201

<http://blog.radikal.com.tr/medya-televizyon/lacanci-fantazma-acisindan-17-aralik-operasyonlarinin-zaman-ve-milliyet-gazetelerindeki-yansimasi-79739> Erişim Tarihi. 06.02.2015

<http://blog.radikal.com.tr/medya-televizyon/lacanci-fantazma-acisindan-17-aralik-operasyonlarinin-zaman-ve-milliyet-gazetelerindeki-yansimasi-79739> Erişim Tarihi. 24.01.2013.

<http://ehuder.org/?makale1/107> Erişim Tarihi. 20.12.2014

<http://hakanyavuz.com.tr/notlar/gazetecilik.html> Erişim Tarihi. 13.01.2015.

<http://timeturk.com/M/haber.asp?id=799684> Erişim Tarihi. 03.02.201

http://tr.wikipedia.org/wiki/17_Aral%C4%B1k_yolsuzluk_ve_r%C3%BC%C5%9Fvet_soru%C5%9Fturmas%C4%B1

<http://www.bianet.org/bianet/siyaset/154043-17-aralik-sonrasinda-medyanin-halleri> Erişim Tarihi. 06.02.2015

<http://www.bireyselbasvuru.info/Web/Icerik.aspx?IcerikID=65> Erişim Tarihi. 10.02.2015

<http://www.birikimdergisi.com/sayi/136/gozetim-ve-internet-ozel-yasamin-sonu-mu> Erişim Tarihi. 08.02.2015

<http://www.cankayagundem.com/gundem/rabia-selami-nedir-rabia-selaminin-anlami-ne-h6463.html> Erişim Tarihi. 25.01.2015

<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/25115336.asp> Erişim Tarihi: 01.03.2015

<http://www.kulturmafyasi.com/2012/05/04/hegemonya-uclusu-ideoloji-dil-ve-soylem/> Erişim Tarihi. 03.02.201

<http://www.kulturmafyasi.com/2012/05/04/hegemonya-uclusu-ideoloji-dil-ve-soylem/> Erişim Tarihi. 04.02.2015

<http://www.mustafaakdag.net/09022012/891-toplum-muhendisligi-uzerine/> Erişim tarihi. 03.02.201

<http://www.sanatalemi.net/makale.asp?ID=3820> Erişim Tarihi. 10.01.2015.

<http://yeni-anayasa.blogspot.com.tr/2007/09/madde-22-haberleme-hrriyeti.html> Erişim Tarihi: 27.02.2015

https://www.academia.edu/1016367/Teun_Van_Dijk_-_S%C3%B6ylem_ve_%C4%B0deoloji Erişim Tarihi. 03.02.2015

<https://yilmazcemcengiz.wordpress.com/2011/03/10/bilgi-toplumu-ozellikleri/#more-4> Erişim Tarihi. 30.01.2015

Hürriyet. (2013). “AK Parti'den 6 bin kişilik sosyal medya ordusu”. 14 Kasım 2013. Erişim Tarihi: 01.03.2015
<http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/25386549.asp>.

Hürriyet. (2013). “bildiğimiz gibi değilmiş”. Erişim Tarihi. 03.02.2015
<http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/25386549.asp>.

Hürriyet. (2013). “Normal olana şaşırdık”. Erişim Tarihi. 03.02.2015
<http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/25444055.asp>

Hürriyet. (2014). “Başbakan Erdoğan: "17 Aralık Bal Gibi Darbe Girişimidir". Erişim Tarihi. 03.02.2015.
<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/26203995.asp>

Hürriyet. (2014). “Youtube Yasağını Dünya Böyle Gördü”. Erişim Tarihi. 09.02.2015
<http://www.hurriyet.com.tr/dunya/26100168.asp>

Hürriyet. (2014). “Youtube yasağını dünya böyle gördü”. Erişim Tarihi. 25.12.2014.
<http://www.hurriyet.com.tr/dunya/26100168.asp>

Ilıcak. (2014). “Sami Selçuk'a göre paralel devlet”. Erişim Tarihi. 10.03.2015
<http://www.bugun.com.tr/gundem/carpici-2-ornek-haberi/1016152>

Medya Gündem. (2014). “Gülen Faşizminin Sembolü ‘Big Brother’ Üssü”. Erişim Tarihi. 03.02.2015.
<http://www.medyagundem.com/gulen-fasizminin-sembolu-big-brother-ussu/>

- Mehmet Barlas. (2014). “Türkiye’ye Dönse Ne Yazar Dönme Ne Yazar”. Erişim Tarihi. 04.03.2015
<http://www.sabah.com.tr/yazarlar/barlas/2014/05/05/turkiyeye-donse-ne-yazar-donmese-ne-yazar>
- Metiner. (2015). “Mehmet Metiner “ Darbenin hedefinde Erdoğan Var Demıştik. 27 Ocak 2015 Salı” Erişim Tarihi: 01.03.2015
<http://haber.star.com.tr/yazar/darbenin-hedefinde-erdogan-var-demistik/yazi-994665>
- Milliyet Blog. (2015). “17 Aralık Bir Darbe Süreci Midir ?”. Erişim Tarihi. 03.02.2015
<http://blog.milliyet.com.tr/17-aralik-bir-darbe-sureci-midir----1-/Blog/?BlogNo=485203>.
- Sabah. (2014). “Millet Farkında”. Erişim Tarihi. 24.12.2014
<http://www.sabah.com.tr/gundem/2014/01/13/millet-farkinda>
- Sol Haber. (2013). “BDP’li Aydoğan: Hükümetin Gücünü Azaltmak İstiyorlar”. Erişim Tarihi. 03.02.2015
<http://haber.sol.org.tr/devlet-ve-siyaset/bdpli-aydogan-hukumetin-gucunu-azaltmak-istiyorlar-haberi-84405>
- Sol Haber. (2013). “Dış basında operasyon yorumları”. Erişim Tarihi. 03.02.2015.
<http://haber.sol.org.tr/medya/dis-basinda-operasyon-yorumlari-haberi-84340>.
- Sol Haber. (2013). “Dış Basında Operasyon Yorumları”. Erişim Tarihi. 03.02.2015
<http://haber.sol.org.tr/medya/dis-basinda-operasyon-yorumlari-haberi-84340>
- Soner yalçın. (2014). “Safları sıklaştıran çocuklar”. Erişim Tarihi. 11.03.2015
<http://www.sozcu.com.tr/2014/yazarlar/soner-yalcin/saflari-siklastirin-cocuklar-479557/>

- Sözcü. (2013). “Erdoğan Bayraktar, Pimi Çekilmiş Bombayı Başbakan’a Fırlattı”. Erişim Tarihi. 07.02.2015
<http://www.sozcu.com.tr/2013/yazarlar/ugur-dundar/erdogan-bayraktar-pimi-cekilmis-bombayi-basbakana-firlatti-430739/>
- Sözcü. (2013). “Hırsız vaaar”. Erişim Tarihi. 04.02.2015
<http://www.sozcu.com.tr/2013/yazarlar/emine-colasan/hirsiz-vaaar-2-432477/>
- Sözcü. (2014). “17 Aralık Büyük Yolsuzluk ve Rüşvet Operasyonu”, Erişim Tarihi: 01.03.2015.
<http://www.sozcu.com.tr/2014/gundem/17-aralik-buyuk-yolsuzluk-ve-rusvet-operasyonu-680664/>
- T24. (2013). “MEB'den Zaman'a: 'Eğitime büyük darbe' haberi alenen yalan ve kışkırtıcı”. Erişim Tarihi: 25.12.2014.
<http://t24.com.tr/haber/mebden-zamana-egitime-buyuk-darbe-haberi-alenen-yalan-ve-kiskirtici,243999>
- Takvim. (2013). “Hedef tek”. Erişim Tarihi. 04.02.2015
<http://www.takvim.com.tr/Guncel/2013/12/20/hedef-tek-1387496479>
- Takvim. (2013). “Sınır Ötesi Operasyon”. Erişim Tarihi. 07.02.2015
<http://www.takvim.com.tr/Yazarlar/erandac/2013/12/28/sinir-otesi-operasyon>
- Taşgetiren. (2014) “Herkes Bir Ders Var” Erişim Tarihi. 12.03.2015
<http://haber.star.com.tr/yazar/herkese-bir-ders-var/yazi-863275>
- Türk Hukuk Sitesi. (2009). “Tck. Madde 134 İle İlgili Bilgi”. Erişim Tarihi. 29.12.2014.
<http://www.turkhukuksitesi.com/serh.php?did=122>
- Vikipedi. (2014). “17 Aralık Yolsuzluk ve Rüşvet Soruşturması”. Erişim Tarihi:24.12.2014.
http://tr.wikipedia.org/wiki/17_Aral%C4%B1k_yolsuzluk_ve_r%C3%BC%C5%9Fvet_soru%C5%9Fturmas%C4%B1

- Vikipedi. (2014). “Büyük Birader”. Erişim Tarihi. 03.02.2015
http://tr.wikipedia.org/wiki/B%C3%BCy%C3%BCk_Birader
- Vikipedi. (2014). “Ebu Leheb.” Erişim Tarihi. 08.03.2015
http://tr.wikipedia.org/wiki/Ebu_Leheb
- Vikipedi. (2014). “YouTube'a Türkiye'den Erişimin Engellenmesi”. Erişim Tarihi. 25.12.2014.
http://tr.wikipedia.org/wiki/YouTube%27a_T%C3%BCrkiye%27den_eri%C5%9Fimin_engellenmesi#Mart_2014:_Youtube_yasa.C4.9F.C4.B1
- Vikipedi. (2015) “17 Aralık Yolsuzluk ve Rüşvet Soruşturması” Erişim Tarihi: 01.03.2015
www.wikipedia.org
- Yalçın. (2014) “Erdoğan’ın Kaçak Günleri” Erişim Tarihi. 11.03.2015
<http://www.sozcu.com.tr/2014/gundem/erdoganin-kacak-gunleri-482032/>
erişim: 11.03.2015
- Yıldıray Oğur. (2014). “2013’ten 2014’e Ne Kaldı”. Erişim Tarihi. 11.03.2015
<http://www.turkiyegazetesi.com.tr/yildiray-ogur/577547.aspx>
- Yıldıray Oğur. (2014). “Kazananlar ve Kaybedenler”. Erişim Tarihi. 11.03.2015
<http://www.turkiyegazetesi.com.tr/yildiray-ogur/578930.aspx>
- Zaman. (2013). “Aldatıcı Dengeler”. Erişim Tarihi. 03.02.2015
http://www.zaman.com.tr/etyen-mahcupyan/aldataci-dengeler_2188959.html
Erişim
- Zaman. (2013). “Eğitime Büyük Darbe”. Erişim Tarihi. 25.12.2014.
http://www.zaman.com.tr/gundem_egitime-buyuk-darbe_2167292.html
- Zaman. (2013). “Türkiye Muz Cumhuriyeti Değildir”. Erişim Tarihi. 03.02.2015
http://www.zaman.com.tr/mehmet-kamis/turkiye-muz-cumhuriyeti-degildir_2184843.html
- Zaman. (2014). “14 Aralık’ın Unutturamadıkları”. Erişim Tarihi. 26.12.2014..

http://www.zaman.com.tr/pazar_14-aralikin-unutturamadiklari_2265538.html

Zaman. (2014). “Bu operasyon neyi örtüyor?” Erişim Tarihi. 03.02.2015

http://www.zaman.com.tr/ali-bulac/bu-operasyon-neyi-ortuyor_2264315.html

Zaman. (2014). “Yolsuzluk İlk Kez Bir Parti Politikası Oldu” Erişim Tarihi. 26.12.2014.

http://www.zaman.com.tr/pazar_yolsuzluk-ilk-kez-bir-parti-politikasi-oldu_2251490.html

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel bilgiler	
Adı Soyadı	Elif TANER
Doğum yeri	Erzurum
Eğitim durumu	
Lisans öğrenimi	Marmara Üniversitesi
	İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü
Yüksek lisans öğrenimi	Atatürk Üniversitesi
	Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Anabilim Dalı
Yabancı dil	İngilizce
İletişim	
E-posta adresi	eliftaner9@mail.com